

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

113710

EGE DENİZİ'NDE AİDİYETİ TARTIŞMALI ADA, ADACIK
VE KAYALIKLAR SORUNU

Kardak Krizi'nin Çatışma Çözümü Analizi Açısından İncelenmesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

YÜKSEK LİSANS TEZİ

113710

HAZIRLAYAN

Aydın ŞİHMANTEPE

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Fuat AKSU

İSTANBUL

HAZİRAN 2002

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. Uluslararası Sistem, Çatışma Çözümünde Kavramlar ve Genel Teorik Yaklaşımlar	6
1.1. Uluslararası Sistemin Genel Yapısı	6
1.2. Uluslararası İlişkilerde Uyuşmazlıkların Giderilmesinde Genel Uygulamalar	13
1.3. Çatışma ve Çatışma Çözümü Yaklaşımları	21
1.3.1. Uluslararası Çatışmaların Çevrimi	22
1.3.1.1. Kriz Yaratılması	22
1.3.1.2. Savaşa Dönüşme	23
1.3.1.3. Savaşın Durdurulması	23
1.3.1.4. Kalıcı Barışın Sağlanması	24
1.3.2. Sistem Yaklaşımı	24
1.3.2.1. Realist Yaklaşım	28
1.3.2.2. Pluralist Yaklaşım	29
1.3.2.3. Globalist Yaklaşım	30
1.3.3. Uluslararası Çatışma Çözümü Yaklaşımları	32
1.3.3.1. Çatışma Çözümü (Conflict Resolution)	32
1.3.3.2. Problem-Çözümü (Problem-Solving)	34
1.3.4. Çatışma ve Uluslararası Stratejik Sorunlar	35
1.3.4.1. Tırmanma	35
1.3.4.2. Caydırma	36
1.3.4.3. Çatışma	36
İKİNCİ BÖLÜM.....	51
2. Türk-Yunan İlişkilerinde Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu.....	51
2.1. Ege Denizi ve Doğu Ege Adaları	51
2.2. Kardak Kayalıklarının Coğrafi Konumu	54
2.3. Kardak Krizi Süreci	55
2.4. Tarafların Tezleri	59

2.5. Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi	67
2.5.1. Spartly ve Paracel Adaları Uyuşmazlığı	68
2.5.2. Senkaku/Diaouyu Adaları Uyuşmazlığı	70
2.5.3. Abu Musa Adası ve Büyük Küçük Tunb Adaları Uyuşmazlığı	71
2.5.4. Güney Kuril Adaları/Kuzey Toprakları Uyuşmazlığı	72
2.5.5. Hawar Adaları Uyuşmazlığı	73
2.5.6. Sipaden ve Ligatan Adaları Sorunu	77
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
3. Kardak Krizinin Çatışma Çözümü Analizi Açısından İncelenmesi	79
3.1. Kardak Krizi Sürecinde Uluslararası Sistemin Genel Özellikleri	80
3.2. Kardak Krizi'nin Evreleri	82
3.2.1. Uyuşmazlık Evresi	83
3.2.2. Uyuşmazlığın Tırmanmaya Dönüşmesi	84
3.2.3. Tırmanmanın Çatışmaya Dönüşmesi ve Askeri Güçlerin Kullanımı	86
3.2.4. Kronolojik Değerlendirme	89
3.2.5. Analitik Değerlendirme	108
3.3. Değerlendirmelerden Çıkarılan Sonuçlar	118
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	123
4. Tartışma ve Sonuç	123
4.1. Uluslararası Ortamın Etkileri	123
4.2. Tarafların Tezleri ve "Status Quo Ante"	126
4.3. Çatışmanın Çözümüne ve Geleceğe İlişkin Yaklaşım	128
KAYNAKÇA	131
EKLER	135

EKLER

- EK -1 : T.C. Dz. K.K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 20-A Numaralı Seyir Haritası
- EK -2 : Lozan Barış Antlaşması (Madde 12,15,16)
- EK -3 : Paris Barış Antlaşması (Madde 14)
- EK -4 : Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 29 Ocak 1996 tarihli notasının tam metni
- EK- 5 : Yunanistan'ın Türk Hükümetine verdiği 16 Şubat 1996 tarihli cevabı notanın tam metni
- EK-6 : UAD'nın Hawar Adaları'na ilişkin kararında deniz sınırlarını gösterir harita
- EK-7 : Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Antlaşması Metni

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMDHS	:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BİO	:	Barış İçin Ortaklık
Bkz.	:	Bakınız
D	:	Doğu
Dz.K.K	:	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Flight Information Region (Uçuş Bildirim Bölgesi)
FIR	:	
IFOR	:	Implementation Force (Uygulama Gücü)
IPTF	:	International Police Task Force (Uluslararası Polis Görev Kuvveti)
ISAF	:	International Security and Aid Force (Uluslararası Güvenlik ve Yardım Kuvveti)
K	:	Kuzey
KFOR	:	Kosovo Force (Kosova Kuvveti)
KVM	:	Kosova Verification Mission (Kosova İzleme Misyonu)
Mad.	:	Madde
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü)
NGO	:	Non Governmental Organization (Sivil Toplum Örgütü)
SAR	:	Search and Rescue (Arama-Kurtarma)
SAS	:	Sualtı Savunma
SAT	:	Sualtı Taarruz
SFOR	:	Stabilization Force (İstikrar Kuvveti)
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
PP	:	Partnership for Peace (Barış için Ortaklık)
UAD	:	Uluslararası Adalet Divanı
UNHMOG	:	United Nations Iran-Iraq Military Observer Group (BM İran-İrak Askeri Gözlemci Grubu)
UNIKOM	:	United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission (BM Irak-Kuveyt Gözlemci Misyonu)
UNOSOM	:	United Nations Operation in Somalia (BM Somali Harekatı)
UNOMIG	:	United Nations Observer Mission in Georgia (BM Gürcistan Gözlem Misyonu)
UNPROFOR	:	United Nations Protection Force (BM Koruma Kuvveti)
UNPREDEP	:	United Nations Preventive Deployment Force (BM Önleyici Konuşlanma Kuvveti)

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının konusu “Ege’de Aidiyeti Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu: Kardak Krizi’nin Çatışma Çözümü Analizi Açısından İncelenmesi”dir. Bu konu kapsamında, uluslararası sistemde Soğuk Savaş sonrası yaşanan değişimler, uluslararası çatışmaların çözümünde kullanılan modern yaklaşımlar ve bunların gerçek yaşama uygulamaları incelenmiştir. Uluslararası kuruluşların günümüz uluslararası çatışmalarının çözümüne sağladığı katkılar değerlendirilmiş ve örnekler verilmiştir. Ege’de Kardak krizi sonrasında ortaya çıkan aidiyeti tartışmalı adalar sorununa ilişkin Türk ve Yunan taraflarının tezleri hakkında bilgi verilmiş ve Kardak krizi süreci bahse konu çatışma çözümü kuramları yardımıyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Kronolojik olarak ve oyun teorisi modelleri yardımıyla incelenen krizden çıkarılan sonuçlar ve geleceğe ilişkin çözüm önerileri değerlendirilmiştir.

Tezin hazırlanması sırasında değişik kaynaklar esas alınmaya çalışılmıştır. İnternet ortamı , konuyla ilgili kişilerle yapılan mülakatlar, ve güncel ve kriz dönemine ait dergi ve kitaplar ile günlük gazeteler kaynak olarak kullanılmıştır. Kardak Krizi’nde görev alan kişilerle yapılan mülakatlarda, görüşülen konulardan tezin konusuna yönelik olanları açık kaynaklardan edinilen bilgileri destekleyecek tarzda kullanılmıştır.

Tez danışmanın Dr. Fuat Aksu’nun kişisel kitaplığı ve arşivi de yararlanılan kaynaklar arasındadır. Tezimin hazırlanması sırasında her türlü bilimsel ve moral desteğini esirgemeyen, çalışmalarım sırasında değerli katkılarıyla bana yol gösteren Yıldız Teknik Üniversitesinin değerli öğretim üyelerinden Dr. Fuat Aksu’ya teşekkürlerimi sunuyorum. Tezimde gerek yazım gerekse içerik olarak söz konusu olabilecek hatalara ilişkin tüm sorumluluk şahsıma aittir.

Kurumlarından E-Mail ile talep ettiğim kaynak kitapları, incelik ve hassasiyet göstererek adresime kadar gönderen SAEMK (Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi) ilgililerine de teşekkür ediyorum.

Son olarak, kriz günlerine ait gazete arşivini ve notlarını kullanımına sunan ve kendisi de Kardak hareketinde görev almış olan Deniz Kıdemli Binbaşı Hakan Gürkan ile mülakatlarıyla tezimin hazırlanmasında katkıda bulunmuş olan diğer askeri personele teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Tezin amacı: Ege Denizi'nde aidiyeti tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar sorununa neden olan Kardak krizini çatışma çözümü analizi açısından incelemektir.

Analiz, Türk-Yunan ilişkilerindeki diğer konular dışarıda tutularak, tarafların karar alma süreci üzerinde yoğunlaşarak yapılmıştır. Özellikle askeri birimlerin de çatışma sürecine dahil oldukları periyot içinde tarafların karar alma süreçleri oyun teorisi modelleri yardımıyla incelenmiştir.

Metot: Öncelikle Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin uluslararası sistemin yapısı ve çatışmaların çözümüne ilişkin çabalar incelenerek, Kardak krizinin uluslararası ortamın hangi özellikleri gösterdiği ortamda yaşandığı tespit edilmiştir. Günümüz çatışma çözümü teorilerinin gözden geçirilmesinin ardından, Ege'de aidiyeti tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar sorununun ortaya çıkmasına neden olan Kardak krizi süreci, tarafların tezlerini de içerecek şekilde incelenmiştir. Tarafların karşılıklı adımlarını göstermek amacıyla, Kardak krizi sürecini de içerecek detaylı olaylar kronolojisi çıkarılmıştır. Analiz sırasında, tarafların gelecekte ikili olarak yada üçüncü aktörler yardımıyla konunun çözümüne getirebilecekleri yaklaşımları da belirtmek üzere, krizin analitik çözümlemesi de yapılmıştır.

Sonuçta, Ege Denizi'nde iki ülke arasında deniz sınırının çizilmediği tespit edilmiş, ada, adacık ve kayalıkların aidiyetinin belirlenmesinden önce deniz sınırının çizilmesinin mümkün olmayacağı tespit edilmiştir. Taraflar karar alma süreçlerinde rasyonel davrandıkları halde, güvenlik duygusu, karşılıklı güven oluşturmadan ve karşılıklı algıları değiştirmeden sorunu istikrarlı ve kalıcı bir çözümün bulunması mümkün görünmemektedir. Türkiye'nin uyuşmazlıkların çözümü için ikili görüşmeler yapılması yönündeki ısrarlı yaklaşımlarına karşın Yunanistan gerekli ilk adımı atmak konusunda yetersiz kalmaktadır.

ABSTRACT

Objective of the thesis : to evaluate the Kardak Crisis, which caused the dispute over the sovereignty of some islands, islets and rock in the Aegean Sea, from conflict resolution analysis perspective.

Analysis focused on the decision making process of both sides during the conflict, mostly excluding other areas of conflict in Turkish-Greek relations. Especially within the period, when military forces are involved in the dispute, the decision-making process of both parties are evaluated by using models of game theory .

Method : Firstly the structure of the international system and efforts to resolve the conflicts after the Cold War is evaluated to state in what conditions the Kardak crisis took place. After reviewing the recent conflict resolution theories, the events which caused the dispute of sovereignty over some islands, islets and rocks in the Aegean Sea, together with the thesis of both parties on the subject, are evaluated. A detailed chronological table of events about the Aegean islands to include the Kardak crisis period, is given to clarify the steps each party took. During the analysis, an analytical evaluation of decision making process of parties is also made to project possibilities of co-operation in the future to solve the issue within bilateral relations as well as third party settlements.

The results of the study showed that maritime boundary between Turkey and Greece in the Aegean has not been established. Trying to draw the maritime boundaries seems impossible before the sovereignty dispute is resolved. Although both sides are trying to lead realistic and rational decision-making processes, without establishing a feeling of security, mutual confidence and altering the perception of the other, a stable and long-term solution can not be easily reached. Especially Greece has been failing to take the first step while Turkey has been repeating its insistent requests to negotiate on the disputes.

GİRİŞ

Türkiye ve Yunanistan arasında 1996 yılı başında yaşanmış olan Kardak Krizi, Ege'de birçok "ihtilafli", başka bir deyişle "aidiyeti/egemenliği tartışmalı" ada, adacık ve kayalığın varlığını ortaya çıkarmıştır. Ege'de Türkiye ve Yunanistan arasında var olan sorunlara bir yenisinin eklenmesine neden olan kriz sonrasında, konuya ilişkin teknik, hukuksal ve politik alanda bir çok çalışma yapılmış ve yayınlanmıştır. Bu çerçevede, dünyanın bir çok yerinde yaşanmakta olan aidiyeti tartışmalı adalara ilişkin sorunların nasıl çözümlenmeye çalışıldığının izlenmesi de önem kazanmıştır. Ege Denizi'nde ortaya çıkan bu yeni çatışma konusunun uzun dönemde kalıcı olarak çözümü, kuşkusuz teknik ve hukuksal alanda çalışmalar yapılmasını gerekecektir. Diğer taraftan, dünyada var olan benzer örneklerin karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve günümüz çatışma çözümü tekniklerinin bu sorunun (ve bağımsız düşünemeyeceğimiz diğer Ege sorunlarının) çözümüne nasıl katkıda bulunabileceğinin araştırılması da yeni bakış açıları getirmesi yönüyle faydalı olacaktır.

Ege'de siyasi sınırların belirlenmesinde en önemli sorun; Anadolu'nun içlerine kadar sokulmuş tüm ada, adacık ve kayalıkların hangi ülkeye ait olduğunun tespit edilmesidir. Zira, Yunanistan'ın; bu ada, adacık ve kayalıklara sahip çıkmaya çalışması; bunların karasuları ve hava sahasından yararlanmak suretiyle, iki ülke arasında deniz sınırlarını Türkiye'nin ana kıta karasuyu sınırından geçirmeye yönelik çabaları olarak değerlendirilmektedir. Yarı kapalı bir deniz olan Ege'de; Yunanistan'a ait olan çok sayıda ada, adacık ve kayalığın Türkiye ana karasının çok yakınında yer alıyor olması ve çok sayıda adanın "ihtilafli ada" statüsünde bulunması; Ege sorununu, dünya denizlerindeki mevcut ve potansiyel uyuşmazlıklar arasında en önemlilerinden biri konumuna getirmiştir.¹

Ege Denizi'nde statü, Lozan Barış Antlaşması'yla kurulmuş ve Türkiye-Yunanistan arasında bir denge oluşturulmuştur. Günümüzde Yunanistan'ın, tezlerini, Türkiye'nin taraf olmadığı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)

¹ Ege Denizi'nde, Yunanistan'a ait ada, adacık ve kayalıkların sayıları konusunda bir fikir birliğinden söz etmek mümkün değildir. Çeşitli kaynaklar bu sayıyı 2000-3000 civarında göstermektedir. Ancak, T.C. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda Ege'deki toplam ada sayısının 1800, bunlardan meskun olanlarının sayısının 100 civarında olduğu tespit edilmiştir. Egemenlikleri antlaşmalarla Yunanistan'a devredilen adalar üzerinde bir uyuşmazlık yoktur. Yunanistan, Ege Denizi'nde Türkiye sahillерinden 3 mil mesafe dışındaki tüm ada, adacık ve kayalıkların kendi egemenliğinde olduğunu iddia etmektedir. Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş olan yaklaşık 150-160 ada, adacık ve kayalık üzerinde aidiyet tartışması vardır.

hükümlerine dayandırmaya çalıştığı görülmektedir. Bu hükümler çerçevesinde, meskun ve gayri meskun ada, adacık ve kayalıkların karasularının bulunması, meskun ve kendine özgü ekonomik yaşamı olan adaların ise, ayrıca kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgelerinin olması nedeniyle mevcut uyuşmazlık daha da önem kazanmaktadır. Bununla beraber, BMDHS'nin getirdiği gelişmeler, ağırlıklı olarak denizlerin kullanımına yönelik genel esasları içerdiğinden, Ege Denizi gibi özel bir coğrafyaya sahip bir bölge için problemin çözümüne yardımcı olmaktan uzaktır.

Diğer taraftan, Soğuk Savaşın sona ermesi, uluslararası sistemde köklü değişiklikler yaşanmasına neden olmuş, bu dönemden itibaren ABD uluslararası arenada tek süper güç olarak yalnız kalmış, AB oluşumu ise ivme kazanmıştır. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da yaşanan etnik ve dini çatışmaların çözülmesi konusu ile, sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle Kafkaslar ve Orta Asya coğrafyasının istikrar ve güvenliği de ön plana çıkmıştır. Uluslararası terörizmin bu dönemde kazandığı boyut, 11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki Dünya Ticaret Merkezi binalarına yapılan saldırı sonrasında bir kez daha gündeme gelmiştir. Uluslararası topluma ulus devletlerinin yanı sıra, çok uluslu şirketler, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar da daha etkin olarak dahil olmaya başlamıştır.

Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak uluslararası çatışmaların çözülmesine yönelik yeni politikalar üretilmesi de önem kazanmıştır. Değişen bu yapı içinde geleneksel çatışma çözümü yöntemleri yerine, uzun soluklu ve istikrarlı barış ortamının sağlanmasına yönelik olarak, çatışan tarafları belirli ölçüde memnun edecek çözümlere doğru bir yaklaşımın olduğunu görmekteyiz. Bu yaklaşımda kullanılan çözüm önerilerinde, özellikle tarafların çözüme ilişkin arzuları, karşılıklı algılamaların ve çıkarların yeniden belirlenmesi ve akılcı politikaların üretilmesi esas alınmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, uluslararası sistemde meydana gelen bu değişimleri de dikkate alarak, Ege'de aidiyeti tartışmalı olan bir çok ada, adacık ve kayalığın varlığının ortaya çıkmasına neden olan Kardak krizini, tarafların tezleri ve karşılıklı algılamaları yönünden ele almak, krizi çatışma çözümü yöntemleriyle inceleyerek, tarafların karar alma süreçlerine ilişkin saptamalarda bulunmak ve geleceğe yönelik çözüm önerilerine bir bakış açısı getirmektir. İnceleme genelinde ve özellikle çatışma evresinin çözülmesinde realist bakış açısı benimsenmiş ve Kardak krizi süreci, oyun teorisi modelleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

Kardak krizinin silahlı bir çatışmaya dönüşmesi önlenebilmiştir. Ancak gelinen noktada çatışmaya neden olan asıl sorun varlığını sürdürmektedir. Çatışma çözümü yöntemleriyle yapılan analiz, Kardak krizinin son bulunduğu ana kadar olan olayları incelemek açısından önem taşımaktadır. Yapılan çalışmada, bu noktadan itibaren, sorunun kökten ve kalıcı olarak çözümlenmesi için yapılması gerekenler ve uygulanabilecek problem çözümü yöntemlerine esas teşkil edebilecek öngörülere de yer vermeye çalışılmıştır. Ege Adaları'nın devir ve statü değişimlerini de içermek üzere, Kardak krizi sürecini zaman-olay çizelgesi şeklinde detaylı olarak göstermeye yönelik hazırlanan kronoloji ve oyun teorisi modelleri kullanılarak yapılmaya çalışılan analitik çözümleme ile konu üzerinde yapılmış olan çalışmalara küçük bir katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Tezin hazırlanmasında, öncelikle uluslararası sistemin genel yapısı ve Soğuk Savaş sonrası geçirdiği değişim tespit edilmeye çalışılmış, bu değişime paralel olarak, uluslararası çatışmaların çözümünde BM, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin rolü belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra, günümüz uluslararası çatışma çözümü teorilerine genel bir yaklaşım ile konuya ilişkin kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmış ve günümüzde kullanılan yöntemlere ilişkin tartışmalara verilmiştir. Kardak krizinin ortaya çıktığı günlerdeki uluslararası sistemin genel özellikleri ve bunun Türk – Yunan ilişkilerine yansımalarının değerlendirilmesi sonrasında, Kardak krizi süreci ve tarafların temel tezlerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Egemenliği tartışmalı adalar konusunda, dünya üzerinde var olan uyuşmazlıklar ve bunların çözümüne yönelik yapılan çalışmalara da yer verilerek, özellikle uluslararası Adalet Divanı'nın bu uyuşmazlıklarda gösterdiği yaklaşımlar ile Ege'de yaşanan söz konusu soruna ilişkin paralellikler tespit edilmeye gayret edilmiştir. Kardak krizinin çözümlenmesi aşamasında öncelikle, Ege Adaları'nın egemenlik/statü değiştirmesine ilişkin genel gelişmeleri ve kriz süresince yaşanan olayları detaylı olarak sıralayacak şekilde kronolojik bir inceleme yapılmıştır. Çözümlemenin ikinci aşamasında ise, Kardak Kayalıkları'nda yaşanan olaylar sırasında, tarafların karar alma süreçleri, oyun teorisi modelleri yardımıyla incelenmiş ve gerek kronolojik, gerekse modeller yardımıyla yapılan incelemelerden çıkarılan sonuçlar verilmiştir.

Araştırma sırasında kaynakların çeşitli olmasına çaba sarf edilmiştir. Çatışma çözümü yaklaşımlarıyla ilgili değişik kaynaklardan yararlanılmış, özellikle bu konudaki güncel yaklaşımlara yer veren kaynaklar tercih edilmiştir. İnternet

ortamındaki açık kaynaklar kullanılırken BM, UAD gibi uluslararası kuruluşlar ile Dışişleri Bakanlığı, Genel Kurmay Başkanlığı gibi ulusal birimlerin resmi siteleri esas alınmış, bunların dışındaki kaynaklardan elde edilen bilgilerin diğer kaynaklardan teyit edilmesi yolu tercih edilmiştir. Kardak krizi süreciyle ilgili olarak yapılan incelemede, çatışma sahasında yaşanan olaylara ışık tutmak maksadıyla, açık kaynaklardan edinilen bilgileri destekleyecek şekilde, harekate katılmış olan askerlerle mülakatlar yapılmıştır. Ayrıca kronolojik olayların oluşturulmasında kriz döneminde yayınlanan yerli ve yabancı günlük gazetelerden de faydalanılmıştır. Yunan tarafının bakış açısını yansıtabilmek için Yunan basınından elde edilebilen bilgilere de mümkün olduğunca yer verilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin, bulunduğu coğrafyada barış ve istikrarın devamlılığının sağlanmasında bir denge unsuru olarak görülmeye başlandığı günümüzde, Yunanistan ile arasındaki özellikle Ege sorunlarını çözülmesi önem kazanmaktadır. Kardak krizi Ege Denizi'nde siyasi sınırların çizilmesinin ön koşulları olduğunu göstermiştir. Bunun için öncelikle, özellikle doğu Ege'de bulunan bir çok ada, adacık ve kayalığın aidiyeti konusunda uyuşmazlık çözümlenerek egemenlik statüsü belirlenmelidir. Kardak krizi ayrıca, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege'de yaşanan pek çok sorunun dünya kamuoyunda tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Türkiye'nin başından beri savunduğu, iki ülke arasındaki sorunların barışçı yollarla, ikili olarak çözümlenmesi tezini, uluslararası ortamda bir kez daha yineleme şansını elde ettiğini de belirtmek yerinde olacaktır.

Kardak krizindeki tavrı, Yunanistan'ın Ege'ye ilişkin olarak yürüttüğü politikalara paralellik göstermektedir. Bu uygulamalarıyla Yunanistan'ın, zayıf olduğunu düşündüğü kendi tezlerini destekleyecek fiili durumlar yaratmak istediği açıktır. Ancak kriz, Türkiye tarafından Ege'deki bir çok adanın aidiyetinin tartışmaya açılmasına neden olması yönüyle de önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye, Ege Denizi'nde Lozan Antlaşmasıyla sağlanmış olan statükonunun korunmasından ve sorunların ikili görüşmelerle çözümlenmesinden yana olan tavrını sürdürürken, politikalarını destekleyecek gücünü de sürekli kılmak zorundadır. Bölgede çıkarları olan üçüncü aktörlerin, kendi çıkarları doğrultusunda, bir Türk-Yunan çatışmasını engellemek için büyük çaba harcayacakları düşüncesinin, taraflardan birinin çıkarlarının büyük ölçüde zedelendiğine inanması durumunda, bir çözüm sağlamayacağını da söylemek mümkündür. Kardak krizinde tarafların silahlı çatışmanın eşğine gelmiş

olmaları, bir sonraki “kriz”in ne şekilde sonuçlanacağını kestirilmesini de güçleştirmektedir. Bununla beraber, teknik boyutu ile değerlendirildiğinde Türk-Yunan deniz sınırının saptanması ile ilgili çalışmalar süreç içinde tamamlanmış olsa idi bu tür bir “egemenlik çatışmasının” söz konusu olmayacağı da açıktır.

Kardak krizi sonrası gelinen noktada taraflar, sorunun iki tarafı da memnun edebilecek adil ve kalıcı bir biçimde çözülmesi için, problem çözümü yöntemleri için gerekli olan adımları atabilecek çabaları göz ardı etmemeli, Ege’nin her iki taraf için de yaşamsal önemi olduğunu unutmamalıdır. Yunanistan’ın, Ege’nin özel statüsünü ve bu denizde Türkiye’nin vazgeçemeyeceği hak ve çıkarları olduğunu da dikkate alarak uzlaşma yolunda çaba sarf etmesi, sorunun çözümüne yönelik olumlu bir adım olacaktır. Yunanistan’ın barışçı çözümlerden yana tavrı koyarak, sorunların ikili olarak çözülmesi konusunda önce algılarını gözden geçirmesi, sonra da gerekirse çıkarlarını yeniden tanımlayarak Türkiye ile işbirliğine gitmesi, Ege’deki sorunların kısa dönemde çözümlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Buna karşılık olarak Türkiye ise, uzlaşma yanlısı tavrını sürdürmeli ve uluslararası arenada, Ege’nin özel durumunu anlatan, Ege’ye ilişkin sorunların iki ülke arasında yapılacak müzakereler yoluyla çözümlenebileceği yönündeki tezlerini savunmaya devam etmelidir. Tarafların karşılıklı olarak kendilerini güvenlikte hissedeceği bir ortamın yaratılması ve bunun devamlılığının sağlanması, sorunların görüşülmeye başlanması ve sonrasında da çözüme kavuşturulması açısından önemli bir başlangıç oluşturacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI SİSTEM, ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE KAVRAMLAR VE GENEL TEORİK YAKLAŞIMLAR

Uluslararası nitelikteki bir sorunun kaynağının her zaman tek bir nedene dayandığını söylemek mümkün değildir. Benzer şekilde uluslararası nitelikteki bir çatışmayı ve çözümünü, uluslararası sistemin genel yapısından soyutlayarak incelemek ve tek bir teoriye dayanarak analiz etmek de mümkün görünmemektedir. Türkiye – Yunanistan arasında 1996 yılında yaşanmış olan Kardak krizini çatışma çözümü analizi açısından incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, öncelikle, krizin uluslararası ortamın ne tür değişimler gösterdiği ve hangi özellikler taşıdığı dönemde yaşandığına değinmekte yarar olacaktır. Bununla birlikte, çatışmalara ve çözümlerine ilişkin teorik yaklaşımları inceleyerek, konu üzerinde yapılacak analize bir zemin oluşturmaya çalışılacaktır.

1.1. Uluslararası Sistemin Genel Yapısı

Soğuk Savaşın ve iki kutuplu blok sisteminin sona ermesi sonrasında uluslararası sistem yeniden şekillenmeye başlamış ancak bunun istikrarlı bir sistem olup olmayacağı kuşkuvarını da beraberinde getirmiştir.² Eski sistemin bittiği ve böylelikle nelerin değiştiğini söylemek mümkündür. Ancak yerini yeni bir sistemin aldığını söylemek için henüz erkendir. Ortaya çıkan yeni durumda, istikrarsızlığın ve karmaşanın bir süre için söz konusu olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. İki kutuplu yapı bir anlamda; her bloğun, kendi etki alanlarında istikrarı ve güvenliği sağlarken karşı bloğun güvenlik kuşağında giriştiği eylemlere karışmayarak, uluslararası sistemde istikrarın sağlanmasının önemli bir nedenini oluşturmaktaydı.³

İstikrar ve güvenlik bağlamında; küreselleşmeye yönelik yeni bir dünya düzeni arayışına gidilmesi, tehdit kavramlarını da değiştirmiştir. Tehdit kavramı daha önce belirgin ve kitlesel iken, 21. Yüzyıl başlarında, çok yönlü, çok boyutlu ve değişken bir hale gelmiş, ortama belirsizlikler hakim olmuştur.

² Soğuk Savaşın bitimine ilişkin tartışmalardan bir kısmı için bkz. Noam Chomsky, *World Orders Old and New*, New York: Columbia University Press, 1996; Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster Trade Paperbacks, 1997.

³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, İstanbul: Alfa Yayınları, 1999, s.104.

Geleneksel tehdit kavramı artık;

- Bölgesel etnik çatışmalar,
- Ülkelerin siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ve belirsizlikler,
- Kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması,
- Köktendincilik,
- Uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı,
- Uluslararası terörizm,

şeklinde ortaya çıkan yeni tehdit ve riskleri de içermeye başlamıştır.⁴ Nitekim, uluslararası sistemin son dönemde geçirdiği değişiklikleri ve uluslararası çatışmaların kazandığı yeni boyutlar ile, muhtemel çatışmaların önlenmesi için ne tür çözüm önerileri geliştirildiğinin incelenmesi, günümüz dengelerinin anlaşılmasında önem kazanmaktadır.

Yirminci yüzyılda, bir savaşı kimin kazandığının sorgulanması, kimilerince, büyük bir depremi kimin kazandığını sormak gibi algılanmaya başlanmıştır. Savaşın sonunda mutlak zaferin varlığından bahsetmek yerine, artık tarafların değişen miktarlarda kazanç ve kayıpları olduğundan söz edilmeye başlanmıştır. Ancak savaşların depremler gibi kaçınılmaz olduğunu kabul etmek mümkün görünmemekle birlikte, tüm iyi niyetli girişimler ve çabaların yine de savaşları önleyemediği de bir gerçektir. Barışın en hızlı nasıl sağlanabileceğini anlamak ve bu yolda gerekli adımları süratle atabilmek için artık çatışmaları ve bunların temelinde nelerin yattığını anlama ihtiyacı ön plana çıkmaktadır.⁵ I. Dünya Savaşı'ndan edinilen tecrübeler diplomatik ve entelektüel gündeme eski varsayımların ve güç politikası yaklaşımlarının bir kenara bırakılması düşüncesini getirmiştir. Bir çok kişi (Zimmerman, Noel Baker, Wilson gibi.) barışın kollektif güvenlik sistemiyle sağlanabileceğini savunmuştur. Bu idealist ya da ütöpik yaklaşımın, Milletler Cemiyeti Örgütü'nün kurulmasına temel teşkil ettiğini de söylemek mümkündür. Bu fikre göre, ülkelerin egemenliği ve güvenliği, güçler

⁴ Beyaz Kitap Türkiye 2000, Milli Savunma Bakanlığı, Mönch Türkiye Yayıncılık, s. 35.

⁵ Savaş ve nedenleri, barışa ilişkin çalışmalar uluslararası ilişkiler öğretisinin temel ilgi alanlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Bu konuda bkz. Kenneth Waltz, "Explaining War", *International Relations Theory* (Second edition), Paul R. Viotti & Mark V. Kauppi, New York: MacMillan Publishing Company, 1993, s. 124.

dengeyi doktrini yerine, ulus devletlerinin küresel topluma katılacak şekilde genişleme ihtiyacının karşılanması ile de sağlanabilirdi.⁶ II. Dünya Savaşının çıkmasını engelleyemeyen bu yaklaşımın, savaş sonrası dönem için de uygulanabilirliğinin tatminkar olduğunu söylemek güçtür.

II. Dünya Savaşı öncesi dönemde, savaşın önlenmesi için kurumsal düzenlemelere ağırlık veren, geçmiş bilgilerden ve yapılan hatalardan ders alınmasını ve barışın tesisinde bu hataların yinelenmemesini öngören idealist yaklaşımlar, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla hayal kırıklığına uğratmıştır. Bu gelişme idealizme bağlanan umutları azaltırken, karşıt düşüncede olanları güçlendirmiştir. Savaş sonrasında, 1950'li yıllarda siyasal realizm, söz konusu (idealist) düşüncenin yerini almıştır. Uluslararası ilişkilerde temel aktörü devlet olarak gören ve ilişkilerde güç mücadelesini esas olarak alan realizm 1960'ları ortalarından sonra davranışçı yaklaşım tarafından eleştirilmiştir. Mevcut analiz yöntemlerinden tatmin olmayan bu yaklaşım, uluslararası ilişkilerin fizik ve matematiğin yöntemleriyle çalışılması gerektiğini savunmuştur.⁷

Aslında 20. yüzyılda uluslararası sisteminde, devletlerin dışında başka siyasal aktörlerin - Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler Örgütü, NATO ve Varşova Paktı, Bölgesel İttifaklar gibi - uluslararası politikaya katıldığı, nükleer silah ve gönderme araçlarının ortaya çıktığı, bağlantısızlar hareketinin ortaya çıkarak geliştiği ve ideolojik çabalar ve çatışmaların uluslararası politikaya egemen olduğu söylenebilir.

Son yüzyıl içindeki uluslararası sistemi, 1939'a kadar güç dengesi sistemi, 1945'ten sonra meydana gelen değişimler neticesinde ortaya çıkan sistemi ise iki kutuplu sistem olarak belirtmek mümkündür.

II. Dünya savaşından sonra Sovyetler Birliği ile ABD ve diğer batılı ülkeler arasındaki savaş sırasında yaşanan işbirliğinin sürdürülmesi mümkün olmamış ortaya çıkan iki kutuplu sistem bir ideolojik çatışma görüntüsü almıştır. Bu ortamda ABD özgür dünyanın savunulması rolünü üstlenmiş,⁸ Sovyetler Birliği ise üçüncü dünya ülkelerinin emperyalist devletlere karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesinden

⁶ Scott Burchill & Andrew Linklater, *Theories of International Relations*, New York: Set Martin' Press Inc. 1996 .

⁷ Paul R. Viotti & Mark V. Kauppi, " Theory, Images and International Relations: An Introduction", *International Relations Theory* (Second edition), New York : Mac Millan publishing Company, 1993, s. 2.

⁸ ABD'nin uluslararası ilişkilerinin şekillenmesinde kendi ulusal güvenlik kaygıları belirleyici olmuştur. Bu konudaki tartışmaların bazıları için bkz. Çağrı Erhan "ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ekim-Aralık 2001, ss. 77-91.

faydalanarak kendi ideolojisini ve dolayısı ile siyasal ve ekonomik etkisini yaymaya çalışmıştır. Savaş sonrasında Sovyet tehdidi altında kalan Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık yardımı öngören Truman doktrini ve ardından savaştan zarar gören Avrupa ülkelerine yönelik yardımı içeren Marshall Planı'na Türkiye de dahil edilmiştir. Yine bu çerçevede 1949'da ABD önderliğinde NATO kurulmuştur. Türkiye 1952 yılında NATO'ya katılarak hem Batı Dünyası içindeki yerini sağlamlaştırmaya çalışmış hem de var olan Sovyet tehdidine karşı ittifak içinde bulunmak suretiyle koruma sağlamaya çalışmıştır.

Doğu Bloğunda ise 1947 de Kominform kurulmuş, Marshall Planı'na karşılık Molotof Planı geliştirilerek 1955 yılında Varşova Paktı kurulmuştur. Bu döneme rastlayan 1949 Çin Devrimi, Kore ve Vietnam Savaşları, 1961 Berlin Krizi, U2 casus uçağı olayı (1961), Küba Krizi (1962) Soğuk Savaş'ı zaman zaman tehlikeli boyutlara ulaştıran olaylar olmuştur. Bu dönem 1960'ların ortalarına kadar bu şekilde devam etmiş, bundan sonra iki blok arasında yumuşamaya yönelik önemli adımlar atılmıştır.

1960'ların başında barış içinde bir arada yaşama politikasına paralel olarak ortaya çıkan gelişmeler üzerine Doğu ve Batı Blokları arasında başlayan işbirliği ve bu çerçevede yapılan görüşmelerle başlayan ve 1990'a kadar devam eden döneme, genel olarak gevşek iki kutuplu sistemin⁹ özellikleri hakim olmuştur.

Küba krizinin hemen arkasından ABD, SSCB ve İngiltere nükleer silahların yayılmasını önlemek üzere 5 Ağustos 1963'te "Test Ban Treaty" adındaki Nükleer Denemelerin Kısmi Yasaklanması Antlaşması'nı imzalamıştır. Yine aynı yıl içinde ABD ile SSCB arasında yanlış anlaşılmanın riskini azaltmak üzere Kırmızı Telefon Antlaşması (Hot Line Treaty) imzalanmıştır. Küresel barışı tehdit edebilecek olan Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (The Non Proliferation Treaty) işbirliği ve yumuşama havasını devam ettiren önemli bir gelişme olmuştur. Yine bu dönemde Doğu ve Batı Blokları arasında yapılan bir çok ekonomik, ticari ve kültürel içerikli anlaşmaların yanı sıra iki tarafın nükleer stratejik silahlarında nitelik ve nicelik açısından sınırlamalar getiren anlaşmalar yapılmıştır. Bununla birlikte, 1979 yılında SSCB'nin Afganistan'ı işgaliyle başlayan, SALT II'nin yürürlüğe girmemesi ve İran-

⁹ Morton A. Kaplan'ın uluslararası siyasal sistem yaklaşımlarından biri olan gevşek iki kutuplu sistemde devletlerin çoğunun iki blok etrafında yoğunlaşmış olmalarının yanı sıra, bloklara katılmayan ve tarafsız politikalar izleyen devletlerinde bulunmasıdır. Ayrıca bu sistemin başka bir özelliği de BM gibi hemen hemen tüm devletlerin üye olduğu bir aktörün varlığı ve bu aktörün dengeleyici olmaktan çok arabulucu işlevi görmesidir.

Irak Savaşı ile devam eden dönem bazı yazarlar tarafından “ikinci Soğuk Savaş” dönemi¹⁰ olarak nitelendirilmiştir.

Gorbaçov’un SSCB Komünist Partisi Genel Sekreterliği’ne gelmesine kadar geçen bu periyodun, Hindistan, Pakistan ve İsrail’in de nükleer güç geliştirme çabası içinde oldukları istikrarsız bir görüntü sergilediğini söylemek mümkündür. ABD ve SSCB’nin müdahaleci bir dış politika izlediği bu dönemde ilişkiler barışı tehdit edecek boyutlara ulaşmamıştır. 1985 yılında Gorbaçov’un SSCB Komünist Partisi Genel Sekreterliği’ne gelmesi ve uyguladığı Glastnost ve Perestroika politikaları bir süre sonra tüm Doğu Bloğunu etkisi altına almıştır. Diğer yandan, Berlin duvarının yıkılması Soğuk Savaş’ın sonuna gelindiğinin de önemli bir göstergesi olmuştur. Doğu Avrupa ülkelerinde meydana gelen reform hareketleri, bu devletlerin SSCB’nin denetiminden çıkmaları ve nihayet Sovyetler Birliği’nin dağılması Soğuk Savaş’ı sona erdirmiştir.¹¹

İki kutuplu yapı içinde blok önderleri blok içinde sorunların çatışmaya dönüşmesini önlerken, örneğin ABD’nin, Latin Amerika ülkelerinin iç işlerine müdahalesi veya SSCB’nin Macaristan, Çekoslovakya ve diğer Doğu Bloku ülkelerinin iç işlerine karışması veya müdahale etmesi diğer bloğun fiili bir karşı müdahalesini gündeme getirmemektedir. Bu dönemde, gerek Doğu Bloğunda, gerekse Batı Bloğunda bazı sorunlar yaşanmışsa da bunlar büyük bir çatışmaya dönüşmemiştir. Üçüncü Dünya olarak tanımlanan bölgelerde ortaya çıkan çatışmalarda ise, karşı tarafın çatışmayı tırmandırmaktan çekinmeyecek şekilde yaşamsal çıkarları ön planda olan bir durum söz konusuysa diğer blok bu durumda geri çekilmeyi tercih etmekteydi. Örneğin SSCB, Batı Bloğu için yaşamsal çıkarların olduğu Ortadoğu bölgesinde, bir taraftan bölgede etkinliğini korumaya çalışırken diğer taraftan çatışmaları tırmandırmaktan kaçınmıştır. Ayrıca iki kutuplu sistemde nükleer silahlar ve savaşların tırmanması olasılığı tarafların çatışmaları kontrol altında tutmalarına veya durdurmalarına yol açmaktaydı. İki kutuplu sistemin sona ermesiyle, yeni uluslararası sistemde, özellikle Sovyetler Birliği’nin dağılması ile başta nükleer silahların yayılması ve bölgesel etnik sorunların neden

¹⁰ Bu konuda bkz, Fred Halliday, *Yeni Soğuk Savaş*, çev. İlker Özünlü, İstanbul: Belge Yay. 1985.

¹¹ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler...*, ss. 97-102; James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations* (Fourth Edition), New York: Addison Wesley Longman Inc., 1997, s.397.

olacağı çatışmalar gibi irili ufaklı bir çok yeni tehlikenin ortaya çıktığını söyleyebiliriz.¹²

Uluslararası sistemdeki çatışmaların büyük bir kısmı sistemde meydana gelen ani ve hızlı değişiklikler sırasında ortaya çıkmaktadır. Uluslararası sistemde o güne kadar etkin olan mekanizmaların devletler arasındaki ilişkileri düzenleyemez duruma gelmesi bir yerde çatışmaları doğurmakta bu durum sistemin yıkılmasıyla bazen daha da hız kazanmaktadır. İki kutuplu yapının bozulmaya başlamasıyla beraber blokların denetim alanlarında belirsizlikler ortaya çıkmış ve bazı devletlerin bu boşluktan yararlanmaya çalışmaları söz konusu olmuştur.

Irak'ın Kuveyt'i işgali bunun çarpıcı bir örneğidir. Ancak bu durum, hem bölgesel güç dengesini bozduğu, hem de ABD'nin ve Batı'nın yaşamsal çıkarlarını doğrudan tehdit ettiği için Irak'a müdahaleyi gündeme getirmiştir.¹³

Soğuk Savaş sonrasında yeni ortaya çıkan ya da önem kazanan tehdit unsurlarının bölgesel etnik çatışmalar, ülkelerdeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlar ve kararsızlıklar, Kitle imha silahları ve uzun menzilli füzelerin yayılması, köktendincilik, uyuşturucu ve her türlü silah kaçakçılığı ve uluslararası terörizm olduğunu belirtmiştir.

Soğuk Savaş sonrasında da "süper güç" olarak varlığını sürdürmekte olan ve 21. yüzyılda da süper güç olarak uluslararası sistemde en etkin belirleyici rolü oynayan ABD'ye 11 Eylül 2001 tarihinde yapılan terör saldırısı, Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin yeni tehditlerden biri olarak kabul edilen uluslararası terörün gelecekte oynayacağı rolün de bir habercisi olarak değerlendirilebilir. ABD'nin bu saldırının faillerini ortaya çıkarmakta izlediği yöntem ve "süper güç" olarak kendi rolüne uygun düşeceğini değerlendirdiği üslubun, -ki nerdeyse tüm dünya devletlerinin ya kendileri tarafında, ya da karşı tarafta olduklarını belirtme arasında seçim yapmaları yönündedir-sonradan bu eyleme karşı yapılacak her hareketin meşru müdafaa olarak algılanmasını sağlayacak şekilde yumuşatıldığı söylenebilir. NATO'nun 5. maddesini uygulamaya koyma yönündeki çabaları, müttefiklerinden bu yönde aldığı destek ve 21. yüzyıla belki de damgasını vuracak olan bir terör saldırısından sonra dahi, "süper güç" olarak bile, bir sonraki adımlarını meşrulaştırma gereğini duymuştur. Oysa evrilmekte olan uluslararası sistemde aktörler kurdukları ittifak / işbirliği ilişkilerine rağmen hâlâ büyük

¹² Richard Falk, "In search of a New World Model" *Current History*, Vol.92, No.573,(April 1993) , s.145.

¹³ Tayyar Arı , *Uluslararası ilişkiler...*, s. 105.

ölçüde kendi başınıklarını (self-help) sürdürmektedirler. Dolayısıyla meşrulaştırma ilişkisi bu bağlamda ancak "güç" ve "kapasite" ye bağlı olarak¹⁴ belli ölçüde etkili sonuçlar doğurabilmektedir. Terör gibi insanlığa karşı işlenmiş olan suçların ortak bir mücadele konusu olduğunun kabulü, en azından gelecekte teröre destek veren ülke sayısını veya bu konuda gösterdikleri hoşgörüyü azaltacaktır.

Ülkeler, uluslararası ilişkilerini kendi çıkarlarını gözeterek şekilde düzenlerken, bir yandan da ortak olarak görecekları çıkarlarını yeniden tanımlayacaklardır.

Soğuk Savaş sonrasında belirlemeye başlayan ve ABD'nin en belirleyici rolü oynadığı uluslararası sistem tek kutuplu sistem olarak şekillenmiş olmasına karşın, bu durumun yeni bölgesel güçlerin oluşumuyla değişmekte olduğunu söylemek de mümkün görünmektedir. Avrupa Birliği oluşumu, Japonya ve Çin ABD'yi dengeleyebilecek bölgesel güçler olarak değerlendirilebilir. Bu dönemin başka bir özelliği de, belirleyici ögenin askeri güçten ekonomik ve mali güce doğru kayması ve bu kapsamda oluşan bölgesel ekonomik birleşme hareketlerinin hızlanma sürecine girmesidir. Diğer taraftan SSCB'nin dağılmasıyla ABD uluslararası ortamda en güçlü ve tek küresel aktör olarak yalnız kalmış olmasına karşın, şimdiden bazı yazarlar dünyanın gelecekte çok kutuplu bir şekil alacağını da söylemektedir. Bu düşünceye göre yeni belirecek sistemde ABD, Almanya (eğer "Avrupa" bütünleşebilirse), Japonya ve Rusya (geçmişteki tarihi yerini süper bir savunma gücü olarak alacak şekilde) başlıca aktörler olarak belireceklerdir.¹⁵

Belirmekte olan sistemde savaş seçeneği dış politikada kestirme bir yol olmaktan çıkmaktadır. Savaş teknolojisindeki gelişmeler, nükleer silahların yanı sıra, konvansiyonel silahların tahrip gücü ve fırlatma mekanizmalarındaki gelişmeler, özellikle yoğun nüfusun yaşadığı sanayi bölgelerinin ve tesislerinin de hedef olabileceği düşünüldüğünde, savaş etkin ve kolay bir caydırma unsuru olmaktan uzaklaşmaktadır.

¹⁴ Realist teoride ana temayı oluşturan "güç" kavramına farklı anlamlar yüklenmektedir. Basit olarak; güç, bir devletin coğrafi, sosyal, ekonomik, politik ve askeri açıdan diğer devletlere olan üstünlüğü olarak tanımlanabilir. Güç kavramı ve kullanım kapasiteleri konularında bkz. J. H. Morgenthau, *Uluslararası Politika Cilt I*, Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oksay, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970; James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of ...*, s. 66; Paul R. Viotti & Mark V. Kauppi, "The State, Power and the Balance of Power", *International Relations...*, s. 45.

¹⁵ Neo-realist ekolün öncüsü olan Kenneth Waltz ile yapılan söyleşiden aktaran Paul R. Viotti & Mark V. Kauppi, "The State, Power and the Balance of Power", *International Relations...*, ss. 54-56.

Ayrıca savaşların etki alanlarını sınırlamanın zor olması ve top yekun bir savaşa dönüşebilme olasılığı savaşa başvurmayı önleyen bir başka neden olarak görülebilir.

Bunun yanı sıra, sayıları her gün artan çokuluslu şirketler ve buna bağlı olarak artan ekonomik karşılıklı bağımlılık, sorunların savaşa varmayan yöntemlerle çözümlenmesini zorunlu hale getirmektedir.

Var olan dengelerin değişmesi nedeniyle, eskiden olduğu gibi blokların kendi etki alanında güvenliği sağlamaları diye bir konu artık mümkün görünmemektedir. Bu durum, yapılan her türlü eleştirilere rağmen¹⁶, BM Örgütünün uluslararası barışı sağlamadaki rolünü artırmasını gerektirecektir.

1.2. Uluslararası İlişkilerde Uyuşmazlıkların Giderilmesinde Genel Uygulamalar

Devletler arasında ortaya çıkan hukuksal ve siyasi anlaşmazlıklarda, uluslararası hukuk açısından, dünya barış ve güvenliğinin sağlanmasından Birleşmiş Milletler Örgütü birinci derecede sorumludur. Birleşmiş Milletler Antlaşması bir yandan üyelere uyuşmazlıklarını barışçı yollardan çözmeyi görev olarak yüklerken¹⁷, diğer yandan üye devletlerin uluslararası ilişkilerde öteki devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına saygılı olmalarını ve hiçbir tehdide veya kuvvet kullanımına başvurmamalarını emretmektedir.¹⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda öngörüldüğü şekilde, Örgüt, eşit haklara sahip egemen devletlerin meydana getirdiği bir kuruluştur. Uyuşmazlıkların çözümünde, Antlaşmada yer alan yöntemler, devlet arasındaki çatışmalar için tasarlanmıştır. Söz konusu yöntemler devletlere prensip olarak, kendi sınırları içinde münhasır yetki veren egemenlik anlayışına dayanmaktadır. Bu nedenle devletlere ait iç çatışmaların, hatta uluslararası blok veya grupların çatışmalarının çözümlenmesinde, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın getirdiği sistem yetersiz kalmaktadır.

Devletler arasındaki hukuksal anlaşmazlıklar, tarafların iddia ve taleplerini, uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde kabul gören argümanlara dayandırmaya

¹⁶ Uluslararası kamuoyu haklı olarak barış ve güvenliğin sağlanmasında Birleşmiş Milletler'i başlıca sorumlu olarak görmekte örgütün bu uygulamalarını yakından izlemektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün; Sovyetler Birliği'nin 1956'da Macaristan'ı, 1968'de Çekoslovakya'yı işgali sırasındaki tutumu, Bosna-Hersek'te meydana gelen çatışmalarda beklentileri düş kırıklığına uğratması, Körfez Krizi sırasında ABD'nin kendi bölgesel çıkarlarını korumaya çalışması sırasında, örgütün kolektif güvenlik sistemini işletmek yerine Amerikan dış politikasını onaylayan bir konumda görünmesi, BM'e yöneltilen eleştiriler arasındadır.

¹⁷ Birleşmiş Milletler Antlaşması; mad. 2/3.

¹⁸ Birleşmiş Milletler Antlaşması; mad. 2/4.

çalıştıkları ve uygulanması gereken hukuk kuralının hangisi olduğunun belirlenmesi konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıklardır. Siyasi nitelikteki uyuşmazlıklar ise temelde devletlerin çıkarlarının çatışmasından kaynaklanmaktadır. Bu uyuşmazlıklar devletler hukuku tarafından düzenlenmemiş bir konuda ya da önceden varolan kuralların değişmesi durumunda ortaya çıktığı gibi , konu üzerinde taraflar arasında önceden yapılmış bir düzenlemenin yokluğunda veya yeni belirlenen bir statü nedeniyle de doğabilmektedir.

Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 33. maddesinde belirtilen “anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü” ilkesi, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda tarafların bu anlaşmazlığı öncelikle kendi seçecekleri yollardan çözmelerini öngörmektedir. Çözümün sağlanamaması durumunda Güvenlik Konseyi, barış ve güvenliği koruma maksadıyla barışçı çözüm yolları öğütleyebilmektedir.¹⁹

Devletler hukuku uygulamalarında siyasal uyuşmazlıklar taraflar arasında diplomatik yollardan çözümlenmeye çalışılmasına karşın hukuksal uyuşmazlıkların çözümü için hakemlik ya da uluslararası yargı yoluna gidilebilmektedir.

Uluslararası hukuk bağlayıcı kuralların olmaması ve koyulan kuralların uyulup uyulmadığını denetleyecek bir uluslar üstü mekanizmanın yokluğu nedeniyle iç hukuktan ayrılmaktadır. Bununla birlikte devletler özgür iradeleriyle oluşturdukları veya katıldıkları uluslararası hukuksal metinlere yaptırım konusunda hükümler koyarak kendilerini bağlayabilmektedirler. Ayrıca iç hukuktan farklı olarak uluslararası hukukun iki önemli kaynağından birini teamüller, yani devletlerin uygulamaları, diğerini ise devletler arasında akdedilen anlaşmalar oluşturmaktadır. Kaldı ki bunların da devletler arasında çıkmış bir çatışmada, çatışmayı önlemeye yönelik etkisinin çok fazla olduğu söylenemez. Her çatışmaya uyan teamül bulunamayacağı gibi bazen devletler taraf oldukları anlaşmalarla kendilerini bağlı saymayabilmektedir. Ancak uluslararası toplumda, barışı sağlama ve sürdürme çabaları BM Antlaşmasının ilgili maddeleri esas olarak alınmaktadır.²⁰ Bununla birlikte, devletler hukukunda uyuşmazlıkların çözümüne

¹⁹ BM Antlaşması için bkz. <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>; ayrıca bkz. Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş Cilt 2, Yeniden Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı*, Ankara: AÜ SBF Yayını, 1975, s.442.

²⁰ Uyuşmazlıkların Diplomatik yollardan çözümlenmesinde en çok başvurulan yöntem olan ve devletlerin yetkili temsilcileri aracılığıyla yaptığı, *görüşme (negotiation)*, taraflarca herhangi bir nedencle görüşme yoluna gidilemiyorsa, başka devlet/ devletlerin ya da uluslararası bir kuruluşun bir görüşme ortamı yaratmak amacı ile bulunduğu *dostça girişim, (good offices)*, dostça girişimden daha etkin davranmayı gerektiren ve tarafları buluşturup görüştürebileceği gibi kendisinin de uyuşmazlığın çözümü için bir öneri getirdiği *arabuluculuk (mediation)*, uyuşmazlığın temelini oluşturan olayların ve nedenlerin tarafsız bir yaklaşımla saptanması

ilişkin olarak önerilen / kabul gören yöntemler çeşitlidir. Bu çeşitliliğe koşut olarak yöntemler de “genel”dir ve uyumsuzluğa taraf olan devletlere belirgin serbesti kazandırmaktadır. Zorlayıcı önlemlerin alınması Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin görev ve yetkisi içine girmektedir. Konsey bu yetkisini kullanırken Birleşmiş Milletler’in amaç ve ilkelerine uygun hareket etmek zorundadır.²¹ Uluslararası barış ve güvenliği sağlamak amacı ile Güvenlik Konseyi’nin silahlı kuvvet kullanımını gerektiren zorlayıcı önlemlere başvurabilmesi için antlaşmanın 42. ve 43. maddesinde²² belirtilen şekillerde de silahlı güç teşkil ettirecektir. Bu bölümde yazılı zorlayıcı önlemlere başvurmak Güvenlik Konseyi’nin daimi üyelerinin vetosuna tabidir.

Günümüzde Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında birçok “barışı koruma / destekleme” faaliyetleri yürütülmektedir. Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda barışı koruma harekâtına ilişkin doğrudan ve açık bir düzenleme mevcut değildir. Ancak üye ülkelerin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden ve barışçı çözümlerin yetersiz kaldığı uyuşmazlıklarda, veto engelini de aşacak şekilde üretilen çözüm önerilerinin bir sonucu olarak barışı koruma harekâtı ortaya çıkmış ve kabul görmüştür. Birleşmiş Milletler Antlaşması’nda öngörüldüğü şekilde, zorlama harekâtı yapabilecek ordular yerine, Birleşmiş Milletlere askeri gözlemci grupları veya küçük ve orta çaplı birliklerden oluşan, hafif silahlarla teçhiz edilmiş kuvvetler kullanılmaya başlanmıştır. Bu tip girişimler, çatışan tarafları müzakere masasına getirmek, zaman kazanmak, barışçı çözüm için gerekli ortamı sağlamak, çatışmayı durdurmak ve kontrol altına almak için düzenlenmiş önleyici harekâtlardır.²³ Birleşmiş Milletler kaynaklarına dayanarak, Barışı koruma harekâtını, çatışma bölgelerinde uluslararası barış ve güvenliği yeniden kurmak ve korumak üzere Birleşmiş Milletler tarafından askeri birliklerin, askeri gözlemcilerin ve sivil unsurların kullanılmasını gerektiren, rıza ve işbirliğine dayanan, kuvvete başvurulmasını son çare olarak ve kendini savunma amacı

maksadıyla kurulan *soruşturma komisyonları (fact finding committee)*, tarafların birer temsilcisinin de üye olduğu *uzlaştırma komisyonları, (conciliation)*, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyince sorunun çözümüne yönelik olarak yapılan girişimler yoluyla yapılabilir.) Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, mad. 33/1.

²¹ Birleşmiş Milletler Antlaşması, mad. 24/2.

²² 42. madde gereğince Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği korumak veya yeniden tesis etmek için yeterli olacak derecede hava, deniz ve kara kuvvetleri birliklerinin kullanılmasını gerektirecek önlemleri alabilir. 43.madde gereği üye ülkeler yalnızca belirli durumlarda değil , fakat sürekli olarak 42. maddede belirtilen amaçlar doğrultusunda kullanılmak üzere, Güvenlik Konseyi’ne gereken silahlı kuvvetleri vermeyi ve her türlü yardım ve kolaylıklarda bulunmayı üstlenmişlerdir.

²³ Orhan Nalçioğlu, *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekâtının Hukuksal Esasları*, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1997, ss. 18-20.

ile sınırlayan ve uyuşmazlıkta tarafsız olan bir hareket olarak tanımlamak mümkündür.²⁴

Barışı korumaya yönelik icra edilen faaliyetlerin her birine ilişkin kesin çizgilerle ayrılmış net tanımlamalar mevcut değildir. Bu tür faaliyetlerin genel anlamlarından yola çıkarak aşağıdaki tanımlamaları yapmak mümkün görünmektedir.

Çatışmaların önlenmesi (Conflict Prevention) : Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VI. bölümü kapsamında çatışmaların yayılmasını ve silahlı çatışmaya dönüşmeden krizlerin önlenmesini amaçlayan ve önleyici birlikler konuşlandırmaktan, diplomatik girişimlere kadar uzanan bir dizi değişik faaliyeti kapsayabilir. Bu faaliyetler, soruşturma görevlileri, karşılıklı danışma ve görüşmeler, ikaz ve uyarılar, denetleme ve kontrol, krizi önlemek için sivil unsurlar ve askeri kuvvet göndermeyi de içerebilir.

Barış yapma (Peace Building) : Çıkan bir krizi barışçı çözüme ulaştırmak amacıyla krizin başlaması ile birlikte eşzamanlı olarak yapılan diplomatik girişimlerdir. Bunlar dostça girişim, arabuluculuk, olayı yatıştırma, diplomatik yalnızlık gibi faaliyetleri içerebilir.

Barışı Koruma (Peace Keeping) : Devletler arasında veya devletlerin kendi içinde çıkan çatışma ve krizlerin sona erdirilmesi için tarafsız üçüncü bir uluslararası nitelikli askeri güç ve sivil unsurlar tarafın barışı yeniden tesis ve idame ettirmek amacıyla yapılan politik / askeri faaliyetlerdir. Bunlar çatışan tarafların onayı ile, askerden arındırılmış tampon bölgeler oluşturmak, sınırları gözlemek ve kontrol etmek, ateşkesi kontrol etmek, çatışan tarafları silahtan arındırmak gibi faaliyetleri içerebilir.

Barışa Zorlama (Peace Enforcement) : BM Antlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında barışı tesis etmek ve mahalli resmi otoritenin yeniden tesisini sağlamak için yapılan faaliyetlerdir.

İnsani Yardım Harekâtı (Humanitarian Operation) : Çatışma/kriz sırasında zarar gören insanlara yardım etmek için uzmanlaşmış sivil uluslararası kuruluşların (NGO – Non Governmental Organization) barış gücünün desteğinde yaptığı faaliyetlerdir.

²⁴ Orhan Nalcioğlu, *Birleşmiş Milletler Barışı...*, s .21.

Yürütülmekte olan barışı koruma harekâtlarının çeşitli tiplerine ilişkin tanımlar Birleşmiş Milletler kaynaklarında mevcuttur.²⁵ ABD askeri kaynaklarında ise, uluslararası barış ve güvenliği sağlamaya yönelik askeri faaliyetler, “*barış harekât(lar)ı / (peace operations)*” ana başlığı altında birleştirilmiştir.

Üç tip askeri harekâtı içeren bu başlıktan, birincisi, uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümlenmesine ilişkin diplomatik faaliyetlerin askeri yönden desteklenmesini içeren, *barışı kurma (peace-making)*, *barışı inşa (peace-building)*, ve *önleyici diplomasi (preventive diplomacy)* faaliyetleridir. Bütün bunlar *diplomasiye desteklenmesi (support to diplomacy)* kavramı ile anlatılmaktadır. Bu tür faaliyetler, ister barış ister çatışma sırasında yapılsın, faaliyetleri yürüten askerler açısından barış zamanının günlük etkinlikleri olup, askeri birliklerin ve personelin dışarı gönderilmesi askeri diplomatik görüşmeler, karşılıklı güvenlik programlarının yardım şeklinde uygulanması gibi faaliyetleri içermektedir.

İkinci tip “*peace-keeping*” kavramı günümüzde yapılmakta olan barışı koruma harekâtının geleneksel türlerini kapsamaktadır.

Üçüncü tip ise, “*barışa zorlama (peace-enforcement)*” kavramı ile *insani yardımın korunması (protection of humanitarian assistance)*, *düzen ve istikrarın kurulması (establishment of order and stability)*, *yaptırımların uygulanması (enforcement of sanctions)*, *korunan sahaların tesisi (establishment of protected zones)* ve *hasımların güç kullanarak ayrılması (forcible separation of belligerents)* gibi faaliyetleri içermektedir.²⁶

Birçoğu günümüzde de devam etmekte olan barışı destekleme harekâtlarına Türkiye de gerek Birleşmiş Milletler Örgütünün bir üyesi olarak, gerekse uluslar arası diğer oluşumlar içinde katılmıştır. Bunlardan başlıcaları şunlardır²⁷.

²⁵ Barışı koruma harekâtlarına ilişkin olarak “*peace operations, peace-building, peace-keeper, peace-keeping, peace-keeping operation, peace-making, peace-restoration and conflict-mitigation operation*” kavramlarıyla ilgili tanımlar için bkz. <http://www.un.org/Depts/dpko/glossary/p.htm>

²⁶ Günümüzde barışı korumaya yönelik icra edilen faaliyetlerin tanımlarına ışık tutacak bu sınıflandırmaları, **Peace Operations: Field Manual No: 100-23 (FM 100-23)**, Headquarters Department of the Army, Washington D.C., 30 Dec.,1994’ten aktaran Orhan Nalcioğlu bkz. Orhan Nalcioğlu, **Birleşmiş Milletler Barışı...**, s .18 , dipnot 51.

²⁷ Bu faaliyetlere ilişkin bilgiler Barış İçin Ortaklık (BİO) Eğitim Merkezi (PIP Training Center)/Ankara kurs kataloğundan derlenmiştir.

Adı	Süresi	Maksadı	Katılım
Kore Savaşı	1950-1953	BM üyesi olarak bölgesel ve dünya barışına katkıda bulunmak	3 tugay
UNIIMOG (United Nations Iran-Iraq Military Observer Group)	Ağustos 1988-Şubat 1991	İki tarafın ateş kes anlaşmasına uyduğunu ve birliklerin geri çekilmesini gözlemek	6 aylık periyotlarla 10 askeri gözlemci
UNIKOM (United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission)	Nisan 1991-devam	Irak ve Kuveyt sınırında askerden arındırılmış bir bölge oluşturmak ve sınır ihlallerini önlemek ve düşmanca hareketleri gözlemek	6 aylık periyotlarla 5 askeri gözlemci
Operation Provide Comfort / Northern Watch	Mart 1991-devam	Mültecilerin evlerine dönüşünün gözlenmesi / Irak'ın 36. Paralel kuzeyindeki askeri faaliyetlerinin izlenmesi ve engellenmesi	1 Mzk. Bölük , askeri irtibat subayları , 1 hava keşif kolu
UNOSOM (United Nations Operation in Somalia)	Nisan 1992-Şubat 1994	İnsani hareketi desteklemek amacıyla, düşmanlıkların durdurulması ve güvenlik ortamının sağlanmasına yardım etmek	1 Mzk Bölük
UNOMIG (United Nations Observer Mission in Georgia)	Ağustos 1993-devam	Gürcistan ve Abhazya arasında irtibat sağlamak ateşkesi gözlemek	6 aylık periyotlar- 7 askeri gözlemci
UNPROFOR (United Nations Protection Force)	Haziran 1994-Aralık 1995	Bosna - Hersek' de yürütülen insani yardım hareketinde güvenli bölgeler oluşturulması ve korunması	Bosna Hersek'te 1 Mzk tugay - İtalya'da 1 F-16 Kolu, 2 Fırkateyn
Bosna Hersek'te birleşik Polis Gücü	1995	Kuzey Bosna Hersek'teki Bihaç Bölgesine mültecilerin geri dönüşüne yardım	50 polis memuru
UNPREDEP (United Nations Preventive Deployment Force)	Mart 1995-devam	Makedonya 'da sınır bölgelerinde, güven ve istikrarı bozabilecek gelişmeleri izlemek ve rapor etmek	6 aylık periyotlar- 4 polis memuru
IFOR/SFOR (Implementation / Stabilization Force)	Ocak 1996-devam* * 1996- 2000 arası 1 Mzk Tugay ile	Dayton Barış Antlaşması'm uygulamak ve Bosna Hersek'teki durumu stabilize etmek	1 Mzk tabur, 1 F-16 kolu, 2 Fırkateyn
IPTF (International Police Task Force)	1997- devam	Bosna Hersek'te yerel Federal Polis örgütünün kurulmasına yardım	6 aylık periyotlarla 37 polis memuru
ALBA (Operation in Albania)	Nisan 1997 - Ağustos 1997	İnsani hareket için güvenli koşulların oluşturulması	1 Amfibi Görev Kuvveti
TIPH (Temporary International Presence in Hebron)	Şubat 1997-devam	İsrail Kuvvetlerinin Hebron'dan çekilmesi konusunda 1995 yılında imzalanan II.Oslo Anlaşmasının uygulanmasının izlenmesi	6 aylık periyotlarla 18 askeri gözlemci
KVM (Kosovo Verification Mission)	Kasım 1998- Mart 1999	BM 1199 sayılı kararına taraflarca uyulduğunun izlenmesi , ilerleme ve/veya ihlallerin rapor edilmesi	14 sivil ve asker gözlemci
KFOR (Kosovo Force)	Haziran 1999-devam	Kosova'da imzalanan barış antlaşmasına organik yapısında bulunan birimlerle, barışı koruma hareketi icra ederek, yardımcı olmak	Türk Taburu Görev Kuvveti
ISAF International Security Aid Force/ Afganistan	Ocak 2002-devam Nisan 2002 itibarıyla Türkiye bu kuvvetin komutasını 6 aylık bir süre için almaya karar vermiştir.	BM'in 1386 sayılı kararı gereği bölgede güvenliğinin sağlanması	1 bölük

Görüleceği gibi barışa/insani harekâta katkıda bulunmak, barışı tesis ve idame etmek gibi farklı amaçlara yönelen bu faaliyetlerin bir kısmı Birleşmiş Milletler Örgütü, diğer bir kısmı da başka uluslararası oluşumlar içinde yürütülmektedir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulduğu 1945 yılından beri, çeşitli şekillerde barışa katkıda bulunmak maksadıyla yürüttüğü faaliyetlerin her biri farklı nedenlerle ortaya çıkan uyuşmazlıkları engellemek üzere, yine birbirleriyle karşılaştırma bile yapılamayacak derecede farklı koşullarda gerçekleşmiştir. Ancak bu tip çatışmaların ortaya çıkmasına neden olan faktörlerin, çatışmanın durdurulması ve çatışma sonrası kalıcı barışın ve istikrarlı ortamın nasıl oluşturulabileceği ile geleceğe yönelik ne tür derslerin çıkarılabileceğini araştırmak açısından her bir olay farklı bir örnek oluşturabilir.

Uluslararası ilişkilerde uyuşmazlıkların giderilmesi ve çatışmaların çözümlenmesinde karar vericiler, geçmişte hangi girişimlerin hangi sonuçları verdiğini sistematik bir biçimde incelemek durumundadırlar. Salgın bir hastalığa aşı geliştirme sürecinde olduğu gibi önceden yaşanmış ve çözüm getirilmiş bir sorunun, gelecekte meydana çıkması durumunda aynı metotla çözümlenebilmesi tabii ki çok kolay olabilirdi. Ancak her bir uluslararası çatışmanın kendine özgü özellikleri olduğu ve çözümün oluşturulmasında kültürel, politik ve tarihi özelliklerini de göz önünde bulundurulması gereklidir.²⁸

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun tavsiye niteliğinde, Güvenlik Konseyi'nin ise bağlayıcı kararlar alabilmesi, ayrıca veto yetkisinin varlığı, kolektif güvenlik sisteminin ancak devletler arasında çıkar ayrılığının söz konusu olmadığı ve bütün dünya devletlerinin aynı idealleri paylaşmaları durumunda gerçek anlamda işlerlik kazanabileceğini göstermektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle son on yılda hızla değişim gösteren dünyada, uluslararası yoğun savaş tehdidinin yerini ülke içi etnik ve dini temele dayalı alçak yoğunluklu çatışmaların aldığı, bu dönemde uzlaşmazlıkların ve çatışmaların çözümlenmesine yönelik algılamalar da değiştiğini görmekteyiz. Dünyadaki politikaların değişmesiyle, uluslararası çatışmaların tanımı da yeni bir boyut kazandı. Bu boyutta yine eskiden olduğu gibi iki ülkenin silahlı güçleriyle yaptıkları, iki ülkeden

²⁸ Uluslararası ilişkilerde yöntem, simülasyon ve öngörü sorununa ilişkin tartışmalar için bkz; Paul C. Stern and Daniel Druckman, (edit) "Evaluating Interventions in History: The case of International Conflict Resolution", **International Conflict Resolution After the Cold War**, Washington, D.C. : National Academy Press, 2001, ss. 39-40.

birinin kendi sınırları dışında savaşmasını gerektiren eski moda savaşların olmadığı durumlarda bile ortaya çıkan çatışmaların uluslararası barışı tehdit ettiği algılanmaya başlanmıştır.²⁹

Bu durumda geçmiş dönemdeki çatışma çözümü girişimlerinin yeni sisteme uygunluğu da tartışılmaya ve dünyadaki uluslararası aktörlerin bu çatışmalara/çözümlemesine etkisinin geçmişteki gibi sürüp sürmediğinin de incelenmesi önem kazanmaktadır.

Uluslararası ilişkiler ve çatışma çözümü kuramları üzerinde çalışan bazı yazarlar iki kutupluluğun çok kutupluluğa göre daha dengeli ve istikrarlı bir sistem oluşturduğunda birleşmektedirler. Onlara göre kutup sayısı arttıkça karar vericilerin çözümlemesi gereken bilgi miktarı da artacak, karar vericilerin sayısının artması da dikkate alınması gereken bilgi miktarını arttıracak ve belirsizlikler çoğalacaktır.³⁰

Uluslararası dengelerin oluşmasında en önemli rolü oynayan etkenin başta büyük devletlerin ulusal çıkarları olmak üzere, belirli ittifakların hayati çıkarlarının olduğu gerçeğini de göz önüne aldığımızda, yeni oluşmakta olan düzende, çatışmaların çözümünün başarısının nasıl ölçüleceği de önem kazanmıştır. Günümüzde uluslararası yapı, çatışmaların katlanılamayacak sonuçlar doğurmasını önleyecek şekilde önlemler almayı gerektirmekte, ülkeler ise kendi çıkarlarını azami şekilde koruyacak yada kayıplarını en aza indirecek çözümler için çaba göstermektedir. Bu nedenle de çatışmaların çözümlerine öncelikle kendi çıkarları olmak üzere tarafların tümünü belli oranlarda memnun edebilecek yaklaşımlar izlemektedir.

²⁹Uluslararası sistemde etkileşim, aktör ve alanların çoğalması ve çeşitlenmesi, birbirinden çoğu kez farklı "çatışma" türleri yaratmıştır. Bu çatışmalarla ilgili olarak analiz ve yöntem sorunlarını araştıran bölgesel düzeyde araştırma merkezleri kurulmuştur. Bunlardan bazıları için bkz; Paul C. Stern and Daniel Druckman, "Evaluating Interventions...", ss. 1-38; <http://www.un.org/Depts/dkpo>.

³⁰ Uluslararası ilişkilerde çok kutupluluk ve karar alma süreci konusundaki tartışmalar için bkz: Paul C. Stern and Daniel Druckman, "Evaluating Interventions...", s. 52.

1.3. Çatışma ve Çatışma Çözümü Yaklaşımları

Yapılan araştırmalar geçtiğimiz 20 yıl içinde her yıl 20 ila 35 arasında savaşın devam ettiğini göstermektedir. 1950 den itibaren her yıl devam etmekte olan savaş sayıları incelendiğinde aşağıda basitçe listelenen sonuçlar görülecektir³¹:

Yıl	Savaş Sayısı
1950	11
1955	10
1960	12
1965	15
1970	17
1975	20
1980	24
1985	33
1990	33
1995	34

Yine araştırmalar göstermektedir ki 1945 ile 1995 yılları arasında yapılan savaşların sadece % 28'i iki veya daha fazla ülkenin ve ordularının taraf olduğu savaşlardır.

1990 sonrası çatışmalarda ise sadece Körfez savaşı uluslararası bir boyuta sahip olduğu söylenebilir.³²

Söz konusu savaşların çoğunun dünyanın en fakir bölgelerinde olması ve bir çoğunun ülke sınırları içinde kalmasına rağmen bu savaşların sadece ülkenin iç işlerini ilgilendirdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Uluslararası toplum, gerek bu tür çatışmaların önlenmesi, gerekse etkilerinin azaltılması yolundaki girişimleri bu tür iç çatışmaların uluslararası boyutuna bir başlangıç oluşturmaktadır. BM bu tür çatışmaların çözülmesinde hem en fazla dikkati hem de eleştiriyi üzerinde toplamıştır. BM'in iç çatışmaların çözülmesinde, gerek yeterli yasal dayanakları, gerekse gerekli ekonomik ve insan gücü yoktur. Bu tür çatışmaların çözülmesinde sivil toplum kuruluşları, bölgedeki devletler veya ittifaklar daha etkin olabilmektedir.

Özellikle soğuk savaş sonrası çatışma çözümü konusunda, çatışan tarafların isteklerinin belirli ölçüde karşılanabileceği yaklaşımların (win-win output), uzlaşma ve barışın devamlılığı perspektiflerinin ağırlık kazandığını söyleyebiliriz

³¹ Charles Hauss, *International Conflict Resolution*, London : Continuum, 2001, s. 4.

³² Charles Hauss, *International ...*, s. 23

1.3.1. Uluslararası Çatışmaların Çevrimi

Çatışmalar ister kurgulanarak ortaya bilinçli olarak çıkarılsın, isterse kendi dinamikleri içinde gelişsin doğrudan en şiddetli biçimde ortaya çıkmazlar. Çatışmaların geçirecekleri belirli aşamalar, halen müdahale edilebilecek ve durumun daha da kötüleşmesinin önlenebileceği bir dizi tırmanma evresini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Dışarıdan bakıldığında çok ani olarak ortaya çıkmış gibi görünen bir çatışmanın bile içerden ve dışardan gelen bir çok girdisi olduğunu, bunların da çok süratli bile olsa çatışma öncesi bir takım tırmanmaların yaşanmasına neden olacağını düşünebiliriz. Devletler arasında bir uyuşmazlığın ortaya çıkması durumunda, tarafların çözüme yönelik diplomatik girişimlerinin bir sonuç vermemesi, barışçı çözüme ulaşmak için ortaya konan yaklaşımların yetersiz kalması durumunda, uyuşmazlık konusu krize dönüşebilir. Devletler arasındaki herhangi bir uzlaşmazlık konusu, uyuşmazlık (dispute) seviyesinde kalabileceği gibi, çatışma (conflict) biçimine de dönüşebilecektir.³³

Uyuşmazlığın tespit edilmesi sonrası, yapılacak diplomatik girişimler söz konusu sorunu tırmandırmadan çözüme götürmeyi amaçlayacaktır. Ancak diplomasi yoluyla çözümlenemeyen konular, devletler için ifade ettikleri önem derecesine bağlı olarak, tırmanma, kriz ve nihayetinde çatışma aşamalarına gelebilecektir. Çatışmanın durdurulması ve çözümü sonrasında ise sorun, problem çözümü yöntemleriyle uzun dönemde ve kalıcı bir biçimde çözümlenebilecektir. Problem çözümünde çıkarların yeniden tanımlanması büyük önem kazanacaktır. Bu bağlamda krizlerin iyi yönetilememesinin, uyuşmazlıkların savaş türü bir çatışmaya dönüşmesi sonucunu doğurabileceğini söylemek mümkündür. Burada öncelikle, çatışma öncesinde yaşanabilecek muhtemel süreçler ile çatışma sonrasında varılabilecek sonuçlar tartışılacaktır.

1.3.1.1. Kriz Yaratılması

Krizler, büyük askeri güçlerin karşılıklı olarak birbirlerini tehdit edebileceği durumlar ile, basit sınır uyuşmazlıklarının başlatabileceği büyük çaplı çatışmalar kadar geniş bir yelpazede belirebilirler. Krizlerin en belirgin özellikleri, karar alıcıların birincil

³³ Bazı yazarlar uyuşmazlık (dispute) ve çatışma (conflict) kavramlarının, çözümlerine ilişkin yaklaşımlar nedeniyle birbirinden net bir biçimde ayrılması gerektiğini vurgulamaktadır. Uyuşmazlıkların, geleneksel olan, görüşme (negotiation) ve arabuluculuk (arbitration) yollarıyla, çatışmaların ise analitik yaklaşımlar yardımıyla, sorunun altında yatan davranışsal nedenlerle birlikte çözümlenebileceğini belirtmektedir. Bu konuda bkz; John W. Burton, "Conflict Resolution Towards Problem Solving", <http://www.gmu.edu/academic/pcs/burton.html>. Basım tarihi: 16.04.2002

öncelikteki değerlerine doğrudan bir tehdit oluşturması ve buna reaksiyon göstermek için gereken sürenin çok kısıtlı olmasıdır.³⁴ Çatışmanın ilk aşamasında, gerilimin, şiddetin kaçınılmaz olacağı noktaya kadar derinleşmesi krizin doğmasına neden olur. Günümüzde uluslararası ilişkilerde yeni bir terim olarak kullanılan koruyucu diplomasi, çatışmaların şiddet içeren çarpışmalara dönüşmeden önlenmesini gerektirmektedir.³⁵ Ancak politikacıların bu yolu seçmek yerine, çoğunlukla bir takım nedenlerle koruyucu diplomasiyi belli belirsiz ve oldukça zayıf şekilde kullanmakta olduklarını söyleyebiliriz. Basın ve yayın kurumlarının gerilmekte olan durumu, dünya kamuoyuna doğru ve tarafsız olarak ne kadar aktarabildiği de krizin şekillenmesinde oldukça etkin rol oynamaktadır. Kriz anlarında, uluslararası ilişkilerde kullanılan her türlü girişim işlerlik kazanmakta ve ön plana çıkabilmektedir.³⁶

1.3.1.2. Savaşa Dönüşme

Koruyucu diplomaside olduğu gibi çatışmanın başlamasıyla zamanında yapılacak bir müdahale düşmanlıkların çabucak durdurulmasını sağlayabilecektir.

Ancak çatışmanın tarafları ve özellikle uluslararası toplum, çatışmanın yoğunlaşmasından önce müdahale etmeye nadiren yönelmektedir. Günümüzde, krizlerin kolaylıkla savaşa dönüşebilecek bir boyuta gelmesi, ancak bölgede çıkarları bulunan büyük devletlere rağmen gerçekleşebilecektir. Bununla birlikte, bölgesel istikrarı tehlikeye düşürebilecek nitelikteki etnik ve din kökenli iç çatışmalar da uluslararası toplumun müdahalesini gerektiren durumlar olmaktadır.

1.3.1.3. Savaşın Durdurulması

Son döneme değin siyaset bilimciler savaşların tarafların birbirlerini "*karşılıklı acıtma seviyesine*" gelinceye kadar durdurulamayacağını düşünmekteydiler.³⁷ Bu noktadan sonra tarafsız bir üçüncü ülke, örgüt veya bu işi kendine iş edinmiş eski deneyimli politikacıların girişimiyle ciddi anlamda görüşmeler ve pazarlıklar başlayabilmektedir. Ancak geçen 10 yılda uluslararası toplumun, daha savaşın hemen

³⁴ James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, *Contending theories of International...*, s. 479.

³⁵ Charles Hauss, *International ...*, s. 26

³⁶ Krizlerin atlatılmasında, başta çatışma kavramının kendisi ve çözüm yolları olmak üzere, pazarlık, görüşme, güç ve güç kullanım tehdidi, tırmanma/yumuşama/caydırma, çıkarların yeniden tanımlanması, değerler, algılamalar, devletler hukuku ve uluslararası kuruluşlar, diplomasi ve karar alma süreci gibi, uluslararası ilişkilerin her türlü mekanizmasının etkin olarak kullanılması önem kazanacaktır.

³⁷ Charles Hauss, *International ...*, s. 28.

başlangıç döneminde barışı sağlama veya barışı zorlama olarak adlandırılan girişimlerde bulunma yönünde istekli oldukları görülmektedir.³⁸

1.3.1.4. Kalıcı Barışın Sağlanması

Soğuk Savaş öncesinde gözlemciler uluslararası çatışma çözümünde barışın devamlılığının sağlanmasına yönelik çalışmalarını, bu konuda örneklerin çok ender olması nedeniyle neredeyse durdurmuşlardı. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün konu üzerindeki çabalarının sınırı nedeniyle haksız da sayılmayabilirlerdi. Ancak 1980'ler sonrası konuya yönelik bakış açısı değişmiştir. Artık kalıcı barışın endüstrileşmiş batı demokrasilerinde bir kural haline geldiğinden ve barış bölgeleri (zone of peace) söz edilmeye başlanmıştır.³⁹ Çabalar eski savaşan taraflar arasında bir köprü oluşturmaya ve sorunların çözümünde, toplumların şiddet içermeyen yöntemleri seçeceği sivil toplumların oluşturulmasına yöneltildi. Bu anlamda kalıcı barışın gerçek anlamdaki çatışma çözümü olacağından bahsetmek yanlış olmayacaktır. Anlaşmazlıkların bir günde yok olmayacağını göz önüne aldığımızda, kalıcı barışın uzun zaman alacak ve sabırla üzerinde çalışılması gereken bir konu olacağı da kesindir.

Çatışma çözümünün yeni formları üzerinde çalışanlar, krizlerin şiddetli çatışmaya dönüşmesinden önce koruyucu diplomasi ile çözümlenmesinin ve tarafların ikisinin de kazandığı (win-win) çözümleri üretilmesinin kalıcı barışı sağlamada önemli rol oynayacağı görüşüne yaklaşmaktadırlar.

Uluslararası ilişkilerde, çatışmaları çözümlenmek amaçlı girişimler, ülkelerin ve karar alıcıların uluslararası ilişkileri, olayların nedenleri ve sonuçları arasındaki bağlantıları, uluslararası aktörleri nasıl algıladıkları ve ülke önceliklerini hangi temele oturttukları ile yakından ilgilidir. Bu noktadan hareketle çatışma çözümündeki yaklaşımları gözden geçirmekte fayda olacaktır.

1.3.2. Sistem Yaklaşımı

Sistem teorisi yaklaşımına göre, uluslararası toplum bir sistemden ibarettir ve kendi dengesini oluşturur. Sistemin herhangi bir elemanı tarafından bozulmaya

³⁸ Çatışmaların çözümünde uluslararası toplumun bu eğilimi özellikle barışı sağlama (peace-making) savaşın sonlandırılması için barışçı yöntemleri kullanmayı, barışa zorlama (peace-enforcement) savaşın silahlı güç kullanılarak durdurulması, barışı koruma (peace-keeping) yürürlükte olan ateşkese gözlemek ve devamını sağlamak, ve barışı oluşturma (peace-building) savaşa neden olabilecek anlaşmazlıkları en başında çözerek devamlı barışı sağlama şeklinde yapılan faaliyetlerle kendini göstermeye başlamıştır.

³⁹ Charles Hauss, *International ...* , s. 28.

çalışması durumunda sistem kendisini dengeye getirmek üzere bir tepkide bulunur. (Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra yaşanan olaylarda sistemin tekrar dengeye gelmesi için yaşanan tepkiler buna örnek olarak verilebilir.) Çatışmanın çözümlenmesinde ise, öncelikle kendi çıkarları olmak üzere diğer tarafın çıkarlarını da önemseme önem kazanır. Sistem teorisi, tarafların ikisinin de kazandığı (win-win) sonuçlara ulaşılabilecek bir çözüm için karşılıklı bağımlılığı bir başlangıç noktası olarak görür. Sistemin bütününe birbirine bağımlı olduğu kabul edildiğinden, bir aktörün davranışının diğerlerini nasıl etkilediğinin de incelenmesi gerekmektedir. Bu özellikle ulusal çıkarlar açısından önemli olarak görülmektedir. Bir devlet kendi istediğini elde etmek isterken rakiplerinden büyük bir tepki doğmasına neden oluyorsa, kendi çıkarlarını kovalamanın, tam tersi bir etki yaparak, aleyhine dönebileceğini de düşünmelidir. Yine Irak'ın Kuveyt'i işgali bunun iyi bir örneği olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, sistem teorisi davranışların orta ve uzun vadeli etkilerini göz önüne almayı gerektirir. Diğer bir deyişle, bugünkü olayları anlamak için bunların tarihsel gelişmelerini de öncelikle incelemek zorunluluğu vardır.

Sistem teorisyenlerine göre, geleneksel yaklaşımlarda çatışmaların sonu, bir kazanan ve kaybedenden veya daha trajik olarak sadece kaybedenlerden oluşur. Ancak onlara göre bu tip çıktılar zaman içinde eriyerek kaybolur. 1991 yılında ABD ve müttefiklerinin Körfez krizinde Irak'a karşı zafer kazandıkları söylenebilir. Ancak Irak'ın bu yenilgisi, liderlerinin Batı dünyasına duyduğu kını ve nefreti artırmış, Birleşmiş Milletler'in başından beri uygulamaya çalıştığı yaptırımlara karşı direnci artırmaya devam etmiştir. Bu durum şu prensiple kısaca açıklanabilir: *"Bugünkü davranışlar sana zarara veriyorsa, çok muhtemeldir ki yakın gelecekte sen de geri dönerek karşılık vermek isteyeceksin. Ya da tam tersi, ikimizin de çıkarlarına uygun bir çözüm yolu bulunduğunda, ikimiz de daha fazla işbirliği için ön hazırlıklar yapmaya başlayabiliriz."* Bu yaklaşımla birlikte sistem teorisyenleri, karşılıklı bağımlılığın ve win-win çözümlerin her zaman daha uyumlu olan bir iletişim kurmayabileceğini de kabul etmekte, bunların uzun dönemde yaratabileceği öngörülmez ve tahrip edici yanları olabileceğini de göz önünde bulundurmaktadırlar.⁴⁰

⁴⁰ Charles Hauss, "Towards a Stable Peace", *International Conflict Resolution*, New York: Continuum, 2001, s. 37

Çatışmaların çözümlenmesinde tarafların ikisinin de kazandığı (win-win) sonuçlara yol açan/engelleyen ve aktörlere, algılara ve bireylere ilişkin faktörleri ise şöyle sıralamak mümkündür:

- BM daimi üyelerinin çıkarları,
- Uluslararası toplumun gerekli tecrübe, uzmanlık ve etkin müdahale için yeterli kaynaktan yoksun olması,
- Koruyucu diplomasinin doğru zamanda kullanılmaması,
- Tarafların düşman imajı, kin ve nefreti yenebilmeleri,
- Karar mekanizmalarının ve liderlerin özellikleri,
- Üçüncü tarafların etkisi, (ancak üçüncü tarafın çatışmadan çıkarının olmaması ve etkin bir şekilde müdahale edebilmesi koşuluyla),
- Medya etkisi, (iletişim kolaylıkları sayesinde dünyanın küçülmesine, ufukların daralmasına ve neredeyse çözümün oluşması gereken tarza şekil vermek arasında değişkendir),

Uzun süreli ve kararlı bir barışın sağlanması ancak barışı tesis (peace building) girişimleri sayesinde uzun çabalar sonrasında sağlanabilir.

Paul Lederach uzlaşmanın şu adımlar sonrası gerçekleşebileceğini belirtmektedir.⁴¹

- Gerçek (çatışmanın zaman içinde değişen kaynağının tespiti, yapılan hataların kabulü),
- Merhamet (yapılmış hataların affı ve yeni bir ilişki kurmaya yönelik başlangıç)
- Adalet (zarar görmüş olan taraf için yeni hakların ve bir programın belirlenmesi)
- Barış (herkesin güvenliği ve bunun sağladığı uyum ve saygı arzusu).

⁴¹ Paul Lederach, çatışma çözümü (conflict resolution) yerine çatışma dönüşümü (conflict transformation) terimini kullanmakta ve çatışmaların zaman içinde dönüşerek değişeceğini savunmaktadır. Bunun için de, çatışmanın gerçek nedeninin ortaya çıkarılarak, merhamet, adalet ve barış arzusu ile desteklenerek çözümlenebileceğini belirtmektedir. Bu konuda bkz. "Conflict Transformation", <http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/contrns.htm>. Basım Tarihi: 03 .06.2002.

Ancak politikanın pratik uygulamalarının barışın tesisi için gereken politik momenti yavaşlatmakta olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Sadece savaşın durdurulması, tarafların uzun dönemli bir anlaşmayı sağlaması için yeterli olmamaktadır. Çünkü çatışmaya en başta neden olan konuların çözümlenmesi de gerekecektir. Demokratik ülkelerde politikacılar gelecek seçimlerde kendilerine oy kaybettirecek kararlara kolay kolay varmak istemeyeceklerini söylemek mümkündür. Çatışma nasıl tanımlanırsa tanımlansın çözümünde tek ve etkili bir metot olmadığı de kesindir.⁴²

Uluslararası ilişkilerde, uyuşmazlıklar, çatışmalar ve çözümlerine ilişkin bakış açıları, ilgi alanları ve uluslararası aktörleri ele alışları açısından, alternatif yaklaşımlardan en belirgin olanlarını Realist , Pluralist ve Globalist bakış açıları olarak özetlemek mümkündür. Bu yaklaşımların esas aldıkları konular aşağıdaki tabloda özetlenmeye çalışılmıştır.⁴³

	Realist Yaklaşım	Pluralist Yaklaşım	Globalist Yaklaşım
Analiz Birimi	Temel aktör devlettir.	Devlet dışındaki aktörler de devlet kadar önemli ve etkilidir	Sınıflar, devletler ve toplumlar ile devlet dışındaki aktörler de dünya kapitalist sistemi üzerinde rol oynarlar.
Aktörlerin Önemi	Devlet tek başına bir aktördür	Devlet, içinden bir kısmı uluslararası işlev gören alt birimler olarak işler	Uluslararası ilişkiler tarihsel bir bakış (dünya kapitalizminin sürekli gelişmesi) açısından görülür.
Davranış Dinamiği	Devlet, dış politikada kendi çıkarlarını maksimize etmeye çalışan rasyonel bir aktördür.	Dış politikanın yapılması ve uluslararası işleyişler, çatışma pazarlık, koalisyon ve uzlaşmayı içerir ve alınan kararlar her zaman optimal sonuçlar doğurmayabilir	Asıl odaklanma devletler arasında hakimiyet kurma patterninin belirlenmesidir.
Konuları	Ulusal güvenlik konuları en önemli konulardır	Ulusal güvenlik tek önemli konu değildir. Sosyo -ekonomik yada refah konuları dahil birçok konu ilgi alanındadır	En önemli ve belirleyici unsur ekonomik faktördür.

⁴² Charles Hauss, *International ...*, ss. 43-48.

⁴³ Robert Miller&Bruce Nichols, *International Relations...*, s.9.

1.3.2.1. Realist Yaklaşım

“Güç” ve “güç dengesi” kavramlarını esas alan realist yaklaşımda temel aktörler ve varsayımlar incelendiğinde:

- Devletler asıl aktör olarak kabul edilir. Bu anlamda devletler, anahtar analiz birimini oluştururlar. Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler çalışmaları temelde bu birimler arasındaki ilişkilere yönelik çalışmalardır. Realist bakış açısına göre, sivil toplum örgütleri (NGO), çok uluslu şirketler ve terörist gruplar önemsiz aktörlerdir.
- Devletler dış dünyaya karşı tek ve bütünlük içinde bakarlar ve kararları bu metotla alırlar.
- Devlet, rasyonel bir aktördür. Karar alıcıların değerleri maksimize etmek yönündeki algılarının farklı olmasına rağmen, realist yaklaşım sonuçta alınan kararı tatminkar olarak görür. Bu yaklaşım oyun kuramı yaklaşımları ve caydırma politikalarında özellikle önem kazanmaktadır.
- Uluslararası önceliklerde, ulusal güvenlik listenin en başında yer alır. Bu nedenle “güç” anahtar kavramdır. Realistlere göre askeri güvenlik ve stratejik konular genellikle yüksek öncelikli politikalar olarak adlandırılır. Buna karşılık ekonomik ve sosyal konular düşük öncelikli konular olarak görülür.
- Realistlere göre karşılıklı bağımlılık ülkelerin hareket serbestisini azaltır. Bu nedenle devletlerin bağımlılıklarını azaltacak önlemler alması gerekir. Karşılıklı bağımlılığın her devleti eşit şekilde etkilemediği gerçeğini de göz önüne alan realistler tüm dünyanın birbirine bağımlı olduğu fikrini de benimsemezler.⁴⁴

Realist yaklaşım win win çatışma çözümü konusunda karamsardır. Onlara göre uluslararası ilişkiler güç politikasıdır ve insan karakterinin bir yansımasıdır. Çatışmaları engelleyecek uluslararası merkezler/ittifaklar yoktur. Onlar daha çok düşman bir çevrede müttefiklerle birlikte davranmak ya da kendi çıkarlarını kollayacak çözümler bulmak anlamına gelen “kendine-yardım sistemine” inanırlar. Realist yaklaşıma göre ülkeler rakiplerinin kendiliklerinden (kendi çıkarlarına aykırı olarak) yapmayacakları davranış biçimine onları zorlamak için güç kullanırlar ve rekabetin tırmanmasına ve kendi aleyhlerine dönmesine izin vermezler. Bunlar mutlaka savaş yoluyla değil,

⁴⁴ Robert Miller, Bruce Nichols, “The State, Power and the Balance of Power”, *International Relations...*, s. 52.

caydırma, ittifak yapma ve diğer stratejilerle sağladıkları realist yaklaşımın bir sonucudur.

Realistler devletlerin rasyonel davranacaklarını, bir çatışmada kazanç ve kayıp hesabı yaparak ancak ulusal çıkarları, muhtemel kayıplarına ağır bastığı zaman güç kullanacaklarını öngörür. Bu durumda; realistlere göre herhangi bir çatışmada bir tarafın kazanacağına inandığı yada en azından kaybetmekten kurtulacağı düşünüldüğünden, geleneksel realist yaklaşımda çatışmaların win-win sonuçlu çözümü mümkün görünmez.

1.3.2.2. Pluralist Yaklaşım

Pluralist yaklaşımın benimsediği temel aktörler ve varsayımlara göre ise:

- Devlet dışındaki aktörler de uluslararası ilişkilerde önemli aktörlerdir ve ihmal edilemezler. Uluslararası örgütler, egemen devletlerin yarıştığı arenalardan daha fazlası olarak görülür.
- Uluslararası örgütler, ne mutlak ve tam, ne de göz ardı edilebilecek oranda küçük etkilere sahiptir. Etkileri ikisinin ortasında bir yerdedir. Ayrıca çok uluslu şirketler de karşılıklı bağımlılığın (interdependence) arttığı dünya ekonomisinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır.
- Devlet, realist düşüncenin fiziksel bir varlıkmiş gibi gösterdikleri ve her zaman tek bir fikirde ve tutarlı kararlar veren üniter bir aktör değildir. Aksine, devlet, bürokrasiyi çıkar gruplarını ve dış politikaya yön vermeye çalışan bireylerin tümünden oluşmaktadır ve rekabet, koalisyon oluşturma, çatışma ve uzlaşma politikaların esasını oluşturmaktadır.
- Plüralistler, devletin rasyonel bir aktör olduğu varsayımına da kuşku ile bakarlar. Onlara göre, dış politika karar mekanizması devleti oluşturan birimler arasında pazarlık, çatışma ve uzmanlaşmanın bir sonucu olarak belirlenir. Bazı dış politika kararları, devlet içindeki bir grubun prestij yükseltmesi bürokratik gücünü arttırması ve diğerine üstünlük sağlaması çabalarının bir sonucu olarak alınabilir ve bu da –bir felaket olmasa da – yanlış ve pek de rasyonel olmayan sonuçlar doğurabilir. Ya da mekanizma içinde asgari müştereklerde birleşerek alınmış bir karar, rasyonel olmaktan biraz uzak kalabilir. Ayrıca karar alma mekanizmasındaki bireylerin eksik

bilgi nedeniyle yanlış algılamalar sonucu aldığı kararlar da yine rasyonel olmaktan uzak olabilir.

- Plüralistlere göre uluslararası politikanın temel yaklaşımı askeri güvenlik konularının ötesine taşmıştır. Son birkaç on yıl içinde ekonomik ve sosyal konular dış politikada önceliklerini almıştır.

1.3.2.3. Globalist Yaklaşım

Globalizm ise realizm ve plüralizmden temelde ayrılık gösteren üçüncü bir bakış açısıdır. Globalistlere göre uluslararası ilişkiler, içinde devletler ve diğer varlıkların karşılıklı etkileşimde bulunduğu küresel bir içeriktir. Onlar daha çok uluslar arası sistem veya daha bilinen terim ile “büyük resim” üzerinde dururlar. Yani devletlerin dış davranışını anlamak sadece iç mekanizmalarında neler olduğunu anlamaktan daha fazlasını gerektirir. Öncelikle sistemin, koşulların bazı aktörlerin belirli bir tarzda davranmaya neden meylettiklerini anlaşılmasını gerektirmektedir. Globalistler uluslararası ilişkilerin tarihsel bir perspektiften görülmesinin sadece faydalı olduğunu değil fakat gerekli olduğunu savunurlar. Birçoğuna göre uluslararası sistemi tanımlayan esas öge kapitalisttir. Bu yüzden 16. Yüzyılda Batı Avrupa’da doğan kapitalizmin incelenmesi, bugünkü dünyada kapitalist sistemini anlamamız ve devletlerin ve toplumların davranışını sınırlayan veya şekillendiren nedenleri çözmemiz açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında realist ve pluralist düşünce devleti bağımsız olarak görürken globalistler devletleri açıklanması gereken bağımlı değişkenler olarak görürler. Globalistler devletlerin aktör olarak önemini kabul etmekle beraber bunların hakimiyet (domination) mekanizmasındaki rolleri üzerinde daha fazla dururlar. Yani globalistler kuzeydeki endüstrileşmiş devletler ile güneydeki daha az gelişmiş ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkilerini esas alırlar. Güneyde bulunan ülkelerin az gelişmişliğinin/geri kalmışlığının, bu ülkelerin kapitalizme entegre olamamalarından değil, aksine çok az entegre olmalarından kaynaklandığını savunurlar. Bu düşünceye göre dünyanın küresel ekonomik politikası, bilinçli olarak ya da kendi kendine Üçüncü Dünya ülkelerinin zengin ülkelere bağımlı kalacağı şekilde gelişmiştir. Bunlara bağlı olarak da globalistler hem realist hem de plüralistlerden daha fazla ekonomik faktörlerin çok daha kritik etkileri olduğuna inanırlar⁴⁵.

⁴⁵ Paul Viotti, Mark V. Kauppi, *International Relations...*, ss. 7-10.

Uluslararası sistemde 1945 yılına kadar olan dönemde güç dengesinin hakim olduğu görülmektedir. Bu dengede meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan sorunların çözümünde ise diplomatik yöntemlerin yanı sıra, çözümlerde savaşın etkin bir seçenek olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. 1945'ten itibaren hakim olan iki kutuplu sistemde ülkelerin bireysel çıkarlarından çok blokların çıkarlarının ön planda olduğu, blok içi sorunların ittifakın kendi içinde çözmediğini söylemek mümkündür. Ancak bloklar arası çatışmalarda, sorunun, çözüm yerine, karşılıklı var olan dengenin doğurduğu yapı içerisinde, bir anlamda, dondurulduğundan söz edebiliriz. Bu durumun 1960'lı yılların ortalarına kadar tırmanarak devam ettiğini görüyoruz. Ancak yaşanan krizler sonrasında, sorunların özellikle nükleer güç kullanılarak çözümlenemeyeceği anlaşılmış böyle bir girişimin sorunları çözmek yerine taraflar için katlanılamayacak sonuçlar doğurabileceği tespit edilmiştir. 1960'ların ortalarından itibaren, nükleer bir çatışmanın sorunların çözülmesinde bir seçenek olmadığı anlaşıldığından, iki kutuplu yapı içerisinde yumuşama eğilimi ortaya çıkmıştır. Karşılıklı ekonomik, ticari ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesi çabalarının yoğunlaştığı bu dönem Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar devam etmiştir. İşte, ülkeler arasında doğan çatışmaların temel özelliklerini araştıran, çatışmaların çözümüne yönelik uygulamaları çözümlenmeye ve geliştirmeye çalışan modern anlamdaki çatışma çözümü teorilerinin ortaya çıkması bu yumuşama dönemiyle başlamaktadır.

Modern anlamdaki çatışma çözümü yaklaşımları, çatışmaların nelerden kaynaklandığı, karşılıklı algılamaların çatışmaların çıkmasında oynadığı rolü, çatışmaların çözümlenmesinde uygulanabilecek yöntemleri ve bunların başarısının nasıl değerlendirileceği gibi konuları incelemeye çalışmaktadır. Bu yaklaşımlar, her çatışma sonucunda mutlak bir galip tarafın olması, bir tarafın kesin kazanımlarının diğer tarafın kesin kayıpları olması fikrinden vazgeçilmesine yol açmıştır. Çatışmaları, işbirliği yapılarak, tarafların kazanımları ve kayıpları arasında bir denge oluşturacak ve gerektiğinde karşılıklı çıkarları yeniden belirleyerek uzlaşmayı sağlayacak sonuçları üretecek olan yöntemlerle çözümlenebilecek yaklaşımlar ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Bu bölümde konuya yönelik kavramsal yaklaşımlar incelenirken çatışma ve çatışma çözümü kavramları, bu çalışmanın maksadıyla sınırlı tutulmaya çalışılacaktır. Çatışma kavramının, aile ilişkileri, etnik sorunlar, gruplar arası çatışmalar ve iş dünyasındaki işçi- işveren çatışmaları ile, bu tür çatışmaların çözümüne yönelik

yaklaşımlar konunun dışında tutulacaktır. Ege'de Türkiye ve Yunanistan arasındaki aidiyeti tartışmalı adalar sorunu, yaşanmış olan Kardak krizi ve yansımalarının, söz konusu yaklaşımlar yardımıyla çözümlenmesi amacıyla güden bu çalışmada, bu kavramların politik ve askeri anlamdaki yaklaşımlarına yer verilmeye çalışılacaktır.

1.3.3. Uluslararası Çatışma Çözümü Yaklaşımları

Çatışma çözümünü, geniş olarak, gruplar veya devletler arası çatışmalardan kaynaklanabilecek şiddetin önlenmesi ya da azaltılması için yapılan çabaların tümü olarak özetlemek mümkündür. Bu çabalar, çatışmaların temelinde yatan uyuşmazlık ve anlaşmazlıkların çözümüne de yönelik olabilir.⁴⁶ Çalışmalar sonrasında üretilen bilginin çatışma çözümü ile uğraşan kişilerce belirli bir durumda ne yapılması gerektiğini sıralayan bir dizi standart kuralı içeren reçete olarak kullanılmasını beklemek doğru olmayacaktır. Bu bilginin daha çok hangi tedbirlerin alınması ya da teşhisin nasıl konulacağı yönünde kullanılabileceğini öngörebiliriz.

Çatışmaların çözümünde bireysel değerlerin tatmini de önem taşımaktadır. Çatışma sonrası oluşturulmaya çalışılan ortamda barış süreciyle uğraşan insanlar çatışma öncesinde kendilerine yapılanları unutmak istemeyen bir çok insanla uğraşmak zorunda kalacaktır. Yine psikolojik dinamikler de çatışma çözümünde önemli bir yer tutmaktadır. Düşmanın imajı insanların aklında her zaman kötü bir çağrışım yaparken bizim taraf daima iyi olarak algılanır. Politikacıların da insan olduğu ve yorumda veya karar almada hata yapabilecekleri göz önüne alınmalıdır. Çatışma çözümüne bir diğer engel de grup psikolojisidir. Bu da toplumun dış politika konularında veya diğer konularda ne kadar bölünmüş olduğu ve hükümetin bu tür baskılara ne kadar açık olduğuyla ilişkilidir.

Konuya yönelik yaklaşımları, çatışma çözümü (conflict resolution) ve problem çözümü (problem-solving) olarak iki farklı şekilde incelemek mümkündür.

1.3.3.1. Çatışma Çözümü (Conflict Resolution)

Çatışma çözümü (conflict resolution) günümüz uluslararası ilişkiler literatüründe sık kullanılan kavramlardan biridir. Çatışma çözümü yaklaşımlarının başında, geleneksel diplomasi ve güç politikası gelmektedir. Oyun teorisine dayalı, realist

⁴⁶ Paul C. Stern and Daniel Druckman, *International Conflict Resolution After the Cold War*, Washington, D.C.: National Academy Press, 2001, ss. 2-14.

yaklaşım ve caydırıcılık teorisiyle iç içe geçen bu yaklaşımda, asıl konu, çatışmanın analiz edilmesidir. Bu çözümlenmede, tarafların herhangi bir müzakereye başlamadan önce kendilerine gelecek fayda ve zararları açıkça tanımladıkları ve karşı tarafın tam olarak ne istediğini bildiği varsayılmaktadır. Bu anlamda çatışma çözümü, analize yönelik bir uygulamayı ifade eder. Çatışmanın taraflarına kendi davranışlarını anlama ve bu davranışların sonuçlarını doğru olarak hesaplama konusunda yardımcı olmak için tasarlanmıştır. Bu nedenle de uyuşmazlıkların (disputes) ve çatışmaların (conflicts) bastırılması ve çevrelenmesi (containment) gibi çabaları içerir.⁴⁷

Bunun yanı sıra, çatışma çözümü politikalarının uygulanmasında ekonomik yaptırımların doğru ve zamanında uygulanması, talep edilenler ile ortaya konulan tehdidin orantılı olması, ortam bozucuların (spoiler) ayıklanması ve girişimin doğru zamanda yapılması önem kazanmaktadır.⁴⁸

Çatışma çözümünde tekrarlanan ve ortak noktalar olarak belirlenen bazı konular ise şöyle özetlenebilir:

- Çatışma çözümünde uluslararası koordinasyon ve destek önem kazanmaktadır. İki kutuplu sistemin sona ermesi ile karşı tarafın yok olması nedeniyle koordinasyon geçmişte olduğu kadar basit ve kolay değildir.
- Şiddet içermeyen çatışmalarda güçlü uluslararası kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır.
- Geçmişte güç politikası gereği uygulanan caydırıcılık ve zorlayıcı diplomasi günümüzde de geçmişte olduğu kadar etkin bir şekilde kullanılabilir.
- Sivil toplum kurumlarına (NGO) düşen rol artarak devam etmektedir. Bu tür kuruluşlar uzmanlık dallarına bağlı olarak diğer benzer kuruluşlar ve hükümetlerle çatışmaların analizi ve çözümü üzerinde koordine kurabilmektedirler.
- Çatışmaların çözümünde tarafların esnek ve istekli olması çözüme ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.⁴⁹

⁴⁷ S. Gülden Ayman, "Uluslararası İlişkilerde Problem Çözümü Yaklaşımı", *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar*, Faruk Sönmezoğlu (Der.), İstanbul: Der Yayınları, 1998, ss. 167-196.

⁴⁸ Paul C. Stern and Daniel Druckman, *International Conflict Resolution...*, ss. 18-22.

⁴⁹ Paul C. Stern and Daniel Druckman, *International Conflict Resolution...*, ss. 32-34.

Taraflar arasındaki bir çatışmanın durdurulması, bastırılması veya çevrelenmesi, çatışmaya neden olan konunun uzun dönemde kalıcı bir çözümünü beraberinde getirmeyecektir. Uyuşmazlık ya da çatışmanın kalıcı bir çözüme kavuşturulması ise problem-çözümü çabalarını gerektirecektir.

1.3.3.2. *Problem-Çözümü (Problem-Solving)*

Problem-çözümü yaklaşımının temel sorunu, tarafların birbirlerini anlamalarındaki zorluğun nasıl aşılanacağıdır. Problem çözümünde taraflar arasında kurulacak iletişim, tarafların birbirlerinin ihtiyaçlarını anlamalarının ve dolayısıyla da her iki tarafça da kabul görececek kalıcı çözümlere gitmenin en önemli aracıdır. Bu düşünceye göre, tarafların, “çıkarları”, “değerleri” ve “ihtiyaçları” tatmin edilmeksizin, güç ilişkilerinin zorlamasıyla ortaya çıkan çözümler “geçici çareler”dir. Bu noktada, “kalıcı türden çözümler” (resolution) ile “geçici nitelikteki çözümler” (settlement) arasında bir ayrım yapılmaktadır.⁵⁰ Başka bir deyişle, bir savaş durumunun sona erdirilmesi kendi başına oldukça önemli bir başarı olsa da asıl başarı sorunun kökünden hallini mümkün kılacak adımların atılması olacaktır.

Problem-çözümünde, çatışmanın kalıcı olarak ortadan kaldırılması, öncelikle sorunun ortak bir tanımının yapılmasını gerektirmektedir. Bu anlamda, kendini karşısındakinin yerine koyarak soruna bakabilme / empati ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, gerçekler kadar, “gerçeklerin nasıl algılandığı” da çok önemlidir. Barışçıl süreçlerin yaratılmasının anahtarı, tarafların karşılıklı olarak birbirlerini anlamalarıdır. Bu nedenle, akademisyenlerin de katıldığı problem-çözümü atölyeleri (Problem-Solving Workshops) oluşturulmaktadır. Uzun zamandır çözüme ulaştırılamamış çatışmalar konusunda, akademisyenlerin yardımıyla, çatışmanın taraflarına karşılıklı olarak birbirlerini ve çatışmanın nedenlerini çözümleyebilecek ortamların yaratılması hedeflenmektedir. Bu ortamlarda çoğunlukla, bir oturum başkanı (convener), iletişimi kolaylaştırıcı, karşılıklı etkileşimi yönlendirici (facilitator), tarafları uzlaştırıcı (moderator) ya da yaratıcı düşünceyi teşvik edici olarak hareket eden bir “üçüncü taraf” (third party) eşliğinde bir araya gelmektedir.⁵¹

Bu çalışmada, Ege’de aidiyeti tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar sorununun ortaya çıkmasına neden olan Kardak krizi sürecinin, çatışma çözümü yaklaşımlarıyla

⁵⁰ S. Gülden Ayman, “Uluslararası İlişkilerde Problem ...”, s. 188.

⁵¹ S. Gülden Ayman, “Uluslararası İlişkilerde Problem ...”, ss. 180-189.

analizi yapılmaya çalışılacak, kriz sonrası gelinen noktada problem-çözümü çabalarına zemin oluşturabilecek öngörülere ulaşılmaya çalışılacaktır.

1.3.4. Çatışma ve Uluslararası Stratejik Sorunlar

Uluslararası ortamda bir hiyerarşi veya otorite bulunmaması ve bazı devletlerin diğerlerinden daha güçlü olmaları nedeniyle ülkelerin güvenlik ikilemi içinde yaşadıklarını söylemek mümkündür. Her bir devlet kendi geleceğini başka devletlerin eline bırakmanın doğuracağı tehlikeleri görmek, gerekirse kendi kendine yardım yöntemini seçmek durumundadır. Bir devlet kendini diğerlerinden korumak için daha çok silahlandıkça, aslında diğerleri için tehdit durumuna gelir. Böylece karşı tarafın da aynı yöntemi izlemesi durumunda karşılıklı silahlanma artarak devam edecek, uyumsuzluk durumunda tırmanmaların çatışmalara dönüşme olasılığı artacaktır.

1.3.4.1. Tırmanma

Tırmanma (escalation) devletler arasındaki ilişkilerin karşılıklı güvenlik endişeleri nedeniyle ileri çatışma noktalarına kadar vardırılması süreci olarak tanımlanabilir. Tırmanmanın hangi noktaya kadar vardırılacağı büyük ölçüde çatışmanın taraflarının sahip oldukları potansiyele ve kontrol ettikleri kaynağa bağlı olacaktır. Tarihsel örnekler devletlerin tırmandırma siyasetine genelde iki koşulda başvurduklarını ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki; ulusal güvenliğe, ülkenin bütünlüğüne ya da temel değerlere yönelik yoğun bir tehdit algılamasının ortaya çıkması durumu; ikincisi ise, karşı tarafın bu tırmandırma siyaseti karşısında geri adım atacağı yolundaki bir beklentinin doğmasıdır.⁵²

Tırmanma, genelde taraflardan en azından birinin, riskin veya potansiyel maliyetin olası kazancı aşacağı ve aştığı değerlendirmesi yaptığı noktaya kadar devam etmektedir. Çatışmayı istikrarlı bir şekilde sınırlamaya ve tırmanmayı kontrol altında tutmaya yönelik çabalar aynı zamanda pazarlık amacına da yöneliktir. Ancak tırmanmanın kontrol altına alınabilmesi sadece yol açacağı askeri sonuçlara bağlı olmamakta, tarafların karar vericilerinin diğerine yönelik yanlış değerlendirmesi sonucu kontrolden çıkabilmektedir.⁵³

⁵² S. Gülten Ayman, *Tırmandırma Siyasetine Bir Örnek : S-300 Krizi*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Ankara Çalışmaları Dizisi No. 2, 2000

⁵³ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ...*, s. 411.

1.3.4.2. Caydırma

İki veya fazla devlet arasındaki bir uzlaşmazlık normal olarak ya uzlaşmayla ya da çatışmayla sona erer. Bu evrede, tarafların kapasiteleri ve bu kapasitelerin birbirleri tarafından doğru algılanması, değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Zayıf olmanın saldırganı teşvik edeceğini düşünen devletler askeri ve ekonomik güçlerini artırmayı güvenlikleri için garanti olarak görür. Dolayısı ile caydırmanın en iyi yönteminin savunma yeteneğinin artırılması olduğu, ayrıca siyasal, ekonomik ve askeri yaptırımları, güç unsuru ve tehdidi yerinde ve akıllıca kullanmak olduğu üzerinde durulmaktadır. Yani, caydırmanın potansiyel gücün karşı tarafı olası bir davranıştan vazgeçirmek için akıllıca kullanılması olarak değerlendirilebiliriz. Caydırma, bu anlamda tehdit ve vaat gibi mekanizmaları ve diğer kaynakları hedef ülkenin davranışlarını etkilemek amacıyla bilinçli olarak kullanılmasına yönelik bir stratejidir. Ancak tehdit ve karar alma süreci arasındaki ilişkinin iyi irdelenmesi gerekmektedir. Yapılan bazı araştırmalarda, tehdit seviyesinin çok arttığı durumlarda, karşı tarafın politikasını belirlerken daha çok çatışma eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, karar alma mekanizmaları, tehdidin çok yüksek seviyelerinde rasyonellikten uzaklaşarak duygusal bir yaklaşım sergileyebilmektedir.⁵⁴ Caydırma stratejisinin doğru kullanımı pazarlık gücünü artıracaktır. Ancak, birbirinden farklı nitelikteki çatışma durumlarına uyan tarihsel, psikolojik ve moral değerlerin, girdilerin tümünü içeren doğru, tek ve genel bir caydırma şeklinin varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir.⁵⁵ Bu durum, kimin kimi, hangi vasıtalarla, hangi koşullarda ve ne tür bir girişimden caydırdığı ile ilgilidir.

1.3.4.3. Çatışma

Uluslararası ilişkilerde çatışmalar genellikle taraflardan birinin ulusal güvenliğinin, veya hayati saydığı çıkarlarının diğer devlet tarafından tehdit edildiğini düşünmeye başlamasıyla yani özünde varlığını koruma gerekçesiyle veya uluslararası sistemden hoşnut olmadığı ve bunu kendi lehinde yeniden yapılandırmak istediği zaman gündeme gelmektedir. Çatışmalara ve çözümlerine ilişkin olaylar, gerek çatışmaların

⁵⁴ Carol Gordon & Asher Arian, "Threat and Decision Making", *Journal of Conflict Resolution*, Vol 45 No. 2, April 2001, ss. 196-215.

⁵⁵ Bu nedenle, caydırma politikalarını elle tutulur ve somut verilerle analiz edilmesi gerekmektedir. Bir devleti caydırabilen bir tavır diğerini caydıramayabileceği gibi, bazı coğrafik yapılar içinde etkin sayılabilecek yöntem. diğer bir coğrafyada işe yaramayabilecektir. Bu konudaki tartışmalar için bkz: James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of ...*, s. 392

kaynağını oluşturan faktörler, gerekse sonuca etkileyen değişkenler açısından oldukça karmaşıktırlar. Bu nedenle, uluslararası çatışmalar ve savaş kavramları üzerinde çalışan bilim adamlarının basit ve evrensel nitelikte kurallar koyması ve genellemeler yapması da mümkün olmamaktadır.⁵⁶ Burada çalışmanın maksadına uygun olarak uluslararası çatışmalar temelde; müzakere türü, savaş türü ve oyun türü çatışmalar şeklinde gruplanarak incelenecektir.

1.3.4.3.1. Müzakere Türü Çatışmalar ve Diplomatik Müzakereler

İki veya daha fazla devlet arasındaki diplomatik müzakerelerin amacı görüş alışverişinde bulunmak olabileceği gibi, diğerinin tutum ve davranışını sürdürmesini veya değiştirmesini sağlamak veya herhangi bir konuda anlaşmaya varmak isteği olabilir.

Ancak bazen taraflar bunların dışında başka beklentiler içinde de olabilir. Böyle durumlarda sıkı pazarlıklar söz konusu olmadığı gibi diplomatlar veya hükümet yetkilileri tehdit veya vaat gibi yöntemlere başvurma gereği duymayabilirler. Bu anlamda diplomasi pazarlık amacından ziyade görüş alışverişinde veya karşılıklı danışma amacına yöneliktir. Bunun yanı sıra ikili diplomatik toplantılarda veya çok taraflı konferanslarda tarafların amacı, karşı tarafı durdurmak veya anlaşma niyetinde olmadığı halde gerçekten bir pazarlığa varmış gibi görünmek olabilir. Ayrıca müzakereye katılan tarafların amaçları anlaşmaya varmaktan ziyade görüşme sürecini propaganda maksatlı kullanmak da olabilir. Bununla beraber diplomasi'nin amacı uzlaşmaz görüşleri olan taraflar arasında bir uzlaşma veya anlaşma sağlamaktır. Aynı zamanda bu süreç tarafların birbirlerini ve sorun olarak nitelendirdikleri konuyu tam ve doğru olarak algılamasının da gerçekleştirildiği evredir. İster özel görüşmelerde olsun ister kamuoyuna açık konferanslar olsun diplomaside amaç diğer tarafın görüşlerini anlamaya, kendi görüşlerini dile getirmeye, karşı tarafın görüşlerini değiştirmeye çalışmaktır ve bunu yaparken pazarlık/ikna, vaat, ödün veya tehdit gibi unsurlara da başvurulmaktadır.⁵⁷

⁵⁶ Tarihsel veriler, çatışma ve savaşların tek bir nedenle açıklanabilecek kavramlar olmadığını göstermektedir. Kavramların açıklanmasında; sosyal psikoloji, tarih, siyaset bilimi, coğrafya ve karar verme süreci gibi bir çok girdinin yapılması gerekecektir. İç savaşlar, ekonomik yaptırımlar, psikolojik savaş, misilleme, güç gösterileri ve grevler gibi toplumsal hareketler dahil farklı görüntüler alabilen çatışmalarda; kullanılan araçlar, çatışma mekanı organizasyonu ve hedefleri açısından uluslararası çatışmalar farklı konuma sahiptir.

⁵⁷ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ...*, s.279

Amaçların ve çıkarların uzlaşmaz nitelikte olduğu ve tarafların kendi konumlarına sıkı sıkıya bağlı olduğu durumlarda öncelikle ilk aşamada taraflardan biri diğerinin herhangi bir şekilde anlaşma istemesini sağlamaya çalışır. İkinci olarak ise bir kere anlaşmaya varmak üzerinde anlaşıldıktan sonra taraflar, nihai anlaşma üzerinde pazarlığa başlarlar. Bununla birlikte tarafların çıkarları gerçekten çatışıyorsa, bu durumda taraflardan biri diğerine, görüşmelerden çekileceğini, ekonomik ambargo, boykot veya abluka gibi yöntemlere başvuracağını, dış yardım programına son vereceğini, diplomatik ilişkileri keseceğini veya savaşa başvuracağını açık veya örtülü bir biçimde dile getirebilir, hissettirebilir. Ancak bu yöntemin etkili olabilmesi için konunun tehdit eden taraf açısından önemi, tehdide paralel olması ve inandırıcı olması gerekir.⁵⁸

Müzakere türü çatışmalar her zaman bir tarafın lehine veya diğer tarafın aleyhine sonuçlanmayabilir, bunun yerine katılan tüm devletlerin çıkarlarını yaklaşık aynı ölçüde yansıtabilir.

1.3.4.3.2. Savaş Türü Çatışmalar

Savaş ya da çarpışma türü çatışmalarda taraflar mutlaka kazanmak için yola çıktıklarından sonunda çatışma kendilerinin kontrol edemeyeceği bir noktaya gelmektedir. Silahlanma yarışı ve sonunda yaşanan savaşlar bu türden çatışmalardır. Richardson'un tırmanma modelinde belirtildiği gibi⁵⁹ taraflardan biri silahlanmaya başladığında diğer taraf buna daha fazla silahlanarak cevap vermekte böylece bu tırmanma karşılıklı olarak devam etmekte, sonuçta ya taraflardan birinin vazgeçmesiyle sona ermekte, ya savaşa yol açmakta ya da son dakikada gündeme gelen bir politika değişikliğiyle taraflar bir çözüm üzerinde anlaşabilmektedir.

Bu tür çatışmalar silahlanma yarışının dışında taraflar arasındaki sorunların tırmanmasından da kaynaklanabilir, tarafların birinin diğerini tehdit etmesiyle başlayabilir. Karşılıklı nota verilmesi, askeri manevralar, silahlı kuvvetlerin teyakkuza

⁵⁸ Tehdit ve karar alma sürecinin arasındaki ilişki için bkz; Carol Gordon & Asher Arian "Threat and Decision making" *Journal of Conflict Resolution*, Vol 45 No. 2 April 2000, ss. 196-215.

⁵⁹ Pasifist bilim adamı Lewis Fry Richardson, silahlanmanın iki ülke arasında karşılıklı etki tepki ile savaşa yol açtığı nı matematiksel olarak açıklamaktadır.. Bu modelde A ve B gibi iki devlet birbirlerinin silahlanmalarını takip ederek karşılıklı silah kapasitelerini artırmaktadır. Başlangıçta her iki tarafın silahlarının 100 olarak alındığını ve yüzde onluk üstünlüğü yeterli gördüklerini farz ederek, A devleti silahlandığında 110 olan silah kapasitesine B devleti 121'e çıkarak cevap vermeye çalışırken, tekrar A devleti silah düzeyini 133' çıkarmaya çalışacak ve bu istikrarsız yapıda tırmanma sürecidir. Bu konuda matematiksel yaklaşım için bkz: <http://www.american.edu/kinsell/papers/pssi96.pdf>.

geçirilmesi, sınıra veya çatışma bölgesine güç kaydırılması, taraflardan birinin ateş açması, diğerinin misillemeye bulunması ve müttefik ülkelerinde sürece katılmasıyla top yekun bir savaş noktasına gelinir.

Günümüzde, tarafları savaşa başvurmaktan alıkoyan kamuoyu muhalefeti, tarafların siyasal ve ekonomik bakımdan uğrayacağı zararlar ve kaynakların böyle bir çatışmayı sürdürmek için yeterli olmaması gibi tırmanmayı önleyici faktörlerin devreye girmesiyle bir savaş gündeme gelmeyebilir. Dolayısıyla taraflar arasında doğrudan bir askeri çatışmanın yaşanması tırmanmayı önleyen faktörlerden hangisinin daha ağırlıkta olacağına bağlı olduğunu da söylemek mümkündür.⁶⁰

Çağdaş dünyada da devletler güvenliklerini sağlamak, güçlerini artırmak ve belli bir bölge veya ülkeyi denetim altına almak veyahut var olan etkilerini artırmak amacıyla savaşa başvurabilmektedir. Ancak artık uluslararası toplumun tepkileri geçmişte olduğundan farklı boyut kazanmaktadır. Savaş süresince veya sonrasında uluslararası toplumun tepkileri ve yaptırımları ile yüz yüze kalmamak için, çatışmanın kaynağının meşru müdafaa ihtiyacı veya insani değerleri koruma olduğu yönünde meşru bir boyuta taşınması da önem kazanmaktadır. Geçmiş yüzyıllarda devletler bu tür amaçlarını gerçekleştirmek için coğrafi bakımdan kendilerine yakın olan komşu devletlere karşı savaşa daha kolay başvururken günümüzde askeri ve iletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmeler, ayrıca uluslararası ticaret, yatırım ve mali ilişkilerdeki gelişmeler devletleri ister istemez sorunların çözümlenmesinde ve amaçlarına ulaşmada savaş yerine öncelikle diplomasiyi tercih etmeye zorlamaktadır.

1.3.4.3.3. Oyun (Game) Türü Çatışmalar

Oyun kuramları (Game Theory), uyuşmazlıkların çözümünün barışçıl yollarla sağlanması, karar alma sürecinde davranışsal/normatif değerlerin uygulanabilirliği esas alınarak geliştirilmiştir. Oyun teorisi, devletlerin rasyonel olarak davrandıkları, aralarındaki ilişkileri çıkarın maksimizasyonuna dayandırmaları ve uluslararası ilişkilerin temel aktörünün devletler olduğunu kabul etmesi gibi temel unsurları açısından bakıldığında, uluslararası ilişkileri realizmin varsayımlarıyla analiz eden bir teori olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kuramlar, belirsizliklerin yaşandığı bir ortamda en

⁶⁰ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ...*, s.350.

rasyonel kararın ya da en uygun stratejinin seçimine yönelik yaklaşımları inceler.⁶¹ Oyun türü çatışmalarda uluslararası çatışmaların tarafları bir takım matematiksel hesaplamalar yaparak durumdan kazançlı çıkmanın yollarını ararlar. Burada çatışma kadar işbirliği de olasıdır. Bu nedenle durum taraflarca en rasyonel tercihin yapılmasını gerektirir.

Hans J. Morgenthau, devletin rasyonel ve tek karar alıcılık yönünü şu şekilde dile getirmektedir. *“Kendimizi belirli koşullar altında, dış politikanın belirli bir amacına ulaşmak isteyen bir devlet adamı yerine koyalım ve bir devlet adamı için, belirlenmiş bu koşullar altında var olan seçeneklerden en akılcı olanının hangisi olduğumu ve bu devlet adamının bu koşullar altında hangi alternatifi seçeceğini düşünelim. İşte bu rasyonel olan önermelerin gerçek yaşamdaki uluslararası politikalar üzerinde test edilmesidir ki bu da bir politika teorisinin varlığını mümkün kılar”*⁶² Oyun kuramı, savaş, silah yarışı, uluslararası örgütlerin oluşturulması ve devamının sağlanması gibi konularda basitleştirilmiş varsayımları içerir ve benzer şekilde caydırma politikası ile ilgili olarak da, devletin rasyonel ve tek karar alıcı olduğu noktasından hareket eder. Thomas C. Schelling oyun teorisini şöyle tanımlamaktadır: *“Bu teori, her bir oyuncu için en iyi hareket tarzının diğer oyuncuların yapacağı hamleye bağlı olduğu yetenek ya da şans oyunlarının aksine, olaylarla (situations) – strateji oyunları ile ilgilidir.”*⁶³

Oyun türü çatışmalar, oyuncular, kurallar, stratejiler ve sonuçlar olmak üzere dört unsurdan oluşur. Her *“oyuncu”* nun kendi amaçları olan ve bu doğrultuda bağımsız ve başka bir etki altında kalmadan karar verebilen bir otonom aktör olduğu varsayılmaktadır. Taraflar sonuca olmasa bile en azından kendi pozisyonlarına daha hakim durumdadırlar ve alternatifler arasında en rasyonel tercihi yapmaya çalışırlar. Her oyuncu ya da taraf, diğer tarafın izleyeceği olası politikaları dikkate alarak politikasını ve stratejisini belirler. Her oyunda, oyuncular için, tehdit, hile, blöf ve karşı blöf gibi olası politikalar ve davranışlar bulunmaktadır. Bununla beraber, her zaman çatışma olmamakta, işbirliğinin mümkün olduğu durumlar da gündeme gelmektedir. İşbirliği imkanının göz ardı edilmemesi yönüyle oyun teorisi, klasik realizmden ayrılıyor gibi

⁶¹ Paul Viotti, Mark V. Kauppi, *International Relations...*, s. 50.

⁶² Paul Viotti, Mark V. Kauppi, *International Relations...*, s. 36.

⁶³ James Dougherty, “Game Theory, Bargaining and Gaming”, *Contending Theories of International Relations*, Newyork: 1971, s. 347

görünmesine rağmen, tarafları işbirliğine zorlayan temel neden sonuçta yine çıkar olmaktadır. Oyuncular için en rasyonel sonuç, kazançlı çıkan taraf olmak veya en azından kaybeden taraf olmamaktır. En rasyonel sonuç, net kazancı maksimize etmek veya net kaybı minimize etmektir.⁶⁴

Oyunları işbirliğine açık olup olmamasına göre guruplamak mümkündür. Oyun kuramları esas olarak sonuçlar üzerine kurulu olduğundan, bu çerçevede, kazancın yapısı oyunun niteliğinin belirlenmesi açısından ayrı bir öneme sahiptir. Buna göre oyunları sabit toplamı (sıfır toplamı-zero sum) ve değişken toplamı (non zero sum, variable sum) oyunlar olarak sınıflandırılmaktadır.

1.3.4.3.3.1. Sabit Toplamlı Oyunlar (Zero-Sum Game)

Sabit toplamlı oyunlar, oyuncular arasında tam rekabete dayalı oyunlardır. Diğer bir deyişle birinin kazancı diğerinin kaybına eşit olduğundan sonuç sıfır çıkar veya oyunculardan birinin her kazancı diğerinin eşit oranda veya miktarda kaybı anlamına geldiğinden sonuç değişmez. Bu tür oyunlarda izlenen stratejiler maksimum veya minimaks olarak ifade edilir. Sıfır toplamlı oyunlarda oyuncular maksimum olabilecek zararlarını minimum ve minimum olabilecek kazançlarını maksimum yapmaya çalıştıklarından buna maksimum veya minimaks strateji denmektedir. En basit ifadeyle bu tür strateji, elindeki kartlar iyi olduğu sürece kazancını mümkün olduğu kadar artırmayı şans aleyhine döndüğü anda ise oyunu bırakarak zararı minimumda tutmayı öngörmektedir. Rasyonellik maksimum stratejinin temel unsurudur. Oyuncu böyle bir durumda rakibin en olumsuz pozisyonuna göre kendini ayarlar. Diğer bir deyişle, diğer oyuncunun en olumsuz tavrına karşı kendisini savunmayı sağlayacak stratejiyi seçer. Dolayısıyla her iki oyuncu da diğeri karşısında kendisine en iyi kazancı sağlayacak şekilde oyunu oynar. Bu nedenle her oyuncu kendi olası davranışından ziyade rakibin kapasitesine dayalı strateji geliştirir. Sıfır toplamlı oyunlar savaş durumunda izlenen stratejilere oldukça benzemektedir. Örneğin bir savaş esnasında bir devlet ya rakibin kapasitesinden yola çıkarak ne yapabileceğini ya da niyetini tahmin etmeye çalışarak strateji geliştirecektir. Kuşkusuz birincisi ikincisine göre hem kolay hem de daha güvenlidir.

⁶⁴ James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, *Contending Theories of International...*, s 510.

Sıfır toplamlı oyunların karar mekanizmasını, örnek bir matris üzerinde aşağıdaki gibi göstermek mümkündür.

A Oyuncusu için stratejiler.		B oyuncusu için stratejiler	
		I	I
I		+ 4, - 4	- 3, + 3
II		+ 3, - 3	- 4, + 4

Matristen görüleceği gibi ortada iki oyuncu ve her oyuncu için iki olası strateji vardır. Buna göre oyuncuların AI,BI stratejisini seçmeleri durumunda birinci oyuncu 4 kazanırken ikinci oyuncu 4 kaybetmektedir. Diğer seçeneklerde de görüleceği gibi dört defa oynanan oyunun sonunda her bir strateji için ortaya çıkan sonuç bir oyuncunun kaybının diğer oyuncunun kazancına eşit olmasıdır. Taraflardan birinin daha avantajlı ya da güçlü olması durumunda, diğer tarafın stratejisi, kendi zararını minimumda tutmaya ya da diğer tarafın kazancını minimuma düşürmeye yöneliktir.

Sıfır toplamlı oyunların bir diğer özelliği de tarafların rakibe güvenmeyi öngören gerilimi azaltıcı politikalar izlemekten alıkoymasıdır. Ancak bir çok uluslararası etkileşimde ister çatışan ister uzlaşan çıkarlar olsun, toplam kazancı paylaşmak veya zararı en aza indirmek için bir parça da olsa karşılıklı güven zorunlu olmaktadır. Uluslararası politikada devletlerin rasyonel davranması gerekir. Taraflar, aynı oyunun tekrar tekrar oynanacağını da düşünerek, kısa dönemi dikkate alarak kendileri için rasyonel olan en az zararlı en fazla kazanç sağlayan stratejiyi seçebilirken, uzun dönemdeki kazançlarını ve avantajlarını dikkate alarak kısa dönemdeki en iyi stratejiden vazgeçebilirler.

1.3.4.3.3.2. Değişken Toplamlı Oyunlar (Non-Zero Sum, Variable-Sum Game)

Değişken toplamlı oyunlarda ise, oyunun sonundaki toplam kazanç tarafların izleyeceği ortak stratejilere bağlı olarak değişmektedir. Oyuncular arasında yapılacak işbirliği veya izlenecek stratejinin koordinasyonu oyunun sonunda elde edecekleri kazancı artırabilir. Aslında bu oyunlar oyuncular birbirinden bağımsız hareket edebileceklerinden işbirliği kadar rekabete de açık oyunlardır. Değişken toplamlı oyunlarda birinin kazancı diğerinin kaybına eşit olmadığından, kayıp ve kazançların toplamı sıfır değildir. Bu tür oyunlarda sıfır toplamlı oyunlardan farklı olarak oyuncu sayısı ikiden fazla olabilir. Bu tür oyunlar, oyuncuların rekabet etmesini öngördüğü

kadar, işbirliğine de açık oyunlar olduğundan, oyuncuların işbirliğine gidip gitmemelerine bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla, oyuncular birlikte kaybedebilecekleri gibi ortak çıkarları doğrultusunda işbirliğine gitmeleri halinde birlikte kazanabilirler. Uluslararası ilişkilerdeki, kolektif güvenlik sorunlarına ülkelerin yaklaşımları ve büyük bir ülkeye karşı koalisyon oluşturulması da değişken toplamlı oyunlara benzer. Ancak uluslararası ilişkilerde de opsiyonlar ve kazanımlar her zaman oyun kuramının teorik çerçevesine uymayabilir taraflardan birinin işbirliğini gerekli gördüğü durumu diğer taraflar çıkarlarına aykırı bulabilirler. Değişken toplamlı oyun modelleri arasında özellikle üçü önemlidir. Bunlar tavuk oyunu (chicken game) modeli, geyik avı modeli (stag hunt) modeli ve mahkumun ikilemi (prisoner's dilemma) modelidir.

1.3.4.3.3.2.1. Karşılıklı Tehdit Algulaması Ve Tavuk Oyunu (Chicken Game)

Oyuncuların çıkarlarının karşılıklı çatıştığı durumları simgeleyen değişken toplamlı oyunlara en iyi örnek tavuk oyunudur. Tavuk oyunu (chicken game), aynı şeritten karşı yönde son hızla seyreden iki genç sürücünün cesaretlerini göstermek amacıyla oynadıkları ve yıllar önceki bir Hollywood filminden esinlenerek geliştirilen popüler bir oyundur. Buna göre, iki araba aynı şerit üzerinde birbirlerine karşı yönde ve sol lastikleri⁶⁵ orta çizgide olacak şekilde, belirli bir mesafede konuşlanırlar ve başlama işaretinin verilmesiyle birlikte süratle birbirlerine doğru arabalarını sürmeye başlarlar. Oyunun kurallarına göre, sürücülerden diğerine çarpmamak için son anda şerit dışına çıkan oyunu kaybettiğinden tavuk olarak adlandırılıp takım arkadaşlarının gözünden düşerken, şerit değiştirmeyen oyuncu oyunu kazanmış sayılmaktadır. Sürücülerin önünde duran seçenekleri bir matris üzerinde gösterebiliriz :⁶⁶

A Oyuncusu İçin stratejiler.		B Oyuncusu İçin Stratejiler	
		I	I
	I	- 5, - 5	- 10, + 10
	II	+ 10, - 10	- 50, - 50

⁶⁵ Bu detay, her iki oyuncunun da çarpışmadan kaçınma alternatifini seçerek şerit dışına çıkmak üzere sakıncaları durumunda emniyetli olarak gidebilecekleri tek bir yön olduğunu göstermesi ve alternatifleri mantıklı hale getirmesi açısından önemlidir.

⁶⁶ Karl W. Deutch, "How Conflicts Arise Among States", *The Analysis of International Relations*, NJ: Prentice Hall Inc, Englewood Cliffs, 1978, s.143.

Matristen görüleceği üzere dört olası sonuç söz konusudur:

(AI,BI) -5,-5 İşbirliği yaparak şerit dışına çıkmak - ki her iki sürücünün de işbirliği yapması durumunda çözüm optimumdur.- (ancak diğer oyuncunun bunu yapmama olasılığı söz konusu olduğundan, oyuncu tavuk olmayı ve arkadaşlarının gözünde küçük düşme ve oyunu kaybetme riskini göze almaktadır.),

(AII,BII) -50,-50 Şerit değiştirmemek ve çarpışma sonucu hayatını kaybetmek -- ki her iki oyuncunun da aynı stratejiyi seçmesi durumda sonuç olası en kötü seçenektir

(AI,BII) -10,+10 ve (AII,BI) +10,-10 Ölümlü göze alarak şerit değiştirmeyip diğerinin şerit değiştirmesi ve tavuk olmasını sağlayarak oyunu kazanıp kahraman olmaktır. Bu alternatif her iki oyuncu içinde geçerlidir.

Burada minimaks (ya da maksimin) olarak görülen çözüm birinci tercih gibi görünmektedir. Eğer diğer sürücü işbirliği yaparsa her ikisi de diskalifiye olmaktan kurtulurlar, diğeri işbirliğine gitmese bile en azından eve sağ olarak dönmesi söz konusu olacaktır. Diğer alternatiflerde kazanma olasılığı olsa da risk oldukça yüksektir. Görüldüğü gibi, işbirliği için burada birinin kararı yeterli olmayıp ikisinin de aynı derecede bunu arzu etmesi, bunun için de diğerinin niyetinden tam olarak emin olması gerekir. Ancak bu oyunda son hızla karşı yönde birbirlerine karşı araba kullanan oyuncuların diğerinin ne yapacağını görebilmesi mümkün olmadığından her iki oyuncunun da ne yapacakları konusunda önceden tasarlanmış stratejileri uyguladılar.

Bu oyundaki en rasyonel olan seçenek her iki oyuncunun da işbirliğine yönelik strateji izlemesidir. İşbirliği yapılan oyunlarda oyunun niteliği zaman zaman taraflar arasında iletişim kurulmasına elverişli olabilir. İşbirliği yapılmayan durumlarda ise genellikle iletişim olmaması buna neden olmaktaysa da oyuncular olası sonuçlara göre diğer oyuncunun ne yapacağını tahmin etmeye çalışarak kendi stratejilerini diğerinin de işbirliğini tercih edeceğini düşünerek belirleyebilir.

1.3.4.3.3.2.2. Geyik Avı Oyunu (Stag Hunt)

Değişken toplamlı ve ikiden fazla oyuncunun söz konusu olduğu çatışmalarda kullanılan diğer bir oyun kuramı modeli ise geyik avı (stag hunt) örneğindeki avcılarının durumudur. Buna göre tam acıkmış olan avcılar gördükleri geyiğin etrafını çevirerek işbirliği yaparlarsa avlayacakları geyik hepsinin doymasına yetecek ölçüdedir. Avcıları bir araya getiren ortak çıkar açlık olduğundan herhangi birinin işbirliğinden vazgeçmesi geyiğin kaçmasını sağlayacağından istenen ortak amaca hiç ulaşamayacaktır. Ancak

her bir avcı bir tavşanla da doyabileceğinden pusu esnasında gördüğü bir tavşanın peşine düşerek pusuyu (işbirliğini) terk ederse tek başına belki tavşanı avlayacak, belki de geyik avlanmamış olacağı gibi tavşanı da avlayamayabilecektir. Bu durumu matris üzerinde incelersek⁶⁷ :

	Bireysel Çıkar (Tavşanı avlamak)	Grup /Kollektif Çıkar (Geyiği avlamak)
Kısa dönem	Acil bireysel çıkarları tatmin eder	Gelecekte işbirliğine yönelik bir temel oluşturabilir
Uzun Dönem	Gelecekte işbirliğine yönelik bir sonuç doğurmaz	Uzun dönemli ortak çıkarlara hizmet eder

Görüleceği gibi, işbirliğinin terk edilmesiyle ya bireysel çıkarlar çok küçük ölçüde tatmin edilmiş olacak, ya da hem bireysel hem de ortak çıkar gerçekleşmemiş olabilecektir. Çok taraflı uluslararası çatışmaların bir çoğuna uygulanabilecek nitelikte olan bu tür oyunlarda taraflar için en rasyonel olanı işbirliğini tercih etmektir.

1.3.4.3.3.2.3. Tehditler Ve Vaatler Öngören Çatışmalar Ve Mahkum İkilemi Oyunu (Prisoner's Dilemma)

Değişken toplamlı oyunlara verilebilecek bir diğer ilginç örnek ise mahkumun ikilemi (prisoner's dilemma) oyunudur. İki devlet arasında söz konusu olan uluslararası çatışmalara uygulanabilecek ve gerçekçi sayılabilecek bir model olan bu tür oyunlarda, tarafların karşılıklı istenmeyen bir durumdan kaçınmaları için işbirliği yapmaları gerekmektedir beraber aralarında iletişim olmadığından bunun için diğerine güvenmeleri ve cayabileceği riskini göz önüne almaları gerekmektedir. Oyuna göre, hapisanede birlikte suç işledikleri iddiasıyla yargılanan iki mahkumun hüküm giymesi, en azından birinin konuşarak suçu işlediklerini itiraf etmesine bağlı olduğundan ayrı hücrelerde bulunan mahkumların tek tek sorgulamaları sırasında, her birine diğerinden bir gün önce itiraf eden kişinin bir miktar para ile ödüllendirileceği ayrıca serbest bırakılacağı vaadinde bulunulurken böylece arkadaşının asılması için gerekli suç tutanağının oluşturulması sağlanmış olacağı da belirtiliyor. Ancak arkadaşı erken hareket ederek

⁶⁷ Robert Miller&Bruce Nichols, *International Relations...*, s. 50.

konusursa aynı şeyin kendisi için söz konusu olacağı ve arkadaşı ödüllendirilerek serbest kalırken kendisinin idama mahkum olacağı ifade ediliyor. İkisi de aynı gün itiraf ederlerse idama mahkum olmayacaklar, ancak onar yıl hapis yatacaklar. Bununla beraber, ikisi de konuşmamayı tercih ederlerse para ödülü alamayacaklar ama ikisi de serbest kalacaklardır.

Mahkumlar hücrelerinde önlerindeki ikilem üzerinde strateji geliştirmeye başlıyorlar. Önlerinde iki alternatif bulunuyor, ya işbirliği yaparak konuşmayıp birlikte serbest kalmak, ya da itiraf ederek ölümden kurtulmak. Her iki oyuncu için olası dört sonuç bir matris yardımıyla şöyle gösterilebilir:

A Oyuncusu İçin Stratejiler		B Oyuncusu İçin Stratejiler	
		I (İşbirliği yaparak konuşmamak)	II (Konuşarak suçu itiraf etmek)
	(İşbirliği yaparak konuşmamak)	+1,+1	-20,+20
	II (Konuşarak suçu itiraf etmek)	+20,-20	-10,-10

Mahkumun ikilemi matrisi

Matematiksel olarak gösterilen matrisi şu şekilde açıklanmaktadır.

(AI, BI) +1,+1 her iki oyuncunun da konuşmamayı tercih etmesi ve bunun karşılığında para ödülü almasalar da serbest kalmaları,

(AI, BII) -20,+20 A oyuncusu sessiz kalırken B oyuncusu konuşursa, birinci idama mahkum olurken ikinci para ödülüyle beraber serbest kalacak,

(AII, BI) +20,-20 B oyuncusu sessiz kalırken bu defa A oyuncusu konuşursa, B oyuncusu idama mahkum olurken, A oyuncusu para ödülüyle beraber serbest kalacak,

(AII,BII) -10,-10 İkisi de rasyonel davranır ve diğerinin de aynı şeyi yapacağını düşünerek aynı gün konuşursa ikisi de on yıl hapse mahkum olacak, fakat idamdan kurtulacaklar.

Bu oyunda en rasyonel strateji sonuncusu olmaktadır. Mahkumlar arasında iletişim ve önceden belirlenmiş bir karar olmadığı, ve birbirlerine güvenmelerini sağlayacak bir bilgi olmadığı sürece, bu seçimin yapılması durumunda, sonuçlar, para

ödüllü serbest kalmak ile 10 yıl hapis arasında değişecek fakat idam edilmek hiçbir şekilde mümkün olmayacaktır.

İki kişilik tavuk oyunu ve çok sayıda oyuncunun söz konusu olduğu geyik avı oyun modellerinde oyuncuların işbirliğine gitmesi kendi açılarından daha rasyonel iken, mahkumun ikilemi modelinde oyuncuların bunu yapmaya çalışmaları (sessiz kalarak diğer tarafla işbirliğine gitmeleri) büyük risk taşımaktadır. Çünkü bu modelde oyuncuların işbirliğine gitmeleri serbest kalma gibi bir durumun yanı sıra diğerinin cayması, işbirliğini benimseyen açısından idama mahkum olma gibi bir felaketle sonuçlanırken, işbirliğine gitmemeleri durumunda her ikisi için de aynı şey söz konusu olacaktır. Oysa tavuk oyununda tam tersine oyuncuların işbirliğine gitmemesi onlar açısından bir felaketle (çarpışarak ölüm) sonuçlanabilir. Bu nedenle silahlanma yarışları ve çeşitli nedenlerle başlayan tırmanma durumları ile aralarında ideolojik vb. nedenlerle çatışma yaşanan ülkeler arasındaki sorunların bir türlü çözülememesi mahkumun ikilemine benzemektedir. Burada da oyuncular gerçekten işbirliği yapmış olsalar kazançları oldukça yüksek olacak (silahsızlanmadan sağlanan ekonomik kaynaklar ve karşılıklı güvene dayanan ilişkilerin kurulabilme sürecinin başlaması), fakat diğer caydığı takdirde işbirliğini arzulayan için bunun riski çok yüksek (diğerine karşı silahlanmadığı için çıkacak bir savaşı kaybetme ve egemenliğini yitirme) olacaktır. Silahlanma sürecinde tarafların durumları mahkumun ikilemine benzese de silahlanma yarışıyla başlayan bir tırmanmanın mutlaka savaşla sonuçlanmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu aşamada taraflar aralarındaki ilişkinin tavuk oyununa dönüşmesiyle diğer tarafın da işbirliğini tercih edeceğini düşünerek çıkması an meselesi olan bir savaştan kaçınabilirler.

Mahkumun ikilemi oyunlarında oyuncuların rasyonel bir sonuca ulaşmalarını engelleyen faktörlerin başında iletişim olanağı olmaması gelmektedir. Ancak aynı oyunun tekrarlanması ve haberleşme olanağı yaratılması durumunda sonuç tabii ki farklı olabilecektir. Anatol Rapoport tarafından Michigan üniversitesinde yapılan bir araştırmada oyun aynı iki oyuncu üzerinde 300 kez oynanmış ve oyuncuların ilk başlarda işbirliğini tercih etme oranları yüzde 50'nin biraz altında seyretmiştir. İlerleyen 30-40 oyunda tarafların sertleşerek işbirliğinden kaçınmaya başladıkları gözlenmiş ve işbirliği oranı yüzde 27'ye kadar düşmüştür. Ancak daha sonraki 100 oyunda oyuncular kıyasıya mücadelenin kendilerine bir şey kazandırmadığını öğrenmişler ve son 50 oyunda işbirliği oranı yüzde 73'e çıkmıştır. Oyunda da görüldüğü gibi oyuncular ilk

başta işbirliğini arzuluyorlar fakat bunu koordine etme imkanına sahip değiller. Bir oyuncunun bunu istemesi ise diğer oyuncunun bunu yapmaması nedeniyle kendisi için felaket olabilmektedir. Bu süreç bir süre karşılıklı misillemeler şeklinde sürerken belli bir aşamada taraflar işbirliğine gitmenin her iki taraf için daha yararlı olacağını öğreniyorlar. Oyuncular ilk başta daha ılımlı bir tavır içinde olsalar işbirliğinin gerçekleşme süresi çok daha kısalabilir. Dolayısıyla uluslararası çatışmalarda bir devletin diğerine karşı niye böyle davranıyor sorusunu sormak yerine, böyle davranmasına diğer devletin hangi davranışının sebep olduğunun araştırılması daha anlamlı olabilir. Ancak mahkumun ikilemi oyununda sürekli işbirliğini tercih eden oyuncunun diğeri tarafından suiistimal edilebileceği ve sonuçta oyunu kaybeden taraf olabileceğinden bu tutumunu sürdürmesi olası değildir, ancak böyle davranmasına diğerinin provakatif davranışı sebep olmaktadır. Dolayısıyla provakatif bir davranışla kilitlenmeye sebep olmak veya sürekli işbirliğini tercih etmek yerine, taraflar şöyle bir strateji izleyebilmektedir.

- Önce işbirliği ile başlamak ,
- Bu işbirliğini diğeri de aynı şekilde davrandığı sürece devam ettirmek,
- Diğerinin suiistimali halinde misillemeye bulunmak,
- Zaman zaman işbirliğini arzuladığını göstererek rakibe de sürekli işbirliğinin gerçekleşebilmesi için şans vermek.

Rapoport'un çalışması ışığında sürdürülen diğer çalışmalarda mahkumun ikilemi oyununda tarafların işbirliğini nasıl gerçekleştirebilecekleri üzerinde durulmuş ve bunlardan Robert Axelrod'un çalışmalarında izlenebilecek strateji şu şekilde ortaya konmuştur.⁶⁸

- Diğeri aynı şekilde davrandığı sürece işbirliğini tercih ederek gereksiz çatışmadan kaçınmak,
- Diğer oyuncunun aksi yönde provakatif şekilde davranması halinde misillemeye bulunmak,

⁶⁸ Axelrod'un yaptığı deneylerden çıkarttığı sonuçlara ilişkin olarak bkz: Chris Meredith, "Tit for Tat", <http://mba.vanderbilt.edu/Mike.Shor/courses/game-theory/docs/lectures0456/Axelrod.html>. Basım Tarihi: 02.06.2002

- Gerekçeli bu misillemeden sonra geçmişi bir tarafa bırakmaya çalışarak yeniden işbirliğine fırsat tanımak,
- Bu aşamada artık suiistimal edilemeyeceğinden işbirliğini sürdürmek.

Bu aşamada işbirliğinin sürdürülmesi için Axelrod tarafından yapılan ilave öneriler şunlardır:

- (1) Rakibine geçmişteki provakatif davranışlarından dolayı kin tutma ve bağışlamaya çalış,
- (2) İlk başta ihanet eden taraf olma,
- (3) İhanetin ve işbirliğinin karşılıklı olmasına çalış,
- (4) Fazla açığöz davranmaya çalışma.

Uluslararası politika ve diplomatik alanlardaki çatışmalarda, arka arkaya gündeme gelen olaylarda bu karşılıklı işbirliğinin sert veya yumuşak şekilde karşılık göreceğini öngörmek mümkün değildir. Silahlanma yarışları esnasında taraflar diğer tarafın durumunu ve niyetini tam olarak bilemediklerinden kendileri için en rasyonel strateji silahlanmayı sürdürmektir, bu noktada diğerine güvenerek silahlanmaktan vazgeçme taraflar açısından riskli ve rasyonel bulunmamaktadır. Ancak uluslararası ticari çatışmalar ve tarife görüşmeleri mahkumun ikilemi durumuna daha çok benzemektedir. Çünkü bir devletin tarifeye ilişkin politikası diğer devletin tutumuna bağlıdır ve bir suiistimal veya provakatif davranış misilleme ile karşılık görebilir.⁶⁹

1.3.4.3.4. Oyun Modellerinin Değerlendirilmesi

İki kişilik tavuk oyunu ve n sayıda oyuncunun söz konusu olduğu geyik avı modellerinde oyuncuların işbirliğine gitmesi kendi açılarından daha rasyonel iken, mahkumun ikilemi modelinde oyuncuların bunu yapmaya çalışmaları oldukça risklidir. Çünkü mahkumun ikilemi modelinde oyuncuların işbirliğine gitmesi, serbest kalma gibi bir durumun yanı sıra diğerinin cayması, işbirliğini benimseyen açısından idama mahkum olma gibi bir felaketle sonuçlanabilirken, işbirliğine gitmemeleri durumunda her ikisi için de aynı sonuç söz konusu olacaktır. Oysa tavuk oyununda tam tersine, oyuncuların işbirliğine gitmemesi, onlar açısından bir felaketle (çarpışarak ölüm)

⁶⁹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ...*, ss. 388-406

sonuçlanabilir. Dolayısıyla, tavuk oyununda işbirliğine gitmenin riski yüksek değildir, çünkü diğeri işbirliğine gitmese bile, sonuç bunu arzulayan için bir felakete ulaşmamaktadır ve en kötü haliyle oyunu kaybetmiş sayılmamaktadır. Fakat büyük olasılıkla diğeri de aynı şekilde hareket edeceğinden her iki oyuncu için aynı sonuç gerçekleşecek ve net bir kayıp gerçekleşmeyecektir. Bu nedenle silahlanma yarışları ve çeşitli nedenlerle başlayan tırmanma durumları ile aralarında ideolojik vb. çatışma yaşanan ülkeler arasındaki sorunların bir türlü çözümlenememesi mahkumun ikilemine benzemektedir. Burada da oyuncular gerçekten işbirliği yapmış olsalar kazançları yüksek olacak (silahsızlanmadan sağlanan ekonomik kaynaklar ve karşılıklı güvene dayanan ilişkilerin kurulabilme sürecinin başlaması), fakat diğeri caydığı taktirde işbirliğini arzulayan için bunun riski çok yüksek (diğeriye karşı silahlanmadığı için çıkacak savaşı kaybetme ve egemenliğini yitirme) olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE AİDİYETİ TARTIŞMALI ADA, ADACIK VE KAYALIKLAR SORUNU

Türk-Yunan ilişkilerinde geçmişten günümüze önemli yer tutan ve iki ülke arasındaki sorunların çoğunluğunu oluşturan çatışma konularının başında Ege Denizi'ne ilişkin sorunlar gelmektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'ne ilişkin yaşanan çok yönlü anlaşmazlıkların tümünü Ege Sorunu olarak adlandırıyoruz. Türkiye açısından bugün için Ege kaynaklı sorunların başında karasuları, kıta sahanlığı, FIR hattı ve komuta kontrol sahası, Doğu Ege adalarının silahlandırılması ve bazı Ege Adalarının hukuki statüleri gelmektedir. Türkiye ile arasında görüşmelere konu olacak bir Ege Sorunu olduğunu kabul etmeyen Yunanistan'a göre ise Ege'de Türkiye ile arasında tek meşru ikili sorun kıta sahanlığı sınırlaması sorunudur. Yunanistan'ın meşru ikili sorun saymamasına rağmen, bugüne kadar varlığını kabul ettiği ikinci Ege sorunu, Kardak Adasının statüsü konusu olmuştur.⁷⁰

Kardak krizi sonrasında ön plana çıkan ve Doğu Ege'de bulunan adaların bazılarının statülerini ilgilendiren sorunun çıkışı ve siyasi boyutuna geçmeden önce Ege Denizi'nin özellikleri ve Ege Adalarının genel sınıflandırmasını yapmakta yarar olacaktır.

2.1. Ege Denizi ve Doğu Ege Adaları

Ege Denizi Doğu Akdeniz'in Kuzeyinde, Anadolu Yarımadası'nın Batı sahilleri ile Yunanistan'ın Doğu sahilleri arasında Kuzey-Güney istikametinde uzanan bir denizdir. Mora Yarımadası'ndan Güneybatı Anadolu'ya uzanan Çuha (Kitira), Sıklıye (Antikitira), Girit, Kerpe (Karpatos), Çoban Adası (Kasos), ve Rodos adalar zinciri ile Akdeniz'den ayrılan Ege Denizi, Akdeniz'in Kuzeye doğru bir uzantısıdır.⁷¹

Ege, Türkiye ve Yunanistan arasında sınır mahiyetinde bir kıyı denizidir. Stratejik açıdan Ege Denizi; Akdeniz ile Karadeniz arasında özel bir durum arz etmektedir. Başta sahil devletler olmak üzere Karadeniz ile alakalı bütün devletler, deniz ticaret yolları açısından büyük ölçüde Ege Denizi'ne bağımlıdır.

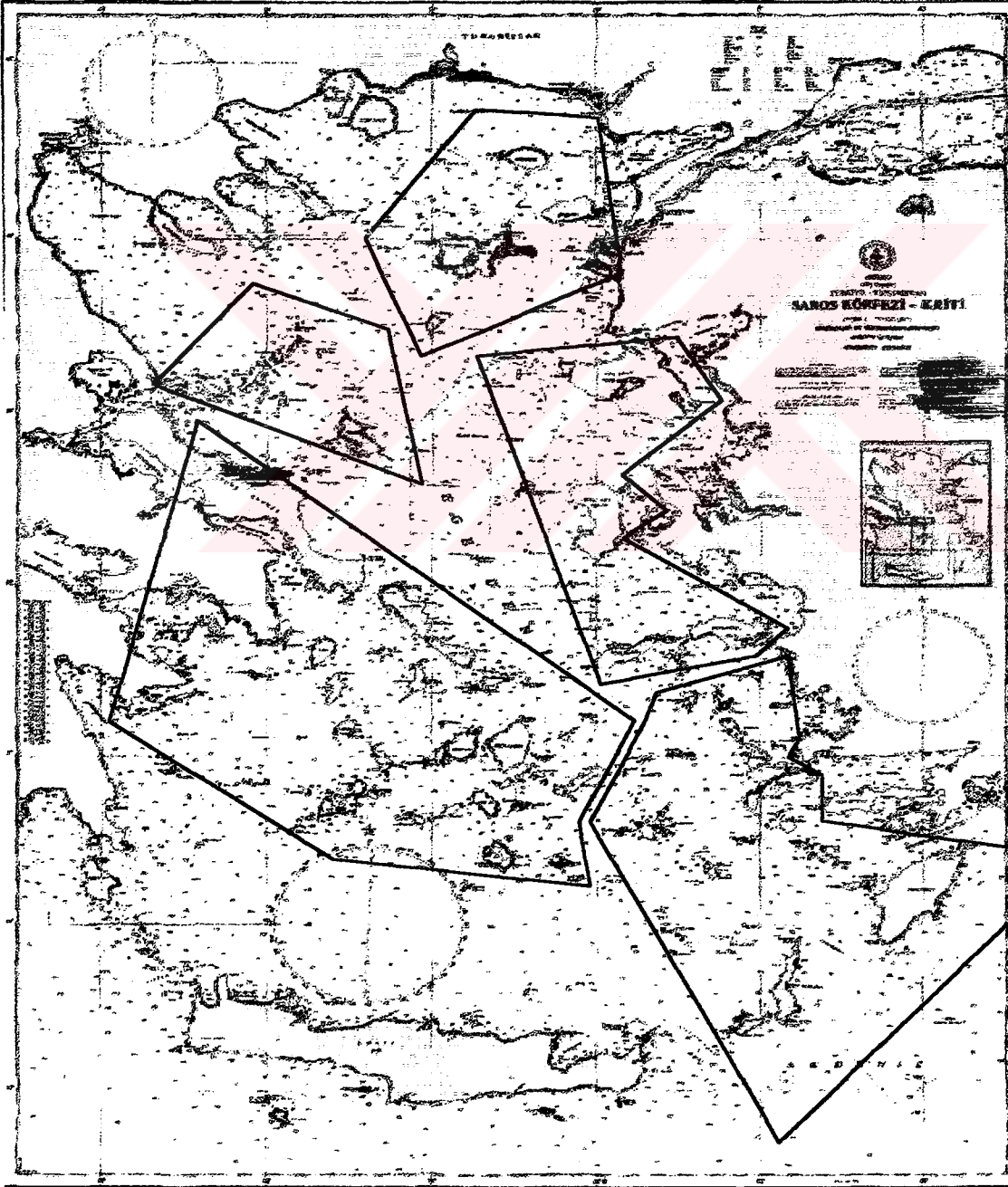
⁷⁰ Şule Kut, "Türk Dış politikasında Ege Sorunu", *Türk Dış Politikasının Analizi*, Faruk Sönmezoglu (Der.) İstanbul: Der Yayınları, 1998, s. 253.

⁷¹ Bkz. T.C. Dz. K.K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 20-A Numaralı Seyir Haritası 2000, ölçek 1:750 000

Ege Denizi, stratejik bakımdan özellikle Türkiye ve Yunanistan için yaşamsal öneme sahiptir. Karadeniz, Marmara ve Boğazların emniyetinde önemli bir tutar.

Ege Adaları konusunda T.C. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda bu sayının 1800 civarında tespit edildiği öğrenilmiştir. Bunlarda meskun olanlarının da 100 civarında olduğu, büyük bir çoğunluğunu insanların yaşamasına elverişli olmayan kayalıkların oluşturduğu bilinmektedir.

Ege Denizi ve Ege Adaları

Ege denizindeki adaları; genel coğrafi konumları, Egemenlik devirlerinin tarihsel boyutları, Ege Denizi'nin statüsünü belirleyen uluslararası antlaşmaların düzenleniş biçimleri, jeopolitik ve stratejik önemleri dikkate alındığında 5 grupta incelemek mümkündür.⁷²

Bunlar :

Boğazönü Adaları,

Saruhan Adaları,

Menteşe Adaları,

Kuzey Sporat Adaları,

Kiklat Adaları,

olarak tasnif edilmektedir

Türkiye açısından jeopolitik ve stratejik önemi olan ve Anadolu'yu kuzeyden güneye bir dizi halinde kapatan Boğazönü, Saruhan ve Mentese Adalarından oluşan üçlü gruba Doğu Ege Adaları da denilmektedir.⁷³

Bu adalardan çoğunun hangi devlete ait olduğu anlaşmalarla belirlenmiş, anlaşmalarda adları açıkça geçmiş adalardır. Diğer bir deyişle Osmanlı Devleti ve Türkiye bunlar üzerindeki egemenliğini açık irade beyanıyla başka devletlere devretmiştir.⁷⁴ Türkiye'nin bunlar üzerinde egemenlik iddiası söz konusu değildir. Ama bu durumun Ege'deki tüm adalar adacıklar ve kayalıklar için geçerli olup olmadığı Kardak krizi ertesinde Türkiye tarafından tartışma konusu yapılmıştır.

⁷² Ali Kurumahmut (Y. hazırlayan), *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Ankara: TTK, 1998, s. 4.

⁷³ Ege'nin batısında yer alan, Kiklat Adaları, Kuzey Sporat Adaları ve Girit Adası ile ilgili olarak Türkiye ve Yunanistan arasında egemenlik konusunda herhangi bir anlaşmazlık bulunmamaktadır. Ancak Ege'de deniz sınırları çizilmemiş olduğundan bu sayılan adalar ve antlaşmalarda isimleri sayılmış belli diğer adalar dışında çok sayıda ada, adacık ve kaya parçasının hukuken kime ait olduğu konusunda belirsizlikler vardır. Boğazönü Adaları, kuzey-güney yönlü ticaret yolunun Ege'ye açılan kapısı önünde, Çanakkale Boğazı'nı at nalı gibi kuşatmaktadır. Bu adalar Çanakkale Boğazı'nın savunmasında büyük rol oynamaktadır. Bu adalardan Limni 1915 Çanakkale Savaşları sırasında üs olarak kullanılmıştır. Saruhan Adaları sayıları daha az, fakat yüzölçümleri geniş adalardır. Ege kıyılarının büyük bir kısmını çevreleyen bu adalar Anadolu'nun savunmasında ileri karakol durumundadır. Mentese Adaları, Anadolu'ya yapılacak taarruzda ise sıçrama tahtası rolünü oynarlar. Akdeniz'den gelişen kuzey güney deniz ulaşım hatlarını kontrol altında tutan bu adalar Anadolu'nun savunmasında ileri karakol durumundadır. Anadolu'ya yapılacak taarruzda ise sıçrama tahtası rolünü oynarlar.

⁷⁴ Uluslararası hukukta ülke /toprak kazanımı şekilleri ve bunların statülerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. H.Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri, II Kitap*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1999; Sevin Toluncer, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984.

Bu çerçevede, Yunanistan'ın Kasım 1995 ten itibaren Ege'de bazı adacıkları iskana açma girişimlerinden söz etmek gerekir.

Üçü Doğu Akdeniz'de 11 adacığ⁷⁵ iskana açmak için teşvikler uygulayan Yunanistan'ın bu politikası Türkiye tarafından Ege'deki bazı adacıkların egemenliği hakkında Yunanistan'ın kuşkusunu bulunduğu, dolayısıyla bugün fiili bir durum yaratarak ileride ortaya çıkabilecek bazı tartışmaları şimdiden bertaraf etme çabası olarak değerlendirilmiştir.⁷⁶

2.2. Kardak Kayalıklarının Coğrafi Konumu

Aralarında 325 metre mesafe bulunan gayri meskun iki kayalıktan oluşan Kardak Kayalıkları, Güney Ege'de, Türkiye anakarasından (Dönmez Burnu) 3.6 mil mesafede, 37° 03'K- 027° 09'D mevkiindedir. En yakın Yunanistan'a ait Kalimnos Adası'na, Türkiye'ye ait Çavuş Adası'na mesafeleri, yüzölçümleri ve mevkilerine ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki harita ve tabloda verilmiştir.

Kardak Kayalıklarının mevkii

⁷⁵ İskana açılması planlanan adacıklar şunlardır: **Tokmakia**-Midilli Adası'nın doğusunda, **Paşa**- Sakız Adası'nın doğusundaki Koyun Adaları grubunun doğusunda, **Vatos**-Paşa Adası'nın güneyinde, **Bulamaç**- Güllük Körfezi karşısında (Tekagaç Burnu güneybetisinde), **Kalolimnoz**-Kilimli Adasının doğusunda, **Nimos**-Sömbeki Adası'nın kuzeyinde, **Küçük Kerpe**- Kerpe Adası'nın kuzeyinde, **Sıklıye** - Çuha Adası ile Girit arasında, **İpsili**- Meis Adası'nın doğusunda, **Karsada**- Meis Adası'nın batısında, **Gavdapula**-Girit'in 19 mil güneyindeki Gavdos Adasının kuzeybatısında.

⁷⁶ Şule Kut, "Türk Dış politikasında ...", s. 253.

Kardak Kayalıkları'na ilişkin bilgiler

	Doğu Kardak	Batı Kardak
Mevkii	37° 03' 03''K 027° 09' 04''D	37° 02' 55''K 027° 08' 47''D
Boyutları	120 X 200 metre	100 X 180 metre
Yüzölçümü	19.730 m ²	16.880 m ²
Aralarındaki mesafesi	325 metre	
Anadolu'ya mesafe	3.6 Deniz Mili	3.9 Deniz Mili
Kalimnos Adası'na mesafe	5.65 Deniz Mili	5.4 Deniz Mili
Çavuş Adası'na mesafe	2.4 Deniz Mili	2.4 Deniz Mili

2.3. Kardak Krizi Süreci

Yunanistan iskan uygulamasıyla Ege'de yeni oldu bittiler yaratma ve ilgili anlaşmalarla egemenliği kendisine devredilmemiş olan bazı ıssız ada ve adacıklarda fiili durum oluşturma gayretleri içerisinde olduğu bir sırada bir geminin tesadüfen karaya oturması, Türkiye ile Yunanistan arasında ciddi bir krizin yaşanmasına yol açmıştır. 25 Aralık 1995 günü Figen Akat isimli bir Türk ticaret gemisi Kardak Kayalıklarında karaya oturmuştur. Bu olayla ilgili olarak Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği arasında teati edilen notalardan sonra Kardak Kayalıkları'nın egemenliği konusundaki anlaşmazlık resmi bir nitelik kazanmıştır.

Kaza mahalline tesadüfen ilk gelen Yunan Sahil Güvenlik botu, bir yandan Türk gemisine yardım teklif ederken, diğer yandan da geminin Yunan karasularında olduğunu bildirmiştir. Buna karşılık, Türk gemisinin kaptanı ise yardım teklifinin geri çevirerek Türk karasularında olduğunu ve Türk Sahil Güvenlik Komutanlığından yardım talebinde bulduklarını söylemiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunan Büyükelçiliği yetkilileri arasındaki bir dizi görüşmeden sonra, Figen Akat gemisi kurtarılarak 26 Aralık 1995 günü Güllük Limanına çekilmiştir.

Yunanistan'ın iskan uygulamasıyla başlayan ve Kardak Kayalıkları'nda bir geminin tesadüfen karaya oturmasıyla tırmanan olumsuz gelişmeler bir yandan diplomatik girişimlerle kontrol edilmeye çalışılırken; Kostas Simitis'in yeni Yunan Hükümetini kurmakla görevlendirilmesinin hemen sonrasında, 20 Ocak 1996 tarihinde konu Yunan basınında tahrikkâr bir şekilde yer almıştır. Kardak Kayalıkları'na sahip çıkmak için Yunan basını aşırı milliyetçi bir üslupta kampanya başlatmıştır. Olaylar bu şekilde gelişir ve İki ülke arasındaki diplomatik görüş alışverişi sürerken egemenlik iddialarının fiili olarak sergilenmesi konunun bir anda iki ülke medyası, kamuoyu ve siyasilere arasında ulusal dava olarak algılanmasına yol açmıştır. Bu süreci başlatan ise,

Yunanistan'a ait Kalimnos (Kilimli) Adası belediye başkanının yanında adamın papazı, aileleri ve Antenna adlı Yunan televizyonun kanalı çekim ekibini alarak 26 Ocak 1996 tarihinde Kardak Kayalıkları'na çıkarak Yunan bayrağını dikmesi olmuştur. Bayrak dikme girişiminin televizyonlarda yayımlanması ardından, ertesi gün Türk medyası konuya ilgi göstermiş ve Hürriyet Gazetesinin iki muhabiri helikopter ile Kardak Kayalıkları'na giderek Yunanlıların dikmiş oldukları bayrağı indirmiş ve yerine Türk bayrağı dikmişlerdir. Bu bayrak dikme mücadelesinin Türk televizyonlarında yayımlanmasından sonra iki ülke arasında kamuoylarının siyasiler üzerindeki baskıları yoğunlaşmış ve diplomatik alanda sürdürülen mücadelenin giderek sertleştiği görülmüştür.⁷⁷

Türkiye ile Yunanistan arasında nota trafiğinin yaşanmasına sebep olan Kardak Kayalıkları sorunda bayrak dikme olayları iki devlet arasındaki gerginliği oldukça artırmıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, konunun zor kullanılarak ya da bayrak savaşına dönüştürülerek çözümlenemeyeceğini, konuya ılımlı yaklaşarak müzakerelerle halledilmesi gerektiğini bildirmiştir. Türkiye, soruna olayın başından beri diplomatik ve barışçı yollardan çözüm aranmıştır. Ancak, iki devlet arasındaki diplomatik çabaların Yunan basınında tahrikkâr bir üslupta yer almasıyla gerginlik en üst düzeye ulaşmıştır.

Nitekim, bayrak dikme olayının ardından, Yunanistan, Kardak Kayalıkları'nın Yunan egemenliği altında olduğunu iddia ederek, 28 Ocak 1996 günü öğle saatlerinde Doğu Kardak'a 12 kişiden oluşan bir askeri tim çıkarmış ve her iki kayalığa Yunan bayrağı çekerek konuyu tırmanmaya götüren girişimlerde bulunmuştur.⁷⁸ Bahse konu kayalıklara Yunan bayrağının çekilmesi, Yunan askerlerinin konuşlandırılması, bölgeye Yunan Deniz Kuvvetleri unsurlarının sevk edilmesi ve Yunan uçaklarının taciz uçuşuna başlaması üzerine, aynı gün, Yunan Büyükelçisi, Dışişleri Bakanlığına davet edilerek kendisine Türkiye'nin tepkisini ileten sert bir nota verilmiştir.⁷⁹ Bu çerçevede iletilen 29 Ocak 1996 tarihli notada, özetle, 4 Ocak 1932 tarihli sözleşmenin, Kardak Kayalıkları'yla ilgili bulunmadığı, 28 Aralık 1932 tarihli toplantı zaptının ise, hukuki açıdan tamamlanmadığı belirtildikten sonra, anılan belgelerin Türkiye ile Yunanistan

⁷⁷ Fuat Aksu, **Türk Yunan İlişkileri**, Ankara: SAEMK Yayını, 2001, s. 112.

⁷⁸ Her iki adaya da Yunan bayrağı dikilmiş olması incelememiz açısından özellikle önemlidir ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

⁷⁹ Nota metinleri için bkz Ek : 4

arasında da geçerli olması için Atina tarafından 1950 ve 1953'de Ankara nezdinde girişim yapılmasının, bu belgelerin geçerliliği hususunda Yunanistan'ın da duraksamaları olduğunu gösterdiği belirtilmiştir. O tarihlerden sonra da Türkiye ile Yunanistan arasında bu konuda bir anlaşma yapılmadığına dikkat çekilmiştir. Bu durumda, Menteşe Adaları'nın statüsüne ilişkin olarak sadece 1947 Paris Barış Antlaşması'na başvuruabileceğine, bu Antlaşma'nın 14/1. maddesinde İtalya'dan Yunanistan'a devredilen 14 adanın ismen zikredildiğine, ayrıca "*bitişik adacıklar*" ibaresine yer verildiğine işaret olunmuştur. En yakın Yunan adasına 5.5 deniz mili uzaklıktaki bir kayalığın, ne bitişik ne de adacık olduğu vurgulanmıştır. Bu vesile ile Yunanistan'a devredilen adaların Antlaşma'nın 14/2. maddesi çerçevesinde askerden arındırılmış statüye tabi olduğu anımsatılmıştır. Bu konuya ek olarak, Ege'deki küçük adalar ile kayaların durumunun genel anlamda belirsizlik içerdiği, ayrıca Antlaşma'da yer alan "*bitişik adacıklar*" teriminin muğlak olduğu, bu nedenle bunların aidiyetlerinin anlaşma yolu ile belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yunanistan'ın bazı küçük adalar ile adacıkları yapay ve gösterişli bir şekilde iskâna açma çabalarının herhangi bir hukuki sonuç doğurmayacağı da bildirilmiştir. Ancak aynı gün Yunanistan'ın yeni başbakanı Kostas Simitis Ege'deki kriz konusunda yaptığı açıklamada, Türkiye'yi mesnetsiz iddialarla itham ederek, "*bu veya herhangi bir saldırgan milliyetçiliğe, Yunanistan'ın cevabının anında, sert ve kararlı olacağını ilan ediyoruz*" demiş ve yaptığı açıklamada "*ellerindeki mevcut tüm imkanları Türkiye'ye karşı kullanmakta tereddüt etmeyeceklerini*" ileri sürmüştür.⁸⁰ Yunanistan Uluslararası Hukuka aykırı olarak gerçekleştirdiği işgal eylemini sona erdirmeyeceği gibi kayalıklar üzerinde egemenlik iddialarını sürdürmeye devam ederek, Türk Deniz Kuvvetlerine mensup gemilerin Yunan "*karasularından*" çıkmasını talep etmiştir. Yunanistan'ın bu talebi Türkiye tarafından reddedilmiş, Yunan Deniz ve Hava Kuvvetleri unsurlarının Türk karasularını ve hava sahasını ihlaline son vermesi talep edilmiştir. Türkiye'nin bu tutumuna karşı Yunanistan, Türkiye'nin egemenlik haklarının ihlal edici davranışlarını ve tahriklerini sürdürmüştür. Yunanistan Dışişleri Bakanı, 30 Ocak 1996 günü Yunanistan Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada, Kardak Kayalıkları'ndaki Yunan bayrağını indirmeyeceklerini ve Kayalıkları Türkiye ile asla müzakere konusu yapmayacaklarını ifade etmiştir. Türkiye, bütün bu tahriklere karşı serinkanlı tutumunu sürdürmüş, olaya diplomatik yollardan çözüm aramıştır. ABD Başkanı ve önde gelen Avrupalı liderlerle

⁸⁰ Ali Kurumahmut (Y. hazırlayan), *Ege'de Temel ...*, s 15

temas kurulmuş, NATO ve AB nezdinde gerekli girişimler yapılmıştır. Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisine Yunan askerlerinin çekilmesi ve bayrağın indirilmesi gerektiği hususu defalarca ve açıkça vurgulanmıştır. Yunanistan'ın devam eden olumsuz tutumu ve bölgeden asker ve gemilerini çekmemesi neticesinde, 30-31 Ocak 1996 gece yarısı başlayan harekâta, Deniz Kuvvetlerine bağlı SAT (Sualtı Taarruz) ve SAS (Sualtı Savunma) timleri katılmış, SAT timleri Yunan askeri bulunmayan Batı Kardak'a çıkmış, kayalıktaki Yunan bayrağı indirilmiş ve Türk bayrağı dikilmiştir. SAT komandolarının Yunan askeri bulunmayan diğer kayalığa çıkıp, Türk bayrağını dikmesinden sonra Yunanistan geri adım atmak zorunda kalmış, ABD'nin de girişimi üzerine NATO üyesi iki devlet olan taraflar arasında mutabakat sağlanmış, her iki taraf kendi kuvvetlerini geri çekmeyi ve tartışmalı kayalıklar üzerinde herhangi bir askeri faaliyet yapmamayı kabul etmişlerdir. Nitekim 31 Ocak 1996 sabahı saat 04:30'dan sonra Yunan Deniz Kuvvetleri unsurları bölgeden ayrılmaya başlamışlardır. Saat 08:30'da her iki kayalıktaki bayraklar indirilmiş, personel tahliye edilmiş ve gemiler bölgeyi terk etmiştir. Türkiye başından beri soruna iyi niyet, sağduyu ve ittifak ruhu çerçevesinde yaklaşmıştır. Ancak Yunan tarafının olumsuz yaklaşımının sürmesi karşısında, tepki göstermek üzere Türkiye kendi kuvvetlerini Yunan askeri bulunmayan bitişik kayalığa çıkarmak ve bayrağını dikmek yöntemini izlemiştir. Aslında, üzerinde kuvvet bulunmayan kayalığa asker çıkarmak, hem gerilimi azaltmaya yönelik bir jest, hem de kararlılığı göstermeye elverişli ve uygun bir hareket tarzı olmuştur. Harekâtın amacı Yunan "işgal"inden önceki durumun iadesini sağlamak, bir başka ifadeyle *status quo ante*'yi muhafaza etmekle sınırlı olmuştur. Bu sınırlı amaca ulaşılmıştır. Ancak Yunanistan'ın 16 şubat 1996 tarihli notası⁸¹ ile müteakip uygulamaları, Yunanistan'ın *status quo ante*'yi muhafaza etmek gibi bir niyetinin olmadığını açıkça ortaya koymuştur.⁸²

Önceki duruma dönüşü sağlayan girişimlerde, Türkiye'nin Kardak Kayalıkları'ndan küçük olanına asker çıkarması ve Türk askerlerine herhangi bir saldırıda bulunulmadığı takdirde ateş açılmaması talimatı vermesi ve Yunanistan'ın bayraklarını, askerlerini ve deniz ve hava unsurlarını kayalıklardan çekmesi durumunda

⁸¹ Nota metni için bkz. Ek: 5.

⁸² Ali Kurumahmut (Y. hazırlayan), *Ege'de Temel ...*, s. 17

Türkiye'nin de çekeceğini açıklamış olmasının yanı sıra ABD'nin "ilk kurşunu atanın karşısında ABD'yi bulacağını" açıklamış olması da etkili olmuştur.⁸³

2.4. Tarafların Tezleri

Hukuki ve siyasi yorumları içeren nota değişimleri sonucunda Ege'de rejim kuran antlaşmaların yorumlanmasında tarafların fikir ayrılıkları içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır.

Ege Denizi'nde egemenlik sınırlarını belirleyen antlaşmalarda⁸⁴ adları belirtilen ve egemenlik devrinde mutabık kalınan adalar dışında kalan ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Yunanistan egemenlik iddiasındadır. Bu bakımdan ele alındığında Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan uyuşmazlığa ilişkin olarak başvurulacak en önemli metin olarak Lozan Barış Antlaşması ve bu antlaşmanın 6, 12, 15 ve 16. maddeleri ile Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesi görülmektedir.⁸⁵

Türkiye'nin görüşüne göre, Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması ve Paris Barış Antlaşması ile devredilen adalar üzerindeki egemenlik sınırlarını genişletme çabası içerisindeydi.

⁸³ Fuat Aksu, **Türk Yunan ...**, s. 113.

⁸⁴ Tarih sırasıyla bu antlaşmalar şunlardır: 18 Ekim 1912 Uşi Barış Antlaşması, 17/30 Mayıs Londra Antlaşması, 1/14 Kasım 1913 Atina Antlaşması, 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan Hükûmetine tebliğ edilen Altı Büyük Devlet Kararı, 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması, 10 Şubat 1947 Paris İtalyan Barış Antlaşması.

⁸⁵ 6. Madde ile deniz sınırının kıyıya üç milden daha yakın olan ada ve adacıkları içine alacağı belirtilmektedir. 6. madde 3 mil içinde kalan adaların egemenlik statüsünü saptayarak Türkiye'ye bırakılmaktadır. Dolayısıyla örtülü bir göndermeden söz edilebilir. Bu konudaki tartışmalar için bkz; Ali Kurumahmut, **Ege'de Temel...**; Yüksel İnan ve Sertaç Başçeren, **Kardak Kayalıklarının Statüsü**, Ankara, 1997.

12. madde, (Türkiye'nin) Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları ile, (İtalya'ya bırakılan) Oniki ada dışındaki, (Yunan egemenliğindeki) Doğu Ege adaları için 1913 Londra ve 1913 Atina antlaşmalarını ve bunların Yunanistan'ca silahsızlandırılmalarına ilişkin Şubat 1914 Tebligatını teyit etmektedir. Yine 12. madde ile Asya kıyısından üç milden az olan uzaklıkta bulunan adalar Türkiye'ye bırakılmaktadır.

15. madde, Türkiye'nin Oniki Ada ve bunlara bağlı adacıklar ile Meis Adası üzerindeki tüm haklarından İtalya lehine vazgeçtiğini hükme bağlanmaktadır. Antlaşmada yer alan Oniki Ada şunlardır: Stampalia (Astropalia), Rodos (Rhodes, Rhodos), Kalki (Calki, Khalki), Skarpanto (Scarpanto), Kazos (Casos,Caso), Piskopis (Piscopis,Tilos), Miziros (Misiros, Nisiros), Kalimnos (Calimnos, Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi) ve İstanköy (Cos,Kos)

16. madde ise Türkiye'nin bu anlaşmayla çizilen topraklar ve kendisine yine anlaşmayla bırakılan adalar dışındaki toprak ve adalardan üzerindeki tüm haklardan vazgeçtiğini belirtmektedir. Ama bu "vazgeçiş" in Türkiye ile sınır komşuları arasında kararlaştırılmış ya da kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmayaacağı da gene bu madde ile hükme bağlanmaktadır. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış antlaşması metni için , bkz İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları I** Cilt, Ankara : TTK Yayınları, 1983, ss. 85-139.

Paris Barış Antlaşması'nın 14. maddesine göre İtalya işbu antlaşma ile aşağıda belirtilen On iki adayı tüm egemenliği ile Yunanistan'a terk eder.Yani Stampalia (Astropalia),Rodos(Rhodes, rhodos), Kalki (calki, Khalki), Skarpanto (Scarpanto), Kazos (Casos,Caso), Piskopis (Piscopis,Tilos), Miziros (Misiros,Nisiros), Kalimnos (Calimnos, Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi) ve İstanköy (Cos,Kos) ve bunlara bağlı adacıklar ve Meis Adası .

Bütün bunların ışığında, Ege Denizi'nde küçük adalar, adacıklar ve kayalıkların mülkiyetine ilişkin bir anlaşma henüz yapılmamıştır. Bu nedenle Yunanistan'ın Ege Denizi'nde küçük adalar, adacıklar, kayalıkları yerleşime açma çabaları hukuki açıdan herhangi bir sonuç doğurmaktan ve hak kazandırmaktan uzaktır. Türkiye Ege Denizi'nde küçük ada, adacık ve kayalıkların mülkiyetini kararlaştıracak müzakerelere girişilmesine hazır olduğunu en başından itibaren bildirmiştir. Bu müzakerelerden sonra karasularının sınırlandırılması sorunu da tartışılabilir ve karara bağlanabilir.⁸⁶

Yunanistan'ın konuya yönelik tezleri şöyle sıralanabilir :

(1) Yunanistan, 28 Aralık 1932 tarihli toplantı tutanağının (Procès Verbal) Lozan Barış Antlaşması ile 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Sözleşmesi'nin (Ankara Sözleşmesi) tamamlayıcı eki niteliğinde ve antlaşma kuvvetinde geçerli bir belge (Supplementary Protocol) olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Yunanistan, 1947 Paris Barış Antlaşması ile Oniki Adanın kendisine devredildiğini, böylece İtalya'nın Aralık 1932 Toplantı Tutanağı ile elde etmiş olduğu hakların da halefiyet yoluyla kendisine geçtiğini iddia etmektedir. Yunanistan, 4 Ocak 1932 Sözleşmesi'nin imzalandığı gün Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü, İtalya'nın Ankara Büyükelçisi arasında teati edilen mektuplardan kaynaklanan yetkiye dayanılarak 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın hazırlandığını, bu nedenle söz konusu mektupların Aralık 1932 Toplantı Tutanağı ile Ocak 1932 Sözleşmesi arasında hukuki bir bağ tesis ettiğini ve değinilen Toplantı Tutanağı'nın, Sözleşme'nin devamı niteliğindeki bir mütemmim cüzünü oluşturduğunu ileri sürmektedir.

(2) Yunanistan ayrıca, *"Lozan Barış Antlaşması'na göre, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları haricinde yalnızca Anadolu kıyılarına 3 mil uzaklıktaki adalar Türkiye'ye bırakılmıştır; Kardak Kayalıkları'nın Anadolu'ya mesafesi ise 3 milden daha fazladır"* tezini savunmaktadır.

Diğer bir Yunan iddiası ise, *"Lozan Barış Antlaşması'nın 16'ncı maddesiyle Türkiye'nin, kıyıda 3 milden daha uzaktaki adalar üzerindeki tüm hak ve yetkilerinden feragat etmiş"* olduğu şeklindedir.

⁸⁶ Fuat Aksu, *Türk Yunan ...*, s. 113.

Yunanistan ayrıca, şu hususları da ileri sürmektedir. *“Lozan ve Paris Antlaşmaları ile Oniki Adalar bölgesinin egemenliği, bir bütün olarak, Yunanistan’a devredilmiştir. Kardak Kayalıkları, Oniki Ada zincirinin bir halkası olarak, 1947 yılından beri Yunanistan’a ait bulunmaktadır. Türkiye, Kardak Kayalıkları’nı Oniki Ada bölgesinin dışında kabul ederek, (Kalimnos Adası’nın bağlı olmadığını iddia ederek) anılan kayalıklar üzerinde hak iddia edemez”.*

Yunanistan’a göre, Kardak Kayalıkları 1948 yılından beri kendi yönetsel yapısı içinde yer almaktadır. (Yunanistan’ın 1948 yılında kabul ettiği 547 sayılı kanun) Anılan kayalıkların Yunanistan’a ait olduğu uluslararası platformlarda genel kabul görmüş olup, bu husus gerek Türkiye gerek diğer devletlerce hazırlanan çeşitli haritalarda da teyid edilmiştir. İhtilaf konusu kayalıklar, pek çok haritada, Yunanca adlarıyla (Limnia/İmia) belirtilmekte ve bu durum kayalıkların Yunanistan’a ait olduğu göstermektedir. Ayrıca Türkiye, 1995 yılına kadar bu adaların, adacıkların ve kayalıkların ülkesel statüsünü tartışma konusu yapmamıştır.

Yunanistan’ın görüşüne göre özetle; Kardak (İmia) Kayalıkları Oniki Adalar’ın, bir parçasıdır ve 1947 Paris Barış Antlaşması’nın 14. Madde 1. Paragrafında belirtildiği gibi bitişik bir adacık oluşturmaktadır. Bu durum 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan Antlaşması’nda da kesinlikle belirtilmiştir. Buna ek olarak, 1923 Lozan Barış Antlaşması’na göre İmroz, Bozcaada ve Tavşan Adaları ile sadece Türk kıyılarından üç mil içerisinde kalan adalar Türk egemenliğine bırakılmıştır.⁸⁷ Buna göre, Yunanistan Türkiye’nin soruna ilişkin notasında dile getirmiş olduğu uzaklık gibi, hukuk dışı kriterleri değil, sadece uluslararası hukuk tarafından verilen egemenlik haklarını tanır. Adaların hukuki rejimi açıkça kararlaştırılmış ve üzerinde herhangi hukuki bir şüphe yoktur. Ek olarak, yerleşik olsun olmasın, birbirinden bağımsız olarak nasıl nitelendirilirse nitelendirilsin, tüm adalar (adacıklar, kayalık adalar, kayalıklar vb. bu terimler hukuki değil sadece coğrafi çağrışımlar içermektedirler) büyüklükleri göz önünde bulundurulmaksızın hem 1923 Lozan Barış Antlaşması hem de 1947 Paris Barış Antlaşması tarafından aynı hukuki davranışa tabi tutulmuşlardır. Bu nedenle,

⁸⁷ Söz konusu antlaşmalara ilişkin Yunan tarafı yorumları için bkz. www.greekembassy.org/politics/loussanne.html.
Basım Tarihi: 05.02.2002

yukarıda dile getirdiği gibi, tüm Ege Bölgesi'nde adaların hukuki rejimine ilişkin herhangi bir boşluk kesinlikle bulunmamaktadır.⁸⁸

Türkiye, yukarıda ifade edilen Yunan iddialarına, ana hatlarıyla aşağıda değinilen görüşler ile karşı çıkmaktadır. Yunan iddialarının temel dayanağı olan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı, ulusal ve uluslararası hukuk bakımından geçerli bir antlaşma niteliğini kazanabilmesi için zorunlu olan hukuki süreci gerçekleştirememiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayından da geçmemiş, Milletler Cemiyetine tescil ettirilmemiş ve bu nedenlerle hiçbir zaman da yürürlüğe girmemiş ve girememiştir. Oysa ki Meis bölgesinin hukuksal statüsünü düzenleyen 4 Ocak 1932 tarihli sözleşmenin Türk ve İtalyan devletlerinin yetkili temsilcileri tarafından imzalanmasından önce de, her iki devletin teknisyenleri tarafından, 18 Haziran 1931 tarihinde aynı nitelikte bir Toplantı Tutanağı (Process Verbal) hazırlanmış ve daha sonra bu belgenin hukuken geçerlilik kazanması için gerekli olan süreç de tamamlanmıştır. 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı incelendiğinde, bunun 4 Ocak 1932 tarihli Sözleşmeyi tamamlayan bir belge olduğuna dair hiçbir veri yoktur. Eğer böyle olsaydı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 4 Ocak 1932 Sözleşmesini 2106 sayılı kanunla 14 Ocak 1933'te onaylarken, 28 Aralık 1932 tarihli belgeyi de onaylardı.

Toplantı Tutanağı'na hukuken geçerli bir antlaşma hüviyeti kazandırılması amacıyla, 4 Ocak 1933 ve 8 Ocak 1937 tarihleri arasında Türk Dışişleri Bakanlığı ile İtalya'nın Ankara Büyükelçiliği arasında karşılıklı yazışmalar yapılmış, ancak toplam dokuz mektuptan oluşan bu yazışmalardan da bir netice alınamamıştır. Bu nedenlerle, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı, uluslararası bir antlaşma niteliği kazanamamış ve hukuken geçersiz olan bir belgedir. Dolayısıyla Yunanistan, bu belgeye dayanarak, Kardak Kayalıkları üzerinde herhangi bir şekilde hak iddia edemez.

Ülke devri, bir devletin, belirli bir ülke parçası üzerinde haiz olduğu egemenlik hakkından, diğer bir devlet lehine olmak üzere, bir antlaşma ile vazgeçmesi işlemidir. Ayrıca uluslararası hukukun genel ilkeleri uyarınca, hiçbir devlet, hukuken sahip olduğu haktan fazlasını bir başkasına devredemez (*Nemo plus juris transferre potest quam ipse habet*). Bu nedenlerle, İtalya ile Yunanistan arasındaki halefiyet, sadece 1923 Lozan Antlaşması'nda Türkiye tarafından İtalya'ya, 1947 Paris Antlaşması ile de İtalya

⁸⁸ Fuat Aksu, *Türk Yunan ...*, ss.114-115.

tarafından Yunanistan'a devredilen ismen sayılmış 14 ada ve bunlara bitişik adacıklar için söz konusu olabilir. Anılan antlaşmalar ile Türkiye tarafından devredilmemiş adaların hukuki statülerinde bir değişiklik olmamıştır ve olması da hukuken beklenemez.⁸⁹

Lozan Barış Antlaşması'nın 12. maddesi, Ege Denizi'ndeki Oniki Ada bölgesi dışında kalan kesimde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki bölgesel statüyü düzenlemektedir. Anılan Antlaşmanın 15'nci maddesi ise Türkiye ile İtalya arasında Oniki Ada bölgesindeki adaların statüsünü düzenlemektedir. Lozan Antlaşması'nın 12. maddesinin son cümlesinde yer alan ve Yunanistan'ın haksız iddialarını dayandırmak istediği üç mil kriteri, Antlaşmanın lafzı ve ruhuyla bağdaşmayacak şekilde dar yorumlanmamalı ve 12. madde bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bu madde ile Yunanistan'a bırakılan adalar, yalnızca ismen sayılarak ve 13 Şubat 1914 tarihli Altı Büyük Devlet kararına yollama yapılarak açıkça belirtilenlerdir. Uluslararası hukuka göre, egemenlik devrinin açıkça olması gereklidir. Aynı maddede, Tavşan Adaları ve Yunan işgali altında bulunan Gökçeada ve Bozcaada ismen belirtilmiş ve açıkça Türkiye'ye bırakılmıştır. Ayrıca Anadolu kıyılarına 3 mil mesafe içinde olan adalardan ismen sayılarak Yunanistan'a devredilmeyenler, Yunan işgali altında olmuş olsalar dahi, kesin bir biçimde Türkiye'nin egemenliğine bırakılmıştır. Lozan Antlaşması'nın 12. maddesinin son cümlesinde yer alan 3 mil esasından çıkan açık netice budur. Ayrıca, 3 mil esası, 12. maddenin kapsamına giren Boğazönü ve Saruhan adaları (Doğu Sporat adaları) ile ilgili olup, hukuki statüleri 15. madde ile düzenlenen Oniki Ada bölgesi ile ilgili değildir. Bu nedenle, 3 mil kriteri, 15. maddedeki hukuki düzenlemeye uygulanamaz.

"Ülkeye ilişkin hükümler" Lozan Antlaşması'nın *"Siyasal hükümler"* başlığını taşıyan birinci bölümünün (Madde 1-45) birinci kesiminde yer almaktadır (Madde 2-22). Bu nedenle, adaların aidiyetlerine ilişkin düzenlemeler 6, 12 ve 15. maddelerde yer almaktadır. 16. madde ise, önceki ilk 15 maddede statüleri kara ve deniz ülkesine ilişkin düzenlemeleri tamamlar nitelikte hükümler içermektedir. Lozan Antlaşmasını 16. maddesinde *"Türkiye,egemenliği işbu Antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerindeki her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu"*

⁸⁹ Kırdak Kayalıkları'nın aidiyetinin, var olan antlaşma metinleri gereği Yunanistan'a ait olduğunu savunan ve Türkiye'nin yorumunun uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia eden görüşler de mevcuttur. Bunlardan bazıları için bkz. <http://www.minpress.gr/aegean/english/main9.htm>

bildirir-ki... bu adaların geleceği ilgililerce düzenlenmiştir veya düzenlenecektir..." hükmü mevcuttur.⁹⁰

Madde de yer alan "*düzenlenmiştir*" ifadesi. Lozan öncesinde İtalyan işgali altında olan ve Oniki Ada bölgesinde bulunan bazı adaların, ki bunlara Rodos dahil değildir, İtalya'dan ve Yunanistan'a devredilmesini öngören Titoni-Venezelos ve 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Bonin-Venezelos mutabakatlarına gönderme yapmak için ilave edilmiştir. Ancak bu mutabakatlar hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir. Kısacası "*düzenlenmiştir*" ifadesinin kapsamına giren ve bugünde geçerliliği olan bir belge mevcut değildir.⁹¹

Maddede yer alan ve geleceğinin ilgililerce "*düzenleneceği*" öngörülen alanlarla ilgili olarak, bugüne kadar, Türkiye'yi bağlayıcı bir işlem yapılmamıştır. 16. maddede açıkça "*adalar*"daki haklardan ve sıfatlardan feragatten bahsedilmektedir. Oysa Antlaşmanın 6. ve 15. maddelerinde "*adacık*" kavramı da yer almaktadır. Bütün bunlara rağmen 16. maddeyi toptan feragat neticesini doğuracak şekilde yorumlamak, özellikle karmaşık ve de kapsamlı bir düzenlemeye yer veren 12. madde ile 15. maddenin yok sayılması anlamına da gelecektir.

1947 tarihli Paris Antlaşması'nın 114. maddesi ile İtalya, Lozan Antlaşmasının 15. maddesinde olduğu gibi, Meis dışında kalan Oniki Ada bölgesinde ismen belirtilen 13 ada ile bunların bitişik adacıkları üzerindeki tüm egemenliğini Yunanistan'a devretmiştir. Lozan Antlaşması'nın 15. maddesiyle İtalya'ya devredilen adalar da esasen yalnızca budur. Paris Antlaşması'nın 14. maddesinde ismen sayılarak Yunanistan'a devredilen söz konusu 13 ada ve bitişik adacıklar dışında Oniki Ada bölgesinde çok sayıda müstakil ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Bu müstakil ada ve kayalıkların Yunanistan'a devrini öngören bir uluslararası düzenleme mevcut değildir.

Ayrıca bir devletin herhangi bir ülke kesimini kendi hazırladığı dokümanlarda, bastırıldığı haritalarda ve kabul ettiği iç hukuk düzenlemelerinde kendi egemenlik alanı gibi göstermesi, o ülke kesimi üzerinde tartışmasız bir egemenlik tesis etmesi için yeterli değildir.

⁹⁰ Antlaşma metinleri için bkz. İsmail Soysal , *Türkiye'nin Siyasal ...*, ss.85-139

⁹¹ Lozan Antlaşması'nın 16. maddesinde belirtilen hüküm Ege'de ulusal egemenlik sınırlarının ve statüsünün belirlenmesinde taraflara güncel bir olanak sunmaktadır. "*Düzenlenecektir*" ifadesini bugünkü uyumsuzluğu çözümlü çabaları çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.

Yunanistan, bu kayalıkların haritalarda Limnia/İmia ismi ile anılmasına gönderme yaparak, Kardak Kayalıkları'nın kendisine ait olduğunu iddia etmektedir. Bu son zamanlarda, bazı Yunanlılarca yayınlanan 3-4 broşürde de temel bir tez olarak gösterilmekte ve kullanıla gelmektedir. Ancak, harita söz konusu olduğunda, sadece kendi iddialarına yardımcı olacak haritaları kullandıkları dikkat çekmektedir. Bu durum, Yunanistan'ın haklılığından şüphe duyduğu sorunlarda, hukuksal çerçevenin dışına taşarak propaganda zemini aramasının bir sonucudur.⁹²

Türkiye ve Yunanistan arasındaki uyuşmazlıklar sadece bu iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler çerçevesinde değil aynı zamanda bu ülkelerin ittifak ilişkisi içerisinde buldukları ülke ve uluslararası örgütlenmeler çerçevesinde de gündeme getirilmektedir. Dolayısıyla, bu örgütlenmeler, bir bakıma Türkiye ve Yunanistan arasındaki mücadelenin zemini haline gelmektedirler. Bu bakımdan ele alındığında, Türkiye ve Yunanistan'ın üyelik ilişkileri içerisinde buldukları Avrupa kökenli örgütler ayrı bir önem taşımaktadır. Bu önem ise bu tür örgütlenmelerde nihai hedefin ülkelerin bütünleşmelerine yönelik olmasıdır.⁹³

Avrupa Parlamentosu, 15 Şubat 1996 tarihinde almış olduğu karar ile "1923, 1932 ve 1947 Antlaşmalarına uygun olarak Kardak / İmia Adacıkları'nın Oniki Adalar grubuna dahil olduğunu" belirtmiş, "Türkiye'nin Yunanistan'ın egemenlik haklarına yönelik tehlikeli tehditlerini" kınamış ve Türkiye'yi uluslararası antlaşmalarda saygı göstermeye çağırmıştır. Gerçekte Avrupa Parlamentosu'nun almış olduğu bu karar Kardak bunalımına bir anda Yunanistan – Türkiye arasında bir sorun olmaktan çıkıp Türkiye ile Avrupa arasında bir sorun haline getirilebilecek bir nitelik kazandırmıştır. Alınan kararda Yunanistan'ın Avrupa Birliği üyesi olduğu, Ege Denizi'nde askeri gerilimin Türkiye tarafından tırmandırıldığı ve Yunanistan'ın sınırlarının AB'nin dış sınırları olduğu vurgulandıktan sonra, AB üyelerinin, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin düzeltilmesinde etkin rol oynamaları, Türkiye'nin AGIT çerçevesindeki yükümlülüklerine sadık olması çağrısında bulunulmuştur. Türkiye ise, Avrupa Parlamentosu'nun almış olduğu bu kararı Yunanistan yanlısı bir karar olarak değerlendirmiştir. Oysa Yunanistan'ın, her fırsatta Türkiye ile AB'yi karşı karşıya getirmek yerine, AB ile bütünleşme sürecinde Türkiye'yi desteklemesi, herkesten önce

⁹² Türk ve Yunan tezlerine ilişkin tartışmalar için bkz; Yüksel İnan ve Sertaç Başçeren, *Kardak Kayalıklarının Statüsü*, Ankara: 1997

⁹³ Fuat Aksu, *Türk Yunan ...*, s. 115.

kendi işine yarayacaktır. Türkiye'nin AB'ye tam üye olması Yunanistan'ın Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde daha etkin işbirliği imkanlarına sahip olmasını da beraberinde getirecektir.⁹⁴

Ancak Yunanistan tarafından bakıldığında bu karar adil olarak değerlendirilmiş, Türkiye'nin, Yunanistan'ın uluslararası toplumca da tanınmış olan ulusal sınırlarını sorgulamaya başladığı ve tehdit ettiği yorumları yapılmıştır.⁹⁵ Bunun da ötesinde, yapılan yorumlar içinde, Türkiye'nin dünya kamuoyunu söz konusu kayalıkların aidiyetinin belirsiz olduğuna inandırması durumunda, Ege'de bu kayaların da statüsünü belirleyen tüm antlaşmaların da geçerliliğinin tartışılabileceği de yer almıştır.⁹⁶ Bazı çevrelerde, Kardak krizinin, Yunanistan'ın ülkesel egemenliğinin Türkiye tarafından ilk kez sorgulanmasına yol açtığı ileri sürülmüş, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yürüttüğü politikalarını sertleştirerek, kendi egemenlik haklarının bir daha sorgulanmasına izin vermemesi gerektiği savunulmuştur.⁹⁷

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin genel niteliği göz önüne alındığında iki ülkenin de üyesi buldukları uluslararası örgütler ve ittifaklar içerisinde karşılıklı üstünlük arayışları ve çıkar çatışmaları içinde olmaları kaçınılmaz olmuştur.⁹⁸

AB açısından, Yunanistan'ın Birliğe tam üye sıfatıyla katılmış olması, Türkiye'nin ise, tam üye olma arzusunda ve çabasında bir ülke olması, Türkiye'nin AB'ne katılma çabalarında Yunanistan'ın veto hakkını kullanabilme olasılığını göz önüne tutmasını gerektirmektedir. Gerçekte, Yunanistan, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik başvurularını ve tam üyeliğe geçiş aşamasında uyum projelerinde gereksinim duyduğu fonların serbest bırakılmasını engellemektedir. Ayrıca, uygulamakta olduğu vetolarını kaldırmak için özellikle Kıbrıs ve Ege Denizi'ne ilişkin sorunlarda Türkiye'den tavizler vermesini istemektedir. 1996 başındaki Kardak bunalımı sırasında Yunanistan ile Türkiye arasındaki gerginliğin ardından Yunanistan'ın AB'ni harekete geçirerek Konsey'den, bunalımın çıkmasında sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğu ve

⁹⁴ Kemal Kirişçi, "The Enduring Rivalry Between Greece and Turkey: Can 'Democratic Peace' Break It", <http://alternativesjournal.fatih.edu.tr/kirisci.htm>. Basım tarihi: 14.06.2002

⁹⁵ Avrupa Parlamentosu kararına ilişkin Yunan yorumları için bk. http://www.hri.org/news/greek/misc/96-03-27_2_mgr.html#7. Basım Tarihi: 03.02. 2002

⁹⁶ Athanasios Protopapas, "Last night's Aegean Incident", <http://www.hri.org/docs/imiahol/thanasis.htm>. Basım tarihi: 05.05.2002

⁹⁷ Constantine P. Arvanitopoulos, "Greek Defense Policy and the Doctrine of Extended Deterrence", <http://www.idis.gr/people/arvan3.doc>. Basım Tarihi: 04.03.2002

⁹⁸ Fuat Aksu, **Türk Yunan ...**, s.116

çözümünün de Lahey Adalet Divanı'na gidilmesi olduğuna ilişkin bir kararın çıkmasını sağlayabilmiş, Türkiye üzerinde baskı oluşturabilmiştir.⁹⁹ Ancak iki devlet arasındaki uyumsuzlukların çözümünde ikili müzakerenin de hakeme başvurmak kadar hukuka uygun bir yöntem olduğunu hatırd tutmak gereklidir.¹⁰⁰

Tüm bunlara karşın, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların, ister tümünün bir paket halinde ister tek tek olsun, uluslararası hukuk temel alınarak yapılacak görüşmelerle çözümlenebileceği de savunulmaktadır. Bu görüşmelerde her iki tarafında pazarlık konusu yapacağı argümanları olacağı açıktır. Ancak bunların, farklı konularda tarafların bazen geri adımlar artarak uzlaşma yolunu açık tutmasıyla aşılabileceği değerlendirilebilir¹⁰¹.

2.5. Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi

Dünya denizleri, deniz dibi ve denizin zenginlikleri hala paylaşılma süreci içindedir. Gelişen teknoloji ile birlikte, askeri, gıda ve ticaret çevre ve genel olarak ekonomik güvenlik kavramları da değişmekte denizlerin bu alanda arz ettiği önem de fazlalaşmaktadır. Deniz hukuku, bir anlamda bu çıkarları düzenleme ve bağdaştırmanın bir vasıtasıdır. İlk defa evrensel düzeyde bazı deniz hukuku alanlarını düzenlemek üzere 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansında kabul edilen dört uluslararası sözleşme (Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, Açık Deniz Sözleşmesi, Kıta sahanlığı Sözleşmesi, Balıkçılık ve Denizlerin Canlı Kaynaklarının Korunması Hakkında Sözleşme) daha 1960'lı yıllar bitmeden eskimeye başlamış ve 1973'te toplanan Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı 9 yıl süren bir çalışma sonunda 1982 BMDHS (BM Deniz Hukuku Sözleşmesini)¹⁰² hazırlamıştır. 1982 Sözleşmesi ile denizler adeta yeniden paylaşılmıştır. Bu sözleşmeyle bir yandan o güne kadar bilinmeyen yeni kullanım alanlarının 1982 öncesi hukuki statüleri de tanınmayacak derecede değiştirilmiştir. Ulusal yetkiye tabi olan alanlar artarken uluslararası alanlar ise önemli ölçüde

⁹⁹ Fuat Aksu, *Türk Yunan...*, s.117.

¹⁰⁰ Aslan Gündüz, "Greek Turkish Disputes How to Resolve Them", *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization*, (Edit) Dimitris Keridis & Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001, s. 97.

¹⁰¹ Konuya ilişkin Yunan bakış açısı için bkz. Phadeon John Kozyris, "Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict" *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization*, (Edit) Dimitris Keridis & Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001, ss. 102-114.

¹⁰² Sözleşme metni için bkz; Aydoğan Özman, *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*, İstanbul: DTO Yayını, 1984; ayrıca bkz. http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

azalmıştır. Bugün hem Cenevre, hem de 1982 Sözleşmesi yürürlükte bulunmaktadır. Devletlerin bir kısmı sadece 1958 Sözleşmelerine taraf iken, bir kısmı da sadece 1982 Sözleşmesine taraftır. Diğer bir kısım devletler ise hiçbir sözleşmeye taraf olmamıştır. Ülkeler taraf oldukları sözleşme kuralları ile bağlı iken, her iki sözleşmeye de taraf olmayan devletlerin deniz hukukundan doğan ilişkileri uluslararası hukukun deniz hukukuna ilişkin yapılageliş kurallarına tabi olmaya devam etmektedir. Türkiye söz konusu sözleşmelerden hiçbirine taraf olmamıştır. Bu sözleşmeler, sözleşme olarak Türkiye'nin deniz hukuku sorunlarına uygulanamazlar.¹⁰³ Türkiye bu bakımlardan uluslararası yapılageliş hukukun kuralları ile bağlıdır.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyumsuzluklarda bu sözleşme hükümleri değil uluslararası yapılageliş kuralları uygulanır. Ancak, bu sözleşmelerin özellikle önceki sözleşmelerin bir çok hükmünü içine almış olan 1982 Sözleşmesi, daha önce uluslararası yapılageliş hukuk kuralı haline gelmiş olan birçok kuralı da yazılı hale getirmiş bulunmaktadır. Bir başka deyişle, bir çok yapılageliş kural, sözleşme maddelerine geçirilmiştir. O halde sözleşmenin bu yönünü de ihmal etmemek gerekmektedir.¹⁰⁴ Ege'de Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanmakta olan egemenliği tartışmalı adalar sorununun benzerleri dünyanın çeşitli bölgelerinde de yaşanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye açısından hem tarafların tezlerinin hem de hukuksal ve coğrafi olarak yakın benzerlikler gösterenlerin sonuçlarının ne olacağı doğal olarak önem kazanmaktadır.

2.5.1. *Spartly ve Parcel Adaları Uyuşmazlığı*

Güney Çin Denizi'nde yer alan Spartly ve Parcel Adaları uyuşmazlığı¹⁰⁵ başta Güneydoğu Asya olmak üzere tüm Asya'daki uluslararası dengeleri ve uluslararası güvenlik yapısını etkileyen bir sorundur. Toplam 400 civarında coğrafi oluşumdan oluşan ve taraf ülkelere 100-600 deniz mili mesafede bulunan Sparty Adaları uyuşmazlığının tarafları Çin, Tayvan, Vietnam, Malezya, Filipinler ve Brunei'dir. 15

¹⁰³ Ancak, uluslararası hukuk kurallarına göre Türkiye söz konusu sözleşmeleri kabul eden devletlere karşı bu sözleşmelerin kurallarının uygulanmasını isteme hakkı vardır.

¹⁰⁴ 2. Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu 15-16 Haziran 1999 Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri, İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1999, s. 87-88

¹⁰⁵ Söz konusu Uyuşmazlık konusunda detaylı bilgi için bkz. **Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu**, Ankara: SAEMK Yayını, 1999, ss.1-52; Ayrıca bkz. Erdem Denk, **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spartly ve Senkaku/Diaou Adaları Örnekleri)**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayını, 1999, ss. 117-156; <http://www.middlebury.edu/SouthChinaSea> /scs-intro-t5.html; <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/-pg.html#Intro>

Ada ve birçok adacıktan oluşan ve taraflara 150-240 deniz mili mesafede bulunan Paracel Adaları uyuşmazlığının tarafları ise, Çin, Tayvan ve Vietnam'dır. Taraflar için hem ekonomik (petrol) hem de askeri güvenlik (stratejik) açısından önem taşıyan adalara ilişkin olarak taraflar soruna yaklaşırken bazıları tarihsel egemenliğe ve başta balıkçılık olmak üzere çeşitli şekillerde kullanıma, bazıları da çeşitli coğrafi tezlere atıf yapmaktadır. Bunun en önemli nedeni, adaların statüsünü belirleyen, üzerinde uzlaşmış bir uluslararası hukuk metninin olmamasıdır. Dünya konjonktürüne göre çeşitli şekiller alan sorunun çözümü için arabuluculuk ve resmi/gayri resmi, ikili/çok taraflı görüşmeler gibi çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Çeşitli gerginliklerin ve hatta ufak çaplı çatışmaların yaşandığı uyuşmazlığın küresel koşullar nedeniyle kısa ve orta vadede kesin bir çözüme kavuşturulması pek olanaklı gözükmemektedir. Ayrıca bölgenin üçüncü ülkeler (ABD ve Japonya gibi) için de büyük önem taşıması sorunun hassasiyetini artırmaktadır. ABD, Ortadoğu ve NATO'nun doğu sınırları kadar olmasa da kendisi için hassas bölge olan Güney Çin Denizi'nde, Ege Denizi'ndekine benzer bir tutum almakta ve aktif tarafsızlık (active neutrality) politikası uygulamaktadır. ABD, kendisi için istikrarlı kalmasında yarar gördüğü söz konusu bölgeleri, birden istenmeyecek boyutlara ulaşacak potansiyel gerginliklere/çatışmalara götürecek sorunların belli denge noktasında kalmasına önem vermektedir.

Dikkat edileceği gibi burada sorunun çözülmesi, bu açıdan gerek şart değildir; "status quo"yu korumak ya da çatışma durumunda "status quo ante"ye dönmek bile yeterli olacaktır.

Güney Çin Denizi ve Sparty Adaları

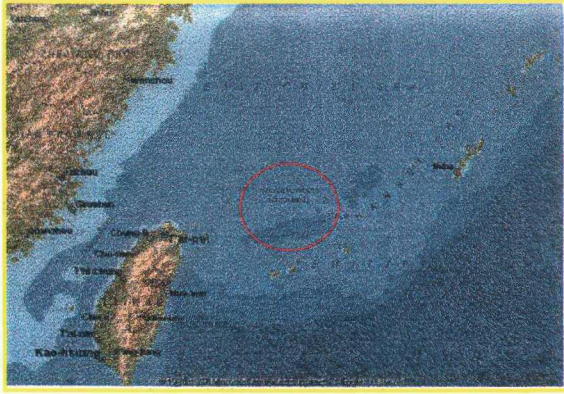
Bölgenin üçüncü ülkeler için önemi bağlamında, Ege'de benzer durumun söz konusu olduğu açıktır. Örneğin Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması ve bölgedeki açık denizin önemli ölçüde daralması en başta ticaretinin büyük bir kısmını boğazlar yoluyla Ege Denizi yoluyla yapan Rusya için de yaşamsal öneme sahiptir. Bu açıdan, Türkiye bu kadar kararlı tutum izlemez ise harekete geçeceğine mutlak gözüyle bakılan Rusya'nın, Türkiye aktif iken de Türkiye yanına çekilebilmesi önem taşımaktadır. Nitekim Spartly ve Parcel Adaları uyuşmazlığına taraf olmayan, ancak, Güney Çin Denizi'nin kendileri için ekonomik ve stratejik açıdan önemli olan Japonya ve Singapur'un da Çin karşısında olmaları buna örnektir.

2.5.2. Senkaku/Diaouyu Adaları Uyuşmazlığı

Doğu Çin Denizi'nde yer alan Senkaku/Diaouyu Adaları uyuşmazlığı¹⁰⁶ Çin ve Japonya arasında sorun olmaktadır. Öte yandan, Çin ile temsil sorununu çözümlenemeyen Tayvan da sorunun diğer bir tarafıdır. Toplam beş küçük volkanik ada ve üç kayalıktan oluşan Senkaku/Diaouyu Adalarında merkez ada olarak Hotsuri Adası kabul edilmektedir.

Bu ada Çin ve Tayvan'ın iddialarında temel aldıkları Formosa (Tayvan) adasına 170 km, Japonya'nın ise bu adaları bir parçası olarak gördüğü Okinawa Adalarının 410 km batısındadır. Sorunun her iki tarafı da kendi egemenliklerini destekleyecek çeşitli kanıtlar, belgeler ve metinler göstermektedir. Ancak her iki tarafın da kabul ettiği nokta Adaların 1895 yılından II. Dünya Savaşına kadar olan dönemde Japonya'ya ait olduğudur. 1895'te Japonya ile Çin arasında imzalanan Shimonoseki Antlaşması'nda, Tayvan(Formosa) Adası ve ona ait olan adaların Japonya'ya geçmesi öngörülmüştür. (Çin, bu ifadeden yola çıkarak Diaouyu Adaları'nın Japonya'ya bu çerçevede geçtiğini ileri sürmektedir.) Ege Denizi'ndeki adaların statülerinin belirlendiği Lozan Antlaşmasında geçen "*bitişik adalar*" kavramına benzer bir yaklaşımı yansıtan bu kavram, gerekli ölçütleri taşımaması açısından en az ilk kavram kadar tartışmaya açıktır. Çin savaş sonrası 1951 de imzalanan San Fransisco Antlaşması uyarınca Japonya'nın Tayvan Adası üzerindeki her türlü hak ve sıfat ve iddialarından vazgeçmesi üzerine adaların tekrar kendisine geçtiğini savunmaktadır.

¹⁰⁶ Söz konusu Uyuşmazlık konusunda detaylı bilgi için bkz. *Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği...*, ss.53-69; Ayrıca bkz.Erdem Denk, *Egemenliği Tartışmalı adalar: Karşılaştırmalı bir Çalışma...*, ss. 164-192; <http://www-ibru.dur.ac.uk/docs/senkaku.html>

Doğu Çin Denizi Senkaku Adaları

Bu uyuşmazlıkla Ege Denizi'nde yaşanan uyuşmazlıkların en önemli benzer noktası, hiç kuşkusuz Shimonoseki Antlaşması'nda geçen “ait olan” lafzı ile Lozan ve Paris Antlaşmalarında geçen “bağlı/bitişik” kelimeleri ve tarafların bu bağlamdaki yorumlarıdır. Özellikle bu iki uyuşmazlığın taraflarının söz konusu ifadeleri yorumlarken uzaklık ölçütüne başvurması ve kimi tarafların (Türkiye ve Çin) buna ek olarak jeomorfolojik yapıyı (deniz derinliğini) gündeme getirmesi dikkat çekicidir.

2.5.3. Abu Musa Adası ve Büyük Küçük Tunb Adaları Uyuşmazlığı

Benzer bir diğer sorun da İran ve Birleşik Arap Emirlikleri arasında Basra Körfezinde yaşanan Abu Musa Adası ve Büyük Küçük Tunb adaları uyuşmazlığıdır.¹⁰⁷ Abu Musa Adası Basra Körfezinin dışa açıldığı nokta olan Hürmüz Boğazı'nın hemen ağzında yer almaktadır. Coğrafi konumu nedeniyle stratejik öneme sahip olan bu ada, uyuşmazlık konusu diğer iki adadan (Büyük ve Küçük Tunb) daha büyüktür ve İran anakarasından 67 km, BAE anakarasından 64 km uzaklıktadır. Ada demir oksit rezervleriyle ünlüdür ve yaklaşık 2700 insanın yaşadığı adanın karasularındaki Mübarek alanında Basra Körfezinin en kaliteli petroleri bulunmaktadır. Basra Körfezinin hemen girişinde yer alan Abu Musa, Büyük ve Küçük Tunb Adaları uyuşmazlığı temelde stratejik bir sorundur. 18. Yüzyıldan 1970'lerin başına kadar İngiltere tarafından doğrudan, o tarihten bu yana da ABD tarafından (dolaylı olarak) kontrol edilen bölgede

¹⁰⁷ Söz konusu Uyuşmazlık konusunda detaylı bilgi için bkz. *Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği ...*, ss. 71-85.

yaşanan bu uyuşmazlıkta, söz konusu büyük ülkelerin etkisi büyük olmuştur. Bu nedenle, uyuşmazlığı dışsal faktörlerin fazlaca etkilediği bir konu olarak değerlendirmek olanaklıdır ki, Ege'de Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan sorunun böyle olmadığı açıktır. Sorun tarafların yaklaşımı ve tezleri açısından ele alındığında ise, Ege'deki uyuşmazlık(lar) açısından pek fazla benzerlik görülmemektedir. İki tarafın da bazı tarihsel iddialarda bulunması dikkat çekici olsa da benzer uyuşmazlıklar açısından önem taşıyacak "özgün" yaklaşımlar yoktur. Uyuşmazlığın en dikkat çekici yönü, adaların bulunduğu deniz ile Ege Denizi arasındaki benzerliktir. Dünyanın en küçük yarı kapalı denizi olarak gösterilen Basra Körfezi'nin en dar yeri olan Hürmüz Boğazı'nın hemen ağzında bulunan adalar hemen hemen iki kıyının tam ortasındadır. Bu durumda, İran'ın hem de tartışmalı olan bir bölgede, 12 millik karasuları ilan etmesi, Türkiye'nin de Ege Denizi ile ilgili tezleri çerçevesinde savunduğu gibi, "hakkaniyete uygun olma" ilkesine aykırı olarak değerlendirilebilir.

2.5.4. Güney Kuril Adaları/Kuzey Toprakları Uyuşmazlığı

Japonya ile Rusya arasında Ohatask Denizinde yaşanan bir başka sorun ise Güney Kuril Adaları/Kuzey toprakları uyuşmazlığıdır.¹⁰⁸ Japonya'nın Kuzey Toprakları, Rusya'nın ise Güney Kuril Adaları olarak isimlendirdiği adalar irili ufaklı coğrafi oluşumlar ve dört büyük adadan oluşmaktadır. Dünyanın en iyi balıkçılık yapılan üç bölgesinden biri olarak görülen adalarda, toplam 25 bin insan ve bir o kadar da asker yaşamaktadır. Adaların Japon adası olan Hokkaido'nun en yakın noktasına uzaklığı 3.7 km'dir. Soruna taraf olan iki ülkenin bölgeye (Ohatask Denizi) farklı yaklaşımları vardır. Rusya, Sovyetler Birliği döneminden kalan stratejik/askeri yaklaşımını gerekçeler farklı da olsa devam ettirmekte, bölgede hala kayda değer sayıda asker ve silah bulundurarak burayı da kaybetmek istememektedir. Japonya ise II. Dünya Savaşı, bu savaşta alınan yenilgi ve bu yenilginin getirdiği sonuçlar nedeniyle, balık ve petrol rezervlerinin görece önemi yanı sıra, soruna ulusal ve psikolojik yada duygusal açıdan yaklaşmaktadır. Özellikle adaların ateşkes sonrasında işgal edilmesi Japonya'nın tutumunu etkileyen temel faktör olmuştur. Sovyetler Birliği/Rusya'nın adalar üzerindeki egemenlik iddialarını dayandırdığı ve II. Dünya Savaşı sırasında müttefik devletlerin kendi arasında yaptığı kimi düzenlemeler (örneğin Yalta Antlaşması) de dikkate

¹⁰⁸ Söz konusu uyuşmazlık konusunda detaylı bilgi için bkz. *Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği ...*, ss. 87-107.

alındığında; kimilerine göre; uyuşmazlığın ABD'nin neden olduğu bir sorun nedeniyle başladığı görüşleri savunulmaktadır. Buna göre, II Dünya Savaşı öncesinde ortaya çıkan, savaş süresince devam eden ve en önemli hedeflerinden biri ABD olan Japon milliyetçiliğinden ya da saldırganlığından çekinen ABD, Japonya ile Sovyetler Birliği arasında söz konusu adalar uyuşmazlığını başlatmış ve böylece Japon milliyetçiliğini kendisinden Sovyetler Birliği'ne yöneltmiş ayrıca bölgede askeri üsler bulundurmasını sağlayacak imtiyazlar elde etmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi ile birlikte, Rusya'nın batı dünyasına entegre olmaya yönelik yeni yaklaşımı ve dönemin gerginliği geride kalması göz önüne alındığında, sorunun çözümünün çok zor olmayacağı söylenebilir. Yönünü Kafkaslara ve Orta Asya'ya çeviren Rusya'nın soruna aşama aşama çözüm getireceği düşünülebilir, en büyük engelin ise 50 yıldır egemenliğinde bulundurduğu adaları Japonya'ya geri vermesinin kamuoyunda yaratacağı olumsuz etkiler olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. İki tarafın da üzerinde anlaşmaya başladığı ve temelde konjonktürel olan bu sorunun başka uyuşmazlıklar için yararlanılacak yönü azdır. Zaten taraflardan birinin uzun süredir sürdürdüğü tutumunu temelden değiştirmesi yönüyle böyle bir çaba anlamsız olacaktır.

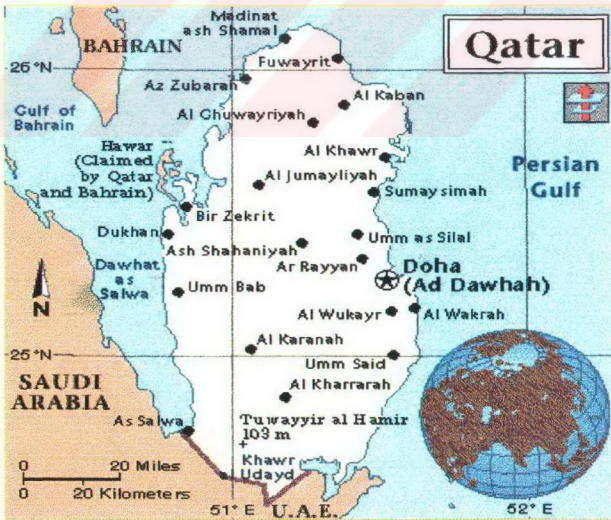
2.5.5. Hawar Adaları Uyuşmazlığı

Uluslararası Adalet Divanına götürülmüş olması yönüyle dikkat çekici olan bir diğer uyuşmazlık Basra Körfezi'nde bulunan ve 1971'de tam bağımsızlıklarını kazanmış olan Katar ve Bahreyn arasında yaşanan Hawar Adaları sorunudur.¹⁰⁹ Hawar Adaları, Basra Körfezi'nde Katar Yarımadası'nın hemen yakınında yer almakta ve 16 coğrafi oluşumdan oluşmaktadır. En yakını Katar Yarımadası'na bir deniz mili kadar uzaklıkta bulunan Hawar Adaları Bahreyn ana adasından uzaklığı ise 20 deniz mili kadardır. Adaların tümü Katar kıyısının üç deniz millik alanı içerisinde yer almaktadır. Stratejik önemi yanı sıra, sahip olduğu zengin petrol rezervleri nedeniyle, dünyanın en önemli bölgelerinden birisi olan Basra Körfezi'nde yer alan bu iki küçük Arap ülkesi arasında yaşanan sorunun önemli bir nedeni de yine petroldür. Sorunun kaynağını, 1932 yılında bölgede petrol bulunmasıyla Bahreynlilerin adalarda petrol arama izni vermesi oluşturmuş, o dönemde bölgede her iki ülkenin dış işlerini yönetmekte olan İngiltere'nin, başvurular üzerine 1939 yılında adaların Bahreyn'e ait olduğunu

¹⁰⁹ Söz konusu uyuşmazlık konusunda detaylı bilgi için bkz. *Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği ...*, ss.107-117

belirtmesiyle sorun kesinleşmiştir. Bölgedeki anlaşmazlık 1970'lere kadar İngiltere'nin güdümünde ve Katar aleyhine olacak şekilde devam etmiştir. 1971'de İngiltere'nin bölgeden çekilmesi ve iki ülkenin bağımsızlıklarını kazanmasıyla, iki ülke arasındaki deniz sınırı ve doğal olarak egemenliği tartışmalı adalar sorunu yeniden gündeme gelmiş ancak yapılan görüşmelerden somut bir sonuç alınamamıştır. Bölgede zaman zaman artan gerilim Suudi Arabistan'ın girişimleri ile yatıştırılmış ve çözüme yönelik ilkeler paketi yayınlanmıştır. 1986'da Bahreyn'in bölgede petrol arama izni vermesi ve sonrasında iyice gerginleşen ortam Suudi Arabistan Kralı tarafından getirilen ve iki ülke tarafından kabul edilen önerilerle yumuşatılmıştır. Buna göre uyumsuzluğun bağlayıcı bir karar için Lahey Uluslararası Adalet Divanına götürülmesi, "status quo"nun korunması ve iyi niyetli çalışmalara devam edilmesi öngörülmüştür. 1990 yılına kadar yapılan çalışmalardan olumlu bir sonuç çıkmaması üzerine, 1990 yılında Doha'da yapılan zirvede alınan kararlara göre; sorun 1991'e kadar Suudi Arabistan arabuluculuğunda çözüme kavuşturulmaya çalışılacak, bundan bir sonuç alınmaması durumunda "tarafklar" sorunu UAD götürebileceklerdi. Ayrıca sorun mahkeme iken görüşmeler yoluyla çözümlenebilirse mahkemeden geri çekilecekti. Herhangi bir ilerleme sağlanamaması üzerine 1991 de Katar Lahey Adalet Divanına başvurmuş, bunun üzerine Bahreyn 1990 metninin görüşme kayıtlarından başka bir anlam ifade etmediği, tarafları uluslararası bir yükümlülüğe sokmayacağı savıyla bunu reddetmiş, metinde yer alan "tarafklar" ifadesinin her iki tarafın birden başvurusunu gerektirdiği, Katar'ın başvurusunun kabul edilmesi halinde bile Bahreyn'in mahkemenin yetkisini kabul etmeme hakkının olduğunu ileri sürmüştür. Katar'ın başvurusunu inceleyen mahkeme, iki ülke arasındaki imzalanmış metinlerin basit metinler olmadığı, taraflar için uluslararası hukuk açısından sorumluluklar yüklediği ve mahkemenin karar alma yetkisi olduğunu kararlaştırarak, 1994'e kadar tarafların kendi arasında çözüm bulamamaları halinde sorunları bir bütün olarak mahkemeye getirmeleri yönünde karar almıştır. Somut bir uzlaşmaya varılamaması üzerine Katar 1994'te tek taraflı olarak UAD'ye başvurmuştur. Mahkeme 5 oya karşı 10 oyla karar yetkisi olduğunu, 5 karşı oya karşılık 9 oyla başvurunun kabul edilebilir olduğu yönünde karar almıştır. Mahkeme metinlerde yer alan "tarafklar" kelimesinin Katar'a tek taraflı başvurma yetkisi tanıdığı kararını almıştır. Karşı oy kullananlar ise anlaşmaları yorumlanmasında tarafların ortak niyetinin dikkate alınması gerektiği ve daha önceden Umman tarafından yapılan ve UAD'ye başvurma bağlamında "tarafklardan biri ya da diğeri" ifadesine yer veren önerinin Bahreyn tarafından reddedilmesinin Bahreyn'in niyetini gösterdiğini

belirtmişlerdir. Mahkeme başkanının isteği doğrultusunda, taraflar diğer tarafların tezleri üzerinde görüşlerini iletmişler, 1997 yılı itibarıyla Bahreyn'in Katar'ın sunduğu belgelerin orijinal olmadığı yolundaki itirazlarıyla sürmüştür. Bu uyuşmazlığın en önemli yanı UAD'ye götürülmüş olmasıdır. Katar, temel olarak hukuksal gerekçelere dayanmakta ve kıyılardan birkaç yüz metre uzaklıkta (yani hem karasularında hem de kıta sahanlığı üzerinde) bulunan adaların uluslararası hukuk kurallarına, uygulamalara ve teamüllere göre kendisine ait olması gerektiğini ileri sürmektedir. Bahreyn ise, temel olarak tarihsel egemenliğe ve İngiltere tarafından 1939 yılında alınan karara atıf yaparak adaların kendisine ait olduğunu savunmaktadır. Hali hazır durumda Bahreyn adalara güvenlik güçlerini yerleştirmiş, bir kale ve saray inşa etmiştir. Hawar Adalarının Katar kıta sahanlığı üzerinde olması, her iki ülke arasındaki orta noktanın Katar tarafında kalıyor olması önemlidir. Bu açıdan Bahreyn'e yaklaşık 20 deniz mili uzaklıkta bulunan adaların aidiyetinin belirlenmesinde coğrafi duruma tanınan etki Ege Denizi'ndeki başta olmak üzere benzer nitelik taşıyan uyuşmazlıklar açısından yol gösterici olacaktır. 1939'da İngiltere tarafından alınan bir kararla adaların Bahreyn'in olduğunun açıklanmasına Katar tarafından sürekli bir şekilde itiraz edilmesi de önemlidir. Katar'ın bu yaklaşımın gerisinde coğrafi nedenler yatmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı konuyu 2001 yılı içinde karara bağlamıştır.

UAD aynı kararında Hawar Adalarının Bahreyn egemenliğinde, Zubarah'ın ve Janan, (Hadd Janan'ı içerecek şekilde) Ada'sının ise Katar'ın egemenliğinde olduğu sonucuna varmıştır. Divan, kararında, Zubarah konusundaki tarafların iddialarını, 1913 yılında yapılan Osmanlı-İngiliz Sözleşmesi'ni esas alarak incelemiş ve egemenliğin bu sözleşme gereği Katar'a verildiğini ve bunun 1937 yılında kesinleştiğini belirlemiştir. Hawar Adaları konusunda ise; Divan, İngiltere tarafından 1939 yılında Hawar Adaları'nın Bahreyn'e ait olduğu yönünde verilen kararın özel bir durum yaratmamasına karşın, yasal dayanaktan da yoksun olmadığını tespit etmiştir. Divana göre, tarafların, aralarındaki uyuşmazlığı zamanında İngiltere'nin çözmesi yönünde rıza göstermiş olmaları, bu karara yasal bir nitelik kazandırmaktadır. Bu nedenle, her iki ülkenin de İngiltere'nin korumasından çıktığı 1971 yılından sonra da söz konusu karar geçerliliğini sürdürmektedir. Ayrıca Divan Janan, (Hadd Janan'ı içerecek şekilde) Adası'nın Katar'ın egemenliğinde olduğu kararına ilişkin gerekçesini de, yine 1939 yılındaki İngiltere kararına dayandırmaktadır. Buna göre İngiltere'nin söz konusu kararında, Janan Adası'ndan hiç söz edilmemektedir. Buna ilave olarak, 1947 yılında İngiltere tarafından her iki ülkeye de gönderilen mektupta "*Janan Adası'nın Hawar Adaları'ndan biri olarak kabul edilmediği*" de bildirilmiştir. Bu durumda Divan, İngiltere'nin 1939 kararına bir yorum getirerek Janan Adası'nın Hadd Janan'ı da içerecek şekilde Katar'a ait olduğu sonucuna varmıştır.¹¹⁰ UAD'nin aldığı kararda deniz sınırı ayrımı da adaların yeni belirlenen statüleri esas alınarak yapılmıştır¹¹¹

UAD'nin söz konusu kararı incelendiğinde, karara esas oluşturan argümanların, coğrafi temellerden çok, devletler arasında yapılmış antlaşma ve sözleşmelere dayandırıldığı görülmektedir. Janan Adası'na ilişkin olarak alınan kararda, söz konusu adanın isminin, yazılı olan metinde geçmemesinin ön plana çıktığı, bunun ise, Türkiye'nin ilgili antlaşmalarda isimleri belirtilerek Yunanistan'a devredilmiş adalar dışında kalan ada, adacık ve coğrafi formasyonların aidiyetlerinin Osmanlı Devleti'nden Türkiye'ye geçerek devam ettiği yönündeki tezlerini destekleyeceği görülmektedir.

¹¹⁰ Hawar Adaları'na ilişkin UAD kararının tam metni ve gerekçeleri için bkz; <http://www.icj-cij.org/iccjwww/idoCKET/iqb/iqbframe.htm>.

¹¹¹ UAD'nin deniz sınırına yönelik aldığı karara ilişkin harita için bkz. EK -6 .

2.5.6. Sipaden ve Ligatan Adaları Sorunu

UAD yoluyla çözümlenmesi beklenen bir diğer sorun da, bir takımada devleti olan Endonezya ile Malezya arasında yaşanan ve hakkında tatmin edici kaynakçaya ulaşılamayan Sipaden ve Ligatan Adaları sorunudur.¹¹² Adalar bu iki ülke arasında deniz derinliğinin 300-400 metre olduğu bölgede bulunmaktadır. Büyük ölçüde bölgedeki ekonomik kaynaklar nedeniyle ortaya çıkan sorunda 1996'da iki ülke devlet başkanlarının bir araya gelmesiyle yapılan bir anlaşma sonrasında adaların statülerinin UAD tarafından belirlenmesi kabul edilmiştir. Sorunun bölgede çok gözde olan bir yönteme başvurarak doğal kaynakların ortak işletimi şeklinde çözümlenebilmesi de söz konusu olabilecektir. Tarafların UAD'ye başvurmaları durumunda, davanın her aşamasının dikkatle izlenmesi gerekmektedir. Özellikle kıta sahanlığı gibi coğrafi ölçütlere verilen önemin Türkiye'nin Ege Denizi'nde yaşanan uyuşmazlıkları açısından da önemli sonuçlar doğurabileceği bir gerçektir.

Ele alınan örneklerde de görüleceği gibi uyuşmazlığa neden olan adalar coğrafi olarak küçük olan adalardır ve uyuşmazlıkların yaşanmasında bunun bir etken olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür adaların, buldukları bölgelerle ilgili düzenlemelerin yapıldığı dönemlerde ekonomik ve siyasi açıdan fazla öneme sahip olmamalı nedeniyle, boyutlarının küçüklüğünün de etkisiyle, ismen dikkate alınmamış ve statüleri kesin olarak saptanmamıştır. Üstelik buldukları bölgeyle ilgili devir anlaşmalarında kullanılan kimi ifadelerin bu adaları kapsayıp kapsamadığı da açık değildir. Bu durumun Kardak Kayalıkları için de geçerli olduğu açıktır.

Sonuç olarak, bu sorunlar, temel olarak hukuksal sorunlardır ve ilgili adaların uluslararası hukuka göre hangi tarafa ait olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan egemenliği tartışmalı adalar sorunu açısından bakıldığında, yukarıda söz edilen uyuşmazlıklardan özellikle Uluslararası Adalet Divanı tarafından karara bağlanabilecek olanlardan, gerekçeleri Türkiye'nin tezlerini destekler nitelikte olanları gelecekte Yunanistan ile çözümlenmeye çalışılacak soruna ışık tutacak nitelikte olacaktır.

¹¹² Söz konusu uyuşmazlık konusunda detaylı bilgi için bkz. *Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği ...* , ss. 122.

Türk-Yunan ilişkilerinin genel görüntüsünü uluslararası ortamın genel özelliklerinden ayrı düşünmek hiç kuşkusuz mümkün değildir. Bu bağlamda, tarafların egemenlik iddialarını ön plana çıkaran Kardak krizinin yaşandığı koşullarda uluslararası ortamın ne tür özellikler gösterdiği de önem kazanmaktadır. Bununla birlikte, çözüme ilişkin yaklaşımların da doğal olarak bu özelliklerden etkileneceğini söylemek doğru olacaktır. Birinci bölümde değinilen uluslararası sistemin, yaşanmakta olan değişimler de göz önüne alınarak, Kardak krizi bağlamında Türk-Yunan ilişkilerini nasıl etkilediğini, çatışmaların çözümüne yönelik atılan adımlarda hangi aktör/aktörlerin etkili olduğunu tespit edebilmek, geleceğe yönelik beklenti ve değişimleri kestirebilmek açısından önem kazanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KARDAK KRİZİNİN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ANALİZİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde Kardak Krizi'nin yaşandığı dönemdeki uluslararası sistemin genel özellikleri, özellikle yaşanan krizi ve çözümünü etkilemesi yönüyle ele alınmaya çalışılacak ve krizin evreleri değerlendirilecektir. Ege'de aidiyeti tartışmalı ada, adacık ve kayalıkların statülerine ilişkin olarak, adaların el değiştirmesi/devredilmesi ve nihayetinde Kardak Krizi sürecini içeren kronolojik bir değerlendirme verilmeye çalışılacaktır. Kardak Krizi'nin çatışma çözümü analizleri açısından değerlendirilmesi, oyun teorisi modelleri kullanılarak yapılmaya çalışılacak ve genelde realist bir yaklaşım esas olacaktır. Bu çabanın amacı, gelecekte yaşanması olası bir krizin atlatılmasında karşılıklı algılamaların, uluslararası yapının, kuvvet dengesinin, tarafların öngördükleri muhtemel kazanç ve kayıpların rollerinin tespitine bir yaklaşım getirmek olacaktır. Tarafları memnun edecek uzun soluklu ve var olan dengeleri korumaya yönelik çözümlerin üretilebilmesinde, bugüne kadar yaşanmış olan uyuşmazlıklarda varılan en üst çatışma noktasının ne olduğunun ve bu durumlarda ne tür stratejiler izlendiğinin de bilinmesi açısından yararlı olacaktır. Askeri müdahalenin de bir boyut kazandığı ve tarafları savaşın eşliğine getiren bu çatışma, gerek her iki tarafın da sergilediği kararlılık, gerekse dış etkilerin çok hassas zamanlama ile müdahalesi açısından önemli, her iki tarafın harp gemileri, uçakları ve çok iyi eğitilmiş savaşçı askerlerinin yüz metreler içinde bulunarak bir tek mermi bile atılmaksızın atlatılması açısından da ilginç bir örnek olarak görülmektedir.¹¹³

Yapılan inceleme, çatışmanın şiddete dönüşmeyecek şekilde çözülmesi süreciyle sınırlı tutulacaktır. Ortaya çıkan yeni sorunun çözümünün ise diplomatik yöntemler ve problem çözme yöntemleri kullanılarak uzun dönemde yapılabileceği değerlendirilebilir.

¹¹³ Kardak Krizi'nin Türk-Yunan ilişkilerinde /uyuşmazlığında "özel" bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü hava sahası uyuşmazlıklarında taraflara ait uçaklar arasında yaşanan ve "it dalaşı" (dog-fight) olarak adlandırılan temaslar dışında, Türk -Yunan uyuşmazlıklarında ciddi anlamda bir fiili askeri müdahale yönteminin kullanılması Kardak krizi sürecinde söz konusu olmuştur.

3.1. Kardak Krizi Sürecinde Uluslararası Sistemin Genel Özellikleri

Soğuk Savaşın sona ermesi ve dünya üzerindeki dengelerin yeniden oluşmaya başlaması 90'lı yılların en belirgin özelliği sayılabilir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda bir çok yeni bağımsız ülkenin uluslararası arenaya katıldığı ve dünyada ABD'nin etkin tek "süper güç" olarak yalnız kaldığı yeni sistemde, tek kutupluluğun bir süre daha hakim olacağını söyleyebiliriz. Türkiye jeostratejik konumu nedeniyle çok sorunlu bir bölgenin ortasında bulunmaktadır. Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu üçgeni günümüzde dünyanın en istikrarsız, geleceği belirsiz, çatışmaların yoğun olduğu coğrafyalardır. Türkiye tarafından bakıldığında, Yunanistan ile var olan sorunların devam ettiği, Suriye, Irak ve İran ilişkilerinde ciddi sorunlar yaşandığı görülmektedir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Kafkasya, Yugoslavya parçalanmış, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve Bosna sorunları ortaya çıkmıştır.¹¹⁴ Klasik tehdit anlayışının değiştiği bu dönemde, NATO kendini yeniden yapılandırma sürecini yaşamakta ve eski Doğu Bloku ülkelerini de ittifak içine alarak etki alanını genişletme ve Atlantik-Avrupa-Avrasya ekseninde barış ve istikrarı sürekli kılma yönünde adımlar atmaktadır.

Avrupa Birliği'nin oluşum süreci, ABD'nin etkisini dengeleyebilecek bir güç olarak belirlemekte, Uzak Doğu ve Asya'da ekonomik alandan başlayan yeni işbirliği çabaları yoğunluk kazanmaktadır. AB bir yandan Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası kapsamında bölgesinde çıkacak krizlere kendi inisiyatifinde müdahale etme, böylece bir anlamda ABD'yi dışarıda tutma çabalarını sürdürürken, diğer yandan kendi içinde de sorunlar yaşamaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri ve tam üyelik sürecinde yaşanmakta olan zorlukların, Türkiye-ABD ilişkilerinin artmasına neden olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin ABD için öneminin azalacağı yönündeki inanın aksi gerçekleşmiştir. Kafkaslar ve Orta Asya'daki güç dengesinin değişmesinin Türkiye'nin önemine getirdiği yeni boyut, ABD'nin bu bölgeye yönelik çıkar ve politikalarıyla örtüşmüştür. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin İran ve Irak'la sınır komşusu olması, ABD'nin bölgedeki çıkarları doğrultusunda Türkiye ile daha sıkı işbirliğine gitmesinin nedenlerinden biri olmuş, bu

¹¹⁴ Erol Mütercimler, 21. Yüzyıl ve Türkiye, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2000, s. 264.

durum stratejik ortaklık boyutuna taşınmıştır. Bu ilişki bazı çevrelerde “*Türkiye’nin ABD ile ayrıcalıklı ilişkisi*” olarak yorumlanmıştır.¹¹⁵

90’lı yıllar ekonomik alanda bir çok çokuluslu şirket vasıtasıyla karşılıklı bağımlılığın arttığı, devletlerin ilgisinin yeni enerji kaynaklarına yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. Bu, hem enerji kaynaklarına ulaşma ve elde etme, hem de bunların uluslararası ticarete en düşük maliyetle dahil edilmesi çabalarını artırmıştır. Doğal olarak enerji havzalarının ve ticaret yollarının istikrar ve güvenliğinin sağlanması da birinci önceliğe oturmuştur.

Ortadoğu önemini korurken Kafkaslar ve Orta Asya’daki zengin yer altı kaynakları Batılı devletlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu anlamda Türkiye küreselleşmenin tam odak noktasıdır. Çünkü Anadolu, Avrasya coğrafyasının tam merkezinde yer almakta ve doğu-batı ile kuzey-güney arasında bir kapı işlevindedir. Bu nedenle, Türkiye’nin taraf olacağı çatışmalarda Batı’nın ve özellikle ABD’nin duyarlılığının yükselerek artmakta olduğunu söylemek mümkündür.

Soğuk Savaş’ın sona ermesi sonrasında, Türkiye Balkanlarda daha aktif rol oynamaya başlamış, Karadeniz Ekonomik İşbirliğini kurarak, Karadeniz havzasında ekonomik işbirliğinin temellerini atmıştır. SSCB’nin dağılması sonrasında Orta Asya’da ortaya çıkan devletlerle çok taraflı ilişkiler başlatmış, bölgede barış ve güvenliğin sağlanmasında katkılarda bulunmuş ve Türk Cumhuriyetleri ile her konuda işbirliğine gitmiştir. Bunlara ek olarak, geleneksel düşman olarak algılanan Rusya ile alışılmışın dışında bir diyalog ve işbirliği içine girmiştir.¹¹⁶

Her geçen gün Kafkaslardan artarak elde edilmeye başlanan enerji kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılması, büyük çoklukla Türk Boğazları ve Ege Denizi yoluyla yapılmaktadır. Bu bağlamda, her ikisi de aynı ittifak içinde bulunan Türkiye ve Yunanistan’ın arasında meydana gelebilecek olası bir çatışmanın, ittifak ilişkilerine zarar vermesi, bölgede istikrarsızlığa neden olmasının yanı sıra, Batı’nın ve ABD’nin çıkarları dikkate alındığında, onlar açısından da kabul edilemez olduğu görülecektir. Türkiye ve Yunanistan için yaşamsal öneme sahip olan Ege Denizi’nde yaşanmış olan Kardak Krizi’nin silahlı bir çatışmaya dönüşmeden çözümlenmesinin, üçüncü aktörler

¹¹⁵ Bu konudaki yaklaşımlar için bkz. Dimitrios Triantaphyllou, “Further Turmoil Ahead?”, *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization*, (Edit) Dimitris Keridis & Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001, ss.71-73.

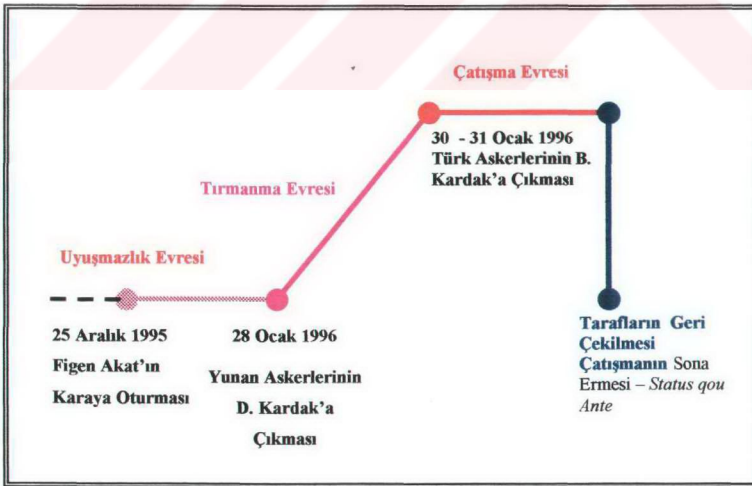
¹¹⁶ Erol Mütercimler, *21. Yüzyıl ve...*, s. 291.

açısından da çok önemli olduğunu söylemek doğru olacaktır. Nitekim krizin sona erdirilmesinde ABD'nin doğrudan girişimleri önemli rol oynamıştır.

3.2. Kardak Krizi'nin Evreleri

25 Aralık 1995 - 31 Ocak 1996 tarihleri arasında yaşanmış olan ve Ege'de var olan Türk-Yunan sorunlarına bir yenisinin daha eklenmesine neden olan Kardak krizinin atlatılması sonrasında, fiziki olarak kriz öncesi duruma dönmüş gibi görünmekle beraber taraflar iddialarını sürdürdüğü sürece, çatışmaya kaynak olan asıl sorun ortadan kalkmayacak, bu yönde gerekli adımlar atılmadığı sürece geçmişte olduğu gibi her an yeni bir krizin doğması ihtimali varlığını koruyacaktır. Kardak krizi ile, var olan bir uyuşmazlığı çözümlenmek bir yana, ortaya yeni bir uyuşmazlık konusu çıkmıştır.

Burada, her çatışmanın kendine özgü özel bir duruma dayalı olduğu, benzer çatışmaların çözümü için geçerli olabilecek evrensel reçeteler üretilmeyeceği gerçeği de göz önünde bulundurulurken, Kardak krizinin tüm temel evreleri, birinci bölümde kısaca açıklanan çatışma çözümü teorilerinin esas noktaları kullanılarak incelenmeye çalışılacaktır. Çatışma tanımından yola çıkarak tüm bu sürece baktığımızda, kriz öncesinde, kriz süresince ve krizin atlatılmasından sonra yaşanan tüm olaylar, aslında çatışma çözümü analizleri için incelenmesi gereken konunun tümünü oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, analiz kolaylığı sağlamak açısından, krizi başlangıç ve bitiş/sonuç evreleri arasında aşağıdaki gibi üç evrede incelemek mümkündür.

Bu kapsamda;

Figen Akat Gemisinin karaya oturduğu 25 Aralık 1995 tarihi ile Yunan askerlerinin Doğu Kardak Kayalığına çıktığı 28 Ocak 1996 tarihi arası *uyuşmazlık evresi*,

Bu tarih ile Türk askerlerinin Batı Kardak Kayalığına çıktıkları 30/31 Ocak 1996 tarihi arası *tırmanma evresi*,

30/31 Ocak gecesi ise, *çatışma evresi* olarak incelenecektir.

3.2.1. Uyuşmazlık Evresi

Kardak krizinin en önemli yönünü, eldeki verilere göre, önceden planlanmış olmaması oluşturmaktadır.¹¹⁷ Başlangıç noktası olarak sayılabileceğimiz Figen Akat gemisinin karaya oturması sonrasında tırmanmanın çok ani olduğunu söyleyebiliriz. Başlangıçta basit bir deniz kazası olarak algılanan olay, giderek “*egemenlik sınırlarının ihlali*” ve “*toprak talebi*” iddialarına dönüşmüştür.¹¹⁸ Figen Akat’ın Kardak Kayalıklarında karaya oturması, yıllardır bu bölgede ve bir bütün olarak Ege’de ulusal karasuları sınırının saptanmamış olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kazanın haber alınmasının ardından iki ülke yetkilileri de kayalıkların kendi ulusal toprakları olduğunu, dolayısıyla geminin kendi karasularında bulunduğunu belirtmişlerdir. Tarafların Dışişleri Bakanlıkları ile Büyükelçilikleri arasında teati edilen notalardan sonra Kardak Kayalıkları’nın egemenliği konusundaki uyuşmazlık resmi bir nitelik kazanmıştır.¹¹⁹ Uyuşmazlık evresinin devamı süresince diplomatik görüş alışverişi sürerken bir yandan da ulusal stratejiyi destekleyecek kamuoyu oluşturma çabalarına da girişilmiştir. Özellikle Yunan medyasında Kardak Kayalıklarına ilişkin yayınlar devam etmiş, 26 Ocak 1996 günü Kalimnos Adası belediye başkanı, papazı ve bir grup sivil kayalıklara çıkarak Yunan bayrağı dikmiş, hemen ardından 27 Ocak günü bir grup Türk gazeteci tarafından Yunan Bayrakları indirilerek yerlerine Türk bayrakları dikilmiştir.

¹¹⁷ Stratejiye ilişkin boyutlarıyla değerlendirildiğinde “*fili durumlar yaratmak*” bakımından pek çok “*komple teorisi*”nden, senaryodan söz edilebilir. Ancak bunları somut verilere dayandırmak çoğu kez mümkün olmamaktadır.

¹¹⁸ Fuat Aksu, *Türk Yunan ...*, s. 199.

¹¹⁹ Diplomatik görüş alışverişi/nota değişimleri için bkz. EK 4,5.

Bu noktaya kadar her iki devletin de resmi makamlarınca yapılmış bir hareket olmaması nedeniyle, bu evrede sorunun “*resmi*” olarak halen uyumsuzluk niteliğinde seyrettiği söylenebilir. Tarafların diplomatik girişimlerinin devam ettiği bu evrenin, Yunan hükümetinin medya, kamuoyu ve muhalefetin de baskısıyla 28 Ocak 1996 günü Doğu Kardak Kayalığına asker çıkarmasıyla sona erdiğini ve tırmanma evresinin başladığını söyleyebiliriz.

3.2.2. *Uyumsuzluğun Tırmanmaya Dönüşmesi*

Tırmanma, en genel tanımı ile, bir devletin diğer devletle olan karşılıklı ilişkisinde bilinçli olarak uyguladığı uca çekme siyasetidir. Bunun ana gayesi karşı tarafı geri adım atmaya, o güne kadar uyguladığı siyasetten, benimsediği bir stratejiden taviz vermeye mecbur etmesidir.¹²⁰ Bu çerçevede bakıldığında, tırmandırma siyasetinin caydırıcılığın tam olarak işlemediği, diğer deyişle, hasmını çok ağır bedel ödeyeceğini hissettirerek belli bir davranıştan vazgeçirmek kadar köklü bir etki yapılamadığında uygulandığından bahsedebiliriz.

Burada her ne kadar klasik anlamda bir tırmanma siyasetinden söz edemsek bile, olayın gelişmesini dikkate aldığımızda tırmanmanın hedeflerinin çok farklı olmadığını görebiliriz. Egemenliği antlaşmalarla Yunanistan’a devredilmemiş olan bir kara parçasının deniz yetki alanlarına, diğer bir ifade ile karasuyu, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahip olması, ayrıca kara parçası ve üzerindeki hava sahasının varlığı, egemenliği tartışmalı her coğrafi formasyonun önemini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu coğrafi formasyonların Ege’deki karasuları alan dağılımlarını önemli ölçüde değiştirebilmesi, bazı istisnalar dışında bunların kıta sahanlığına sahip olması, bunlar üzerindeki egemenlik haklarının açıklığa kavuşturulmasının önemini göstermektedir. Yaşamsal çıkarları yakından ilgilendiren bu konuda, Yunanistan, söz konusu geminin kurtarılma çalışmaları sırasında iki ülke arasında yapılan nota değişimleri sonunda, Türkiye’nin tutumunu kendi çıkarlarına, ve hatta egemenlik haklarına aykırı görmüştür.¹²¹ Yunanistan, çözümü, tırmanma sonrasında Türkiye’yi iddialarından vazgeçirmekte, bunu yaparken de özellikle Avrupa

¹²⁰ Gülden Ayman, *Tırmandırma Siyasetine Bir Örnek: S 300 Krizi*, Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2000, s. 9.

¹²¹ Bu bakımdan Türkiye’nin ve Yunanistan’ın iddiaları ve gerekçeleri büyük ölçüde aynıdır. Her ikisi için de yaşamsal çıkar, ulusal egemenlik-güvenlik kaygısı ön plandadır ve belirleyicidir. Dolayısıyla Türkiye de Yunanistan’ı tehdit olarak görmüştür. Yaşamsal çıkarların tehdit altında olduğu algılanması gösterilecek tepkinin de en üst düzeyde belirmesine neden olmuştur.

Birliği'nin desteğini almakta görmüştür. Tırmanmaya neden olan olaylar, kuşkusuz iç politika kaygılarını da içermektedir.¹²² İç siyasal faktörlerle dış çatışmanın dozunun artması arasındaki çok yönlü, karmaşık ilişkilere Kardak krizinin gelişimi iyi bir örnek olabilir. Bazı Yunan yazarlarının söylediklerini veri olarak kabul edersek, iki ülkeyi savaşa sürükleyen gelişmelerde, iki ülke arasındaki ilişkilerde gerginlik yanlısı çevrelerin ılımlı görüşleriyle tanınan ve Yunan halkının yüzde 85'i tarafından desteklenen Kostas Simitis'e duydukları öfkenin önemli payı vardır. Simitis'in rakibi olan bu odaklar Kardak'a bayrak diktirtmiş, sonra da Yunan donanmasını Kardak'a yollamıştır.¹²³ Yunan kamuoyunun dikkatlerini bu noktaya çekme çabaları Yunan medyasının yardımı ile de desteklenmiştir. Günümüzde yaygın olarak kullanılmaya başlayan koruyucu diploması ise, krizin tırmanmasını engelleyememiştir. Aslında Türkiye ve Yunanistan arasında uygulanmaya çalışılan güvenlik ve güven artırıcı tedbirler¹²⁴ çabaları dışında koruyucu diplomasinin ne kadar uygulanabildiği de tartışmalı bir konudur. Tırmanma Yunan askerlerinin kayalıklara çıkmasıyla başlamış ve yapılan resmi açıklamalarla devam etmiştir.

Deniz kazası sonrasında, bayrak dikme - bayrak indirme olayları yaşanırken, bir yandan diplomatik girişimler sürdürülmüş, diğer yandan da, ulusal tezlerin meşruluk kazanmasına yarayacak fiili durumlar yaratılmaya çalışılmış, medya da bu çabaları kolaylaştırmıştır. 28 Ocak 1996'da Yunanistan Hükümeti baskılara dayanamayarak, Kardak kayalıklarına askeri bir birliğini göndererek gazeteciler tarafından dikilmiş Türk bayrağını indirtmiş ve özel eğitimli küçük bir askeri birimini kayalıklardan büyük olanına konuşlandırmıştır. Aynı gün Atina'daki Türk Büyükelçisi Yunanistan Dışişleri

¹²² Bunalım sırasında Yunanistan'da Kostas Simitis hükümeti seçimden yeni çıkmış, iktidara henüz gelmiş durumdadır. Türkiye'de ise Tansu Çiller'in başbakanlığında Deniz Baykal'ın Dışişleri Bakanlığı yaptığı DYP-SHP koalisyon hükümeti iktidarda bulunmaktadır.gerek Yunanistan'da gerekse Türkiye'de ulusal hükümetler bunalım sırasında ulusal tezlerini oluşturmada hazırlıksız yakalanmışlardır. Öyle ki, Kardak Kayalıkları'nın hangi ülkenin egemenlik sınırları içerisinde yer aldığı ve/veya egemenliğinin belirsiz olup olmadığı konularındaki tartışma stırenek, her iki ülkede de hükümetler iddialarını Kardak Kayalıkları'nın kendi ulusal Egemenlik sınırları içerisinde olduğu görüşüne dayandırmış, dolayısı ile bunalım sırasında gösterilecek tepki de en üst düzeyde olmuştur. Örneğin Yunanistan'da 19 Ocak 1996'da güven oyu olarak hükümeti kuran Simitis, daha bir hafta geçmeden, siyasi rakibi Arsenis tarafından "Yunan toprağını Türklere peşkeş çekmek"le suçlanmış ve hükümet üzerinde yoğun baskı oluşturulmuştur. bkz. Fuat Aksu, **Türk-Yunan ...**, s. 198.

¹²³ Gülden Ayman, "Bir Diğeri için Öteki Olmak", **Görüş**, Ekim-Kasım 1998, <http://www.tusiad.org.tr/fayyn/fgorus/37/html/sec10.html>. Basım Tarihi: 05.02.2002

¹²⁴ Güvenlik kaygılarının yoğunluğu "güven"e ilişkin önlemlerden önce gelmektedir. Çünkü taraflar arasında diyalog eksikliğine koşut, sürekli ihlal, tehdit iddiaları söz konusudur.Bu çerçevede taraflar arasında güvenlik artırma çabaları öncelik kazanmıştır. Nitekim Atina ve İstanbul Mutabakatları doğrultusunda gerilimi azaltıcı önlemler yürürlüğe sokulmuştur.

Bakanlığı'na çağrılarak kayalıkların Yunanistan'a ait olduğu ve yaklaşanlara ateşle karşılık verileceği uyarısında bulunulmuştur.¹²⁵

Bu hareketi tırmanmanın çatışmaya dönüşmesindeki ilk aşama olarak görebiliriz. Bu faaliyetler kuşkusuz Türkiye tarafından yakından takip edilmiş ve gerekli politik ve askeri değerlendirmelerin yapılmasında etken olmuştur. 29 Ocak 1996 günü konu üzerinde üst düzey toplantılar yapılmış, askeri ve politik olarak gösterilecek tepkiler görüşülmüştür. Tepkilere ilişkin senaryolar üretilirken askeri bir müdahalenin çatışmaya yol açabileceği ve çatışmanın daha da tırmanabileceğine ilişkin görüşler ortaya konmuş, bu durumda ise siyasi ve askeri sorumluluğun boyutları üzerinde durulmuştur.

3.2.3. Tırmanmanın Çatışmaya Dönüşmesi ve Askeri Güçlerin Kullanımı

Yapılan değerlendirmelerde Kardak Kayalıkları'nın Türkiye'ye ait olduğunun hukuki olarak sağlam bir temele bağlandığı belirlenmiş, Kardak Kayalıkları'nın ise Ege'deki benzer nitelikteki 150'ye yakın kayalık için örnek teşkil edeceği belirtilmiştir. Kararları tartışmaları da dikkate alındığında, bir anlamda, kayalıklara sahip olanın Ege'deki sınırların belirlenmesinde söz sahibi olacağı anlamı ortaya çıkmıştır.¹²⁶ Kardak bunalımının tırmanma aşamasında, dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, dikkatli ve tedbirli olma yönünde çabaların sürdürüldüğü dönemde kendisine bazı kişilerce yöneltilen "*Yunanistan'la harp çıkaracaksınız, başımıza iş açacaksınız*" sözlerine verdiği "*Biz ulusal çıkarların korunması için gereken her yerde varız, harbe dönüşme olasılığı var diye çıkarlarımızın korunmasından vazgeçemeyiz*"¹²⁷ cevabı, yüksek komuta heyetinin olaya bakış açısını ve kararlılığını göstermesi açısından önemlidir.¹²⁸ Türkiye'nin tepkisinin ne olacağı konusundaki asker ve sivil kadroların üzerinde hem fikir olduğu nokta Yunan askeri varlığının ve bayrağının kayalıklardan uzaklaştırılması fikri olmuştur. 29 Ocak'ta yapılan toplantı

¹²⁵ Türkiye açısından bu girişim, Yunanistan'ın fiili işgali olarak değerlendirilmiş, Yunanistan ise girişimini "*meşru savunma*", tehdide karşı koyma olarak göstermeye çalışmıştır. Egemenliğinin fiili/hukuki dayanağını göstermek, meşrulaştırarak çabasında görtüşme süreci içine girmekten kaçınmıştır.

¹²⁶ "Kardak Krizi", <http://www.softdesign.com.tr/32gun/97-98-dosya/bosya21.html>, B.tarihi 02/10/99

¹²⁷ Taner Baytok, *Bir Asker Bir Diplomat*, İstanbul: Doğan Kitap, 2001, s.191

¹²⁸ Taner Baytok'un *Bir Asker Bir Diplomat* adıyla kitap haline getirdiği söyleşilerinde, Güven Erkaya Ege'de Türk Egemenliğindeki adalar konusunda bir araştırmayı 1992 yılında Donanma Komutanı olduğu dönemde, Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığına yaptırdığı ve özel olarak konu üzerinde çalışmak üzere subaylar görevlendirdiğini belirtmektedir. Yine aynı eserde, 1936 yılında Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Ege'deki Yunan adalarını antlaşmalar doğrultusunda belirlediğini ve bunlar dışındaki adalara "*Burası Türk adasıdır*" yazılı plaketlenin çakıldığını bir tümgeneralin anılarından aktarmaktadır. Bunlar Türkiye'nin, egemenliği tartışılmalı adalara ilişkin kararlılığına ve tarihsel yaklaşımına ışık tutması açısından önem kazanmaktadır.

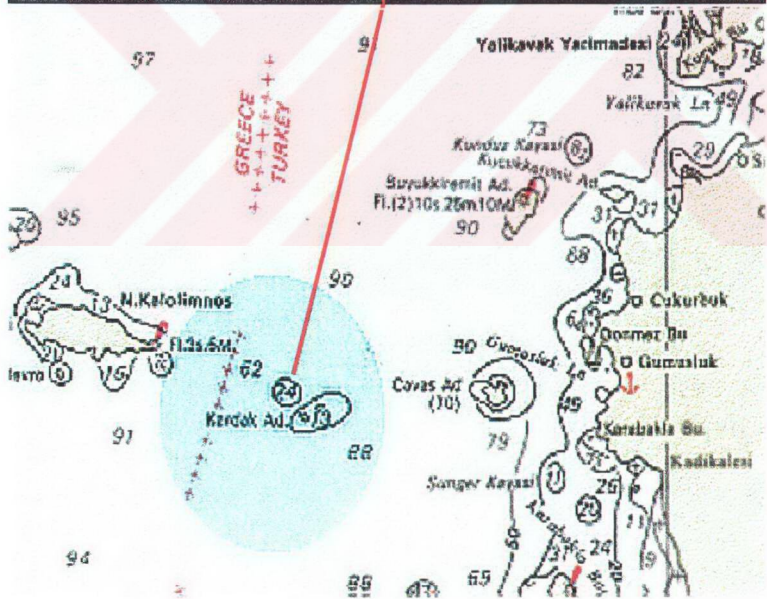
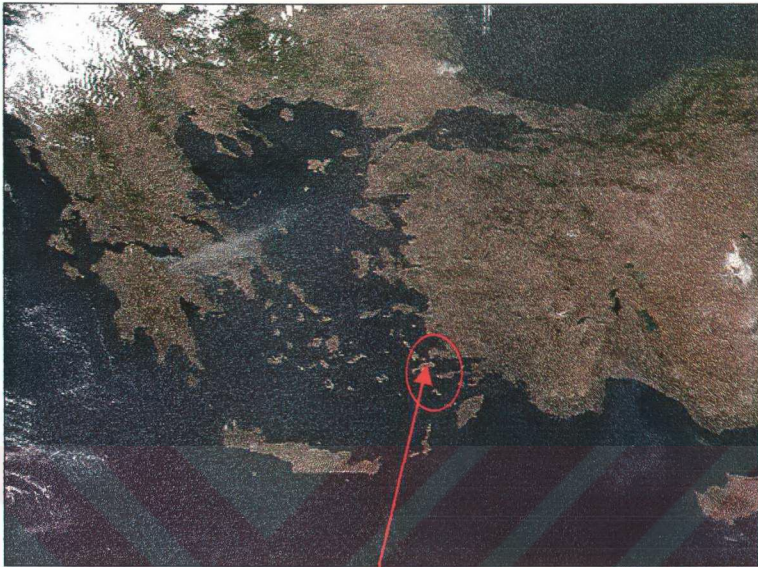
sırasında dile getirilen kayalıklardan üzerinde Yunan askeri bulunmamasına Türk askerinin çıkarılması önerisi dikkate değerdir. Gerçekten de kayalıkların iki tane olması ve Yunan askerinin bu kayalıklardan sadece birinde konuşlanmış olmaları Türkiye'nin göstereceği tepkide önemli bir seçenek kazandırmıştır. İnal Batu' ya göre *"Bu görüşün güçlü yanı şuydu, yani bir savaş riski asgariye iniyordu. Durum ve inisiyatif eşitliği sağlanıyordu."*¹²⁹ Kuşkusuz olası senaryolar düşünülürken durumun gösterdiği hassasiyet nedeniyle derhal çözüm üretilmesi gerekliliği, dostça bile olsa herhangi bir dış müdahale nedeniyle gereken adımın atılmasının engellenmesinin kabul edilemeyeceği, kararlılığın gösterilmesi maksadıyla inisiyatifin elde tutulması gerekliliği de yapılan değerlendirmelerde göz önüne alınmıştır. 30 Ocak günü Genel Kurmay Başkanlığı'nda yapılan toplantıda, bir gün önce yapılan öneri ön plana çıkmıştır. Bu öneriye göre, *"önce askersiz kayalıklara çıkılır, ertesi gün, diplomatik bir gelişme sağlanamazsa Yunan askerlerinin olduğu kayalığa çıkarma yapılabilecekti. Bu son olasılık Türkiye'ye büyük olasılıklar sağlayacaktı. En önemlisi zaman kazanılacak uluslararası arenada eşitlik sağlanacaktı."*¹³⁰

Sonuçta, Kardak Kayalıkları'ndan üzerinde Yunan bayrağı dikilmiş fakat asker çıkarılmamış küçük olanına Türk komandolarının çıkmasına karar verilmiş ve bu plan 31 Ocak 1996 günü başarıyla uygulanarak Türk SAT komandoları ikinci kayalığa saat 01.32'de çıkmışlardır. Askeri güç kullanma aşamasına gelen çatışma, 30/31 Ocak gecesi yapılan bir dizi diplomatik girişim ve ABD'nin ağırlığını koyarak tarafları ikna etmesi sonrasında 31 Ocak günü 08:30'da her iki taraf askerlerinin bayraklarıyla birlikte kayalıkları terk etmesiyle şiddete dönüşmeden sonuçlandırılmıştır.

Kardak krizinin tüm evrelerine ilişkin inceleme iki farklı metotla yapılmıştır. İlk olarak Ege Adaları'nın statülerinin değişme süreci ile Kardak krizi ve sonrasındaki yansımaları da kapsayan kronolojik değerlendirme yapılacaktır. Ardından tarafların, krizin tüm evrelerinde karar alma süreçlerinin oyun teorisi modelleriyle çözümlenmeye çalışılacağı analitik değerlendirme ve çözümlenme yapılacaktır.

¹²⁹ "Kardak Krizi", <http://www.softdesign.com.tr/32gun/97-98- dosya/bosya21html.B.tarihi 02/10/99>

¹³⁰ "Kardak Krizi", <http://www.softdesign.com.tr/32gun/97-98- dosya/bosya21.html, B.tarihi 02/10/99>

3.2.4. Kronolojik Değerlendirme

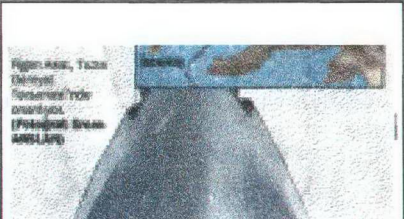

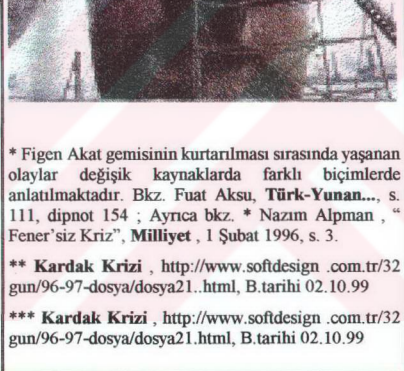

Kronolojik değerlendirme tablo biçiminde bir sonraki sayfadan itibaren verilmiştir.

AİDİYETİ TARTIŞMALI ADALAR SORUNU KRONOLOJİSİ

1830	Eğriboz ve Kiklat Adaları Zamanın büyük devletleri olan İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından bağımsızlığı kabul edilmiştir. Londra Andlaşması'yla Yunanistan'a verilmiştir.	
1832	Kuzey Sporad Adaları Büyük devletlerin kararı ile Yunanistan'a verilmiştir.	
1913	Girit Adası 30 Mayıs 1913 Londra 14 Kasım 1913 Atina Andlaşmaları'yla Yunanistan'a verilmiştir.	
1923	Kuzey Ege'de Trakya Boğazözü Adaları Balkan Savaşı sırasında Yunanistan tarafından işgal edilen adalar Yunanistan'a, Menteşe Adaları Bölgesinde Rodos, Oniki Ada ve Bitişik adacıkları ile Meis İtalya'ya 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'yla verilmiştir.	

1932	<p>Türk- İtalyan Kararları Sınırı Belirleme Çalışmaları 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi ile Meis bölgesinde Türkiye ile İtalya arasındaki kararları sınırı belirlenmiştir.*</p>	<p>* Taraflar sözleşmeyi imzaladıkları gün gerçekleştirdikleri mektup değişimi ile Türk-İtalyan deniz sınırının tartışma konusu olmayan diğer kısmını belirlemek üzere 28 Aralık 1932 tarihinde teknisyenler toplantısı yapmış ancak bu toplantı metninin uluslararası anlaşma olabilmesi için gerekli işlemler hiçbir zaman yapılmamıştır Ayrıca, bu metin 4 ocak 1932 sözleşmenin bir eki niteliğinde de değildir. Bkz.Sertaç Hami Başeren, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Anlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü", Ege'de Temel Sorun Aidiyeti Tartışmalı Adalar, Y. Hazırlayan Ali Kurumahmut, Ankara: TTK Yay., 1998, s. 114</p>
1936	<p>Adalara "Burası Türk Adasıdır" Yazılı Piriñç Plaketlerin Çakılması Söz konusu plaketler Başbakan Şükri Saraçoğlu'nun girişimleri ile anlaşmalar ile Yunanistan'a devredilen adalar dışındaki adalara bir gecede çakılmış, bir kaç gün sonra İtalya'nın itirazı üzerine, itiraz konusu olan Kalimnos Adası için Saraçoğlu tepkisini " <i>verdim gitti onu İtalya'ya</i> " diyerek dile getirmiştir.** Bu davranışın, aslında , antlaşmalar gereği devredilmiş olan adalar dışındakiler üzerinde Türk egemenliğinin devam ettiği ve herhangi bir tereddüde yer bırakmayacak şekilde, bir esasa bağlamak açısından önemli olduğunu vurgulamak gerekir.</p>	<p>**Bu konuyu, Güven Erkaya'nın emekli bir tümgeneralin anularından aktarmıştır. Bkz, Tamer Baytok, Bir Asker Bir Diplomat, İstanbul:Doğan Kitap, 2001, s. 191. Ancak söz konusu kitapta olayın geçtiği tarih 1946 olarak belirlenmesine karşın, tarihin 1936 olması daha akla yatkındır. Mareşal Fevzi Çakmak 1946 yılında Genel Kurmay Başkanı olmadığı gibi, bu tarihte emeklidir.</p>
1947	<p>Menteşe Adalarının Yunanistan'a Devredilmesi II.Dünya Savaşı sonunda İngiltere işgali altında bulunan bu adalar 10 Şubat 1947 Paris Antlaşması'yla İtalya'dan alınarak Yunanistan'a devredilmiştir.***</p>	<p>*** Antlaşma metni için bkz.EK-3</p>
1950 1953 1956	<p>Yunanistan'ın Ege'de Deniz Sınırının Belirlenmesine Yönelik Olarak Türk Dışişleri Nezindeki Yazılı ve Sözlü Girişimleri Bu girişimlerle Yunanistan Türkiye- İtalya arasında yapılan 4 Ocak 1932 Sözleşmesi ve 28 Aralık1932 tarihli teknisyenler zaptının Türkiye -Yunanistan arasında da mer-i olması için mektup teatisine hazır olduğunu ve kendi egemenliğinde olan adalar ile Türkiye arasındaki kararları sınırının şimdiye kadar harita üzerinde çizilmek suretiyle gösterilmediğinin tespit edildiğini bildirmiş, bu konunun karma bir komisyona havale edilmesi için Türkiye'nin görüşlerini sormuştur. ****</p>	<p>**** Bu durum, Yunanistan'ın Ege'de ve Özellikle Menteşe Adaları bölgesinde bulunan bazı ada ve adacıkların egemenliği konusunda tereddütlerinin varlığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bkz. Sertaç Hami Başeren, "Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası ..., s. 115.</p>

<p>1995</p>	<p>Yunanistan'ın Gayri meskun Adacıklarda İskan Uygulamaları</p> <p>Kasım ayından itibaren Yunanistan Ege Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı'nın işbirliği ile üçü Doğu Akdeniz'de olmak üzere 11 adacığın iskana açılacağı ve yerleşecek kişilere, teşvik verileceği, adacıklara bina, su, yakıt, depoları, bayrak direği, sığınak kilise gibi tesisler yapılacağı ve bundan yabancılarında istifade edebileceği yönünde Yunan basınında haberler yer almıştır.*</p>	<p>* 26 Kasım 1995 tarihli haftalık To Vima gazetesinde yer alan haberde Ege Denizindeki 9 adacığın yer almıştır. 10 Ocak 1996 tarihli Yunan hükümet yanlısı Ta Nea gazetesinde "Ege'de ıssız Adalara çok talep var" başlığı altında aynı konu tekrar gündeme getirilerek gündeme getirilerek iskana açılacak adacıkların sayısı 10 olarak belirtilmiştir. Bkz. Ali Kurumahmut, Ege'de Temel Sorun..., s. 10, dipnot 37.</p>
<p>1995</p>	<p>25 Aralık Figen Akat İsimli Geminin Kardak Kayalıkları'nda Karaya Oturması</p> <p>25 Aralık 1995 günü 04:30 'da Figen Akat isimli Türk ticaret gemisi Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmuştur. Geminin kendi kendini kurtarmak için çimento olan yükünü denize dökme çalışması Yunan gemilerince engellenmiş ve bölgenin Yunan karasuyu olduğu, bu nedenle kurtarma işleminin bir Yunan firması tarafından yapılması gerektiği bildirilmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı'na danışılması sonrasında kayalıkların Türkiye'ye ait olduğu cevabı alınmıştır.** Bu olayla ilgili olarak Türkiye Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği arasında teati edilen notalardan*** sonra Kardak Kayalıklarının egemenliği konusundaki anlaşmazlık resmi bir nitelik kazanmıştır..</p>	 <p>T.C. Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 22-A Numaralı Seyir Haritası'ndan alınmıştır. (Basım tarihi , 2000, ölçek 1:300.000)</p> <p>** Nazım Alpman, " Fener'siz Kriz", Milliyet, 1 Şubat 1996, s. 3.</p> <p>*** Yunanistan'ın Ankara Büyükelçiliğinin Türk Dış İşleri Bakanlığına 29 Aralık 1995 günü tevdi ettiği 26 Aralık 1995 tarihli notaya, Türk Dışişleri Bakanlığı aynı gün cevap vererek, Kardak Kayalıklarına ilişkin Yunan iddialarını reddetmiştir. Yunanistan Büyükelçiliği elçi müsteşarının 10 Ocak 1996 günü verdiği 9 Ocak 1995 tarihli ikinci bir notada, Yunanistan, 1932 düzenlemelerine (sözleşme ve teknisyenler zaptı) atfen, Kardak Kayalıkları'nın 1947 Paris Barış Antlaşması çerçevesinde hâlefiyet yoluyla Yunanistan'a devredildiğini iddia etmiştir. Ancak bu nota da reddedilmiştir. Bkz. Ali Kurumahmut (Y. Hazırlayan), Ege'de temel Sorun..., s. 13, dipnot 42</p>

<p>1995</p>	<p>26 Aralık</p> <p>Figen Akat'ın Güllük Limanı'na çekilmesi</p> <p>Türk Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği yetkilileri arasındaki bir dizi görüşmeden sonra gemi kurtarılarak Güllük Limanı'na çekilmiştir.*</p>	
<p>1995</p>	<p>27 Aralık</p> <p>Milli Güvenlik Kurulu Ön Toplantısı "Kuvvet Kullanımı Gerekebilir"</p> <p>Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya Milli Güvenlik Kurulu ön toplantısında Figen Akat gemisinin karaya oturması sonrasında Yunanistan'ın verdiği nota ile ilgili olarak, ortada bir Egemenlik sorunu olduğunu ve diplomatik yolla çözümlenememesi durumunda kuvvet kullanımının gerekebileceğini Genel Kurmay Başkanına iletmıştır.**</p>	
<p>1996</p>	<p>19 Ocak</p> <p>Yunan Basınının Konuyu "Ulusal Bir Davaya" Olarak Ortaya Çıkarması</p> <p>Yunanistan'da Simitis hükümetinin güven oyu olarak görev başlamasının hemen ardından siyasi rakibi Arsenis'e yakın olan Yunan basını "<i>Hükümet Yunan toprağını Türklere peşkeş çekiyor</i>" diye maksatlı yayına başlamıştır.***</p>	 <p>* Figen Akat gemisinin kurtarılması sırasında yaşanan olaylar değişik kaynaklarda farklı biçimlerde anlatılmaktadır. Bkz. Fuat Aksu, Türk-Yunan..., s. 111, dipnot 154 ; Ayrıca bkz. * Nazım Alpman , " Fener'siz Kriz", Milliyet , 1 Şubat 1996, s. 3.</p> <p>** Kardak Krizi , http://www.softdesign.com.tr/32gun/96-97-dosya/dosya21..html, B.tarihi 02.10.99</p> <p>*** Kardak Krizi , http://www.softdesign.com.tr/32gun/96-97-dosya/dosya21.html, B.tarihi 02.10.99</p>
<p>1996</p>	<p>26 Ocak</p> <p>Kardak Kayalıkları'na Yunan Bayrağının Dikilmesi</p> <p>Yunanistan'a ait Kalimnos Adası Belediye başkanı yanına adanın papazı ve aileleri olarak, Yunan Antena Televizyon kanahının çekimi eşliğinde kayalıklara Yunan bayrağı dikmiş ve olay aynı akşam Yunan televizyonlarında yayınlanmıştır.</p>	

1996

**27 Ocak
Kayalıklardan Yunan Bayrağının
İndirilerek Türk Bayrağının Dikilmesi**

Kardak Kayalıkları'na Yunan bayrağının dikilmesinin yankısı geniş oldu. 27 Ocak günü Hürriyet gazetesinin iki muhabiri helikopter ile kayalıklara giderek, Yunanlıların dikmiş olduğu bayrakları indirmiş ve yerine Türk bayrağı dikmişlerdir.

1996

Bayrak savaşı

Yunanlılar, Bodrum'daki Kardak kayalıklarına dün kendi bayraklarını dikme çabalarını gösterdi. Hürriyet ekibi hemen kayalığa çıkıp Yunan bayrağını indirdi ve yerine Türk bayrağını koydu.

1996

Fotoğraflar, 28 Ocak 1996, Hürriyet Gazetesi

*Bu bayrak mücadelesinin Türk televizyonlarında yayınlanmasının ardından iki ülkede kamuoyunun siyasiler üzerindeki baskıları artmış ve diplomatik alanda yapılan mücadele giderek sertleşmeye başlamıştır. Bkz. Fuat Aksu, Türk Yunan..., s 111.

Türk Dışişleri Bakanlığı başından beri olaya diplomatik kanallarla ve barışçı yollardan çözümlenebilecek maksatlarıyla yaklaşmış ancak gelişmeler bu tutumun sertleşmesine neden olmuştur.

<p>1996</p>	<p>28 Ocak Kardak Kayalıkları'ndaki Türk Bayraklarının İndirilmesi ve Yunan Askerlerinin Doğu Kardak'a Çıkması</p> <p>Bir yandan Yunan basınının, bir yandan rakip siyasi partilerin baskısı ile, yeni Yunan hükümeti her iki kayalıktan Türk bayraklarını indirterek, Yunan bayraklarını diktirmiş ve iyi teçhizatlı bir askeri timinin Doğu Kardak kayalığına çıkararak konuşlandırmıştır.*</p> <p>Aynı gün Atina'daki Türk büyükelçisi Yunanistan Dışişleri Bakanlığına çağrılarak, kayalıkların Yunanistan'ın olduğu ve yaklaşımlara ateşle karşılık verileceği uyarısında bulunmuştur.**</p> <p>Bu olay sırasında her iki ülkeye ait muhtelif tonaj ve tipte savaş gemileri kayalıklar etrafında konuşlanmaya başlayarak teyakuz halinde bulunmaya devam etmişlerdir.</p>	<p>* Burada dikkate alınması gereken iki nokta vardır. Birincisi, Yunanistan her iki kayalığa da bayrak dikmesine rağmen, sadece birine asker çıkarmıştır. Diğeri ise Yunan askerlerinin çıktığı kayalığın daha doğuda yani Türk anararasına daha yakın olanının olmasıdır. Yunanlıların bu hareket tarzını seçmelerindeki niyeti bilmek tabii ki mümkün değildir, ancak aşağıdaki tespitleri yapmak mümkün görünmektedir:</p> <p>1. Yunanistan iki kayalıktan sadece Doğuda bulunana asker çıkarmıştır. Bu davranışın altında, iddialarının arkasında durmak, yani her iki kayalığın da kendisine ait olduğu savıyla, "egemenlik haklarını" korumak için Türk "sınırına" daha yakın olan kayalığa konuşlanmış olabilir –ki bu durum askeri açıdan bir taktik hatası olarak değerlendirilebilir, zira doğudaki kayalığa konuşlanmış olan askerlerin batıdaki kayalığa Türk askerlerinin çıkmasını önlemesi mümkün değildir</p> <p>2. En başından beri, Yunanistan Kardak Kayalıkları'nda iddia ettiği egemenlik haklarının savunulmasının hayati öneme sahip bir konu olarak görmemiş, ya da bu konuda gerekirse genel bir harbe gidebilecek derecede iradeyc sahip olamamıştır. Bu nedenle, iki ülke arasında mutlak bir çatışma doğurabilecek seçenek olan her iki kayalığa da asker çıkarma yolunu seçmemiştir. (bu seçenek Kardak harekâtına katılan Türk askerleriyle yapılan mülakattan edinilen bilgilerle de desteklenmektedir. Batı Kardak'a çıkan Türk komandoları, indirerek yerine Türk bayrağı çektikleri Yunan bayrağının, Doğu Kardak üzerinde dalgalanmakta olan Yunan Bayrağına oranla daha küçük boyutta olduğunu belirtmektedir. Askeri bir birlik tarafından bayrak dikme harekâtının gerçekleştirilmiş olması durumunda – en önemli özelliklerinden biri standart malzeme ve teçhizat kullanmak olan askerlerin- her iki kayalığa da standart boyutlarda bayrak dikmesi beklenirdi . Bu durum bize Yunan askerlerinin başından beri sadece Doğu Kardak'a çıkarak konuşlanmış olabileceği, Batı Kardak'a dikilen bayrağın ise bu askerler tarafından dikilmemiş olabileceği olasılığını da göstermektedir.</p> <p>** Kardak Krizi, http://www.softdesign.com.tr/32_gun/96-97-dosya/dosya21.html, B.tarihi 02.10.99</p>
-------------	---	--

1996

29 Ocak

"Bu bayrak incek, bu asker gidecek !" Kardak'a Yapılacak Müdahaleye İlişkin Ankara'da Askeri, Siyasi ve Bürokratik Kadroların Toplanması, Kardak Kayalıkları'nda Helikopter Keşfi ve Hareket Tarzı Seçimi Çalışmaları

Yunan askerlerinin Kardak Kayalıkları'na çıktığı haberi sonrasında, Ankara'da Türkiye'nin tavırını belirlemek için yapılan üst düzey toplantılarda, konunun iki gün içinde mutlaka çözümlenmesi gerektiği görüşülmektedir. Aynı gün Yunanistan başbakanı yaptığı basın toplantısında kayalıklara hiç bir silahlı kişinin yaklaşılacağını yinledi, ancak bu toplantıda sivil kişilere ateş açılmayacağı belirtiliyordu. Ankara'da yapılan toplantıda ise Yunan askeri varlığının ve bayrağının kayalıklardan uzaklaştırılması gerekliliği üzerinde ortak karara varılmış bunun nasıl yapılabileceğine ilişkin senaryolar üzerinde durulmuş ancak kesin bir sonuca varılamamıştır. *

Aynı gün dışişleri bakanlığınca Kardak Kayalıkları'nın Türkiye'nin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu yönündeki sözlü açıklaması, Yunanistan tarafından Türkiye'nin Yunan topraklarından ilk kez talepte bulunduğu yorumlarına neden olmuştur.**

* Toplantı sırasında öncelikle Kardak Kayalıkları'nın hukuki statüsü görüşülmüş, Türk tezinin sağlamlığı konusunda tereddüt kalmaması sağlanmıştır. Kardak Kayalıklarının Ege'deki diğer 150 Kayalık için örnek teşkil edeceği göz önüne alınarak, konu üzerinde kararlı bir şekilde durulmasının önemi vurgulanmıştır. Uluslararası toplumun tepkileri de göz önüne çeşitli senaryolar tartışılmıştır. Kayalıklara silahlı bir ekiple müdahale etmenin, karşılıklı ateş edilmesine, bu olayın da bölgede bulunan savaş gemilerinin ve daha sonrada uçakların müdahalesine neden olabileceği, bu durumun da genel anlamda bir savaşa neden olmasa bile mahalli bir alanda iki ülkenin savaş durumuna gelmesine neden olabileceği değerlendirilmiştir. Bu toplantı sırasında, savaş riskini en aza indiren öneri sunuldu: *"İki kayalıktan birinde Yunan askeri vardı, Türk askerleri ikinci kayalığa çıkabilirlerdi"*. Ancak bu öneri, kamuyona verilen sözün kısa zaman içinde tutulması ve kayalıklara çıkılmasından çok Yunan askeri varlığına bir son verilmesi kaygılarının ön planda tutulmasından dolayı ilk anda beklenen ilgiyi görmedi. Toplantı bittiğinde alınan karar, Yunan askerlerinin bulunduğu adaya çıkılması ve sonuçlarına katlanılmasıydı. Aynı gece yapılması planan harekâtın, aynı gün Yunanistan'a verilen notanın cevabının beklenmesi maksadıyla 24 saat geciktirilmesine karar verildi. Başbakan Tansu Çiller toplantıda alınan kararları basın için özetle şöyle dile getirmişti: *"Bu bayrak incek, bu asker gidecek"*. Ankara'daki toplantı sonrasında yapılan açıklamalardan sonra, ABD başkanı Bill Clinton arabulucu olmak ve Ege'de yaşanan krizin daha da büyümesini önlemek maksadıyla, her iki ülkenin yöneticilerini arayarak endişelerini dile getirmişti. Bkz. Kardak Krizi, <http://www.softdesign.com.tr/32-gun/9-6-97-dosya/dosya21.html>, B. tarihi 02.10.99

** Bu konuda bkz. http://www.hri.org/news/greek/misc/96-03-7_2_mgr.html

<p>1996</p>	<p>30 Ocak</p> <p>Harekât Kararının Alınması, ABD'nin Yoğun Baskıları ve Türk Askerlerinin Harekât Sahasına İntikali</p> <p>30 Ocak günü Kardak Krizinin çözümlenmesi açısından en hareketli gün olmuştur. Sabah Deniz Kuvvetleri Komutanlığında üst düzey bürokratların da katılımıyla yapılan toplantıda; Yunanistan'ın sivillere ateş etmeyeceğini açıklamış olmasına* dayanarak kayalıklara sivillerin gönderilmesi, bundan başka askerlerin silah kullanmamak şartıyla gönderilmesi veya askerlerin gönderilerek ateşe ateşle karşılık verilmesi gibi senaryolar üzerinde durulmuş, ancak en sonunda bir gün önce yapılan Yunan askerlerinin bulunmadığı kayalığa asker çıkarmak fikri benimsenmişti.** Plan Genel Kurmay Başkanına bildirildi ve başbakan ikna edildi.</p>	<p>* Ancak aynı gün 04:30'da Yunan Savunma Bakanlığında yapılan kriz toplantılarında, Yunan Deniz Kuvvetleri gemilerine, Kriz bölgesine, Yunan karasularına giren Türk gemilerine müdahale etme emri verilmiştir. Bkz. "Krizde 34 Saat", Hürriyet, 1 Şubat 1996, s. 3</p> <p>** Böylelikle inisiyatif eşitliği sağlanacak ve zaman kazanılacaktı. Uluslararası arenada eşitlik sağlayan bu durum, diplomatik bir gelişme sağlanması mümkün olmasa bile, halen Yunan askerlerinin bulunduğu kayalığa çıkma alternatifini de sunuyordu. Bu seçim Türkiye'nin son ana kadar soruna barışçıl bir çözüm bulma çabalarının bir göstergesi olmakla beraber, aynı zamanda egemenlik haklarını savunma konusunda – sıralı olarak iyiden en kötüye kadar her senaryoyu içeren bir hareket tarzı içermesi bakımından - kararlılığını da göstermektedir.</p>
	<p>Harekâtın Deniz Kuvvetleri bünyesindeki SAT Komandoları tarafından yapılması kararlaştırılarak aynı gün bu konudaki hazırlık emri verilmiş ve harekât saati olarak gece yarısı kararlaştırılmıştır.</p>	

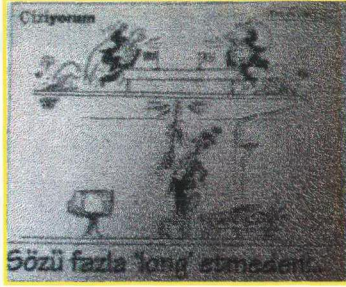
1996

30 Ocak

Harekât Kararının Alınması, ABD'nin Yoğun Baskıları ve Türk Askerlerinin Harekât Sahasına İntikali (devam)

Ankara'da bunlar yaşanırken Amerika'nın Kıbrıs özel temsilcisi Richard Holbrooke Ege'de bir savaş çıkma tehlikesini önlemek amacıyla sürekli her iki tarafın hükümet temsilcileriyle telefon diplomasisine devam ediyordu.

ABD'nin "sorunu biz çözüyoruz" mesajları* Ankara'da görüş ayrılıkları ya da tereddütler oluşturmaya başlamıştı. Dışişleri bakanı Deniz Baykal, önceden kararlaştırılmış bu harekâtın bu dost ülke müdahaleleriyle zaafa uğratılmamasını, bunun inisiyatifi tamamen kaybetme riskini doğuracağını belirtiyordu. Başbakan Tansu Çiller ABD'nin baskısı karşısında harekâtın bir süre ertelenmesini düşünmeye başlamıştı. Başbakan, Genel Kurmay Başkanı ve Deniz Kuvvetleri Komutanı arasında yapılan görüşmeler sonrasında harekâtın planlanan zamanda icrası için emirler verildi**.

Karikatür, *Milliyet*, 1 Şubat 1996, s. 13.

* 22:00-24:00 saatleri arası ABD Başkanı Bill Clinton, iki defa Yunanistan Başbakanı Simitis'i aramış, ABD Savunma Bakanı Perry, Yunan Savunma Bakanı Arsenis'le konuşmuştur. Arsenis Yunanistan'ın bayrağı indirmeyeceğini söylemiştir. Bkz. "Krizde 34 Saat", *Hürriyet*, 1 Şubat 1996, s. 3

**Bu karar, ABD'nin başta kendi çıkarlarını gözetmek, iki NATO üyesi devlet arasında çıkması muhtemel bir çatışmada ittifakın bundan olumsuz etkilenmesini önlemek veya bölgede barış ve istikrarın bozulmasına meydan vermemek maksatlarıyla bulunduğu girişim ve baskılara rağmen - en azından inisiyatif eşitliğinin sağlandığı durumu garantiye almayı hedeflemesi ve - Türkiye'nin egemenlik konularındaki hassasiyet ve kararlılığını göstermesi açısından önemlidir.

1996

31 Ocak (genel)

Türk Askerlerinin Batı Kardak Kayalığına Çıkması, Yunan Bayrağının İndirilerek Türk Bayrağının Dikilmesi

ABD'nin telefon diplomasisi ile yaptığı baskılar ve hareketin ertelenmesi yönündeki tereddütlere rağmen hareket planlandığı gibi icra edilmiştir. Gümürlük'ten hareket eden SAT komandoları bölgede bulunan çok sayıda savaş gemisi ve helikopterin arasından başarılı bir manevra ile sızarak saat 01:30 civarında Batı Kardak Adası'na çıkmışlardır. Adadaki Yunan bayrağının indirilerek Türk bayrağının çekilmesinin ardından, Türk Dışişleri Bakanlığı komuya ilişkin basın açıklaması yapmış ve kayalığındaki Türk varlığını ilan etmiştir. *

Bu andan itibaren gerek askeri gerekse siyasi açıdan durum eşitlenmiş olmaktadır. Artık Yunanistan bir sonraki hamlesini yapmadan önce Türkiye'nin Türk askerlerinin kayalıklara çıktığı ve bayrak diktiği yönündeki açıklamasını gerçekleştiremeyeceği duyacağı kesindi.

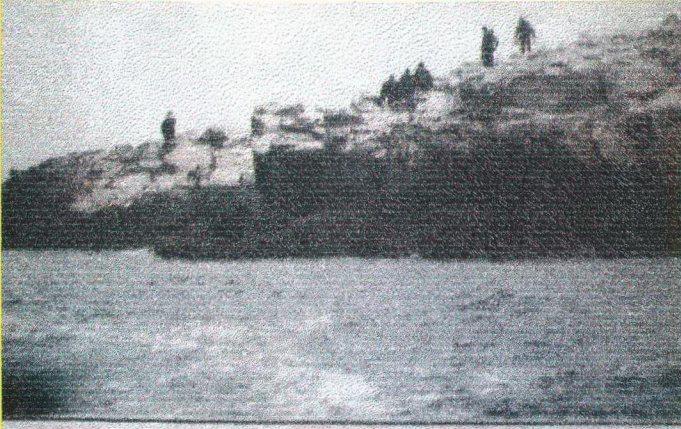
Fotograf, Milliyet, 1 Şubat 1996

* Yapılan bu hareket sonrasında ABD tarafından yapılan baskı artacaktır, fakat sonradan da "Türklerin Taktik Zekası" olarak yorumlanacaktır.

(Sualtı İlaahuz) hem de SAS (Sualtı Savunma) timleri katıldı. SAT timleri Kardak a zı dikerken, SAS timleri olası bir Yunan saldırısına karşı kayalığın güvenliğini üstlendi.

Fotograf, Sabah, 1 Şubat 1996, s.2.

Bayraklarını da alıp gittiler

Yunanistan'ın komandolarının kayalıklara ayak basmasından sonra, bayrağını alan Yunan askerleri batıda Kardak'ı terk etti. Böylece Ege'de yaşanan kriz sona erdi.

1996

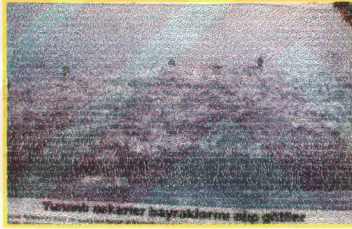
31 Ocak (genel)

"Status quo ante"ye Dönülmesi

Bu maksatla, Batı Kardak Adasına Türk askerlerinin ve bayrağının varlığı konusunda keşif yapmak üzere gönderilen Yunan helikopterinin, yaptığı keşif uçuşu sonrası saat 05:30 sularında arızalanarak düştüğü rapor edildi. (Bu olay tüm kriz boyunca birçok savaş gemisi, savaş uçağı ve askerini bulduğu ortamdaki tek kayıp olarak kalmıştır.) Türk askerlerinin Batı Kardak'a çıkmasıyla durum eşitlenmiş oluyordu ancak yanı sıra sıcak çatışma riski de artmıştı. ABD'nin iki ülke arasında yürüttüğü arabuluculuk çabaları bu ana kadar istenilen sonucu vermemişti. Bu andan itibaren ABD'nin baskısı her iki ülke üzerinde de yoğunlaştı, her iki taraf da bu baskı sonunda kriz öncesi duruma dönmüş (status quo ante) konusunda mutabakat sağlayarak kendi kuvvetlerini geri çekmeyi ve tartışma konusu olan kayalıklarda herhangi bir faaliyet yapmamayı kabul ettiler.

Her iki taraf da askerlerini ve her türlü işaretlerini kayalıklardan 31 Ocak 1996 günü saat 08:00 civarında çektiler. *

Fotoğraf, Hürriyet , 1 Şubat 1996

* Böylece kriz atlatılmış ve fiziki olarak kriz öncesi duruma dönmüş oluyordu. "Status quo ante" olarak değerlendirilen durum aslında sadece ülkelerin askeri varlıklarını kayalıklarda sona erdirmesi ve herhangi başka bir girişimde bulunmaması anlamına gelmekteydi. Oysa geri çekilmiş olmakla beraber her iki taraf da halen iddialarının arkasında durmaktaydı. Yani kayalıklarda status quo ante'ye dönmüştü ama düşünce ve iddialar artık yeni bir boyut kazanmış en azında Türkiye ile Yunanistan arasında var olan Ege sorunlarına bir yenisi daha eklenmişti.

1996

31 Ocak

**Gccc Yarısı - Sabah 08:30
Arasında Yaşanan Olaylar
Kronolojisi**

Yunan askerlerinin doğu Kardak'a çıkmalarından itibaren bölgede bulunan her iki tarafa ait savaş gemilerinin sayıları giderek artmış, küçük bir sahadaki gemi sayısı, günümüz teknolojisine sahip gemiler için, muhtemel bir deniz savaşında olması gerekenin çok üzerine çıkmıştı.*

00:30

**SAT Timlerinin Gümüştük'ü
Terk Ederek Batı Kardak'a
İleri Harekete Geçişi**

Harekâtı yapacak askerler çıkış noktası olarak kullandıkları Gümüştük'te hazırlıkların tamamlayarak planlanan harekâtı icra etmek üzere lastik botlarla güümüştükü terk ederek kayalıklara hareket etmişlerdir. **

Gümüştük koyu doğal olarak Türk medyasının ilgi odağı olmuş, bir çok televizyon kuruluşu naklen yayın yapacak şekilde bölgede konuşlanmıştı. Halka ve medyaya açık olan bu bölgede, televizyon kanallarının sürpriz bir harekâtı tehlikeye düşürebilecek canlı yayın yapmamışlardır. ***

* Bu durumun, tarafların gerektiğinde yüksek ateş gücüne sahip olmak üzere üstün bir kuvvetle sahada bulunmak istemesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Diğer yandan, bu durum tarafların konu üzerindeki kararlılıklarının bir göstergesi olarak da değer kazanmaktadır.

** Yunan askerlerinin kayalıklara çıkmasından sonra ABD arabuluculuk yaparak, Türkiye'nin herhangi bir girişimde bulunmamasını istemesi ve bu yönde yaptığı baskılara rağmen, değil herhangi bir girişimde bulunmama hareketinin planlandığı şekilde ve hiç bir ertelemeye maruz bırakılmadan başlatılması Türkiye'nin kararlılığını göstermesi açısından önemlidir.

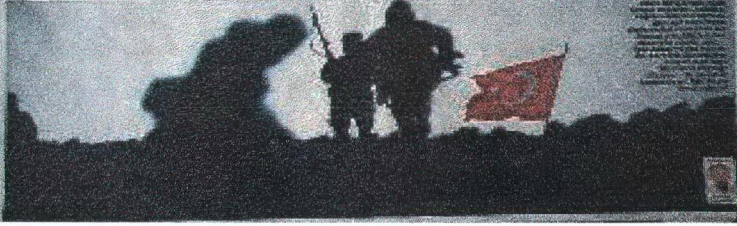
*** Gerek medyanın bu sorumlu davranışı, gerekse bölge halkının Türk askerlerine her türlü desteği verecek şekilde tavır takınmaları, Kardak Kayalıkları konusunda toplumun her kesiminden sağlanan desteğin ve kamuoyunun genel meyilini gösterdiğini söylemek mümkündür.

Fotoğraflar, Milliyet, 1 Şubat 1996

Cıktık açık alında

1996

31 Ocak

01:30

Türk Askerlerinin Batı Kardak'a Çıkması ve Türk Bayrağının Dikilmesi

Plan, önceden hazırlandığı şekilde, denizden intikal edilerek sızma harekâtı şeklinde icra edilmiş ve SAT komandoları Batı Kardak Kayalığına çıkarak konuşlanmışlardır.

Kayalıktaki Yunan bayrağı indirilerek Türk bayrağı dikilmiş ve bu durum derhal telsiz devresinden görev komutanına bildirilmiştir.* Bu haber emir komuta zinciri ile işlem görmüş ve Türk Dışişleri Bakanlığı'nın konu üzerinde açıklama yapmasına temel oluşturulacak bilgiler ulaştırılmıştır.

* Ülkelerin, durumun eşitlenmesine kadar geçen zamanda askerlerine verdiği direktifler, her bir ülkenin konuya yaklaşımındaki kararlılığı ve niyeti belli etmesi yönüyle önem kazanmaktadır. Yunanistan kendi askerlerinin doğu Kardak Kayalığına çıkması sonrasında, Türkiye'nin Atina büyükelçisini Dışişleri bakanlığına çağırarak "kayalıklara yaklaşanlara ateş açılacağı" yönünde uyarılmış, aynı konu Yunan başbakanının 30 Ocak günü yaptığı basın toplantısında dile getirilmiş ancak "sivillere ateş açılmayacağı" yönündeki açıklamasıyla biraz olsun yumuşatılmıştı. Böylelikle Yunanistan önce oldukça sert bir biçimde kararlılığını ortaya koyuyor, daha sonra ise uluslararası toplumun yeterince dikkatini çekmiş olarak aldığı desteği sürdürülecek şekilde yumuşatılmış açıklamalarda bulunuyordu.

Fotoğraflar, Milliyet, 1 Şubat 1996

1996

31 Ocak

01:30

Türk Askerlerinin Batı Kardak'a Çıkması ve Türk Bayrağının Dikilmesi (devam)

Bu denli fazla sayıdaki geminin bulunduğu ortamda görünmeden ve her türlü modern teknolojiye sahip gemilere emare vermeden lastik botlarla denizden yapılan bu sızma hareketi askeri açıdan bir başarı ve taktik açıdan bir sürpriz olarak değerlendirilebilir.

Bu olay sonrasında askeri ve siyasi alanda eşitlik sağlanmış, artık kararlılığın nereye kadar götürüleceği her iki ülkenin atacağı adımlara bağlı hale gelmişti. *

* Yunanistan'ın açıklamalarına karşılık, Batı Kardak Adacığında çıkan Türk askerlerine "kendilerine herhangi bir saldırıda bulunulmaması durumunda ateş edilmemesi" emri verilmişti. Bu emri yorumlarken öncelikle şunu dikkate almakta yarar vardır. Türkiye egemenlik haklarını savunmak konusundaki kararlılığını göstermek üzere Kardak'a iyi yetiştirilmiş ve silahlı askerlerini gönderme kararı vermiştir. Bu, çatışma dahil her türlü olasılığın göze alındığının bir göstergesi olarak görülebilir. Ancak, Türk tarafı Yunan tarafından farklı olarak "yaklaşanlara ateş açılacağı" gibi tehditkar bir söylem yerine, son ana kadar barışçıl kalmayı zorlayacak fakat kararlılıktan da vazgeçmeyen "ateş açılmadıkça ateş etmeme" üslubunu yeğlemiştir. Harekâta katılan Türk askerleri harekât öncesi kendilerine verilen bu direktifin sorumluluğunun bilincinde olarak her türlü hazırlıklarını tamamladıklarını belirtmişlerdir.

Fotoğraf, Sabah, 1 Şubat 1996

Daha sonraki olaylar göstermiştir ki, Yunanistan'ın bu üslubu daha çok uluslararası kamuoyuna yönelik dikkat çekme ve kendi tezini meşrulaştırma girişimidir. Keza Yunan tarafı, iddia ettiği gibi, ne kayalıklara kimsenin çıkmaması için gerekli tedbirleri tam alabilmiş, ne de Türk askerlerinin varlığı farkedildiğinde ciddi bir tepkide bulunabilmiştir.

Fotoğraf, Hürriyet, 1 Şubat 1996

<p>1996</p>	<p>31 Ocak 01:30+</p> <p>Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Basın Açıklaması</p> <p>Türk askerlerinin Batı Kıbrıs'ta çıkararak bayrak diktikleri haberinin ulaşmasından sonra, dışişleri bakanı basın mensuplarına konu üzerinde bilgi vermiş ve bu haber bu andan itibaren dünya basınına geçilmeye başlanmıştır. Türkiye ve Yunanistan arasında ABD'nin de katılımıyla yürütülmekte olan telefon diplomasisinin mantığı gereği, Yunan tarafının, Türk askerlerinin adacığa çıktığı haberini, yayınlanmakta olan haber bültenlerinden daha önce almış olduğunu değerlendirmek yanlış olmayacaktır. *</p>	<p>* Yunan hükümetinin bu haberi alması sonrasında göstereceği askeri ve siyasi tepkiler, Yunanistan'ın tezlerinin arkasında hangi ölçüde kararlılık göstererek duracağı veya hangi seviyeye kadar olası sonuçlara katılmaya hazır olduğunu göstermesi açısından önemli olacaktır.</p> <p>Türk Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasından sonra, 03:00'da ABD Başkanı Bill Clinton, Yunanistan Başbakanı Simitis'i telefonla arayarak Türklerin Adaya çıktıklarını, bölgesel bir savaşa neden olunmaması için Yunan tarafının askerlerini çekip bayrağı indirmesini istedi. 03:30'da Yunanistan, Türkiye'nin de yapması kaydıyla istekleri kabul ettiğini bildirdi.</p> <p>Holbrooke-Çiller arasında Yunanistan'ın mutabık kaldığına ilişkin yapılan görüşmede, Başbakan Çiller "Onlar bayrağı ve askeri çekmeden ayrılmayız, onların çekilmesinden 15 dakika sonra biz de çekiliriz" yanıtını vermiştir.</p> <p>Bkz "Oh be!... Balkan Savaşı'nı Önledik", Sabah, 1 Şubat 1996, s. 26.</p>
<p>1996</p>	<p>31 Ocak 05:30</p> <p>Yunan Keşif Helikopterinin Düşüşünün Bildirilmesi</p> <p>Türkiye tarafından yapılan açıklamalardan sonra, Yunan tarafı, bu bilgilerin doğru olduğunu ve Kıbrıs'ta Kayalıklar'da Türk askerinin ve bayrağının varlığı gerçekleştirmek üzere bir helikopter keşfi yaptırmış, ancak bu helikopter saat 05:30 civarında arıza yaparak denize düşmüştür. Harekâta katılan askerlerle yapılan mülakatlarda askerler, Yunan keşif helikopterinin kendilerinin adacığa çıkışlarından iki buçuk ila üç saat sonra geldiğini, bir süre kayalığın çevresini projektör ile aydınlatarak arama yaptıktan sonra, Türk askerlerini ve bayrağını projektörü yardımıyla tespit ettiğini ve bunun üzerine bölgeden uzaklaşarak muhtemelen konuşlu olduğu gemiye doğru uzaklaştığını bildirmişlerdir. Kriz boyunca en kritik anlardan biri olarak değerlendirilebilecek olay olan, iki taraf askerlerinin birbirlerinden birkaç yüz metre mesafede konuşlanmaları durumunda, keşif reaksiyon süresinin daha kısa olması gerektiği düşünülmektedir.**</p>	<p>** Teknik sorunlardan kaynaklanmış olması ihtimali bir tarafa bırakıldığında, en kritik anda Yunan keşif reaksiyon süresinin uzun olması:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Yunanlı karar alıcıların, bölgede bulunan kuvvetlerine rağmen Türk askerlerinin Batı Kıbrıs'ta çıkabilmesine ihtimal vermeleri ve böyle bir duruma karşı ani reaksiyon gösterecek hamleyi önceden planlamamış olmalarıdır, 2. Atina'daki karar alıcıların, bir sonraki hamle üzerinde fikir birliğine varamamış olmaları ve bunun da doğrudan reaksiyon süresini uzatmış olmasından 3. Gerek karar alma mekanizmasındaki yavaşlık (yada uyumsuzluk), gerekse taktik sahadaki kuvvetlere direktiflerin ulaştırılmasında yaşanan güçlüklerin reaksiyon süresini uzatmasından kaynaklanmış da olabilir. Ancak her üç durumda da, ister siyasi iradedeki, isterse askeri komuta yapısındaki eksiklikten kaynaklanıyor olsun, Yunanlıların, başından beri çok sert bir tavırla ortaya koydukları tezlerini destekleyecek tüm faktörlere sahip olmadığını söylemek mümkün görünmektedir. <p>Yunan helikopterinin düşmesi olayıyla ilgili olarak Güven Erkaya'nın anlattıkları ilgi çekicidir. Buna göre, bölgedeki Yavuz Fırkateyni, keşif görevini henüz tamamlamış olan Yunan helikopterinin telsiz frekansını dinlemekteyken helikopter arızalandığını ve hemen iniş yapma ihtiyacı olduğunu rapor ettiğini öğrenmiş ve hemen kendi uçuş güvertesini hazırlayarak, Yunan helikopterinin kendisi üzerine inmesini teklif etmişlerdir. Ancak helikopter Yavuz gemisi üzerine inmemiş ve bu arzusu yüzünden düşmüştür. Bu olay, çıkabilecek ani bir çatışmada düşman roller üstlenebilecek olan askerlerin, karşı tarafın yardıma ihtiyaç duyduğu durumlarda gösterdikleri insani ve barışçıl yaklaşımın bir göstergesi olarak değer kazanmakta ve gelecekteki karşılıklı algılamalara yön vermekte kendine düşen yapıcı rolü oynamaktadır.</p>

O bayrak indi o asker gitti

1996

31 Ocak

08:00

Türk ve Yunan Askerlerinin Kardak'lardan Çekilmesi

Her iki kayalıkta da karşılıklı olarak askerlerin konuşlanmış durumda olması inisiyatif eşitliği sağlamasının yanı sıra, bir çatışma riskini de en yüksek seviyeye çıkarıyordu. Gerekli tüm direktiflerin verilmiş olmasına karşın, kayalıklarda bulunan askerlerin inisiyatif kullanması da söz konusuydu. Yapılacak bireysel bir hata bile, kimin başladığından bağımsız olarak bölgede kendi kendini tetikleyerek büyüyebilecek bir çatışmanın ilk adımı olabilirdi. Bu durumda, başından beri arabuluculuk yaparak konuyu çözümlenmeye çalışan ABD, olaya tüm ağırlığını koyarak her iki tarafı da çekilmeye ikna etti.* Buna göre her iki tarafın askerleri her türlü simgelerini de alarak 08:00 da kayalıklardan çekilecekti. Nitekim sonuç öyle oldu, varılan mutabakat gereği Türk ve Yunan askerleri bayraklarını indirerek kayalıkları terk etmiş ve taraflar kuvvetlerini bölgeden çekmeye başlamasıyla kriz sona ermiştir.**

Fotoğraf, **Hürriyet**, 1 Şubat 1996

* Türkiye'nin, Yunanistan'ın bayrakları, askerleri ve bölgedeki kuvvetlerini kayalıklardan çekmesi durumunda, Türkiye'nin de çekileceğini açıklamış olmasının yanısıra ABD'nin "ilk kurşunu atanın karşısında ABD'yi bulacağı"nı açıklamış olması da sonuç üzerinde etkili olmuştur. Bkz. Fuat Aksu, **Türk -Yunan ...**, s. 112. ABD'nin arabuluculuk çabaları doğrudan ABD başkanı Clinton ile Yunanistan başbakanı Smitis, ABD Dışişleri bakanı W. Christopher ve yardımcısı Holbrooke ile Yunanistan Dışişleri Bakanı Pangalos, ABD Savunma Bakanı Perry ile Yunanistan Savunma Bakanı Arsenis arasında yürütülmüş, Yunanistan Millî Güvenlik Konseyi'nin özel bir toplantısında yapılan değerlendirme sonucunda, yürütülen arabuluculuk çabalarının sonuç vermiş olduğu ve her iki ülkenin de aynı anda silahlı güçlerini kayalıklardan geri çekerek "status quo ante"ye dönülmesinin kabul edildiği bildirilmiştir. Bkz. Krateros Ionnou, "A tale of Two Islets", **Thesis**, Atina: Hellenic Ministry of Foreign Affairs, Spring 97, Vol I, Issue I.

** Harekâta katılan Türk askerleri, geri çekilme konusunda kendilerine, "Yunan askerleri kayalığı terk etmeden kendilerinin de terk etmemeleri" direktifinin verildiğini belirtmektedir. Uygulamada Türk askerleri, Yunan askerlerinin kendi bayraklarını indirerek lastik botlarına binmelerini bekledikten sonra, küçük bir askeri törenle Türk bayrağını indirdiklerini ve kayalığı terk ettiklerini bildirmişlerdir. Türk tarafının karşılıklı mutabakata varıldıktan sonra bile, verdiği bu direktif kararlılık göstermesi ve her ne türlü olursa olsun bir oldu bittinin kabul edilmeyeceğini göstermesi açısından önemlidir.

Sağduyu zaferi

Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak bir çatışmanın eşiğinden döndüğü Karadak krizini, ABD'nin yoğun diplomatik çabayla çözdüğü ortaya çıktı.

ABD'nin yoğun diplomatik çabalarıyla Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak bir çatışmanın eşiğinden döndüğü Karadak krizini çözdüğü ortaya çıktı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nun yayınladığı bir bildiriye göre, Yunanistan'ın Karadak'taki askerî varlığını azaltması karşılığında Türkiye'nin de Karadak'taki askerî varlığını azaltması konusunda anlaşma sağlandı. Yunanistan'ın Karadak'taki askerî varlığını azaltması karşılığında Türkiye'nin de Karadak'taki askerî varlığını azaltması konusunda anlaşma sağlandı.

Gerginliğe ABD freni

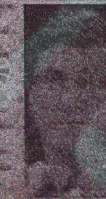

ABD'nin yoğun diplomatik çabalarıyla Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak bir çatışmanın eşiğinden döndüğü Karadak krizini çözdüğü ortaya çıktı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nun yayınladığı bir bildiriye göre, Yunanistan'ın Karadak'taki askerî varlığını azaltması karşılığında Türkiye'nin de Karadak'taki askerî varlığını azaltması konusunda anlaşma sağlandı.

ABD'nin yoğun diplomatik çabalarıyla Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak bir çatışmanın eşiğinden döndüğü Karadak krizini çözdüğü ortaya çıktı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nun yayınladığı bir bildiriye göre, Yunanistan'ın Karadak'taki askerî varlığını azaltması karşılığında Türkiye'nin de Karadak'taki askerî varlığını azaltması konusunda anlaşma sağlandı.

ABD'nin yoğun diplomatik çabalarıyla Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak bir çatışmanın eşiğinden döndüğü Karadak krizini çözdüğü ortaya çıktı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nun yayınladığı bir bildiriye göre, Yunanistan'ın Karadak'taki askerî varlığını azaltması karşılığında Türkiye'nin de Karadak'taki askerî varlığını azaltması konusunda anlaşma sağlandı.

ABD'nin yoğun diplomatik çabalarıyla Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak bir çatışmanın eşiğinden döndüğü Karadak krizini çözdüğü ortaya çıktı. ABD Dışişleri Bakanlığı'nun yayınladığı bir bildiriye göre, Yunanistan'ın Karadak'taki askerî varlığını azaltması karşılığında Türkiye'nin de Karadak'taki askerî varlığını azaltması konusunda anlaşma sağlandı.

sonra komando timimiz de görevi tamamlamanın mutluluğu içindi

Yunanlılar kös kös geri döndü

Karikatür, **Milliyet**, 1 Şubat 1996, s. 14

Her iki ülke medyası, Kardak krizi süresince gerek tansiyonu yükseltmek, gerekse yatıştırmak maksatlı yayınlar yapmıştır. Kardak Kayalıkları'ndaki Yunan bayraklarını indirerek yerine Türk bayrağı diken Türk gazeteciler hakkında Türk Basın Konseyi'nin aldığı karar dikkat çekicidir. Bu kararında Konsey özetle, söz konusu gazetecilerinin “*şiddet ve zorbalığı*” özendirici nitelikte bir davranışta bulunmadığına, yapılan davranışın “*gazetecilik*” görev sınırlarını aşan “*yanlış bir hareket*” olduğuna, karar vermiş, bununla birlikte bir gazetecinin kendi ülkesinin bütünlüğü konusunda tarafsız bir “*üçüncü şahıs*” gibi davranmasını beklenmenin de gerçekçi olmayacağını vurgulamıştır. Konsey, Yunan basının da en kısa zamanda kendi eylemlerini değerlendirip vardıkları sonuçları kamuoyuna açıklayacak düzeye gelmesinin gerekli olduğunu vurguladığı kararında, insanlar ve ülkeler arasında ihtilaf yaratmanın, savaş kışkırtıcılığı yapmanın, basının işlevlerine ters düşen bir tutum olduğunu belirtmiş, tüm medyanın bu tür davranışlardan kaçınmasını tavsiye etmiştir. Türk – Yunan ilişkilerinin gerginleştiği anlarda ve var olan sorunlara uzun vadeli çözümlerin üretilmesinde her iki taraf medyasına da bu anlamda büyük görev düşeceği görülmektedir.¹³¹

¹³¹ Konsey kararı için bkz. <http://www.basinkonseyi.org.tr/kararlar/yk-kararları21.htm>. Basın Tarihi: 10.06.2002

3.2.5. Analitik Değerlendirme

Basit bir deniz kazası olarak başlayan, daha sonra egemenlik haklarını ilgilendiren süratli bir tırmanma ile devam eden çatışma, dikkatli atılan adımlara rağmen, iki ülke arasında sıcak bir savaş olasılığın en üst düzeyde yaşanmasına neden olan tam bir krize dönüşmüş ve taraflar için geri adım atmaya güçleştiren bir şekil almıştır.

SAT komandolarının adaya çıkmasıyla, taktik açıdan çok küçük sayılabilecek bir saha olan bölgede karşılıklı olarak askeri güçler konuşlanmış, durum ve inisiyatif eşitliği sağlanmıştır. Bu durum bölgede her iki tarafa ait savaş gemileri ve uçaklarının varlığı ile desteklenmiş, gerilimin en üst noktaya çıkmasıyla atılacak tek bir merminin bile sonuçları her iki taraf için de ağır olabilecek sıcak bir çatışmanın başlangıcı olma ihtimali de en üst noktaya çıkmıştır. Artık durum tarafların başından beri öne sürdükleri kararlılıklarını göstermeleri açısından geri dönüşü olmayan, geri dönüldüğü durumda ise uğranacak prestij kaybının yanı sıra, karşı tarafın adalar üzerinde egemenliğini kabul etme anlamına gelecek bir nitelik kazanmıştır. Krizin bu anlamda, çatışma çözümü teorilerinden oyun kuramını esas alarak çözümlemek mümkün görünmektedir. Kardak krizi sürecini sıfır toplamlı bir oyun modeline benzetmek mümkün olmayacaktır. Çünkü sıfır toplamlı çözümlerde bir tarafın kazancı diğer tarafın kaybına eşit olmaktadır. Oysa Kardak krizi sonrasında bir tarafın net bir kazancı ve buna karşılık diğer tarafın eşit miktarda net kaybı söz konusu değildir. Buna karşılık, kriz süresince tarafların karşılıklı kazanımları veya kayıpları ile kazancın ve kaybın sıfır olduğu durumların varlığından söz edilebilir. Tarafların tek yönlü olarak yapacağı geri adımlar, diğer tarafın tavırlarının bu harekete ne kadar paralellik göstereceğinin bilinmemesi yönüyle, mahkumun ikilemi (prisoner's dilemma) oyunu, buna karşılık, tarafların geri adım atmamaya dayanabildiğince dayanmaya ve karşı tarafı vazgeçirmeye çalışması ise tavuk oyunu (chicken game) ile ilişkilendirilebilir.

Kardak krizi sürecinin ilk evresi olarak belirlediğimiz uyuşmazlık sürecini ve tırmanma sürecini tavuk oyununun basit bir uygulaması olarak değerlendirebiliriz. Bu çözümlemeye:

Savaşın ve askeri çözümlerin her iki taraf için de yıkıma neden olacağı, çıkabilecek bir silahlı çatışmanın kısa sürede, dar bir alandan top yekun bir niteliğe dönüşebileceği,

İlk başta yapılan ve gerekli her türlü tedbirin alınacağını belirten sert ve kararlı çıkıştan sonra, diplomatik yönetime kayılmasının, bir yandan iddiaların arkasında sağlam durulmadığı izlenimini vererek prestij kaybına neden olacağı, diğer yandan karşı tarafın oldu bittilerine açık olacağı varsayılmıştır. Buna karşılık bu yaklaşımın taraflara uzlaşma için seçenek ve zaman kazandıracığı, ittifak desteğini artıracığı da değerlendirilmiştir.

Uyuşmazlık sürecinde, ortaya çıkan bu yeni durumda tarafların olası stratejilerini şöyle sınırlayabiliriz:

I nolu strateji : iddialarının arkasında durarak karşı tarafı diplomasi ile ikna etmek,

II nolu strateji : askeri önlemler dahil üstünlük yaratarak karşı tarafı caydırmak,

Bu durumu matris üzerinde şöyle gösterebiliriz:

Tarafların karar alma sürecinin tavuk oyunu matrisiyle gösterilmesi:

		Yunanistan'ın Stratejileri	
		I- iddialarının arkasında durarak karşı tarafı diplomasi ile ikna etmek	II- askeri önlemler dahil üstünlük sağlayarak karşı tarafı caydırmak
Türkiye'nin Stratejileri	I- iddialarının arkasında durarak karşı tarafı diplomasi ile ikna etmek	-1,-1	-10, +10
	II- askeri önlemler dahil üstünlük sağlayarak karşı tarafı caydırmak	+10,-10	-30,-30

Görüleceği gibi her iki tarafın da doğrudan askeri üstünlük sağlayarak çözüme yönelmesi, yani her iki tarafın da II nolu stratejiyi benimsemesi (II,II), tarafları savaşın yıkımıyla karşı karşıya bırakmakta, sonuçta iki taraf da büyük kayıplara uğramakta ve asıl sorunun çözümünün ne olacağı yine de belirsiz olmaktadır.

Taraflardan birinin askeri üstünlük seçeneğine yönelirken diğerinin sadece iddialarının arkasında durması, yani (II,I) ve (I,II) seçenekleri, olayı sıfır çözüme götürmekte, bir tarafın kaybı diğer tarafın kazancına eşit olmaktadır. Rasyonelliğin ön

planda olduğu karar mekanizmasının bu iki seçeneği reddetmesi doğaldır, çünkü karşı tarafın da askeri müdahaleyi seçmesi durumunda, [(II,II) durumu], sonuç tarafları yıkıma götürmektedir. Uyuşmazlık sürecinde tarafların izleyeceği en rasyonel strateji, iddialarının arkasında durarak karşı tarafı vazgeçirmektir, yani (I,I) seçeneğidir. İlk anda sert dille yapılan iddialardan bir adım geri atmak sayılabilecek bu durum, taraflara bir miktar prestij kaybettirse de, karşılıklı olarak benimsenmesi durumunda, taraflara hem uzlaşma için seçenek, hem de zaman kazandıracaktır.

Nitekim uyuşmazlık süreci olarak tanımladığımız, Figen Akat gemisinin karaya oturduğu 25 Aralık 1995 tarihi ile Yunan askerlerinin Doğu Kardak Kayalığı'na çıktığı 28 Ocak 1996 tarihi arasında, karşılıklı diplomatik girişimler sürmüş, bu girişimler sivil çabalarla da desteklenmeye çalışılmıştır.¹³² Karşılıklı notaların teati edilerek diplomasiin ön planda kullanıldığı bu evrede, taraflar güç kullanımı ve askeri üstünlük sağlama çabalarından uzak durmuşlardır.

Her ne kadar uyuşmazlık sürecinde taraflar en rasyonel seçim olan “*iddialarının arkasında durarak karşı tarafı diplomasi ile ikna etmek*” stratejisini seçerek uygulamışlarsa da, belirli bir noktadan sonra bu strateji (önce Yunanistan tarafından) bozulmuştur. Gerek kamuoyu baskısı ve medyanın etkisi, gerekse iç politika kaygıları Yunanistan'ın kayalıklara asker çıkarmasına ve böylece de tırmanma sürecinin başlamasına neden olmuştur.¹³³ Bu aşamada Yunan askerlerinin adalardan büyük olanına çıkması, Yunanistan'ın kendisine ait gördüğü egemenlik haklarını korumak açısından inisiyatifi elde bulundurmasına yardımcı olmuş ve bu durumu Türk askerlerinin diğer adaya çıkmasına kadar sürdürmüştür. Tırmanma süreci olarak tanımladığımız bu dönemin hemen başında, yani 28 Ocak 1996 tarihinde, Yunan askerlerinin kayalıklara çıkmasıyla eylem sırası Türkiye'ye geçmiştir. Ortaya çıkan bu yeni durumda Türkiye açısından bakıldığında tarafların olası stratejileri şöyle sınırlayabiliriz:

¹³² Kalimnos Adası belediye başkanının ve Türk gazetecilerin bayrak dikme faaliyetleri ile bunların yazılı ve görsel medyada yer almaları bu kapsamda değerlendirilebilir.

¹³³ 19 Ocak 1996 tarihinden itibaren Yunan basınının konuyu “ulusal bir dava” olarak ortaya çıkarması ve hükümete “*Yunan toprağını Türklere peşkeş çekiyor*” şeklinde yapılan baskıların bunda önemli rol oynadığını söylemek mümkündür.

I nolu strateji : durumu eşitleyerek iddialarını desteklemek ve zaman kazanmak (Yunanistan'ın iddialarını destekleyerek zaman kazanmak yönündeki stratejisi ise var olan durumunu sürdürmek olarak değerlendirilebilir.)

II nolu strateji : karşı tarafla doğrudan askeri çatışmaya girerek iddialarını desteklemek,

Bu durumu bir matris üzerinde şöyle gösterebiliriz:

Tarafların karar alma sürecinin tavuk oyunu matrisiyle gösterilmesi:

Türkiye'nin stratejileri		Yunanistan'ın stratejileri	
		I- var olanı sürdürmek	II- doğrudan askeri çatışmaya girmek
	I- durumu eşitlemek	-1,-1	-10,+10
	II- doğrudan askeri çatışmaya girmek	+10,-10	-50,-50

Görülebileceği gibi, tırmanma aşamasında, her iki tarafın da , karşı tarafın askeri bir hamlesi durumunda doğrudan askeri çatışmaya girecek şekilde hareket etmesi, yani her iki tarafın da II nolu stratejiyi benimsemesi (II,II), iki ülke arasında sonradan top yekun savaş halini alabilecek bölgesel bir çatışma çıkmasına, böylece de tarafları büyük ekonomik ve askeri kayıplarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum çözümden çok yeni çatışmaların doğmasına neden olacağından taraflar açısından uygun bir seçim olamazdı. Taraflardan biri, karşı tarafın askeri bir hamlesi durumunda doğrudan askeri çatışmaya girecek şekilde hareket ederken, diğerinin sadece durumu eşitlemek/var olanı sürdürmek yönünde tavır alması, yani (II,I) ve (I,II) seçenekleri, olayı yine sıfır çözüme götürmekte, bir tarafın kaybı diğer tarafın kazancına eşit olmaktadır. Rasyonelliğin ön planda olduğu karar mekanizmasının bu iki seçeneği reddetmesi doğaldır, çünkü karşı tarafın da askeri çatışmaya yönelmesi durumunda, [(II,II) durumu], sonuç tarafları yıkıma götürmektedir. Tırmanma sürecinde tarafların izleyeceği en rasyonel strateji, (Türkiye açısından) durumu eşitleyerek inisiyatif kazanmak, (Yunanistan açısından ise) elde bulundurduğu durumu devam ettirmek yani, (I,I) seçeneği yönünde olmuştur.

Nitekim, Türkiye karar alma sürecinde, üst düzey askeri yetkililer ve bürokratların da katılımıyla yapılan toplantılarda bir çok değişik hareket tarzı üzerinde durulmuştur. Sonuçta “kayalıklara sivilleri göndermek” ile “doğrudan askeri müdahalede bulunmak” seçenekleri arasında değişen bu hareket tarzlarından, iddiaları desteklemeye, durumu eşitlemeye ve zaman kazanmaya olanak tanıyan, ikinci kayalığa asker çıkarma fikri kabul edilmiştir. Bu hareket tarzı aynı zamanda, son ana kadar, barışçıl bir çözüm bulunması olasılığını sürdürmüş ve ABD’nin arabulucuk girişimleri için de zaman kazandırmıştı. Yunanistan ise iddialarını, kayalıklara kimsenin yaklaştırılmayacağı söylemleriyle sürdürmüş ve sahip olduğu durumu korumaya çalışmıştır.¹³⁴

Kriz bu aşamada iki taraf silahlı unsurlarının doğrudan birbirlerine müdahale edeceği şekilde askeri bir çatışmaya dönüşmeden devam etmiş, Türk askerlerinin kayalıklara çıkarak inisiyatif eşitliği sağladığı ana kadar bu tırmanma aşamasında kalmıştır.

Çatışma evresi olarak tanımladığımız 30/31 Ocak 1996 gecesinde yaşanan olayları özellikle Yunanistan’ın karar alma süreci açısından mahkumun ikilemi oyununa benzetmek mümkündür. Türk askerlerinin Batı Kardak Adası’na çıkması sonrasında durum ve inisiyatif eşitlenmiş, eylem sırası Yunanistan’a geçmiş, şimdi hangi tarafın önce geri çekileceği ya da nasıl tepki vereceği önem kazanmıştır. Yunanistan’ın karar alma sürecini mahkumun ikilemi oyununa benzetebilmenin ana nedeni, her ne kadar eş zamanlı olarak diplomatik girişimler sürüyorsa da, iki tarafın karar alıcıları arasında diyalog eksikliği bulunmasıdır.¹³⁵ Konu, daha fazla Yunanistan karar alma süreci bakımından duyarlıdır. Çünkü taktik sahada yapılan askeri geri çekilmenin Türkiye tarafından aynen uygulanmaması durumunda, Yunanistan kayalıklar üzerindeki tüm iddialarından vazgeçmiş ve bununla da kalmayıp büyük prestij kaybına uğramış olacaktır. Diğer bir deyişle, buradaki olayların yaşanma sırasına bakıldığında, Türkiye’nin benzer bir ikilemi yaşamadığını söylemek mümkün olacaktır. Çünkü adaya asker çıkarmak yoluyla inisiyatifini öncelikle elinde bulunduran taraf Yunanistan olmuş,

¹³⁴ Yunanistan’ın kayalıklara yaklaşanlara ateş açılacağı yönündeki açıklamaları ile bölgeye konuşlandırdığı savaş gemileri ve uçakları, var olan durumu sürdürmek yönünde sürdürdüğü gayetler olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çabalar kayalıklara Türk askerlerinin çıkmasını ve durumun eşitlenmesini önleyememiştir.

¹³⁵ Taraflar arası diyalog, 3. aktörler kanalıyla yürütülmüştür. Nitekim diyaloglar Holbrooke-Çiller, Clinton-Smitis, Halbrooke-Pangalos arasında yapılmıştır.

ancak Türk askerlerinin diğer adaya çıkmasıyla durum eşitlenmiş ve hamle sırası, iddialarının arkasında durabilmek için Yunanistan'a geçmiştir.

Yunanistan açısından, özellikle dış baskılar başta olmak üzere, karar mekanizması üzerindeki baskılar dikkate alındığında, karar alma sürecinin bir anlamda mahkumun ikilemine dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bu durumda seçenekleri şöyle gösterebiliriz:

Yunanistan karar alma sürecinin mahkumun ikilemi modeli yardımıyla incelenmesi:

		Yunanistan'ın Stratejileri (Y)	
		I İşbirliğine giderek askerleri adadan çekmek	II Varlığını sürdürerek çatışmayı göze almak
Türkiye'nin Stratejileri (T)	I İşbirliğine giderek askerleri adadan çekmek	+1,+1	-20,+20
	II Varlığını sürdürerek çatışmayı göze almak	+20,-20	-10,-10

(TI,YI) +1, +1 Dış baskıları da dikkate alarak her iki tarafın da askerini adadan çekmesi,

(TI,YII) -20, +20 Türkiye'nin askerini çekmesi buna karşın Yunanistan'ın varlığını sürdürerek egemenlik iddialarını sağlamlaştırarak durumdan karlı çıkması,

(TII,YI) +20, -20 Yunanistan'ın askerini çekmesi buna karşın Türkiye'nin varlığını sürdürerek egemenlik iddialarını sağlamlaştırarak durumdan karlı çıkması,

(TI,YI) -10, -10 Askeri varlığını sürdürerek gerektiğinde sıcak bir çatışmayı göze almak.

Bu evrede en rasyonel strateji sonucusu olmuştur. Taraflar arasında önceden belirlenmiş bir protokol ve birbirlerine güvenmelerini sağlayacak bir bilgi olmadıkça, her iki taraf da varlığını sürdürerek iddialarının ardında durmak (TII,YII), bunu

yaparken de gerekirse askeri, ekonomik ve uluslararası ortamda prestij anlamında bedel ödemeyi göze almak en rasyonel sonuç olmuştur. Taraflar tek yanlı olarak askerlerini adadan çekmek stratejisini tercih etmemişlerdir. Çünkü bu durumda; diğer taraf da aynı tarzı seçer ve askerlerini geri çekerse sonuç (TI,YI) her iki taraf içinde kabul edilebilir olacaktır.(Yani geri adım atılmış olmasına karşın, uluslararası toplumda barışçı niyet sergilenmiş ve gelecekteki çözümler için zemin yaratılmış olacaktır.) Ancak karşı tarafın aynı şekilde davranmayıp varlığını sürdürmesi durumunda ortaya çıkan sonuç [(TI,YII) ve (TII,YI) durumları] ise kabul edilemez olacaktır. (Yani diğer taraf adalardaki varlığını sürdüreceği için, geri çekilen taraf egemenlik iddialarından tamamen vazgeçmiş duruma düşecek, ayrıca prestij kaybedecektir.)

Nitekim, Türkiye, askerlerini “kendilerine ateş edilmedikçe ateş etmemeleri” direktifi vererek Kardak’a konuşlandırmış ve Yunanistan’ın askerlerini ve savaş gemilerini bölgeden çekmemesi durumunda, askerlerini geri çekmeyeceğini belirtmiştir.¹³⁶ Bu, Türkiye’nin kayalıklarda varlığını sürdürerek gereğinde çatışmayı göze aldığı bir göstergesidir. Geline nokta, Türkiye’nin askerlerini kayalıklardan geri çekmesi ise, iddialarından vazgeçmesi anlamına geleceğinden, rasyonel bir seçim olmayacaktı. Yunanistan açısından bakıldığında ise durum çok farklı değildi. Tırmanma evresinde, Yunanistan her ne kadar kayalıklara kimsenin yaklaştırılmayacağı, yaklaşanlara ateş edileceği tehditlerinde bulunmuşsa da Türk askerlerinin kayalıklara çıkmasına engel olamamıştır. Türk askerlerinin Batı Kardak’a çıkmasıyla gelen çatışma evresinde ise, doğrudan askeri müdahalede bulunarak bunun getireceği yıkımı göze alması, Yunanistan açısından rasyonel bir seçim olamazdı. Bununla birlikte, askerlerini kayalıklardan geri çekmek de iddialarından tamamen vazgeçmek anlamına geleceğinden, Yunanistan da, Türkiye gibi , kayalıklarda varlığını sürdürerek gereğinde çatışmayı göze almak stratejisini izlemeyi rasyonel bulmuştur.

Ancak sonuçta her iki taraf da askerlerini ve gemilerini bölgeden geri çekmiştir. Bu sonucu açıklarken, göz ardı edilmemesi gereken önemli nokta, krizin aşılmasında, birbiriyle iletişimi olmayan iki tarafın karşılıklı direnmesinden öte, bu tür krizlerin çözümünde en önemli rolü oynayan iletişim faktörünün ve zorlayıcı da olsa bir

¹³⁶ Türkiye başbakanının üst düzey bürokrat ve askerlerle yaptığı toplantı sonucunu “o bayrak incek o asker gidecek!” şeklinde ifade etmesi Türkiye’nin çatışmayı göze aldığı bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

arabulucunun varlığıdır. İletişim faktörü sayesinde bir yandan taraflar arasında diplomatik girişimler sürdürülmüş, bunun yanı sıra hem NATO içindeki iki üye ülkenin çatışmasını engellemek, hem de Akdeniz'deki çıkarlarını ve bölgenin istikrarını korumak adına, ABD'nin yönlendirici ve zorlayıcı girişimleri önem kazanmıştır.

ABD'nin zorlayıcı etkisi ve kendi istediği tarzda davranan tarafa sağlayacağı destek de göz önüne alındığında çatışmanın sonlandırılmasına ilişkin karar sürecini matris üzerinde şu şekilde incelemek mümkündür:

Üçüncü aktörün seçimine/desteğine bağlı değerlendirme

Türkiye'nin Stratejileri (T)		Yunanistan'ın Stratejileri (Y)	
		Diplomasiye dönüş (D)	Savaş/çatışma (S)
	Diplomasiye dönüş (D)	+1,+1	+20,-20 *
Savaş/çatışma (S)	-20 *,+20	-50,-50	

* Bu matriste, tarafların farklı stratejileri benimsediği seçeneklerde [(D,S)-(S,D)] kazanç/kayıp miktarlarının işaretleri klasik mahkumun ikilemi modeline göre ters çevrilmiştir. Zorlayıcı/yaptırım gücü olan üçüncü aktörün sürece katılması bunu zorunlu kılmaktadır. Klasik mahkumun ikilemi modelinden farklılık gösteren bu durum, üçüncü aktörün yaptırım gücü/desteği nedeniyle, savaş/çatışmayı seçen tarafın, diğer tarafın diplomasiyi benimsemesi durumunda bile kaybettiğini belirtmek açısından önemlidir. Diğer bir deyişle, savaş/çatışmayı seçen taraf, (diğeri diplomasiyi seçtiği için) ilk anda askeri anlamda (garantili olmasa bile) bir kazanç sağlayabilecektir. Ancak uzun dönemde, hem muhtemel bir savaşın yıkımına, hem de üçüncü aktörün yaptırımlarına maruz kalabilecektir. Üçüncü aktörün de benimsediği diplomasi yolunu seçen taraf ise, hem karşı tarafın saldırısına karşı göstereceği tepkileri meşrulaştırmış olacak, hem de uzun dönemde güçlü bir destek alabilecektir.

Bu çözümleme, üçüncü aktörün etkisinin önemli olması yönüyle diğerlerinden farklılık göstermektedir. Önceki çözümlerde; bir taraf diplomatik yöntemi benimserken diğer tarafın askeri güç kullanımını benimsemesi durumunda, iddialarını desteklemek yönüyle, daha üst seviyede tepki gösteren, yani tepkisini askeri güç

kullanımına kadar vardırıran tarafın avantajlı olduğu değerlendirilmiştir. Aynı durum, bir tarafın kayalıklardan geri çekilmeyi seçmesi, diğer tarafın çatışmayı göze alarak varlığını sürdürmesi durumunda da, çatışmayı göze alan tarafa avantaj sağlamaktaydı. Ancak üçüncü aktör olarak ABD'nin etkisi dikkate alındığında, savaşı/çatışmayı seçen tarafın, diğer tarafın izleyeceği stratejiden bağımsız olarak kaybetmesi sonucunu doğuracaktır. Çünkü diplomasiye dönüşü seçen taraf, ABD'nin de desteğini kazanacak, ayrıca (karşı tarafın olası saldırısına karşı) göstereceği tepkiyi de meşrulaştıracaktır. Çatışmayı seçen yani bu durumda, ABD'nin zorlamalarına rağmen kayalıklardan çekilmeyerek çatışmayı göze alan taraf, ilk anda askeri anlamda bir kazanç sağlayabilme olasılığına karşın, uzun dönemde daha fazla kayba uğrayacaktır. Dolayısıyla üçüncü taraf olarak ABD'nin zorlayıcı etkisiyle burada en rasyonel strateji her iki tarafın da “diplomasiye dönüş” seçeneğini benimsemesi [(DD),(+1,+1)] stratejisi olmuştur. Nitekim ABD'nin zorlayıcı arabuluculuğunun etkisiyle Türk ve Yunan tarafları 31 Ocak sabahı askerlerini ve kuvvetlerini bölgeden çekmiştir.

Sonuçta, bu faktörlerin ortak katkısıyla kriz, her iki tarafın da askerlerini geri çekerek, kriz öncesi duruma- “*status quo ante*”ye- dönüşmesiyle çözülmüştür. Bu çözümü, toplam kazancın, tarafların izleyeceği ortak stratejilere bağlı olduğu değişken toplamlı (non-zero sum) bir çatışma çözümü olarak tespit etmek doğru olacaktır.

Bu çözümleme, yukarıda da belirttiği gibi klasik mahkumun ikilemi modelinden bir miktar sapmaktadır. İlk olarak, asıl modelde taraflar arasında iletişim yoktur. Ayrıca, işbirliğinin seçilmesi durumunda elde edilebilecekler, “*en iyi sonuç*” ile, “*kabul edilebilir nitelikteki bir sonuç*” arasında değişmekte fakat hiçbir zaman “en kötü sonuca” dönüşmemektedir. İncelediğimiz durumda ise tarafların her ikisinin de en iyi sonucu kazandığı – iki tarafında egemenlik hakkını elde ettiği- bir sonuç olmamaktadır. Her iki tarafında kazandığı (positive sum) kabul edilebilir sonuç, “*varlığı (egemenlik iddialarını) sürdürerek (askeri bir çatışmayı da göze alarak) durumu korumak*” olmaktadır. İkinci olarak, klasik mahkum ikileminin aksine, Kardak krizinin incelediğimiz bu son aşaması süresince taraflar arasında iletişim mevcuttur. Burada kastedilen iletişim, tarafların karşılıklı diplomatik iletişimi değil, ABD'nin arabuluculuk girişimleri ve sonrasında ağırlığını koyarak baskı yapmasıdır. Gerçekten de çatışma evresinde ABD'nin ilk kurşunu atacak tarafın karşısında ABD'yi bulacağını açıklamış olması, ilk silah kullanımını rasyonel olmaktan çıkarmıştır. Taraflar arasındaki diplomatik ilişkinin bu bağlamda, karşısındakine güveni sağlayacak somut

verilerin yokluğu nedeniyle, gerekli işlevi yerine getiremediğini, ancak ABD'nin arabuluculuğunun ve yoğun baskılarının taraflar arasında bir iletişim ortamını sağlamış olduğunu söyleyebiliriz.

Bunlara karşın, çatışmanın çözülmüş olması taraflara yeni sorumluluk ve inisiyatif kullanma olanağı yaratmıştır. Bu çerçevede çatışma çözümüne ilişkin analiz teknikleri/yöntemleri işlevsel olmakla birlikte asıl sorunu ortadan kaldırmamakta, çözümlenmemektedir.

Nitekim, her iki ülke askerlerinin kayalıklardan ayrılmasından sonraki süreç, gerçekte problem çözmeye ilişkin çabaları gerektirmektedir. Bu bakımdan ele alındığında, “çatışma çözümü” yöntemlerini “problem çözümünün” geçiş/dengeleyici süreci olarak değerlendirmek mümkündür.

Gerçekten de “çatışma çözümü” ile sağlanan olumlu ortamın kalıcı olması ve “problem çözümüne” olanak tanınması, ancak literatürde belirtildiği gibi kimi ön koşulları gerektirmektedir. Bu noktada Türk-Yunan ilişkilerinde, Ege Denizi boyutunda yaşanan sorunların sadece bir kez yaşanıp bitmediği, zaman içinde yinelenildiği de göz önüne alınmalıdır. Bu nedenle, Rapoport tarafından mahkumun ikilemi modelinin bir çok kez tekrarlanan şekli üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara yapılan katkılarla oluşturulan öneriler, problem çözümü açısından rehber niteliğinde görülebilir. Bu önerilerin, Kardak krizi sonrası oluşan ortamda, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunlara, problem çözümü yaklaşımı çerçevesinde ışık tutabileceğini söyleyebiliriz. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Önce işbirliği ile başlamak ,
- Diğer taraf aynı şekilde davrandığı sürece işbirliğini tercih ederek gereksiz çatışmadan kaçınmak,
- Diğer tarafın aksi yönde provakatif şekilde davranması halinde misillemede bulunmak,
- Gereğçeli bu misillemeden sonra geçmiş bir tarafa bırakmaya çalışarak yeniden işbirliğine fırsat tanımak,
- Bu aşamada artık suiistimal edilemeyeceğinden işbirliğini sürdürmek.
- Zaman zaman işbirliğini arzuladığını göstererek rakibe de sürekli işbirliğinin gerçekleşebilmesi için şans vermek.

Türk-Yunan ilişkilerinde geçmişte yaşanan olayların günümüz problem çözümü çabalarını engellemesini önlemek ve geleceğe yönelik olarak ulusal çıkarların korunmasını sağlamak yönüyle şu öneriler getirilebilir :

- Rakibine geçmişteki provakatif davranışlarından dolayı kin tutmamak ve bağışlamaya çalışmak,
- İlk başta ihanet eden taraf olmamak,
- İhanetin ve işbirliğinin karşılıklı olmasına çalışmak,
- Fazla açık göz davranmaya çalışmamak.

Gerçekten de, Türk – Yunan ilişkilerinin Kardak krizi sonrası döneminde, taraflardan birinin bu ön koşullardan sapmış olması durumu, yeni çatışma konuları yaratırken problem çözümüne ilişkin süreci de kesintiye uğratmıştır. 1997 yılında, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki Ortak Savunma Doktrini çerçevesinde, S-300 füzelerinin Kıbrıs'a yerleştirilme çabaları, 1998 yılında yaşanan Abdullah Öcalan ve PKK bunalımı ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB'ye tam üyeliği konusunda Yunanistan'ın sergilediği tavır, kesinti periyotları olarak görülebilir. Buna karşılık, Papandreu - Cem yakınlaşması, 17 Ağustos 1999 depremi süreci ve Helsinki yakınlaşması problem çözümü sürecini rayına oturtan gelişmeler olarak görülebilir.

Üçüncü aktör tarafından bakıldığında, ABD'nin Türk-Yunan ilişkileri üzerinde ağırlığı olduğu görülecektir. Bu çerçevede ABD'nin, tarafları, sorunların maddi ve manevi açıdan çözümün çözümünün kendilerine yararlar sağlayacağı konusunda ikna ederek devreye girmesi mümkün olabilecektir¹³⁷. Zira bulunduğu bölge dikkate alındığında, batı siyasi değerlerinin hemen hemen tek temsilcisi olan Türkiye ile halen AB üyesi olan Yunanistan, yapacakları işbirliğinden herkesten çok kendileri çıkar sağlayabilecektir.

3.3. Değerlendirmelerden Çıkarılan Sonuçlar

Buraya kadar Kardak krizini başlatan karaya oturma olayından başlamak üzere, tarafların askeri güç kullanımına yönelik attıkları adımlar, kayalıklardan geri çekilmelerine ilişkin kronolojik olaylar ile karar alma sürecine ilişkin analitik değerlendirmeler yapılmıştır.

¹³⁷ Faruk Sönmezoglu, *Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler Kıbrıs Ege ve Diğer Sorunlar*, İstanbul:Der Yayınevi, 2000, s.344

Kardak krizinin ortaya çıkmasının, Yunanistan'ın Ege'deki gayri meskun adaları iskana açma girişimleriyle aynı zaman dilimi içinde meydana geldiği söylenebilir. Gerek iskan uygulamalarını, gerekse Kardak Kayalıkları'ndaki karaya oturma olayı sonrasında Yunanistan'ın tavrını, Ege'deki bazı ada, adacık ve kayalıkların statüsünün kendi lehine belirlenerek net bir biçimde tescil edilmesi niyetlerinin bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür. Yunanistan'ın bu çabaları, Türkiye'nin de karşı tavrı olarak kendi egemenlik haklarını savunması sonrasında, iki ülke arasında ortaya yeni bir sorunun çıkmasına neden olmuştur. Sorunun asıl kaynağını, iki ülke arasında, Ege Denizi'nde deniz sınırlarının belirlenerek bir statüye bağlanmamış olmasının oluşturduğunu tespit etmek mümkündür. Ancak Yunanistan'ın, günün koşullarında ortaya çıkan bu yeni durumu bir fırsat olarak görüp, fiili bir durum yaratarak, belirsizliği kendi lehine sonuçlandırma girişiminde bulunduğunu tespit etmek de doğru olacaktır. Yaşanan olaylar göstermiştir ki, Yunanistan'ın kendisi de bu belirsizliğin farkındadır. Ancak buna karşın, aşağıda açıklanacağı üzere, en başında iddia ettiği tezlerini sonuna kadar destekleyecek siyasi kararlılığa da sahip değildir. Belirsizliğin farkındadır diyebiliriz, çünkü iskan uygulamaları ve Kardak konusunda gösterdiği gerekçeler, belirsizliği sona erdirerek statüyü kendi lehine sonuçlandırma yönünde yapılan girişimler olarak anlam kazanmaktadır.

Kardak Krizi sırasında Yunanistan'ın tavırlarında kuşkusuz iç politika kaygıları ve kamuoyu/medya baskıları da rol oynamıştır. Başlangıçta yaşamsal kaygılarla girişilen tırmandırma söz konusudur, ancak, kriz süresince yaşananlar Yunanistan'ın bu konuda tam bir kararlılık içinde bulunmadığını göstermektedir. Oysa krizin başından beri sorunun iki ülke arasında yapılacak görüşmelerle çözümlenebileceğini savunan Türkiye, bir yandan en baştaki barışçı yaklaşımını sürdürürken, diğer taraftan bir oldu bittiye karşı alınması gereken her türlü tedbiri almış ve sonuna kadar kararlılığını sürdürmüştür.

Yunanistan'ın Kardak Kayalıkları'na ilişkin iddialarının ardında - ki bunlar, egemenlik haklarını doğrudan ilgilendirmektedir ve emsal teşkil edeceği diğer ada/adacıklar dikkate alındığında Ege'deki durumu büyük ölçüde etkileyebilecek öneme sahiptir - durabilecek kararlılığa en baştan itibaren sahip olmadığının göstergelerini şöyle sıralayabiliriz.

- **Yunanistan sadece Doğu Kardak Kayalığına asker çıkarmıştır.** Kardak Kayalıkları, önceki bölümlerde açıklandığı üzere iki tanedir ve aralarındaki

mesafe sadece birkaç yüz metredir. Uyuşmazlığın medya ve kamuoyu baskılarının da etkisiyle derinleşmesiyle, Yunanistan askerlerini bölgeye göndermiş, her iki kayalığa da bayrağını diktirmiş, ancak sadece bir kayalığa askerlerini çıkarmıştır. Oysa kayalıkların egemenliği ve bunun getireceği diğer statüler dikkate alındığında, bir devletin, toprağını korumak / toprağında gücünü göstermek maksadıyla yapacağı hareketin, kendisine ait olduğunu iddia ettiği her iki kayalığa da askerlerini çıkarmak olması beklenirdi.¹³⁸

• **Yunan bayrağı dikili Batı Kardak Kayalığına ilişkin hiçbir önlem almamıştır.** Yunan askerlerinin doğudaki kayalığa çıkması sonrasında, Yunan makamları tarafından kayalıklara yaklaşanlara ateş açılacağı açıklaması yapılmıştır. Bu denli kararlı bir açıklama yapabilen makamların diğer kayalıklarla ilgili hiçbir açıklama yapmaması da ilginçtir. Yunan bayrağının dikili olduğu diğer kayalığın askeri mekanizmalarla tuzaklandığı ve kayalığa çıkılması durumunda çıkanların zayıya uğrayacağı açıklaması dahi bir kararlılık gösterisi olabirdi. Nitekim, bir kararlılık gösterisi olmak üzere, batıda bulunan kayalıktaki Yunan bayrağı indirilmeye karşı tuzaklarla korunmadığı gibi böyle bir açıklama da yapılmamıştır.

• **Batı Kardak Kayalığına Yunan askerlerinin hiç çıkmamış olması mümkündür.** Bu noktada başka bir önemli konu da, Türk askerlerinin çıktığı batı Kardak kayalığındaki bayrağın boyutuyla ilgili konudur. Standartlaşma konusunda en hassas birimler olan askeri birliklerin, her iki kayalığa da aynı standartta bayrak dikmesi beklenirken; Batı Kardak'taki Yunan bayrağının diğerine göre daha küçük olması, bu kayalığa Yunan askerlerinin hiç çıkmamış olabileceği olasılığının varlığını da göstermektedir, ki bu durum, yukarıda söz edilen ile aynı anlama gelmektedir.

• **Askerlere verilen direktif ile uygulama ve basın bildirisini örtüşmemektedir.** Diğer bir konu da, adalara çıkan askerlere verilen direktifler ve bunların basına yansıtılması konusudur. Kayalıklara çıkan Yunan askerlerine ne tür bir direktif verildiğini bilmemiz şu aşamada mümkün değildir. Ancak Yunan otoritelerin "*kayalıklara yaklaşanlara ateş edileceği*" açıklamaları oldukça iddialı

¹³⁸ Bu durumu, Türkiye ile olası bir çatışmadan kaçınmak olarak değerlendirmek de mümkündür, ancak bu düşünce bile kararlılık ve irade eksikliği fikrini desteklemektedir.

görülmektedir. Buna karşın batı Kardak' a her türlü silah ve teçhizata sahip Türk askerlerinin çıkmasına hem engel olunamamış, hem de olay fark edildikten sonra bile, önceden iddia edildiği gibi bir mukavemet/çatışma gerçekleşmemiştir. Bu durumu, Yunan askerlerine verilen direktif ile basına yapılan açıklamaların birbirinden farklı olduğu - ki bu uluslararası boyutta bir blöf olarak açıklanabilir - şeklinde yorumlamak mümkündür. Oysa Türk askerlerine, “*kendilerine ateş açılmadıkça ateş etmeme*” direktifi verilmiş ve basına da aynı açıklama yapılmıştır. Bu tavır hem barışçı bir çözüme son ana kadar açık kapı bırakmak, hem de gereğinde uyulması ve uygulanması net bir direktif olarak Türkiye'nin kararlılığını göstermesi açısından önemlidir.

• **Yunanistan geri çekilme konusunda Türkiye'nin ön koşulunu kabul etmiştir.** Çatışma evresinin, ABD'nin ağırlığını koymasından sonra, sona erdirilmesi aşamasında, Yunan makamları, Türk tarafının da aynı şeyi yapması durumunda bunu kabul edeceklerini belirtmiş, ancak geri çekilmenin nasıl yapılacağı konusunda bir ön koşul istememiştir. Oysa Türk tarafı, ABD tarafından yapılan öneriyi, Yunan askerlerinin kayalıklardan çekilmesinden 15 dakika sonra Türk askerlerinin de geri çekilmesi koşuluyla kabul etmiştir. En başta kendisine ait olduğunu savunduğu “*egemenlik hakları*” için, sonuna kadar arkasında durması gereken iddialarda bulunan Yunanistan değil, aksine, Türkiye daha büyük bir kararlılık göstererek geri çekilmeyi karşı taraftan sonra yapma şartı getirmiştir. Nitekim Türk askerleri, geri çekilme konusunda kendilerine verilen direktif gereği, Yunan askerlerinin terk etmesi sonrasında kayalıklardan ayrılmışlardır. Geri çekilme konusunda karşılıklı mutabakata varıldıktan sonra dahi bu şekilde davranması, Türkiye'nin bir oldu bittiyi kabul etmeme konusundaki kararlılığını göstermiştir.

Karar alma süreçleri açısından bakıldığında ise, Türkiye ve Yunanistan arasında geçmişte de yaşanmış gerginlikler ve krizlerde yaşanan “*geleneksel*” çizginin izlendiğini söylemek mümkündür. Kardak Krizi de, geçmişte olduğu gibi üçüncü aktörlerin devreye girmesiyle çözülmüştür. Bu anlamda, krizin yaratılması sürecinde Yunan karar alıcıların – ki tırmanmaya Yunan tarafının attığı adımlar neden olmuştur- rasyonel davranmadığını söylemek mümkündür. Atılan adımlarda, ilk andaki kazançlarının sonradan Yunanistan için prestij kaybına dönüşmesi bunun en iyi kanıtı sayılabilir. Diğer taraftan askeri birliklerin de olayın içine karışması sonrasında, analitik

değerlendirme bölümünde de belirtildiği gibi, özellikle, (incelememizde çatışma evresi olarak tanımladığımız) askerlerin kayalıklarda karşılıklı konuşlanmaları sonrasında, her iki tarafın da rasyonel davrandığını söylemek mümkündür. Tarafların krizin bu aşamasında, durumu yeniden değerlendirilerek kendi çıkarları açısından en iyi sonucu alacak kararlar verdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle devam eden gerginlik ve çatışmanın eşiğine gelinen noktalarda, silahlı bir çatışmaya girilmemesi bunun bir kanıtı olarak gösterilebilir. Tabii bu noktada üçüncü bir aktör olarak çözüm sürecine dahil olan ve her iki tarafın da karar vericilerini doğrudan etkileyen ABD'nin etkilerini unutmamak gerekir. Sorunun uzun dönemde çözümünün hukuksal temellerde, her iki tarafın da üzerinde uzlaşacağı ve kazançlı çıkacağı bir şekilde (win-win output) yapılmasının gerekliliği açıktır.

Normalde ulusal deniz sınırlarının ihlali ve/veya SAR faaliyeti olarak düşünülebilecek bir teknik olay - ki bu bakımdan kayalıkların kimin egemenlik sınırları içinde olduğunun önemi yoktur - iki ülke uzmanlarından oluşturulacak bir komisyon aracılığı ile incelenip siyasi karar alıcıların önüne getirilebilecek iken, bu olayda tepki en üst düzeyde askeri yöntemler kullanılarak dile getirilmiştir.¹³⁹ Dolayısı ile bu olayda yapılması gereken, egemenlik iddialarını araştırarak bir görüşme sürecine gidilmesidir ki, bu durumun, Türkiye'nin aksine Yunanistan tarafından benimsenmemiş olduğu görülmektedir.

¹³⁹ Bu bağlamda dile getirilmesi gereken nokta, Kardak krizinde Figen Akat'ın karaya oturmasının "temsili etkisi"dir. Bu etkiyi çoğaltan ise o döneme değin ulusal kararları sınırlı belirlemek için taraflar arasında herhangi bir girişimin olmamasıdır. Bu yönüyle statü eksiktir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye ve Yunanistan son seksen yıldır birbirleriyle savaşmamış, son elli yıl içinde aynı ittifak içinde bulunmuşlardır. Bu süre içinde yaşananlar göstermiştir ki, ilişkiler zaman zaman yumuşama dönemlerine girmiş olsa da genellikle gerginlik içinde geçmiştir. Kardak krizi ile ortaya çıkan aidiyeti tartışmalı ada, adacık ve kayalıklara ilişkin sorunun, söz konusu coğrafi formasyonların, stratejik öneminin ve tarafların Ege Denizi'nde yaşamsal nitelikte gördükleri çıkarlarının bir yansıması olduğu gerçektir. Krizin silahlı bir çatışmaya dönüşmeden sona erdirilmesi sürecinin kronolojik ve analitik çözümlemesi ve bunlardan çıkarılan sonuçlar bir önceki bölümde sunulmuştur. Sorunun aslında, Ege Denizi'nde iki ülke arasında deniz sınırını belirleyecek ikili bir anlaşmanın günümüze değin yapılmamış olmasından kaynaklandığı da tespit edilmiştir. Bu tür uyuşmazlıkların uluslararası ortamın genel yapısından etkilendiği de belirtmek yerinde olacaktır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar; Türk – Yunan ilişkilerinin genel görüntüsü içinde, uluslararası ortamın etkileri, tarafların tezleri ve gelinen noktadaki “*status quo ante*”, çatışmanın kalıcı bir biçimde çözümü ve geleceğe yönelik yaklaşımlar açısından değerlendirilmiştir.

4.1. Uluslararası Ortamın Etkileri

Türkiye Yunanistan ilişkilerine uluslararası sistemin özellikleri açısından baktığımızda; Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB arasındaki kutuplaşmanın Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunları çözme yönünde bir etkisi olmadığını görmekteyiz. Ancak, iki kutuplu dünyanın, “*ortak bir düşman*” karşısında müttefik olarak birleştirdiği Türkiye ve Yunanistan arasındaki çatışmaları, dolaylı olarak da olsa, dizginleyen bir etkide bulunduğu söylemek mümkündür. Geçmişte uluslararası sistemdeki iki süper güç arasındaki çatışmanın en yoğun olduğu dönemde bile “*çözümlemeyen*”, ancak bir ölçüde durdurulan Türk – Yunan sorunlarının, günümüzdeki koşullarda, çatışmacı bir yöne kayma olasılığı vardır. Buna rağmen; Türkiye ile Yunanistan'ın bir silahlı çatışmaya girmesi, uluslararası sistemin en önemli gücü durumunda olan ABD'nin Akdeniz ve Balkanlar'aki çıkarlarına ters

düşebilecektir.¹⁴⁰ Günümüzde artık, ulus devletlerinin yanı sıra, uluslararası ilişkilerde karar mekanizmasına çok uluslu şirketlerin, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin de dahil olmaya başlamaktadır. Devletlerin bu faktörleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı sürdüreceğini de göz önüne aldığımızda; özellikle Ortadoğu, Kafkaslar ve Orta Asya'daki enerji havzalarında istikrarın sağlanması ve bu bölgelerdeki enerji kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılmasında kullanılan ticaret yollarının güvenliği ön plana çıkmaktadır. Ege Denizi, Karadeniz'e kıyısı bulunan Rusya, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya ve Gürcistan için de bir geçiş yoludur. Ayrıca ticari trafik de Ege'den sağlanmaktadır. Ege'deki olası bir çatışma bu yolu kullanan ülkelerin de kayıplarına neden olacaktır.¹⁴¹ Bu bağlamda, Yunanistan ve Türkiye arasında Ege'de meydana gelebilecek bir çatışmanın Batı dünyası için de kabul edilemez olacağı görülmektedir.

Türkiye ve Yunanistan arasında var olan sorunların kalıcı ve adil çözümlere kavuşturulması her iki taraf için de önemini sürdürmektedir. Soğuk Savaş döneminde Avrupa'nın savunmasında vazgeçilmez bir rol oynamış olan Türkiye'nin önemi, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle başka bir boyut kazanmış ve Türkiye, bulunduğu bölgede barış ve istikrarın sürekliliğinin sağlanması açısından bir denge unsuru haline gelmiştir. ABD'nin Türkiye ile stratejik ortaklık ilişkisine girmesi bunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında, karşılıklı çıkar ilişkileri nedeniyle, Türkiye'nin uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde ABD'nin desteğini alabileceği düşünülebilir. Buna karşılık, Yunanistan AB üyesi bir ülke olarak Türkiye ile olan ilişkilerinde bunu bir koz olarak kullanmakta ve AB'nin desteğini de alabilmektedir. AB ile ilgili olarak, Yunanistan'ın tam üye, Türkiye'nin ise, tam üye olma arzusunda ve çabasında bir ülke olduğu gerçeği, Yunanistan'ın veto hakkını kendi politikalarını desteklemek üzere kullanabileceği olasılığının göz önüne tutulmasını gerektirecektir. Gerçekten de, Yunanistan, Türkiye'nin AB'ne tam üyelik başvurularını ve tam üyeliğe geçiş aşamasında uyum projelerinde gereksinim duyduğu fonların serbest bırakılmasını veto etmiştir.¹⁴² Ayrıca, uygulamakta olduğu vetolarını kaldırmak için özellikle Kıbrıs ve Ege Denizi'ne ilişkin sorunlarda Türkiye'den tavizler vermesini istemektedir. 1996

¹⁴⁰ Gülden Ayman, "Bir Diğeri İçin Öteki Olmak", <http://www.tusiad.org.tr/yayin/görüş/37/html/sec10.html>) Basım Tarihi: 05.02.2002

¹⁴¹F. Moustakis, "Conflict in the Aegean", *Contemporary Review*, Ocak 1999, Sayı 274, s. 8

¹⁴² A.Syrgos, "The Unfortunate Management of Greek-Turkish Relations", <http://www.addgr.com/news/samizdat/eejwtou.htm#thexlviii>, Basım Tarihi: 03.03.2002

başındaki Kardak bunalımı sırasında Yunanistan ile Türkiye arasındaki gerginliğin ardından Yunanistan'ın AB'yi harekete geçirerek Konsey'den, krizin doğmasında sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğu ve çözümünün de Lahey Adalet Divanı'na gidilmesi olduğuna ilişkin bir kararın çıkmasını sağlayabilmiş, Türkiye üzerinde baskı oluşturabilmiştir. Ancak, Yunanistan'ın uzun vadedeki çıkarlarının, Türkiye'yi Avrupa Birliği'nden izole etmek ya da dışlamaktan çok, Avrupa ile bütünleşmiş, istikrarlı ve güçlü bir ülke olarak bölge barışına yapabileceği katkılardan yana olmayı gerektirdiğini söylemek mümkündür. Zira, Avrupa ile bütünleşmiş demokratik, istikrarlı ve barışçı bir ülke olarak Türkiye, tüm Balkan ülkelerindeki pazarın iki katına yakın büyüklükte bir pazar oluşturacak ve Yunanistan ile kültürel anlamdaki benzerlikleri ile bölgedeki barış ve istikrarın korunmasında önemli bir yer işgal edebilecektir. ¹⁴³

Kardak krizi süresince kararlı ve hazırlıklı bir tavır sergileyen Türkiye karşısında Yunanistan geri adım atmak zorunda kalmıştır. Ancak krizin atlatılması sonrasında, Yunanistan uluslararası ortamda Türkiye'yi uzlaşmaz bir devlet olarak tanıtmaya çalışmış ve kendisinin egemenlik haklarına saldırdığı yönünde propaganda yapma girişimlerini sürdürmüştür. Bu girişimleri sayesinde Avrupa Parlamentosundan 15 Şubat 1996'da alınan kararın Türkiye aleyhine olmasını da sağlayabilmiştir. Avrupa Parlamentosu bu kararında Kardak Kayalıkları'nın 1923, 1932 ve 1947 Antlaşmalarına uygun olarak Oniki Adalara bağlı olduğunu bildirmiş ve Türkiye'nin Yunanistan'ın hükümlerini ihlal ettiğini, uluslararası antlaşmalara uyması gerektiğini ve barışçı olmayan girişimlerden kaçınması gerektiğini vurgulamıştır. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yürüttüğü bu ve benzeri nitelikteki politikaları karşısında, Türkiye'nin ulusal ve uluslararası kamuoyunu yeterince bilgilendirememiş olduğu görülmektedir. Ancak son yıllarda stratejik araştırmalar yapmak ve etkin politikalar üretmek üzere kurumsal yeni oluşumlara başlanmış ve konu üzerindeki çalışmaları hızlandırmıştır. Bunda, AB adaylık sürecinde Yunanistan ile sorunların 2004 yılına kadar çözümün öngörülmesi de etkin bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Geçmişe dönük olarak değerlendirme yaptığımızda ise, Ege'de meydana gelen tüm krizlerde ve nihayetinde 1996 yılındaki Kardak krizinde, Türkiye ve Yunanistan'ın bu krizleri atlatmasında bir şekilde hep üçüncü aktörlerin devreye girdiğini

¹⁴³ Dimitris Kerides, "Domestic Developments and Foreign Policy Greek Policy Toward Turkey", *Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization*, (Ed.), Dimitris Kerides&Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, s. 14

görmekteyiz. Bu durum için Türk-Yunan krizlerinin atlatılmasında “gelenekselleşmiş” bir yöntem demek mümkün olabilir. Çünkü Kardak krizi sonrasında Türkiye ve Yunanistan aralarındaki bir anlaşmazlığı ABD’nin girişimleriyle kronik bir sorun boyutuna getirmişlerdir. Bu türden çözümler, sorunun sadece bir süre için dondurulmasına neden olmaktadır. Oysa kalıcı olarak iki ülke arasında çözümlenmemiş olan sorunlar bir süre sonra yeniden canlanmakta ve yeni bir krize neden olmaktadır. Bölgedeki çıkarları gereği çatışmaları önlemeye çalışan üçüncü aktörlerin katkısı ise çatışma konusunu bir süre daha dondurmaktan öte gitmemektedir.¹⁴⁴

4.2. Tarafların Tezleri ve “Status Quo Ante”

Kardak Kayalıkları’nda yaşanan kriz ile ön plana çıkan sorunu, Ege Denizi’nde yaşanan diğer sorunlardan ayrı düşünmek mümkün görünmemektedir. Çünkü Kardak Kayalıkları’nın aidiyetinin saptanmasının, Ege’de benzer durumda olan bir çok ada, adacık, ve kayalığın da statülerini etkileyeceği anlaşılmaktadır. Bu durumda, başta karasuları genişliği ve tarafların kıta sahanlığının sınırlanması gibi Ege Denizi’nde yaşanan çeşitli sorunların da, egemenliği tartışmalı adalar konusuyula bağlantılı olarak gündeme gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Temelde hukuksal bir sorun olan Kardak Kayalıkları uyuşmazlığı, bir deniz kazası sonrasında, adaların varlığının farkına varılması ve öneminin anlaşılması sonrası gündeme gelmiş, bu konudaki statü eksikliği ön plana çıkmıştır. Statü eksikliğinin taraflar arasında ikili olarak yapılmış antlaşmaların yokluğundan kaynaklandığını tespit etmek mümkündür. Bunun yanı sıra uyuşmazlıkta, ülke kazanımına ilişkin uluslararası hukuk kuralları da önemli bir yer tutmaktadır. Ülke devrinin açık bir şekilde yapılmış olması koşulu, ilgili antlaşmalarda devredilen adaların isimlerinin açıkça belirtilmiş olması gereğini de beraberinde getirmektedir. Antlaşma metinlerinin taraflarca farklı biçimlerde yorumlanması da uyuşmazlığa neden olan etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten de, Kardak Kayalıkları’na yönelik olarak, ilgili antlaşmalarda geçen “bağlı” ve “bitişik” ifadelerinin Kardak Kayalıkları’nı ne kadar kapsadığı, 28 Aralık 1932 yılında Türk ve İtalyan teknisyenler tarafından hazırlanan belgenin ne kadar geçerli olduğu yönündeki yaklaşımların birbirinden çok farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde, dünya üzerinde var olan benzer

¹⁴⁴ Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanmış olan krizler içinde Kardak krizinin özel bir yeri olduğunu kabul etmek gerekir. Kardak krizi iki ülke arasında ilk kez egemenlik boyutunun konu edildiği ve birkaç yüz metre içinde bulunarak askeri sıcak bir çatışmaya en yakın olunan kriz olmuştur.

sorunlarda uyuşmazlığa yol açan nedenlerin de, temelde ülke devrine ilişkin eksiklikler, statüyü belirleyecek olan bir anlaşmanın yokluğu veya var olan antlaşma metinlerinin farklı yorumlanmasından kaynaklandığı görülmektedir.

Kardak Krizi öncesinde Yunanistan'ın iskan uygulamaları Türkiye'nin ilgisini Ege'deki aidiyeti tartışmalı adalar üzerine çekmiş, ancak krizle beraber Yunanistan'ın niyeti tamamen anlaşılabilmiştir. Bu uygulamalarıyla Yunanistan'ın kendi tezlerinin en zayıf olduğu bölgelerdeki adalar üzerinde egemenliğini pekiştirme yönünde çaba gösterdiği değerlendirilebilir. Bu durum, Yunanistan'ın Ege'ye ilişkin olarak yürüttüğü politikalara paralellik göstermektedir. Ancak, Yunanistan'ın Türkiye ile doğrudan silahlı bir çatışmaya girmek yerine, özellikle Batı'nın desteğini de alarak uygulamaya çalıştığı dolaylı stratejisinin, Türkiye tarafından Ege'deki bir çok adanın aidiyetini tartışmaya açılması, sonucunu da doğurduğu da bir gerçektir.

Kardak Krizi silahlı bir çatışmaya dönüşmeden atlatılabildiği, ancak krizin yaşanmasına neden olan uyuşmazlık konusu halen ortada durmaktadır. Her iki ülke askerlerini ve silahlı kuvvetlerini kayalıklarda karşı karşıya getiren çatışmada, üçüncü aktör olarak ABD'nin de baskısıyla, çözüm olarak, *"kayalıkların terk edilerek kriz öncesi duruma dönüşü"* sağlayan uygulama *"status quo ante"* olarak kabul edilmiştir. Oysa bu durumun status quo ante olarak adlandırılmasının ne kadar doğru olduğu tartışılabilir. Çünkü Kardak krizi, fiziki anlamda atlatılmıştır ve askeri birimler çatışma durumunda değildirler. Ancak her iki taraf da, yüksek sesle söylemese de Kardak ve benzeri statüdeki kayalıklar üzerindeki iddialarını sürdürmektedirler. Yani bu anlamda, Figen Akat gemisinin karaya oturduğu 25 Aralık 1995 tarihinin öncesine – Kardak ve benzeri kayalıkların üzerinde bir iddianın olmadığı duruma, ki gerçek anlamda status quo ante bu olabilirdi – değil, aksine geminin karaya oturmasıyla tarafların egemenlik iddiasında bulunmaya başladığı duruma dönülmüştür. Status quo ante olarak kabul edilen bu durumun ise, krizin yaşanmış ve atlatılmış olduğu günümüzdeki statüden tek farkı iddiaların sürekli gündemde olmaması ve tırmanmamasıdır. Buna karşın status quo ante ile, kayalıkların kimin olduğu konusunun açık olmadığı durum anlaşılırsa, bu durumda, uyuşmazlığın çözümü için bir şekilde görüşmelerin yapılması gerekliliği konusu yeniden gündeme gelecektir.

4.3. Çatışmanın Çözümüne ve Geleceğe İlişkin Yaklaşım

Kardak Kayalıkları konusunda yaşanan kriz, iki komşu ülke arasında müzakere edilmeyen Ege'ye ilişkin sorunların birikerek aniden tırmanabildiğini göstermesi açısından önemli olmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege'ye ilişkin sorunların birbirinden net olarak ayrılması oldukça zordur. Kardak krizine konu olan kayalıkların ve bunların emsal oluşturacağı 150 kadar aynı statüde adacık/ kayalığın varlığı da ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü bu sorunun çözülmesi doğrudan karasuları ve hava sahası konularını da etkileyebilecektir. Egemenliği antlaşmalarla Yunanistan'a devredilmemiş olan ada, adacık ve kayalıkların karasuları oldukça önemli bir oran teşkil edecek ve mevcut karasuları dağılımını büyük oranda etkileyebilecektir. Aynı oran karasuları genişliği ile sınırlı olan hava sahası için de söz konusu olacaktır. Bu nedenle Ege Denizi'nde bulunan her bir kara parçasının aidiyetini belirlemeden karasuları sınırının belirlenmesine çalışmak uygun bir çözüm tarzı olmayacaktır.

Yunanistan'ın öteden beri, mevcut sorunların çözülmesini istemez tarzda bir tutum takınmasının altında, kendi bakış açısıyla, uluslararası antlaşmalarla zaten kendisine verilmiş olduğunu ileri sürdüğü haklarını tartışmaya açmayacağı fikri yatmaktadır. Bu yüzden de Türkiye'nin her türlü iyi niyetli çabasını karşılıksız bırakmaktadır. Ancak bu tavır, Yunanistan için olduğu kadar, Türkiye için de yaşamsal önemi olan Ege'yi neredeyse tamamen Türkiye'nin kullanımına kapatmaya yönelmektedir ve bu durumu Türkiye'nin kabullenmesi mümkün değildir. Yunanistan'ın, Lozan Antlaşması'yla Ege'de kurulmuş olan dengeyi kendi lehine çevirdiğini tespit etmek doğru olacaktır. Yunanistan Ege'deki tüm sorunları, Ege'nin özel statüsünü de dikkate alarak, taraflar arasında işbirliğini de içerecek adil çözümlere kavuşturmanın gerekliliğini görmezden gelmektedir. Bunda, Batı dünyasından almayı umduğu desteğin de etkisinin var olduğu bir gerçektir. Ancak günümüzde artık, tarafların ortak bir anlayışla çözüme kavuşturmadıkları konuların, çok kısa dönemlerde yeniden canlandığı ve geçici çözümlerin gelecekte daha büyük ve aşılması zor sorunlar yarattığı da bir gerçektir.

Günümüzde devletler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların ve çatışmaların çözümünde her iki tarafı da memnun edebilecek kalıcı çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Bu çalışmada tespit edilen bir konu da, ister çatışmaların barışçı yöntemlerle çözümü için, ister uyuşmazlıkların giderilmesi için olsun, çözüme yönelik başarının sağlanmasında gerekli olan bir takım temel koşulların varlığıdır. Öncelikle,

çatışma/uyuşmazlığın çözümünü sağlamayı, tarafların aynı samimiyetle istiyor olması gerekmektedir. Bu, doğal olarak, devletlerin kendi çıkarlarını göz ardı etmeleri anlamına gelmeyecektir. Ancak, geçmiş tecrübelerden alınan derslerin de katkısıyla, tarafların kendi çıkarlarını yeniden tanımlayarak ortak noktalar üzerinde bir anlaşma sağlayabilecekleri çözümler üretmeleri her zaman mümkündür. Karşılıklı işbirliği sürdüğü sürece çatışma/uyuşmazlık konusu olan sorunların çözümü kolaylaşabilmektedir. Türkiye ve Yunanistan arasında uygulanmakta olan güvenlik ve güven artırıcı önlemler, bu yaklaşım için bir başlangıç noktası olarak görülebilir.

Türk-Yunan ilişkilerindeki çıkmazın bir diğer cephesi, iç siyasettir. Türk-Yunan çatışmasının ana nedeni iç siyasal faktörler olmasa da, iki ülke arasındaki sorunların bir türlü çözüme kavuşturamamasında iç siyasal faktörlerin etkileri yadsınamaz. İç siyasal sorunlar, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri sertleştiren ve karşı karşıya gelmelerini “kolaylaştıran” bir faktör olmaktadır. Ayrıca Yunanistan’ın Ege’ye ilişkin konularda iç kamuoyunda büyük destek sağlaması Türk imajının Yunan kimliğindeki yeriyle ilişkilidir. Yunanistan, Türk ulusal kimliğinin tanımlanmasında önemli bir yer işgal ediyorsa da bunun ağırlığı Türklerin imajının Yunan kimliğindeki yeri kadar dikkat çekici boyutta değildir. Dolayısıyla, geleceğe yönelik olarak, çatışmaların çözümlenmesinde, karşılıklı algılamaları değiştirebilecek yapıcı politikaların üretilmesi gerekliliği de taraflarca göz önünde bulundurulmalıdır. İki ülke de, gelecekte aralarında yaşanabilecek olası çatışmaların zararının en başta yine kendilerine olacağını ve karşılıklı işbirliği ile kazanabileceklerinin tümünün kayıplar hanesine yazılacağını göz önünde tutmalıdır. Taraflar, işbirliğinden karşılıklı olarak kazanacaklarını öngörerek geleceğe yönelik yapılacak en sağlıklı yatırımın sorunların çözümüne ve işbirliğine yönelen politikalar üretmek olduğunu hatırlamalıdır.

Son dönemde her iki ülke dışişleri bakanları arasında oluşan yakınlaşma bu konuya yönelik iyi bir başlangıç olarak görülebilir. Helsinki bildirisinin ana temasını oluşturan iki ülke arasındaki uyuşmazlıkların barışçı yöntemlerle çözümlenmesi fikri, ilişkilerin kademeli olarak iyileştirilmesi, güven ortamının oluşturulması ve üzerinde kolaylıkla anlaşılacak konuların öncelikle çözümlenmesi gibi çabaları zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’nin Kardak krizinden çıkaracağı en önemli sonuç, Yunanistan’ın aidiyeti tartışmalı adalar üzerinde yeni bir girişimine karşı alınabilecek tedbirleri şimdiden belirleyerek bu konuda devletin tüm birimleriyle aktif politikalar yürütmesinin

gerekli olduğudur. Kardak krizi ile ulusal kamuoyunun dikkati Ege'ye yönelik sorunlara çevrilmiş ve konunun önemi tüm kamuoyu tarafından anlaşılmıştır. Bu, Türkiye'nin yürüteceği Ege politikasının kamuoyu tarafından tam desteklenmesi açısından önemlidir. Türkiye'nin, dış politika kararlarında temel alınması gereken akılcılık, inandırıcılık ve sürekli dost ve düşmanlıkların var olmadığı prensiplerini, Yunanistan'a ilişkin politikalarında da görmek mümkündür. Yunanistan ile ilgili sorunlar konusunda barışçı çözümlerden yana tavır koyarken, uluslararası ilişkilerde barışı sürekli kılmanın en önemli desteğinin güçlü bulunmak olduğunu hatırdâ tutmak gerekecektir. Bu gün, AB'ye tam ortaklık hedefinin yanı sıra Avrasya coğrafyasında da yönlendirici bir ülke olmak amacını güden Türkiye'nin, ulusal çıkarlarını, milli gücün tüm unsurlarıyla destekleyecek şekilde barışçı ve kalıcı politikalar üretmesi Ege sorunlarının çözümünde de belirleyici rol oynayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

2. **Türk Denizcilik Gücü Sempozyumu 15-16 Haziran 1999 Bildiriler, Soru ve Cevaplar, Katkılar ve Konuşma Metinleri**, İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1999.
- Aksu, Fuat, **Türk-Yunan İlişkileri**, Ankara: SAEMK Yayını, 2001.
- Arı, Tayyar, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul: Alfa Yayınları, 1999
- _____, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, İstanbul: Alfa, 2002.
- Ayman Gülden, **Tırmandırma Siyasetine Bir Örnek: S 300 Krizi**, Ankara : Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara Çalışmaları Dizisi No.2, 2000.
- _____, **Güç, Tehdit ve İttifaklar**, Ankara, SAEMK Basımevi, 2001.
- Barış için Ortaklık (BİO) Eğitim Merkezi (PfP Training Center)/Ankara Kurs Kataloğu, 2000.
- Baytok, Taner, **Bir Asker Bir Diplomat**, İstanbul: Doğan Kitap, 2001.
- Beyaz Kitap Türkiye 2000**, Milli Savunma Bakanlığı, Mönch Türkiye Yayıncılık
- Burchill, Scott & Andrew LinkLater, **Theories of International Relations**, Newyork: Set Martin's Press Inc, 1996.
- Chomsky, Noam, **World Orders Old and New**, Colombia University Press, 1996.
- Devletlerarası İlişkilerde Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorunu**, Ankara: SAEMK Yayını, 1999.
- Denk, Erdem, **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı bir Çalışma (Kardak Kayalıkları ve Spartly ve Senkaku/Diaou Adaları Örnekleri)**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayını, 1999.
- Dougherty, James E. & Robert L PFALTZGRAFF, **Contending Theories of International Relations (Fourth Edition)**, New York: Addison Wesley Longman Inc., 1999.
- Druckman Daniel and Paul C. Stern, **International Conflict Resolution After the Cold War**, Washington, D.C.: National Academy Press, 2001.
- Halliday Fred, **Yeni Soğuk Savaş**, Çev. İlker Özünlü, İstanbul: Belge Yay., 1985.
- Hauss, Charles, **International Conflict Resolution**, London: Continuum, 2001.
- Huntington, Samuel P, **The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order**, Simon & Schuster Trade Paperbacks, 1997.
- İnan, Yüksel ve Sertaç Başeren, **Kardak Kayalıkları'nın Statüsü**, Ankara:yy, 1997.
- Keridis Dimitris, & Dimitrios Triantaphyllou, **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, Massachusetts: Fidelity Press, 2001.
- Kauppi, Mark V.,&Paul R. Viotti, **International Relations Theory (second edition)**, Newyork: MacMillan Publishing Company, 1993.
- Kurumahmut, Ali, (Y. hazırlayan), **Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Ankara: TTK, 1998.

- Linklater, Andrew & Scott Burchill, **Theories of International Relations**, Newyork: Set Martin's Press Inc, 1996.
- Meray Seha L., **Devletler Hukukuna Giriş Cilt 2, Yeniden Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı**, Ankara: AÜ. SBF Yayını, 1975.
- Morgenthau J.H., **Uluslararası Politika Cilt I**, Çev. Baskın Oran & Ünsal Oksay, Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.
- Mütercimler, Erol, **21. Yüzyıl ve Türkiye**, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2000.
- Nalincioğlu, Orhan, **Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Harekatının Hukuksal Esasları**, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1997.
- Özman, Aydoğan, **Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, İstanbul: DTO Yayını, 1984.
- Pazarıcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri , II Kitap**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1999.
- Pfaltzgraff, Robert L. & James E. Dougherty, **Contending Theories of International Relations (Fourth Edition)**, New York: Addison Wesley Longman Inc., 1997
- Sönmezoğlu, Faruk, (Derleyen), **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul: Der Yayınları, 1998.
- _____, **Türkiye-Yunanistan İlişkileri & Büyük Güçler Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar**, İstanbul: Der Yayınları, 2000.
- Soysal, İsmail, **Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları, I. Cilt** Ankara: TTK Yayınları, 1983.
- Stern Paul C. and Daniel Druckman, **International Conflict Resolution After the Cold War**, Washington, D.C. : National Academy Press, 2001.
- Toluner, Sevin, **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984.
- Viotti, R. Paul & Mark V. Kauppi, **International Relations Theory (second edition)**, Newyork: MacMillan Publishing Company, 1993.

MAKALELER

- "Kardak Krizi", <http://www.softdesign.com.tr/32gun/97-98-dosya/bosya21.html>, 02 Ekim 1999.
- Arvanitopoulos, Constantine P., "Greek Defense Policy and the Doctrine of Extended Deterrence", <http://www.idis.gr/people/arvan3.doc>, 04 Mart 2002.
- Ayman, Gülden, "Bir Diğeri İçin Öteki Olmak", <http://www.tusiad.org.tr/yayin/görüş/37/html/sec10.html>, 05 Şubat 2002.
- Ayman, Gülden, "Uluslararası İlişkilerde Problem Çözümü Yaklaşımı", **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, Faruk Sönmezoğlu, (Der.), İstanbul: Der Yayınları, 1998.
- Burton John W., "Conflict Resolution Towards Problem Solving", <http://www.gmu.edu/academic/pcs/burton.html>, 16 Nisan 2002.
- Deutch, Karl W., "How Conflicts Arise Among States", **The Analysis of International Relations**, NJ: Prentice Hall Inc, Englewood Cliffs, 1978.

- Erhan, Çağrı “ABD’nin Ulusal Güvenlik Anlayışı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Ekim-Aralık 2001.
- Falk, Richard, “In Search of a New World Model” **Current History**, Vol .92, No.573, (April 1993).
- Gordone, Carol & Asher Arian “Threat and Decision making”, **Journal of Conflict Resolution**, Vol.45, No. 2, April 2000.
- Gündüz, Aslan, “Greek Turkish Disputes How to Resolve Them”, **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, (Edit), Dimitris Keridis&Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001.
- IONNOU, Krateros, “A tale of Two Islets”, **Thesis**, Atina: Hellenic Ministry of Foreign Affairs, Vol I, Issue I, Spring 97.
- Keridis, Dimitris, “Domestic Developments and Foreign Policy Greek Policy Toward Turkey”, **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, (Edit), Dimitris Keridis&Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001
- Kirisçi, Kemal, “The Enduring Rivalry Between Greece and Turkey: Can ‘Democratic Peace’ Break It”, <http://alternatives.journal.fatih.edu.tr/kirisçi.htm>., 14 Haziran 2002.
- Kut, Şule, “Türk Dış politikasında Ege Sorunu”, **Türk Dış Politikasının Analizi** , Der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 1998, ss. 253-270.
- Kozyris, Phadeon John,”Legal Dimension of the Current Greek-Turkish Conflict”, **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, (Edit), Dimitris Keridis&Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001.
- Meredith, Cris, “Tit for Tat”, <http://mba.vanderbilt.edu/Mike.Shor/courses/gametheory/docs/lectures0456/Axelrod.html>., 02 Haziran 2002.
- Moustakis, F., “Conflict in the Aegean”, **Contemporaray Review**, No 274, January 1999.
- Protopapas, Athanassios, “Last night’s Aegean Incident”, <http://www.hri.org/docs/imia>, 05 Mayıs 2002.
- Syrgos, A., “The Unfortunate Management of Greek-Turkish Relations”, <http://www.addgr.com/news/samizdat/ejwtoou.htm#thexlviii>, 03 Mart 2002
- Triantaphyllou, Dimitrios “Furter Turmoil Ahead?”, **Greek-Turkish Relations in the Era of Globalization**, (Edit), Dimitris Keridis&Dimitrios Triantaphyllou, Massachusetts: Fidelity Press, 2001.

İNTERNET SİTELERİ

<http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>

<http://www.mfa.gov.tr>

<http://www.mfa.gov.gr>

<http://www.tsk.mil.tr>

<http://www.icj-cij.org/icjwww/idocket/iqb/iqbframe.htm>

<http://www.turkey.org/kardak/mfa514.htm>

http://www.un.org/Depts//los/convention_agreements/convention_overview_convention.htm

<http://www.un.org/Depts/dpko/glossary/p.htm>

<http://www.athensnews.gr/athweb/nsearch.printr>

<http://www.minpress.gr/aegean/english/main9.htm>

www.greekambassy.org/politics/loussanne.html

http://www.hri.org/news/greek/misc/96-03-27_2.mgr.html#7

<http://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/contrns.htm>

<http://www-ibru.dur.ac.uk/docs/senkaku.html>

<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/pg.html#Intro>

<http://www.middlebury.edu/SouthChinaSea/scs-intro-t5.html>

<http://www.athensnews.gr/athweb/nsearch.print>

<http://www.basinkonseyi.org.tr/kararlar/yk-kararlari21.htm>

<http://alternatives.journal.fatih.edu.tr>

<http://www.american.edu/kinsell/papers/pssi96.pdf>

GÜNLÜK GAZETELER

Hürriyet Gazetesi, 28 Ocak 1996

Milliyet Gazetesi, 28 Ocak 1996

Hürriyet gazetesi, 01 Şubat 1996

Milliyet Gazetesi, 01 Şubat 1996

Sabah Gazetesi, 01 Şubat 1996

ANSİKLOPEDİLER/ HARİTALAR

Grolier World Atlas 1996 (CD-ROM)

T.C. Dz. K.K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 20-A Numaralı Seyir Haritası, 2000, ölçek 1:750 000

T.C. Dz. K.K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 22-A Numaralı Seyir Haritası, 2000, ölçek 1:300.000

EKLER

- EK -1 : T.C. Dz. K.K. Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın 20-A Numaralı Seyir Haritası**
- EK -2 : Lozan Barış Antlaşması (Madde 12,15,16)**
- EK -3 : Paris Barış Antlaşması (Madde 14)**
- EK -4 : Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 29 Ocak 1996 tarihli notasının tam metni**
- EK- 5 : Yunanistan'ın Türk Hükümetine verdiği 16 Şubat 1996 tarihli cevabı notanın tam metni**
- EK-6: UAD'nın Hawar Adaları'na ilişkin kararında deniz sınırlarını gösterir harita**
- EK-7: 4 Ocak 1932 tarihli Türk-İtalyan Antlaşması Metni**

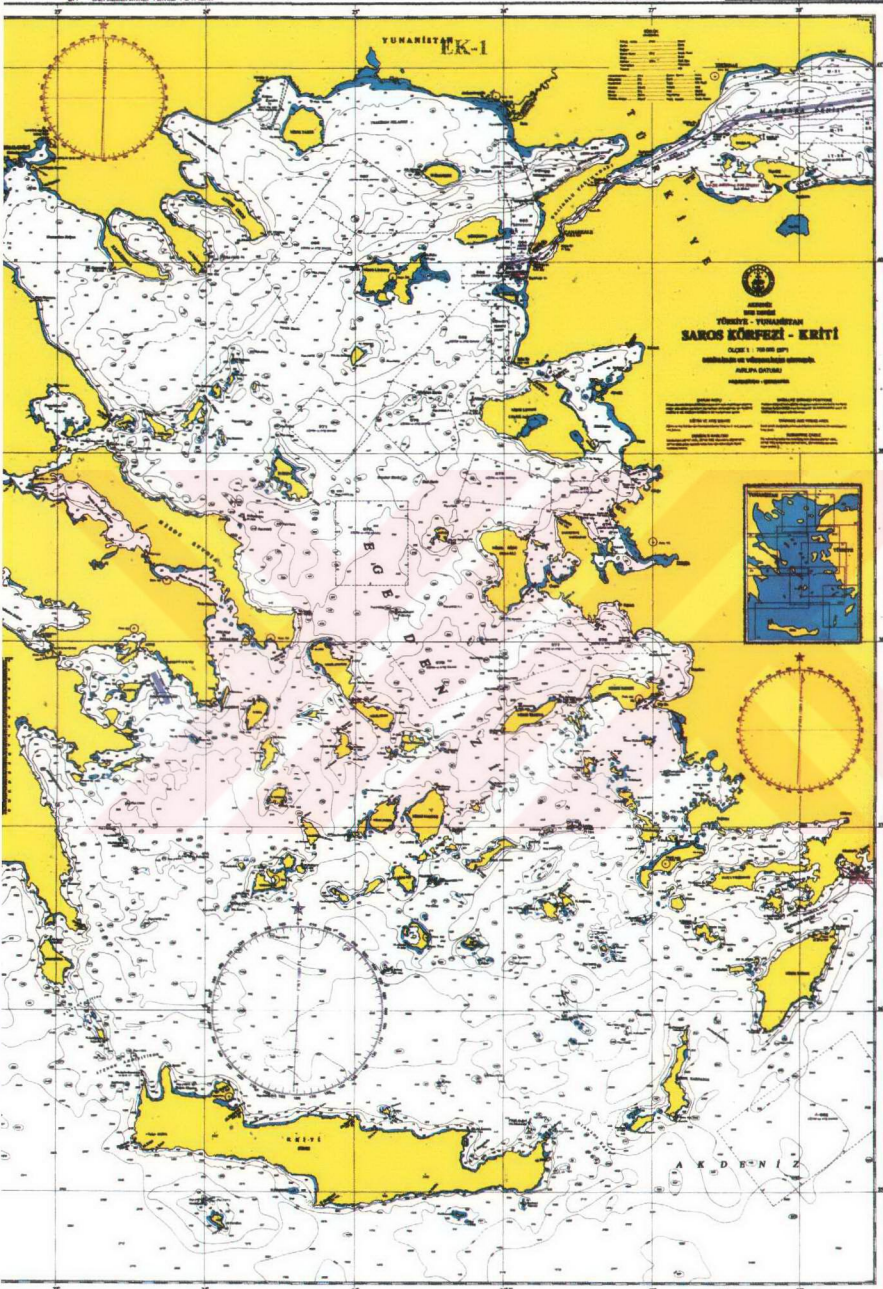

YUNANİSTAN EK-1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	-----

YUNANİSTAN - YUNANİSTAN
SAROS KÖPÜZÜ - KRİTİ
 ÇİZİM : 1985 YILI
 İZLENİMLERİ VE GÜNCELLEMELERİ İZLENİMİ,
 AKIŞI GÖZETİMİ

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI (Madde 12,15,16)

MADDE 12- İmroz ve Bozca Adalarıyla Tavşan Adaları dışındaki Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni, Semadirek Midilli ,Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları üzerinde Yunan egemenliğine ilişkin, 17-30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın* beşinci ve 1-14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın on beşinci maddeleri hükümlerine uyularak 13 Şubat 1914 tarihli Londra Konferansı'nda alınıp Yunan Hükümetine tebliğ edilen karar**, işbu antlaşmanın İtalya egemenliğine verilen 15. maddede sayılan adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak şartıyla teyid edilmiştir. Asya kıtasından üç milden az mesafede bulunan adalar işbu Antlaşmada aksine açıklık bulunmadıkça, Türkiye egemenliği altında kalacaklardır.

MADDE 15- Türkiye aşağıda sayılan adalar üzerindeki bütün haklarından İtalya yararına vazgeçer.*** Bu gün İtalya'nın işgali altında bulunan Astampalya (Astropalia), Rodos (Rhodes),Kalki (Calki), Skrapanto, Kazos (Casso) Piskopis, (Tilos), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sömbeki, (Simi) ve İstanköy (Kos) Adaları ile bunların bağlılarından olan adacıklar ve Meis (Castellorizo) Adası.

MADDE 16- Türkiye işbu antlaşmada belirlenen sınırlar dışında bulunan bütün topraklar üzerinde ve topraklarla ilgili ve ayrıca işbu antlaşma ile üzerlerinde kendi egemenlik hakkı yanılmış olan adalardan başka adalar üzerinde- ki bu toprak ve adaların geleceği ilgililer tarafından karara bağlanmış veya bağlanacaktır- her ne nitelikte olursa olsun sahip olduğu bütün haklardan ve dayanaklardan vazgeçtiğini bildirir.

İşbu maddenin hükümleri, komşu olmak dolayısıyla Türkiye ile sınırdaş ülkeler arasında kararlaştırılmış veya kararlaştırılacak olan özel hükümleri bozmaz.

* 17 (30) Mayıs tarihli Londra Antlaşmasının 5. maddesi:

"Osmanlı İmparatoru ve müttefik devletler hükümdarları ilan ederler ki Ege Denizi'ndeki Osmanlı Adaları hakkındaki karar, Girit hariç ,Almanya, Avusturya -Macaristan, Fransa ,İngiltere,İtalya ve Rusya tarafından verilcektir."Bulgar,Yunan Karadağ,Sırp ve Osmanlı delegelerinin imzaladıkları bu antlaşmanın 4.maddesi ile Türkiye Girit üzerindeki bütün egemenlik haklarından vazgeçiyordu)

** 13 Şubat 1914 tarihinde (yukarıda sayılan) altı büyük devletin Atina Sefirleri tarafından Yunan hariciyesine verilen ortak nota:

"Türkiye ile Balkan Devletleri arasındaki 17(30) Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5. maddesi ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki 1(14) Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 15. maddesi, Ege Adalarındaki karar yetkisini Altı Devlete vermiştir.

Sonuç olarak Altı Devlet, Bozcaada, Gökçeada ve Meis adalarını Türkiye'ye işgal altındaki diğer bütün Ege adalarını Yunanistan'a vermeyi kararlaştırmışlardır. Büyük Devletler ayrıca Yunanistan'a verilen adaların tahkim edilmemesi ve askeri veya bahri amaçla kullanılmamasına ve adalarla Anadolu arasında kaçakçılığın önlenmesinde etkin önlemler alınmasına da karar vermişlerdir.

Devletler bu şartların sağlanması için Yunan hükümeti üzerinde nüfuzlarını kullanmayı taahhüt ve Yunanistan'ı bu adaların Müslüman azınlıklarının korunmasında tatminkar garantiler vermesini talep ederler. Adaların Yunanistan'a kesin terki Yunan askerlerinin (Güney Arnavutluk'tan) çekilmesinden sonra olacaktır.... çekilme 1-31 Mart 1914 tarihleri arasında tamamlanacaktır

*** 1947 Paris Antlaşması ile bu Adalar İtalya'dan Yunanistan'a geçmiştir

PARİS BARIŞ ANTLAŞMASI (10 ŞUBAT 1947)

MADDE 14

İtalya işbu Antlaşma ile aşağıda belirtilen onikiada'yı tüm egemenliği ile Yunanistan'a terk eder ;yani bulunan Stampalia (Astropiala), Rhodes (Rhodos),Calki (Kharki), Scrapanto, Cassos (Casso) Piscopis, (Tilos), Mişiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi, (Symi) ve Castellorizo ve bitişik adacıklar.

Bu adalar silahsızlandırılacak ve öyle kalacaklardır.

Bu adaların Yunanistan'a devriyle ilgili usul ve şartlar, Birleşik Krallık Hükümeti ile Yunanistan arasında, anlaşma ile tespit edilecektir ve bu Antlaşma'nın yürürlüğe girmesinden itibaren en geç 90 gün içinde yabancı birliklerin çekilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

EK-4

TÜRK DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN 29 OCAK 1996 TARİHLİ NOTASI

REPUBLIC OF TURKEY
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

HGY-II

The Ministry of Foreign Affairs presents its compliments to the Embassy of Greece and with reference to the latter's Note dated 9 January 1996, No:155/3/50, has the honour to bring to the Embassy's attention the following:

The Turkish-Italian Agreement of 4 January 1932 and the subsequent Protocol dated 28 December 1932 concerning the possession of the small southeastern islands in the Aegean and the delimitation of territorial waters in the region have been negotiated within the context of the particular political situation of the pre-Second World War era. The first Agreement does not concern Kardak rocks. A reference was made to Kardak rocks in the December 1932 Protocol. However, the legal procedures with regard to the 1932 Protocol were not completed. It was not also registered with the League of Nations. In addition, the Greek proposal submitted during the negotiation of the 1947 Paris Peace Treaty to make a reference to the above mentioned two documents was not accepted, and no such reference was included in the text of the Treaty, due to the legal status of these documents. The fact that Greece has approached the Turkish Government in 1950 and yet again in 1953 proposing talks with a view to exchanging letters between the two Governments ascertaining the validity of the above mentioned two documents between Turkey and Greece shows that Greece herself had doubts as to the validity of the said documents.

The only document that may be referred to regarding the Dodecanese Islands is the 1947 Paris Peace Treaty. The said Treaty by its Article 14.1 stipulates that Italy has ceded to Greece the Dodecanese Islands and enumerates them in name one by one. The same Article also includes "adjacent islets" to those indicated by name. The text of the relevant Article is given hereunder:

./..

EMBASSY OF GREECE
ANKARA

T.C. YÜKSEK GÖRETİM KÜLSÜZ
DİPLOMATİK İŞLERİ BAKANLIĞI

"Italy hereby cedes to Greece in full sovereignty the Dodecanese Islands indicated hereafter, namely Stampalia (Astropalia), Rhodes (Rhodos), Calki (Kharki), Scarpanto, Casos (Casso), Piscopis (Tilos), Misiros (Nisyros), Calimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi), Cos (Kos) and Castellorizo, as well as the adjacent islets."

The Kardak rocks which lie 5.5 nautical miles away from the nearest Greek island can neither be defined as being adjacent nor could they be termed as islets. In this context, the Kardak rocks which lie at 3.8 nautical miles off the Turkish mainland belong to Turkey and the Greek challenge to Turkish sovereignty can not be sustained under international law.

Furthermore, when attempting to evoke an Article of any Treaty to assume rights, one should also fulfill in good faith the obligations that emanate therefrom. In this context the Ministry would like to remind the Embassy that Article 14.2 of the Paris Peace Treaty stipulates in unequivocal terms that the Dodecanese Islands shall be and shall remain demilitarized.

The Ministry also deems it necessary to underline that any national legislation, such as the Greek Law 518 dated 3/9 January 1948, entails no legal consequences in international law.

In view of the foregoing the Ministry can in no way accept the Greek claims as set out in the above referred Note. It is evident that Greece is attempting to extend her sovereignty to islands beyond those ceded to her by the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947.

In the light of this background, it is obvious that the possession of small island, islets and rocks in the Aegean has yet to be determined by agreement. Therefore, attempts by Greece to inhabit the small islands, islets and rocks in question in

The Government of Turkey is ready to enter into negotiations with Greece with a view to determining the possession of small islands, islets and rocks in the Aegean. After such negotiations the issue of the delimitation of the territorial waters could also be discussed and finalized. In the meantime the Ministry would like to suggest that the parties should refrain from any unilateral act that would aggravate the situation in the region.

In this context, Turkey requests that the unfortunate deployment of Greek troops on the Kardak rocks be terminated and all signs of sovereignty be removed without delay.

The Ministry of Foreign Affairs avails itself of this opportunity to renew to the Embassy of Greece the assurances of its highest consideration.

Ankara, 29 January 1996

EK 5

YUNANİSTAN'IN TÜRK HÜKÜMETİNE VERDİĞİ 16 ŞUBAT 1996 TARİHLİ
CEVABİ NOTANIN TAM METNİ

EMBASSY OF GREECE
ANKARA

No: 155/159/688

The Embassy of Greece in Ankara presents its compliments to the Ministry of Foreign Affairs and with respect to its Verbal Note DHGY-II-180 dated 29.1.1996, has the honour to bring to its attention the following:

The Embassy wishes to reiterate and confirm the contents of its Verbal Note 155/3/50 dated 9.1.1996, with respect to the validity and applicability of the two 1932 Italo-Turkish agreements concerning the Dodecanese. In particular:

1. The assertion that the 1932 Italo-Turkish agreements "were negotiated within the context of the particular political situation of the pre-second World War era" does not have any legal significance. Indeed, agreements regarding frontiers and territorial regimes are governed by the principle of stability and are permanent and unchangeable. This rule of General International Law has been expressly codified in article 62 (2) A1.1 of the Vienna convention on the Law of Treaties of 23 May 1969, as well as in articles 11 and 12 of the Vienna Convention on succession of states in respect of Treaties of 23 August 1978.

2. Concerning the allegation that the legal procedures with regard to the Italo-Turkish agreement of December 28, 1932 were not completed, and that it was not registered with the League of Nations, the following points should be made: The Agreement of December 28, 1932 which was concluded by virtue of the exchange of letters dated January 4, 1932, was complementary to the Agreement of January 4, 1932 which was duly ratified by both parties and registered with the Secretariat of the League of Nations. Consequently, and as the Agreement of December 28, 1932 simply referred to a matter of maritime delimitation in a region where, as its text itself and the exchanged letters mentioned above affirm, no dispute whatsoever existed with regard to sovereignty, it needed no further approval by the parties. Furthermore, from the text of the Agreement of December 28, 1932 which is a complete international conventional instrument, it is evident that the intention of the parties was to put it into effect as from its signature, as indeed was done. For the same reasons, registration with the League of Nations was not needed in this case.

The above constitute an irrefutable truth and Greece has never had any doubts as to the validity of the above Agreements. The investigation in our historical archives has not revealed the existence of any formal correspondence of 1950 or 1953, nor at any other time, inviting Turkey to talks with a view to confirming the validity of the said agreements. But even if such an invitation had indeed been made, this in no way could affect the validity of agreements in force. As a matter of fact, succession by Greece in the above mentioned agreements was immediate and direct, in accordance with General International Law.

3. Moreover, Turkey in the period 1932-1947 and thereafter, until the Imia incident, had not challenged the validity of these agreements. The same holds true for Italy and for the period she was exercising her sovereignty over the Dodecanese Islands. On the contrary, it should be added that Turkey not only in 1932, but also in 1950, had accepted that there already existed maritime delimitation in the region. This is proved by the Regional Air Navigation Agreement of the Second Middle East Regional Air Navigation Meeting held in Istanbul in 1950, and adopted by the ICAO Council, that the Athens/Istanbul FIR border line coincide with the Turkish Western frontiers in the area, as evidenced by the relevant ICAO map (No 7), and by the official Turkish International Air Navigation map of 1953 published in Ankara. Such a maritime delimitation is also depicted in the official Turkish map attached to the annual report of 1953 on the navigation of ships across the 'Strait of Istanbul, the Strait of Canakkale and the Marmara Sea', in accordance with the Montreux Convention of 1936. In all these maps, as well as in other Turkish and International Official Maps, the Imia rocks are depicted as belonging to Greece.

4. With respect to the argument concerning Greek proposals submitted during the 1947 Peace Conference to make specific reference to the 1932 agreements, it must be said that the non-inclusion of such reference in the text of the 1947 Peace Treaty, in no way affects the validity of these agreements. The Conference simply preferred for reasons of simplicity and brevity to stay with the corresponding text of Article 15 of Lausanne Peace Treaty, under which the Dodecanese and its adjacent islets were ceded to Italy. To add that the 1947 peace treaty did not include in its provisions pertaining to the cession of territory any mention of other international agreements, without of course this omission having any bearing on their validity.

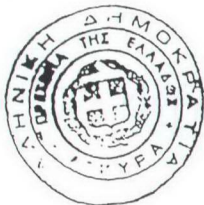
chain of islands, islets and rocks of the Dodecanese complex and constitute adjacent islets within the meaning of Article 14 Para 1 of the 1947 Paris Peace Treaty. This fact had been expressly recognized by the Italo-Turkish agreement of December 28, 1932, by referring explicitly to Italian sovereignty over Imia. Furthermore, according to the 1923 Lausanne Peace Treaty, Turkish sovereignty is retained, apart from Imbros, Tenedos and Rabbit Islands, only over the islands lying within a 3 mile limit off the Turkish coast. In this respect, Greece recognizes titles of sovereignty as provided by International Treaties only, not on other extra-legal criteria, such as that of distance (without any legal reference), as mentioned in the Turkish Verbal Note in question, the figures of which are in any case inaccurate.

6. The legal regime of islands is clearly defined and no legal uncertainty exists over it. Moreover all islands, inhabited or not, independently of how they are termed (islets, rocky islands, rocks, etc. -these terms having only geographical and not legal connotation), and irrespectively of their size, are accorded the same legal treatment by both the Lausanne Peace Treaty of 1923 and the Paris Peace Treaty of 1947. Consequently, there is absolutely no vacuum with regard to the legal regime of the islands, as set out above, in the entire Aegean area.

7. Reference is also made in the Turkish Note concerning the demilitarization of the Dodecanese. In this respect, the Embassy would like to recall and confirm the contents of its Verbal Note 158/19/2376 dated 9.9.1993, as well as its previous Verbal Notes on the matter. In addition, the recent resolution of the Turkish National Assembly (June 8, 1995) authorizing the Turkish government to use all means, including the military ones against Greece in case she exercises her legitimate right to extend her territorial waters, as well as the Imia incident itself, confirm beyond any doubt that the Greek argumentation on the matter is both legitimate and justified.

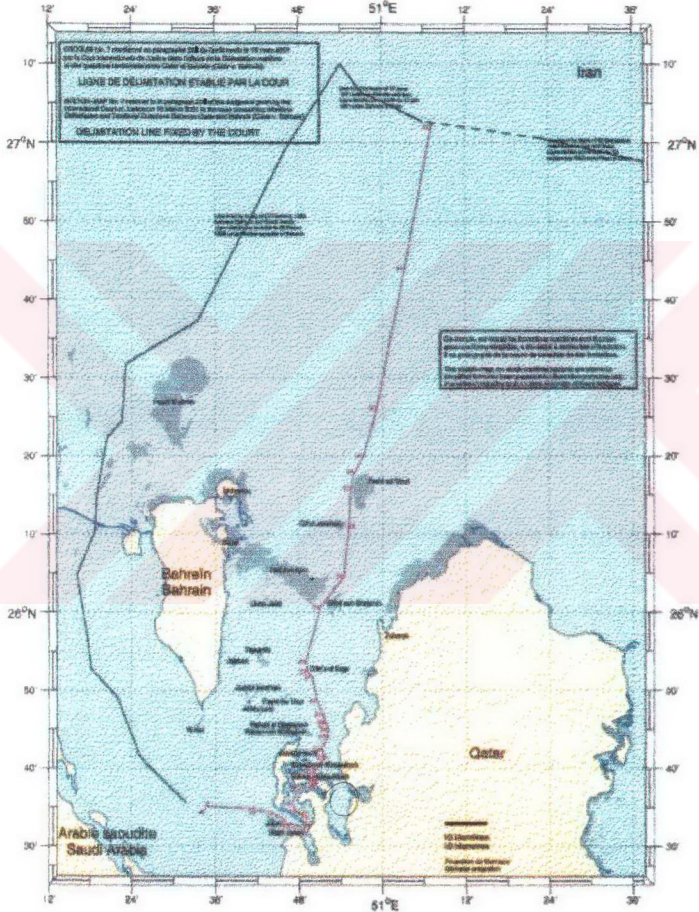
In view of the above, Greece rejects the Turkish allegations and consequently she declares that she is not inclined to negotiate in any manner questions related to her territorial sovereignty based on the International Law and Treaties.

The Embassy of Greece in Ankara avails itself of this opportunity to renew to the Ministry of Foreign Affairs the assurances of its highest consideration.

Ankara, 16 February 1996

UAD'NİN HAWAR ADALARINA İLİŞKİN KARARINDA DENİZ SINIRLARINI
GÖSTERİR HARİTA

Nö: 53 — Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümeti ile aktolunan itilâfname hakkında kanun

14 kânunusani 1933

[Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 25 kânunusani 1933 — Sayı: 2313]

Kanun №: 2106

Madde 1 — Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki Kara Adanın ciheti aidiyetini tesbit ve mezkûr ada ve adacıkları ihata eden kara sularını tahdit zımında İtalya Kırallığı ile 4 kânunusani 1932 tarihinde Ankarada imza edilmiş olan itilâfname kabul ve tasdik edilmiştir.

Madde 2 — Bu Kanun neşri tarihinden müteberdir.

Madde 3 — Bu Kanunun icrasına Hariciye Vekilli memurdur.

Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümeti ile aktolunan itilâfname

Hariciye Vekilli ve İzmir Mebusu Dr. Tevfik Rüştü Bey-fendi tarafından temsil edilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti bir taraftan,

Ve

Türkiyede Büyük Elçi ve Fevkalâde Murahhas Baron Pompeo Aloisi tarafından temsil edilen İtalya Kırallık Hükümeti diğer taraftan,

Aralarında teyemmünen mevcut sınımlı dostluk münâ-

Le Gouvernement de la République Turque représenté par Son Excellence Monsieur le Docteur Tevfik Rüştü Bey, Ministre des Affaires Etrangères, Député d'Izmir, d'une part

et

Le Gouvernement Royal d'Italie représenté par Son Excellence le Baron Pompeo Aloisi, Ambassadeur Extraordinaire et Plénipotentiaire en Turquie,

d'autre part animés du désir de maintenir et de consolider davantage

sebetlerini idame ve daha ziyade takviye etmek arzusu ile müteahhis olarak Anadolü sınıhlarla Kastellorizo adası arasındakî adacıklar ve Karada üzerindeki hâkimiyet hususunda Türkiye ile İtalya arasında zühur eden ihtilâl doğrudan doğruya halletmek suretile izale eyleniğe ve Lozan Muahedemesinin olbaptakî ahkâmının tefsiri neticesinde, bir ciheti aidiyeti aralarında bir ihtilâl merzuu teşkil etmiş bulunan mezkûr adacıkların İtalyan eden kara sularının tahdidine tevessül etmeğe karar vermişlerdir.

Zirde vazuilimza mürâbbaslar usulüne muvafık görülen salâhiyetmelerini İbrâz ettikten sonra aşğıdaki noktalarda mutabık kalmışlardır:

MADDE 1.

İtalya Hükümeti aşğıda zikredilen adacıklar üzerinde Türkiyenin hâkimiyetini tanır:

Volo (Çatal-Ada), Ochendra (Uvendire), Fournachia (Furnakaya), Kato Volo (Katavolo), Prasoudi (Prasudi) (Kata-volo adasının cennubu sarkisinde), Tichatalotta, Pighi, Nissi-Tis Pighi, Recif Agricella, Prousselisse (Kaya), Pano

les relations de sincère amitié qui fort heureusement existent entre eux, ont décidé de régler par un arrangement direct le différend surgi entre la Turquie et l'Italie au sujet de la souveraineté sur les îlots situés entre les côtes d'Anatolie et l'île de Castellorizo, ainsi que sur l'îlot de Karada-Ada et de procéder à la délimitation des eaux territoriales environnant ces îlots dont l'appartenance a fait l'objet d'une contestation entre eux à la suite de l'interprétation des dispositions y relatives du Traité de Lausanne.

Les soussignés, après avoir exhibés leurs pleins pouvoirs reconnus en bonne et due forme sont tombés d'accord sur les points suivants:

ARTICLE 1.

Le Gouvernement italien reconnaît la souveraineté de la Turquie sur les îlots ci-dessous dénommés:

Volo (Çatal-Ada), Ochendra (Uvendire), Fournachia (Furnakaya), Kato Volo (Katavolo), Prasoudi (Prasudi) (au Sud Est de Catavolo). Les îlots de Tichatalotta, Pighi, Nissi-Tis Pighi, Recif Agricella, Prousselisse (Rocher), Pano Makri,

Makri, Kato Makri (Kayalıklar dahil), Manthi, Roccie Voutzaky (Rocci Vutchaki), Dacia (Dasya), Nissi - Tis - Dacia, Prassoudi (Dasya'nın şimalinde), Alimentariya (Alimentaria), Caravola (Karavola).

MADDE 2.

Bodrum Körfezinde kâin Karaada kezaalik Türkiyeye ait olacaktır.

MADDE 3.

Buna mukabil Türkiye Hü-kümeti, merkezi Kastellorizo Şehri kilisesinin kubbesi ve nisif kutru bu merkez ile San Stephano burnu (Pointe du vent) arasındaki mesafe olan bir daire ile çevrilecek nimitaka dahilinde kâin adacıklar yani: Paoradia, Polyphados, St. Georges (cenupia St. Georges, şimalde Agricella tesmiye edilen ve 236 numaralı İngiliz haritasında gösterilen iki ada).

Psomi (Strongylo, 236 numaralı İngiliz haritası), Cutsumbora (Koutsombas) (Rochers), Makro Poinaki (Mavro Poinachi), Mavro Poinis (Mavro Poini) adacıkları üzerinde İtalya hâkimiyetini tanır.

Yukarıda zikredilen daire içinde bulunan bu adacıklar-

Kato Makri (et les rochers compris), Marathi, Roccie Voutzaky (Rocci Vutchaki), Dacia (Dasya), Nissi-Tis-Dacia, Prassoudi (au N. de Dacia), Alimentariya (Alimentaria), Caravola (Karavola).

ARTICLE 2.

L'îlot de Kara-Ada, situé dans la baie de Bodrum, appartient également à la Turquie.

ARTICLE 3.

Par contre le Gouvernement turc reconnaît la souveraineté de l'Italie sur les îlots situés dans la zone délimitée par une circonférence qui aura pour centre le dôme de l'Eglise de la ville de Castellorizo et pour rayon la distance entre ledit centre et le Cap San Stephano (pointe du vent) à savoir: Psoradia, Polyphados, St. Georges (deux îles dénommées dans la carte anglaise No. 236: St. Georges celle du Sud et Agricella celle du Nord).

Psomi (Strongylo, carte anglaise 236), Cutsumbora (Koutsombas) (Rochers), Makro Poinaki (Mavro Poinachi), Mavro Poinis (Mavro Poini).

En dehors de ces îlots de compris dans la circonférence

dan maada SL Georges (Rho), Dragonera, Ross ve Hypsili (Strongtyli) adacklari da keza lik Italuya ait olacaktir.

MADDE 4.

Şurası mukarrerdir ki işbu ukavelenamede tarif edilen tahdidî meyah hattının iki tarafında bulunan bilümun ada ve bilümun adacklar ve kayaliklar, isimleri orada zikredilmiş olsun veya olmasın, bu ada, adack ve kayalikların kân olduğu mintakanın kendi hakimiyeti altında bulundugu Devletle aittir.

MADDE 5.

Yüksek Akit Taraflar kara sularının tahdidini herveçhiâtî tesbit etmekte kezalik mutabik kalmişlardır:

Şarkta:

San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Gata burnunun yarı mesafesindeki bir noktadan;

Oradan, hattı müstakim olarak, Psomi ve Prousseliiss (Pruseci) nin yarı mesafesindeki bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Mavro - Pointis ve Prousseliiss'in yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

précitée les îlots de St Georges (Rho), Dragonera, Ross et Hypsili (Strongtyli) appartiendront également à l'Italie.

ARTICLE 4.

Il est bien entendu que toutes les îles et tous les îlots et rochers se trouvant des deux côtés de la ligne de délimitation des eaux définie par la présente Convention, que leurs noms y aient été mentionnés ou non, appartiennent à l'Etat sous la souveraineté duquel se trouve placée la zone où lesdites îles et îlots rochers sont situés.

ARTICLE V.

Les Hautes Parties Contractantes sont également tombées d'accord pour fixer la délimitation des eaux territoriales comme suit:

A L'EST:

D'un point situé à moitié distance entre le cap San Stephano (pointe du vent) et le cap Gata;

De là, en ligne droite jusqu'à un point situé à moitié distance entre Psomi et Prousseliiss (prusseckli);

De ce point, en ligne droite; sur un point situé à moitié distance entre Mavro-P. et Prousseliiss

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Niphitis burnu ile Prousseliiss kayasının yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan, hattı müstakim olarak, Hypsili (Strongtyli) adasının şimali şarkî sahiline Nissi - Tis - Dacia adasının cenumu garbi sahlinin yarı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Tugh burnunun üç mil cenumunda bulunan bir noktaya

Cenumta:

Bu son noktadan bat, Hypsili adasının cenum burnunun üç mil cenumunda bulunan bir noktaya kadar imidat ile, münakaşaya dahil bulunmayan, hududu bahri ile birleşir.

Şimalde:

Hat, San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Gata burnunun yarı mesafesinde bulunan noktadan, hattı müstakim olarak, San Stephano (Pointe du vent) burnu ile Vathy burnunun yarı mesafesinde bulunan bir noktaya gider;

Bu noktadan, hattı müstakim olarak, Limenari burnu ile voutzaki kayalari (Rocci Vatchaki) nin yarı mesafesinde bulunan bir noktaya.

De ce point, en ligne droite sur un point situé à moitié distance entre la pointe Niphitis et le rocher prousseliiss;

De ce dernier point, en ligne droite sur un point situé à moitié distance entre la côte Nord-Est de l'île d'Hypsili (Strongtyli) et la côte Sud-Ouest de l'île de Nissi-Tis-Dacia;

De ce point, en ligne droite jusqu'à un point qui se trouve à trois milles au sud de Tugh-Burnu.

AU SUD:

De ce point, la ligne passe jusqu'à un point situé à trois milles au Sud de la pointe Sud Hypsili pour se joindre à la frontière maritime qui ne rentre pas en discussion.

AU NORD:

Du point situé à moitié distance entre le cap San Stephano (pointe du vent) et cap Gata, la ligne va en ligne droite à un point situé à moitié distance entre le cap San Stephano (pointe du vent) et le cap Vathy;

De ce point en ligne droite jusqu'à un point situé à moitié distance entre la cap du Limenari et les Rochers Voutzaki (Rocci Vatchaki)

Bu son noktadan Dragomera adasına Voutzaki kayalarının (Rocci Vutchaki) yanı mesafesinde bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan hat, St. Georges (Rho) adasının şimali şarkî noktası ile ada noktasının şimalindeki Anadolu sahilinin en yakın noktasının yanı mesafesinde bulunan bir noktaya kadar şimala gever;

Bu noktadan Prassoudi ile St. Georges (Rho) adasının zenubu garîj noktası arasındaki mesafenin ortasında bulunan bir noktaya;

Bu son noktadan hat, dahili münakaşa olmayan hudud ile birleşmek üzere, müstakim olarak, Volo adasının üç mil cenubunda bulunan bir noktaya vasil olur

Yüksek Akıttir Taralından, iki tarafında bulunan adaların ve adacıkların ciheti aidiyetini tayin maksadile, işbu maddede tarif edilmiş olduğu vechile tesbit edilmiş bulunan hatlı hudud, Şarkta Tugh burnu cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada ve garpta Volo adasının cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dahil bulun-

De ce dernier point, jusqu'à un point situé à moitié distance entre l'île Dragomera et les rochers Voutzaki (Rocci Vutchaki);

De ce dernier point, la ligne passe vers le Nord jusqu'à un point situé à moitié distance entre le point Nord-Est de l'île St. Georges (Rho) et le point le plus proche de la côte d'Anatolie au Nord du point de l'île;

De ce point, jusqu'à un point situé à moitié distance entre Prassoudi et le point Sud-Ouest de l'île St. Georges (Rho);

De ce dernier point, la ligne va en ligne droite jusqu'à un point situé à trois milles au Sud de l'île de Volo pour se joindre à la frontière maritime qui ne rentre pas en discussion.

La ligne de démarcation, telle qu'elle est décrite dans le présent Article, fixée par les Hautes Parties Contractantes en vue de déterminer l'appartenance des îles et îlots se trouvant de part et d'autre de cette ligne, rejoint à l'Est à un point situé à 3 milles de distance au Sud de Tugh-Burnu, et à l'Ouest à un point situé à 3 milles de distance au Sud de l'île de Volo, la

mayan umumî hudûdu bahrî ile birleşir.

MADDE 6.

Yukarıda zikredilen mahallerin isimleri (624) numaralı İtalyan, (5551) numaralı Fransız, (236) numaralı İngiliz haritalarından alınmıştır.

Yüksek Akit Taraları, işbu ağılâfnamenin metni ile ona merbut haritalar arasında mütabakatazâlik hudusunda müttahâtin müteber olacağında mütefeliktirler.

MADDE 7.

İşbu ağılâfname tasdik edilmiş ve tasdiknameler mükün merbeste sürâile Romada teati olunacaktır.

İlâfname tasdiknamelerin teatisinden 15 gün sonra merbute mevkiine girecektir.

Bunu tasdiklan Yüksek Akit Taralların mürâhasaları işbu ağılâfnameyi inza ve mühürlerle tahkim etmişlerdir. Ankara'da 4 kânunusani 1932 tarihinde iki nüsha olarak tasdik edilmiştir.

Dr. Terefik Rıza

Alcazi

frontière maritime générale qui n'est point en discussion entre la Turquie et l'Italie.

ARTICLE 6.

Les noms des localités susmentionnées sont empruntés aux cartes italienne (624) française (5551) et anglaise (236).

Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord qu'en cas de divergence entre le texte de la présente Convention et les cartes y annexées c'est le texte qui fera loi.

ARTICLE 7.

La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangées à Rome aussitôt que faire se pourra.

Elle entrera en vigueur 15 jours après la date de l'échange des ratifications.

En foi de quoi, les Plénipotentiaires des Hautes Parties Contractantes ont signé la présente Convention et y ont apposé leurs sceaux. Fait en double exemplaire à Ankara, le 4 Janvier 1932.

Dr. T. Rıza

Alcazi